

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

EV RİM ALATAŞ

Biz Bu Dağın Çiçeğiydik...

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

iletişim

EVİRİM ALATAŞ 1976'da Malatya'nın Akçadağ ilçesine bağlı Gölpınar köyünde doğdu. İlkokulu kendi köyünde, ortaokulu başka bir köyde, liseyi ise İstanbul'da okudu. 1995'te *Yeni Politika*'da, o kapatıldıktan sonra yerine kurulan gazetede, o da kapatılınca onun yerine kurulan gazetede çalıştı. Böylece yedi gazete etti – *Özgür Gündem*'e kadar... Başka yayın organlarının yanı sıra *Esmer*'de, *Radikal İki*'de, *Birgün*'de, *Tarafa*, *Birikim*'de yazdı. 2003'te Aram Yayıncılık'tan *Mayoz Bölünme Hikâyeleri*, 2009'da İletişim'den *Her dağın gölgesi Deniz'e düşer* yayımlandı. 12 Nisan 2010'da aramızdan ayrıldı.

İletişim Yayınları 1533 • Çağdaş Türkçe Edebiyat 215

ISBN-13: 978-975-05-0823-3

© 2010 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2010, İstanbul

EDITÖR Murat Gültekingil

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Nurgül Şimşek

DÜZELTİ Kıvanç Koçak

BASKI ve CİLT Sena Ofset

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

EVİRİM ALATAŞ

Biz Bu Dağın Çiçeğiydik...

i l e t i ş i m
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

**Bu derlemede Evrim Alataş'ın *Birikim*, *Esmer*,
Amargi, *Radikal İki*, *Birgün* ve *Taraf*'ta
yayımlanan bazı yazıları bir araya getirilmiştir.**

İÇİNDEKİLER

Kürtler, Solcular, Feministler

Aramızdaki Tek Fark Devlet, Ki Biz Ondan Vazgeçtik.....	11
Yeni Sol Mümkün mü?	22
Sol Hülyam Derdini Söyle	29
Şark, Doğu ya da "Ora" Kadınlarının Evi	36
Süreci Pas Geçmemek.....	43
Mesaj Kutum Doldu, Biraz Klasik Alayım.....	49
Allah Seni Star Etsin!	52
Hey İHD'liler, Aslında Ben Ölüyüm	59
Ora'nın Kadınları	63
Siz Hangi Fraksiyondansınız?	67

Günlerin Getirdiği

Cozutmadan Barışmak.....	73
Munzur'a Gındırılmak	77
Hadi Gülümse	82
Çok mu Şaşırtıcı Şu Linçler?	85
34'üncü Kurşun.....	88

Poxîn Yiyim Öretmenim!	91
Kamber Ateş Nasılsın?	94
Babalar ve Oğulları	98
Kürdün Efsanesi	100
Fransa Dağlarında Bir Dersimli	103
Yağmur Yağar Kürt İslanır	106
Bir Açıktan Enstantaneler	109
Şakıro'nun Yeğeni Özcan... ..	112
Dersim	115
Zinê	118
Savaş Hastalığı: İntihar.....	130
Neden İntihar Etmiyorlar?.....	137
Efendim Şarklıyım Ben, Sürgünüm	142
Taş.....	149
Ciwan Konseri, Vay Vay!.....	153
'80'liler İçin Ağıt.....	155
Dağların Uysal'ına.....	158

Bizim Köyün Halleri

Bitmeyen Yas	163
Dikkat, Faşizm İnsanı Böyle Delirtir!	167
Cunta Gelmiş! Haydi Saman Yığınlarına	170
Dana Qavağın Başında.....	173
Ya Cenderme Gelseydi?	176
Gölpınar'ın Vizantelesi.....	179
Köy, Moda ve Çocuklar.....	182
Takımsız Çıkmam Bira!	185
Tepenin Tapusu. Daş Yox mu Daş?	188
Elma Kokusu	192
Köylülük	198
Cumhuriyet'in Fötr Şapkası, Dedemin Türkçesi.....	201

Diyarbakır

Bu Koku da Meyin Mesi?	207
Diyarbakır'ın "Öbür Yüzü"nü Ararken	214
Kurmançlar Bu Tarafa, Zazalar Bu Tarafa	217
Sempati, Tolerans ve Suç: Qırıxlıx!	220
Diyarbakır'da Bir Gün	224
Biz Buraların Çiçeğiydik...	227
Diyarbakır'ın Festivali	231
Düğün ve Cenaze	234
Ka Bêje!	238
Uyuşmazlık	241
Bu Kase Nasıl Dolacak?	243
Diyarbakır'ı Sevmek	247
Moral Meyi Yener Kêke?	250
Her Türlü Organizasyon İtinayla Yapılır	253
Bir Kent de Korkar	257
Basına ve Kamuoyuna!	260
"Taşımali Kültür Sistemi", Festivaller ve Yabancılaşma	264
Diyarbakırlı Nasıl Laf Atar?	271
Bir Diyarbakır Yazısı	274
"Min Dît" ve Sahipsizlik	284

Beyaz Türkler

Kız Allah Canını Almasın!	289
Suyun Kaldırma Kuvveti	295
Gerizekalı Bana Güzelsin Dedi!	299
Aşiretin Kafasını Karıştıralım!	303
Sizin Oralar, Bizim Buralar	309
Ben Bu Sırta Eremedim!	312
Onur Öymen'e Teşekkür, Alevilere Yakarımdır!	315
Adalet'in Terazisi, Kulin'in Zanası	318
Taşlar ve Kuşlar	322

Mülakatlar

Gölpınarlı Fidel.....	327
"Güneydoğu'da Halk Ohal Dönemini Gülerek Anlatıyor"	339
Albüm	345

Kürtler, Solcular, Feministler

Aramızdaki Tek Fark Devlet, Ki Biz Ondan Vazgeçtik

Bağışlayınız efendim, bir süredir sizler-bizler ruh haline kapılmış durumdayım. Diyarbakır'da temelli bulunmanın verdiği bir aidiyet hali midir bilmiyorum ama mütemadiyen bir “seslenme” durumunun içinde buluyorum kendimi. Öncelikle, İstanbul'dayken “hümanizm” ekseninde tartıştığımız Kürt sorununun, Diyarbakır'da başka bir şekil arz ettiğini söylemeliyim. Ve sanırım temel sıkıntımız da burada başlıyor. Çünkü Kürt sorunu, Kürtlerin bu sorunun varlığını dillendirirken karşılaştıkları uygulamalar sorunu değildir. Ayrıca Kürt sorunu, son zamanlarda revaçta olduğu üzere Kürtlerin sosyal veya politik yaşamlarında uyguladıkları şiddet sorunu da değildir. Kürt sorunu bir Kürtlük sorunudur. Bunun altını doldurmaya bu yazının gücü yetmez. Bu yazı, Kürdün halini anlatabilirse ne ala...

Nereden başlayabiliriz? Dağdakilerle sınırlı algılanan bir savaş halinin analizinden mi, Kürt toplumunun politik-ekonomik-sosyal çözümlemesinden mi, yoksa bütün bunları değerlendiren tüm kesimlerin yaklaşımlarındaki mesafeyi elimize bir metre alarak ölçmekten mi? Veya bunların hepsini bir kenara bırakıp, çözüm önerilerini mi konuşsak? Sanırım benim yapabileceğim en iyi şey, yazının girişinde de söylediğim üzere meselenin bu tarafında olup bitenleri aktarmak ve bu taraftan bir

bakışın, diğer tarafa ulaşana kadar nasıl bir mutasyona uğradığını özetlemek olacak. Ayrıca “bu taraf-diğer taraf” tanımlamalarını şimdilik bir coğrafi durum olarak ele alalım. Malumunuz, bu “coğrafi durum” en çok mahkemelerde başvuru bir yöntemdir ve hâlâ da ikna ediciliğini korumaktadır.

Gerilere gidelim mi emin değilim. Detaylarına girmeden özetleyebiliriz. İşin “tam teçhizat”a büründüğü dönemler... Ve aslında “o taraflara” yansıyan Kürtlerin sadece kendi etnik kökenlerini bir açıklığa kavuşturma eğilimi olsa da, işin bir de “bizi yakan” bölümü vardı ve üzerinde pek de durulmadı. 1980’lerin sonunda başlayıp, 1990’ların ortalarında hepten alevlenen çatışmalı süreç, oldukça geri bir noktadan başlaması itibari ile ziyadesiyle hepimize ağır bedeller ödetti. Ben, bir “sınır” şehri Malatya’nın köyünde büyürken ve de Türkçe bilmeyen dedemin, Kürtçe ve Türkçeyi bilen babamın ve hiç Kürtçe bilmeyen kardeşlerimin bu iki kuşakta uğradığı hafızasızlık durumunu anlamaya çalışırken, köyün çocukları çoktan toplanıp dağların yolunu tutmuştu. Bu dönem hepimizin ezberinin bozulduğu dönemdi. Çünkü Allah’ın huzurunda herkesin bir olduğunu düşünen bir “melle”den, komünizmin ihtişamı ile sarsılıp da kendi içinde Maocular ve Stalinistler diye ayrılan bizim köylülere kadar herkesin yaşamı değişti. Bu “hatırlatma” dönemi Malatya’dan öte tarafa asker cenazeleri ve ülkenin bölünmeye çalışılması olarak yansırken, işin bu tarafında ayrı bir altüst oluş hüküm sürüyordu. Bu altüst oluş hâlâ da yanılığılı bir biçimde anlaşıldığı üzere devleti bölme, bir coğrafyanın bağımsızlığını ilan etme hareketi değildi sadece!

Şırnak’ın bir dağ köyünde yaşı 13’e vardığı gibi evlendirilmeyi bekleyen kız çocuklarından turalım, memleketin İsmet Paşa tarafından yönetildiğini zanneden yaşlılara kadar herkesin hayatı değişti ve bu coğrafyanın sosyal yapısı, sadece göç gibi dalgalanmalarla değil, bambaşka bir oluşumla tanışmayla beraber çalkalandı. O evlenmeyi bekleyen kızlar dağlara gitti. Kadınların “şehitlik” mertebesine dünya gözü ile “ulaşabilecekleri” bir kültür gelip oturdu herkesin dünyasına. Daha da açalım, 1990’ların ilk yılları itibari ile üniversiteler ve liselerdeki Kürt

çocuklar, gençler, mezuniyetlerini beklemedi. İstanbul'da Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okuyan bir genç kız, Mardinli bir çobanın komutanı oldu ya da tersi. Diyarbakır'da, Batman'da liseli öğrencilerinin hafta sonları okulların bahçelerinde marşlar söyleyip halaylar çekerek topluca dağa gitmeleri hangi politik-sosyal çözümlemenin konusu olabildi peki? Ya da şöyle diyelim, 60 yaşında bir adama bir inek bedeli başlık parasıyla "verildiği" için soluğu dağlarda alan İran ya da Iraklı Kürt kızlar için; Avrupa'ya yerleşip de oranın kültürünü almış, eğitimi görmüş, ekonomik durumu yerinde olan bir genç için neyin adresiydi dağlar? Bu sorulara yanıt arayan ve İstanbul'dan, Ankara'dan bakan bir entelektüelin, Batılı oryantalistlerin Hz. Ayşe'yi yorumlarkenki "İslâm'ın kölesi" yanılgısına düşmeme si gerekiyor. Çünkü kanaatimce sıkıntı burada başlıyor. Ve burada başladığı için "Birlikte cepheye mermi taşımıştık" diyen ortalama demokratlarla ulusların kendi kaderini tayin hakkı ile "biz kardeşiz" ifadeleri arasına sıkışan sol kesim hâlâ Kürtlerin "kendilerine gelmesini" bekliyor. Ve aydın-entelektüel akademisyen kesiminde ise "daha usturuplu" laflar edecek bir takım beyaz Kürtlerin çıkması bekleniyor Godot'yu bekler gibi. O kutlu kişiler çıkana kadar ya da Kürtler "kendilerine gele ne" kadar herkes onlar adına düşünüp, Kürdün "iyi" halini tasavvur ediyor. Diyarbakır'ın bir "eyvan gecesinde", Bedri Ayselî'nin "Körolasan Suzan Suzi"sini rakı eşliğinde dinleyip, telefonlarında Hasan Cemaller'den Taha Akyollar'a uzanan fihristler tutup, bir besmele kıvamında Öcalan'ın ne de yanlış şeyler söylediğinden başlayarak "Yazık oluyor bunca çoluk çocuğa" diyen ve bütün bu otuz yıllık dönemi "Ne manası vardı kardeşim"le özetleyen Kürtleri... Diyarbakır Cezaevi'nde yediği dayakların izini vücudunda hâlâ taşıyan, ya Irak tarafından ya da bu taraftan fark etmez, bir devlet elinin kafasını okşayacağı siyasi partiler hayal edenleri... Lakin yirmi yıl önce duvarlarında "Türkçe konuş çok konuş" yazan Diyarbakır Cezaevi'nde Kürtçe konuştuğu için dayak yiyenler; şimdi bu içki masasında, Bedri Ayselî'ye bir peçeteye çizittirerek "Ka Kurdî jî bêje kekê!" (Kardeş hele Kürtçe söyle) demekteler... Bu da kaderin

Kürde cilvesi olsun...

Velhasıl herkes kendi Kürdünü istiyor. Fakat sevgili arkadaşlar, bütün bu hikâyelerin altında Kürdün ıslah süreçleri vardır. Kim neye, ne oranda direnç gösterebildiyse gösterdi! Bağışlayın, bu uzun dönemi bilmiyorsunuz, hiç uğramadınız buralara ama Lozan'dan sonra biz epeyce yorulduk. Cepheye taşdığımız mermilerden belimiz burkulmuştu ancak doğrulttuk. Ve doğrulduğumuz vakit etrafımıza bir baktık ki, halimiz hal değil! Kim ki, bu hali anlaya çalışıyorsa, o vakit, istatistikler ve anket sonuçlarının dışına çıkıp, Kürtlerin dinî-kültürel-ekonomik dokusunu iyiden iyiye incelesin. Çünkü 50 yaşlarında bir Dersimli kadının "Heeoowww, Mao gibi bizim de yürüyüşüm uzundur" demesinden; 60 yaşlarında bir Kürt esnafın, 1999'da PKK'nin bağımsız Kürdistan fikrinden vazgeçmesini yorumlarken, "Bisiklete binmeden uçak istemek olmazdı. Canla kanla derdimizi anlattık. Şimdi uçağa binebiliriz" demesine uzanan bir dönemdir. Zira bu dönem Kürtler sadece tabut saymadı.

Peki neydi bu yaşlı adamın içinde pedalları dönen bisiklet?

Kürt sorununu sağduyulu analiz eden entelektüeller dahi, bu meselenin çıkış yolunu ve yöntemlerini tartışırken çelişkiye düşüyor. Bazı yazarlar, Kürtlerin en basit haklarını bile kazanmalarında PKK'nin silahlı ayaklanmasının etkin olduğunu ifade edip "ne yazık ki" diye bağlarlarken düşüncelerini, başka yazılarında "Nasıl olur da bir ülkenin sınırları içinde birileri eline silahı alıp dağa çıkar, ardından da o ülkenin askerî ve siyasi otoritelerinden karşılıklı anlaşma beklerler" noktasına ulaşıyorlar. Bu kafa karışıklığının temelinde, bir üst-kimlik psikolojisi ve bu psikolojinin yarattığı mesafe, mesafenin ulaştırdığı tanımama yatmaktadır. Fakat eli vicdana, şapkeyi öne koyalım: Hangi "etnisiteye" mensup olduklarını hâlâ bilmediğimiz ve bir türlü yerinde oynamayan şu 30 bin ölü rakamının karşılığında varılan nokta nedir? Aynı şeye dönüyorum. "En geri noktada başlamış olma" itibari ile bu kadar ölünün, alt-üst oluşun karşılığı "Kürdüm" diyebilmek, yazabilmek, konuşabilmektir! Daha da geri olan, Kürt sorununu dilimiz döndüğünce tartışabilmektir. 30 bin ölü, bu konuyu ancak tartışabilme noktasına ge-

tirdi. İşte şimdi doğru noktalarda tartışmazsak, 30 bin kişi daha ölebilir, ölüyor da... Peki bu ayaklanma olmasaydı, devletin “evrimleşme” süreciyle beraber tüm bunlar hayata geçer miydi? 12 Eylül yasaları ile yönetildiğimizi hatırlataraktan soruyu düzenlemiş olayım...

Uçak ne?

1999’dan sonra PKK hızlı bir değişime girdi. Kimileri bunu Öcalan’ın tutukluluk halinden kaynaklı “idam korkusu”na yorum kenara çekildi. Ancak bu arada ciddi stratejik değişiklikler yaşandı. En önemlisi, bağımsız devletten vazgeçildi. Peşi sıra çokça öneri gelişti ve nihayetinde iktidardan uzaklaşıp, demokratik konfederalizm son durak oldu. Ve bu süreç ateşkesler, karşılıklı masaya oturup kültürel ve siyasi hakların tanınması talebi ile devam ediyor. Özellikle 1999 ile 2005 yılları arasında ise dağ kadroları ve şehirlerdeki tüm kurumları, organlarıyla beraber bu süreç tartışıldı. Savaşsız geçen dönemde ise dağ kadrolarının tümü kendini bu yeni döneme uyarladı. Birimleşmelere gittiler ve kültür sanat komiteleri, bilim komiteleri oluşturdular. Yani şimdi “sağ” yakalanan bir PKK’liyi ya da Diyarbakır’da bir PKK sempatzanı genci alıp konuşsanız, size Sümerlerden başlayıp Foucault’ya kadar uzanan bir iktidar çözümlemesinde bulunur. Lakin aynı genci bir gösteride panzer taşlarken görürseniz, size önerim biraz tebessüm ederek Edward Said’i anmanızdır. Biliyorum zor, ama Kürdün hali budur! Demem o ki, bu meseleyi irdelerken, bu işin hem politik hem de askerî halini dağa kilitlememek gerekir. İlla da dağa kilitleneceksek, o zaman askerî teçhizattan ibaret “dağ keçileri” gelmesin akıllara. Çünkü orada da benzer süreç yaşanıyor. Bu süreç bir yanıla kafa karışıklığı da yaratıyor, doğru. Çünkü bir tarafında sırtında “keleş” bulunmak suretiyle bilim sanat komiteleri oluşturan, iktidar çözümlemeleri yapan ve daha da ötesi ekolojik yaşama dönüş konusunda adımlar ve önermelerde bulunan, bir tarafından yanmış yıkılmış köyler dururken, organik tarımdan bahseden; bir eliyle çift eşliliği yasaklayıp, diğer eliyle

kadının mitolojiden tutup da mevcut sistem içindeki duruşuna kadar çözümlemesini yapan bir hareket var karşımızda. Ya da karşınızda... Bu yapının karşısında ise “kökünü kazıyacağız” diyen bir dil var. Yani pratik çözüm önerileri, taktikler, stratejiler, argümanlar ve ütopyaları arasına sıkışmış bir hareket... 1980’de yola çıkıp, 2007 itibariyle elbette argümanlarını ve askerî pozisyonunu değiştirecektir. Değişiyor da. Fakat sıkışmışlığın kaynağı, bütün bu değişime rağmen sorunun çözümüne dair önermelerin karşısındaki çözümsüzlüktür. Öcalan’ın görüşme notlarını okuyan gençler bir yandan dört elle kuantum fiziğine sarılırken, bir yandan da yukarıda örnekte bahsettiğim gibi taş atıyorlar. Bu sıkışma hali siyasi arenada da yaşanıyor. Belediyeler, siyaseten “tek seçilmişler” olarak bir yandan siyasi misyonlarını oynamaya çalışırken, öte yandan belediyeçilik hizmetleri veriyorlar. Hal böyle olunca, cenazelerde tahsis edilen ambulanslardan tutalım, en küçük bir kaş karartmada bile bildiğiniz üzere Osman Baydemir başta olmak üzere pek çoğu “devletin malını yedirten” adam durumuna geliyor. Buradaki ince durum, Kürtlerin siyasi temsilcilerinin seçilerek meclise girmesinde kilitlidir. Bu olmadığı sürece, belediye başkanları bu sıkışmışlığı yaşayacaktır.

DTP ise her ne kadar “açılım ve Türkiyelileşme” esprisiyle ortaya çıkmış olsa da aynı sıkışmışlığı yaşıyor. İki toplumun birbirinden koptuğu bir dönemde Kürt orijinli bir partinin Türkiyelileşmesini beklemek komik olur. DTP de diğer bütün partiler gibi iktidara aday olmaya çalışmaktan ziyade, bir sivil toplum örgütü, dernek pozisyonunu yürütmek zorunda kalıyor. Çünkü her alanda olduğu gibi bu alanda da sadece Kürtlerin kendileri hakkında konuşmaları abes bulunuyor. 27 yıl, hangi bahis üzerine geçerse geçsin bir gelenek oluşturur. Hem sizde, hem de sizi takip edenlerde oluşur bu gelenek. Niyetler değişse de kalıpları kırmak kolay olmaz. Daha da kötüsü, kucak açayım derken, süren çatışmalar ve ölümler kollarınıza düşer, kanın düştüğü her yerde olduğu gibi, siyasete de düşmanlık damgasını vurur. Bildiğiniz üzere sürekli dillendirilen “iç çatışma” korkusu ufaktan ufağa kendisini belli ediyor. Bur-

sa'da, Balıkesir'de yakılan Kürt evlerinin yansıması burada da tersinden kendisini gösteriyor. Sadece çatışmalarla değil, patlak veren herhangi bir olayda, gençlerin kimlik kontrolü yapıp Türk kökenli aramasına kadar...

Durumu eşitlemek

Şimdi gelelim bugüne, işin dertli kısmına ve yazıya başlık olan meseleye... Öncelikle durumu eşitlemek gerekiyor. Nedir eşitlemek? Bütün silahlı oluşumların, otoritelerin uzağında, karşılıklı oturup, şemamızı çıkaralım. Silaha merakım yok ve nazarımda ölüm hiçbir kutsallık barındırmaz. “Şehitlere” ve “gazilere” uzağım. Ve hatta tüm politik eğilimlerden sıyrılmış durumda, çekime uğramamış bir Kürt olarak masanın bu tarafına oturduğumu varsayıyorum. Daha da açayım, bu yazıyı okuyanlar, belki sadece bu meseleye yazarak kafa yoruyorsunuz; ben de öyleyim. Diyorum ki, aramızdaki tek fark devletsizliktir, ki bu taraf ondan vazgeçti! Şemanın başındaki unsur silindi yani. Geriye kalanları sıralayalım. Meşru veya gayri meşru, önemli değil. Silahlı birlikler mi? İki tarafta da var... Askerî ve sivil siyasetçiler mi, eyvallah, o da var. Kültür bakanlıklarından, medyaya, iş adamlarından sanatçılara, televizyonlarından radyolarına, bayrağından milli marşına ve kadrolarına kadar o tarafta ne varsa, bu tarafta da var. Bayraklar ve marşlar, silahlar ve bombalar çok mu önemlidir toplumlar için? Çok mu mubahtır tüm bunlar? Önemli değil. Durum eşit! Bütün olumlu ve olumsuz yanlarıyla... Ama gayri meşru! Mesele şu ki, bütün bunların varlığı akliselim bir biçimde kabul edildiği anda durum kolaylaşacak. Çözüm de kolaylaşacak. Bahsettiğim şey empati kurmak, yaraları sarmak falan değil. “Biz size gelelim çay içelim, siz bize gelin kurabiye yiyin” de değil. En açık yanıyla, iki güç, iki taraf var ortada. Bu eşitleme halinin siyasi ve askerî otoritelerce dikkate alınması gerektiği üzerinde durmuyorum şu anda. O uzun mesele. Bizler için yazıyorum bunu. Bu meseleyi dert edenler için. Kimliğimizden ve biz farkına varmadan damarlarımızda dolaşan asil kanlardan beş sani-

yelik ödün verelim. İşte gerçek burada başlıyor. Sert, kabullenmesi zor ama gerçek!

Peki ne yapabiliriz?

Öncelikle ziyadesiyle içselleşmiş “üst-kimlik”ten sıyrılmak gerekiyor. Bu kimlik, mesela Zapatistaları dünyayı değiştirmeyi, dönüştürmeyi hedefleyen hareket olarak ciddi bir yere koyup, heyecan duyarken, kendi topraklarında yaşanan ve milyonlarca insanın hayatını etkileyen, binlercesinin canına mal olan bu süreci hâlâ “geri” nüveler barındıran bir yönsüz başkaldırı olarak değerlendirmekten uzaklaşmalıdır. (Bir küçük test yapın, PKK’liler için gerilla demeye kaç kişinin dili vardı? Oysa burarlarda bırakın gerillayı, “Heval” yani arkadaş, yer yer “Çêtirên” yani iyiler derler!) Zapatalar “daha iyi bir dünya için” yola çıkmış, yoksulluğa savaş açmış günümüzün “çiçek çocukları” gibi algılanıp, içten desteklenirken –ki eyvallah katılıyorum- Meksika’da dökülen kanın on katının bu coğrafyada döküldüğü ve bu kanın herkesin eline, yüzüne, gözüne bulaştığını unutmayalım. Burada mayınla oynarken, ya da sokaklarda bombaların patlamasıyla, daha da ileri gideyim, gençler uzuvları koparılmış halde ailelerine teslim edilmesiyle yaşanan bir sürecin “şanlı bir isyan” diye alkışlanmasını beklemiyorum. Ama ölenlerin yüzü suyu hürmetine ve sağ kalanların haysiyetini incitmeden konuşup yazmak gerekiyor. Geliştirilen en değme çözüm önerileri bile kelaynakları koruma altına alma hissiyatından uzağa gitmiyor. Yazının girişinde de söylediğim üzere, Kürtlerin sorunu, varlıklarını dillendirirken yaşadıkları hak ihlalleri sorunu değildir! Tek başına varlık sorunudur. Genel af tartışmalarında dahi henüz “koşulsuz” ifadesini hiç kimse kullanma cesaretini göstermemiştir. Ha keza önerilen modeller üzerinde de durulmamıştır. Güney Afrika’da uygulanan Hakikatler ve Uzlaşma deneyimini sadece Kürtler gündemine almıştır. Bu ve benzer deneyimlere dair öneriler ise aydın-entelektüeller tarafından sadece “kendi içinde tutarsız ama düşünülebilir” öneriler olarak yorumlanmıştır. Peki nasıl affedeceğiz? Unutmamak

gerekir, bir affedilme sürecine girilecekse eğer, Kürtlerin de affetmesi gereken çok şey olacaktır. Bağışlanması gerekenler sadece Kürtler değildir! Bu noktanın etrafında dönüp durmak ve “koşulsuz bağışlama” cesaretini dahi gösterememek üst-kimlik ruh halinin esiri olmaktır.

Önce anlamak, tanımak...

Bu süreç akliselim bir biçimde rayına oturmazsa ve çözümlenmezse nereye gider? İşte Godot’lar burada beliriyor. ABD’nin Irak’a müdahale etmesiyle beraber Kürtlerin fiili bağımsızlığa gitmeleri sadece o coğrafyayı etkilemedi. Özellikle hızla Dubaileşen Kuzey Irak, Türkiyeli Kürtler için ciddi bir ekonomi adresi olmaya başladı. Ve enteresandır ki, gözünü Kuzey Irak’a dikip, Türkiye ve diğer ülkelerdeki Kürtlerin de federasyon ya da bağımsızlığa gitmesini savunan kimi kesimler seslerini yükseltmeye başladı ve de sadece PKK’ye muhalefet ettikleri için destek görüyorlar. Böyle düşünen Kürt siyasetçilerden bir grubun geçtiğimiz günlerde Diyarbakır’da yaptığı bir toplantıda da federasyon eğilimi çıktı.

Bu yazıda madde madde çözüm önerileri sunacak değilim. Sunulmuş çözüm önerileri zaten var. Sadece çözüm önerileri de değil, iyi niyet gösterileri ve atılmış adımlar da var tek taraflı. Bu güne kadar beş ateşkes çağrısı karşılıksız kaldı; iyi niyet göstergesi olarak gönderilen iki grup apar topar cezaevine konuldu. Özal’dan Erbakan’a kadar pek çok kişi alttan alta görüşmeler de yaptı ama bu mesele onların başını da yedi.

Önce sorunlar tanımlanır, çözülmeye başlar ve toplumsal yaraların tedavisi sonra gelir. Cenazelerin kaldırıldığı, öfkenin artık sokaklara taşıdığı bir ortamda sadece “iki türlü Kürt var, bazıları kardeşlerimiz, bazıları bölücü” diye tanımlayarak başlanamaz işe. Çok açık: Koşulsuz genel aftan, köye dönüşlerden, yani savaşın sonuçlarından, savaşın nedenine, yani anayasal vatandaşlığa kadar uzanıyor bu zincir. Akla yatmıyor mu? Bir tek şey söyleyebilirim. Tanınmak! Tanınmak dendiğinde kendiniz için ne düşünürseniz, aklınızdan geçen her ne ise, işte Kürtler

bunu istiyor. Televizyonu açtığımızda uzun bir kavalın ardından gelen “Hayê hayê” seslerinin gerisini bekliyoruz lakin gelen bir Kürtçe cümle duyamıyoruz. Demeyin içinizden, “Ya istediğiniz televizyon mu, biz bıktık!” Yanıtım çok net olur: “Bizim zaten çanaktan izlediğimiz yedi-sekiz televizyonumuz var. Ama unutmayın, siz bu yemekten sıkılmışsınız, biz ise daha tadamadık... Tadını tarif etmeyin, bırakın bir kaşık yiyelim... Söz, tencere sizin!” Zaten deyim de var ya, “Kürt yer içer, çarığına bakar!” diye.

Devam edelim... Kürtler küfür yememekten tutalım, sadece duruşma salonlarında ifadeleri Türkçeye bilirkişilerce çevrilerden kamusal alanda yer almamaya kadar; dağdaki gençlerin inip, şehirlerde istediği hayatı yaşamalarına kadar ve bu iniş esnasında da “Allah benden belamı vermiş, beni Avrupa’ya yollayacaklarını söylediler ama yalanmış, yaşasın Türkiye Cumhuriyeti” demelerinin beklenmemesine kadar; çocukların ilkokulla başladıklarında sopa yiye yiye Türkçeyi öğrenmek zorunda bırakılmamasından kapıcı rolünden kurtulmaya kadar çok şey istiyor. Ve bu istekleri hayata geçene kadar Kürtler rahat durmayacak, çok üzgünüm!

Türkiye’de Kürt sorunu çözülmezse, Kürtlerin gözünü dikeceği ve dillendirecekleri bir model ise halihazırda duruyor: Kuzey Irak! Hele de ABD’nin çıkarına bir ortam olduğu anda bu kolaylıkla gerçekleşebilir. Ve aydınlar-entelektüeller, demokrat ve sol kesimde Türkiyeli Kürtlere karşı bir mesafe başlamış durumda ki, bu sanaldır. Çünkü Kürt hareketi hâlâ anti-emperyalisttir. Kendi içerisinde bölünmesi bile oryantalist bir kafayla yorumlanıp “Habil-Kabil kardeşler” diye tanımlandı fakat bu hareketin bölünmesindeki temel nokta, emperyalizm yanlıları ile anti-emperyalistlerin çatışmasıydı. Ancak önüne gelen her yemeğe burun kıvıran bir saraylı çocuk gibi, işin bu tarafından sunulan tüm çözüm önerilerine burun kıvrıldıkça, tutarsız bulundukça ve tekrar söyleyeyim, bu halk sadece “koruma altına alınması gereken” garibanlar olarak algılandıkça, hemen yanı başımızdaki devlet modeli, hepimiz için çok geri bir noktadır ama el sallayıp durur. Ki takip edildiyse eğer, PKK yöneticile-

ri son bir ay içinde iki defa dillendirdiler, “Başka yerden çözüm bekleriz öyleyse” diye. Yani işin amiyane özeti şudur: “Adamı zorla emperyalist yapmayın!”

İş o noktaya geldiğinde, hiçbirimizin söyleyeceği iki çift söz olmaz. Ve o vakit gerçek bir Habil-Kabil hikâyesinin içinde buluruz kendimizi. Çünkü bu dönem uzadıkça, yasalar kotarılsa bile iki halk birbirini affetmeyecek noktaya ulaşacak!

Yeni Sol Mümkün mü?

Başka yazılarımda Kürt oyları üzerinde durmuş, DTP'den AKP'ye kayan oyları sorgulamış ve Kürt hareketinin seyrine değinmiştim. Onlardan biri, “bir sol dalga yaratılması” temennisi ile son bulmuştu. Bu yazıda, söz konusu temenninin hayat bulup bulamayacağı noktalara dilimiz döndüğünce, aklımız yettiğince değineceğiz. Hele ki, bu Kürt kafa seçimden sonra başını ziyadesi ile vuracak taş arayıp, netice itibariyle *Kapital*'in yazılışının 140. yıldönümünde “Yolumuz yine Marksizm'e çıktı, dertli dertli ağlar gönül” ağdını yakmaktaysa, söyleyecek söz birikmiş demektir.

Yazmaya koyulurken tarih çakışmaları ve “gelen süreç”in cilverlerinin tesirinde kaldım evvela. 12 Eylül, yukarıda bahsettiğim üzere bir “*Kapital* anması” ve Abdullah Gül'ün “talebeliği”... Enteresan elbette, İstanbul Üniversitesi'nin ön kapısında solcular bombalanırken, arka kapıda bir müminin emin adımlarla cumhurbaşkanlığına doğru ilerlemesi. Ve hâlâ ASAM'cıların falan Kürt hareketinin nereden “çıktığını” konuşurken buldukları 12 Eylül'ün Diyarbakır Cezaevi adresi... Yani başından söyleyeyim, hepimizin problemi “kapılarda” başlamış. Kapıdan çıkanlar, çıkamayanlar ve sızanlar meselesi... Dedim ya, dert bu değil, tarihin ve “sürecin” cilvesi diyelim, anmadan edemedim.

Sağ ile solun ziyadesiyle birbirine karıştığı ve kavramların 1980 ile öncesinde olduğu gibi elmayla armudun tanımına pek de benzemediği bir vakitte “sol rüzgâr nereden eser, sol dalga hangi kıyıya vurur” sorusuna yanıt aramak takdir edersiniz ki zor. Bu zorluk içerisinde sorunun tam yanıtına gelmeden evvel dalgayı yaratması beklenen kesimlerdeki vaziyete göz atmakta fayda olacak. “Kürt hareketi sol bir hareket midir ya da sol ruhu nasıl tazeler” sorusuna yanıt arayıp, kalıp olarak dilimize her ne kadar yerleşmiş olsa da “kalıbının solu mudur” sorusunu da sormamız gereken “Türk solu”nu bir miktar sorgulayarak başlayalım...

Kürt hareketi ile ilgili herhangi bir yönü sorgulamaya her kalktığımda, hareketin ilk yıllarından tutup, özetleyerek getirmeden yapamıyorum. Bu yazıyı yıllara yayma derdinde değilim. En azından bundan uzak durmaya çalışarak bir-iki noktaya değineceğim. “Partiye Karkeren Kurdistan”, yani “Kürdistan İşçi Partisi” adıyla, bayrağında orak çekiç bulunmak sureti ile kuruldu PKK. Bayrağını, ismini ve tüzüğünü değiştiren bir süreç izledi sırasıyla. Ve hâlâ sol hareketler tarafından eleştirilmektedir bu değişikliklerinden ötürü. Aynı sol hareketin en başında “hangi işçilerin partisi” sorusunu sorması daha manalı olurdu ama geçmişle ölmüşe bir şey diyemeyiz. Zira ağalık sistemi bir yandan, yoksul köylülük öbür yandan, bırakın işçi sınıfını köylü sınıfının bile tam manasıyla tanımlanamayacağı bir atmosferde –ki hele de kalkıştığı güç sermaye değil de devletin ta kendisi olduğunda– nasıl olacaktı İşçi Partisi? Mesele, İstanbul Üniversitesi’nin ya da ODTÜ’nün ön kapısında bombalanmaktan başlıyordu. ’68 ruhundan çıkan bir yeni ruhtu ve kendi coğrafyasında başlattığı hareket, kendi ezberini de bozdu. Dağlarda çobanlık yapan, köylerde başlık parası ile evlendirilen genç kızların, erkeklerin yolunu tuttuğu bir hareketin kendisini yeniden tanımlaması gerekiyordu. Hem kendisini hem de savaştığı gücü... Bütün bu yeniden tanımlamalar ve kendi hattına oturma süreçleri Kürt hareketinin “orijinalitesini” bulmasına vesile olmuşsa da Türk sol hareketi ile zamanla mesafeyi açmasına neden oldu. Coğrafya farklıydı, dil farklı-

dı, inanç, kültür, beklenti farklıydı. Sonraki kısımlarda değineceğiz ama bu farklılık hâlâ da aradaki mesafeyi ortadan kaldırmış ve her iki halkın sol yanını yakınlaştırmış, kısmi bütünlük sağlamalarını engellemiştir.

Yaşanan çatışmalı süreç ise Kürtlerde artık handiyse sınıf çelişkisini ortadan kaldırmış, tam manasıyla bunun yerine “seferberlik” hissiyatını getirmiştir. Bunun için uzaklara gitmeden, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarına ya da başkaca “ulusal kurtuluş” örneklerine bakmak yeterlidir. Ki zaten Kürt hareketinin 1980 sonları ile 2000 yıllarına kadar “ne yaptığı” ve ne yaşadığı Türkiye solu tarafından tam olarak algılanabilseydi eğer, karşılıksız beklentiler ortadan kalkıp yerini farklı ortaklaşmalar alabilirdi. Tersinden de Kürt hareketinin Türk sol hareketlerine karşı “tepeden” bakışı olmasaydı... Salt savaşın yarattığı hak ihlalleri ekseninde buluşmak, bu denli büyük altüst oluşlar için yetersizdir zira. Bunlar bir yana...

Kürt hareketinin bugünkü durumunu seçimler vesilesiyle nispeten değerlendirmiştik. Fakat değinmediğimiz başkaca önemli bir yan bulunuyor: Kürtler içerisinde belirginleşmeye başlayan ve her ne kadar dillendirilmese, sorgulanmasa da Kürt hareketinin temel açmazlarından biri gibi görünen “yeni sınıf”. Bunu değerlendirirken de Kürt hareketinin örgütlenme biçiminin evveliyatına göz atmak gerekiyor.

Kürt hareketinin iki örgütlenme modeli vardı: Askerî ve siyasi... Askerî örgütlenme malum olduğu üzere köylerden, kentlerden vs. dağ kadrosu oluşturmak üzereydi. Ve üniversite öğrencisinden çobana kadar herkes oraya gittiğinde eşit koşullarda yerini alıyordu. O denli “eşitti” ki, dağ işi dağ insanına has olduğundan, öğrenciler ve kentliler daha ziyade “küçük burjuva” idi. (Bu yaklaşıma dair çözümlemeler PKK’nın kendi kayıtlarında da genişçe yer alır.) Siyasi örgütlenme ise yine illegal-di ve bu örgütlemeyi yürütenler ise bir dağ kadrosundan farksızdı. Yani militanın kendi sosyo-kültürel veya ekonomik arka planı yoktu. O, tıpkı evine gittiği köylüler, yoksullar gibi “tek tüfek”ti. Babasının kaç dönüm tarlasının olduğunu kimse bilmezdi ve bunun önemi de yoktu. Önemli olan tek şey, kapıdan

içeri giren o kadın ya da erkeğin, “bir davaya baş koymuş” kişi olmasıydı. Girdiği evin ekonomik gücü, dinî eğilimi de önemli değildi. Ve “canından başka kaybedecek şeyi olmayan” kültürü nasıl ki Türk solunun vaktiyle örgütlenmelerinde ya da Orta-doğu toplumunun karakterinde önemli bir yer tutuyorsa, Kürtler için de aynı şey geçerliydi: Durumu eşitlemek!

Fakat Kürt hareketinin örgütlenme modelini ve stratejisini değiştirmesi, yukarıda özetlediğimiz tarzın yerine, sivil toplum örgütlenmelerini, siyasi parti faaliyetlerini getirdi. Yani her şey değişti. Top bu sefer gündelik hayatını devam ettiren “küçük burjuvalardaydı”. Artık göçle oluşan mahallelerde illegal siyasi örgütlenmelerin yerini “üçüncü alan” diye tanımlanan sivil toplum örgütlenmeleri ve siyasi parti faaliyetleri aldı. Bu değişiklik ilk anda alabildiğine demokratik bir model gibi görünse de zamanla yeni bir sınıfın oluşmasının ve sınıf çelişkisinin alttan alta belirmesinin kanımca başlangıcı oldu. Çünkü, uzağa gitmeden Türkiye sol hareketlerinin seyirlerine ve bugün geldiği aşamalara bakarak bu sorunun yanıtını bulmak zor olmaz. Sınıf mücadelesi nasıl ki sınıf içerisinde yer alan insanlarla sürdürülmeliyse, Kürt hareketinin mücadelesi de aynı yolla yürütülmeliydi. Seçim sonuçlarından da görüldüğü üzere DTP’nin oldukça güçlü olduğu yerlerde AKP’ye oy kaymasının nedenleri sorgulanırken “yoksulluk” tespiti yapıldı. Fakat bu tespit AKP’nin salt “eşya dağıtması” ile neredeyse izah edildi. Üzerinde durulmayan nokta ise Kürtler ve Kürt hareketi aktivistleri ile yoksul halk arasındaki sınıf çelişkisidir. Daha da açalım...

Sivil örgütlenmeler ya da siyasi partiler alışık olduğu üzere orta ve üst sınıfın ilgilendiği alanlardır. Bu en azından Türkiye için böyle... Ve bu alanların yürütücüsü olabilmek için belirli “vasıflar” gerekir. En azından orta halli, nispi entelektüel gibi... Kimlikleri, gündelik hayatlarını sürdürdükleri gerçek kimlikleridir. O gün partiye ya da derneğe gelir, işini bitirir ve evine gider. Evini bilirsiniz mesela... Ve kent hayatının olmazsa olmazları vardır. Yani bir kentli mesela evinde uyur, elektrik faturası öder ve maaşlı çalışmak durumundadır. Bir kentlinin gündelik hayattan feragat etme ihtimali düşüktür. Hele ki Kürtlerin

halet-i ruhiyesini düşünürsek... Yani koltuklar “doldurabilen” adamlarıdır! Evet bir çelişkidir ama sosyolojide her zaman tı-kır tı-kır mantık işlemez. Velhasıl, artık yoksul köylüler, göç mahallelerinde ekmek bulamayan topluluklar ile onların kapı-sını çalan “kravatlı siyasiler” arasına “refah düzeyi” girmiştir. Daha da açık ifadeyle “para” girmiştir. Eşitlik bozulmuş, mesa-fe belirmiştir. Bu, yoksulun penceresinden baktığımız vakit gö-zümze ilişendir. Bir de tersinden düşünelim...

Hayat standartları yerine olan ve hatta yer yer ortanın üstü sayılabilecek bir sınıfa mensup olan siyasiler ne anlatabilir? Et-nik kimliği yeniden nasıl tanımlayabilir? Kürt sadece dili, kül-türü ve varlığı yasaklanan, kabul edilmeyen midir? Yoksa Kürt artık eşittir yoksul mudur? Yoksul ise onun hangi umudu olu-nabilir? Yani geniş ve kaba anlamıyla “seferberlik” denilece-ği vakit sınıflar ortadan kalkar evet, peki çatışma dinip, roller yeniden tanımlandığında ve hele de şu anda olduğu gibi barış arayışlarına girildiğinde temsiliyeti kimler sağlayacağı oldukça önemlidir. “Entelektüel küstahtır”, bu tespiti hepimiz için ya-pabiliriz. Entelektüel ve aydının sorumlulukları farklıdır. O bir yana... Fakat bir temsiliyetten ve örgütlenmeden söz edilecek-se eğer, o zaman bütün tanımlamaları yeniden yapmak gerekir.

Bahsettiklerimiz Kürt hareketinin nispeten seçimle beraber üzerinde durduğu, en azından nispi tespitini yaptığı açmazlar-dı. Peki bundan sonra ne olabilir? Bir sol dalga yaratılabilmesi için öncelikle sol rolü yüklenenlerin kendilerini tanımlamala-rı gerekir. Kürt hareketine ilişkin yaptığımız değerlendirmeler Türk sol hareketleri, partileri için de geçerlidir. Sınıfsal çelişki-lerden yola çıkıp, ezilenlerin sesi, adresi olmayı hedefleyen ha-reketlerin fiilen ezilenlerden uzak oluşu, bu problemler pirami-dinin tepesini oluşturuyor. Şehirlerin “marjinal” sayılabilecek merkezlerinde bir araya gelip, kurumsallaşmalarını da oralarda sağlayan ve gündelik yaşamını birbiri ile paylayan “kadrolar” sorunu Kürt hareketinde nasıl ki belirmeye başladıysa, Türk solunda da “kalıbına oturmuş” durumda. Daha açık söyleye-lim... İstanbul’da İstiklal Caddesi’ni boydan boya tutan partiler, sivil toplum örgütleri, sendikalar vs. hangi sınıfın içine “sızma”

yapabilir? “Özgürlükler” caddelerinde kendi özgürlüğünü yaşayan devrimciler hangi devrime öncülük edebilir? Bunlar “babadan-anadan” kalma nasihatla karışık tespitlerdir. Hepimize denmiştir vaktinde, “Hele bir tarlada, inşaatta çalışın, sonra görürüz boyunuzun ölçüsünü...” Aslında mesele, memleketteki tüm solcuların, devrimcilerin kendilerine “aydın” rolü yüklemiş olmaları. Onlara aydın olmadıklarını söyleyen gerçek bir aydın kitlesi de bulunmadığı için, ak ile kara birbirinden ayıklanamamakta. Bunlar elbette işin ironisi. Fakat TKP’nin “kolejli çocuklarını”, ÖDP’nin Beyoğluluğunu, daha yarı illegal sol örgütlerin ise Tuncelililiğini aşamamayı göz önünde bulundurduğumuzda, iş hiç de ironik görünmüyor. Ki vaktiyle yoksullar hayrına yapılan gecekondulara dahi girememekte devrimciler. Bu ise işin trajedisi diyelim.

Ve hâlâ “nasıl olur peki” sorusu cevabını beklemekte... Salt meclis beklentisine girmek elbette saflık olur. Bugüne kadar anlamlı ortaklaşmalar yakalayamadan, 22 milletvekilinden hareketle yüksek beklentilere girmemekte fayda var kanımca. Lakin Baskın Oran’ın sıkça dillendirdiği, hepimizi “serinleten” ezber bozma yöntemi yakalanabilir. Yazının girişinde de değindiğim gibi zamanın Türk-İslâmcıları, Necip Fazıl Kısakürek’in evlatlarına karşı bu ülkenin demokratlarının, solcularının ve Kürt yurtseverlerinin söyleyeceği söz elbette vardır. Fakat söz önce bu güçlerin kendisinde başlamalı. Ciddi bir potansiyel olan Kürt halkının dinamizmi erimeden toparlanmalı evvela... Ha keza “Kayserililer Partisi” diyebileceğimiz ve aslında yoksulun gücünü alıyormuş gibi görünüp toplu sözleşme görüşmelerinde dahi 5 liranın pazarlığını yapan bir kapitalist beslenmeli partiye karşı solun söyleyeceği söz olmalı... Kaynağından beslenmeden hiçbir söz söylenemez elbette. Alışkanlıklar değiştirilmeli...

Sırasıyla göz atabiliriz... Kürt hareketi mevcudiyeti itibarıyla “klasik” bir sol parti rolünü oynayamaz kanaatimce. Yukarıda da sözünü ettiğimiz üzere varoluşu, öncelikleri, toplumsal ve sosyal yapısı kendi içinde bir sol duruşu her ne kadar gerektiriyor olsa da bütünlüklü baktığımızda Türkiye’de solun adre-

si olamaz. En azından şimdilik... Fakat Kürt sorunu varlığını mevcut haliyle koruduğu sürece Türk sol hareketleri de kendi rollerini tanımlayıp, güncelleyemez. Çünkü Türkiye'nin temel çelişkileri sınıf çelişkisi olmaktan çıkıp, etnik ve dinî çelişkilere dönüşmüştür. Etnik çelişkinin ve çatışmanın olduğu yerde ise bilindik anlamda bir sol ruhun oluşması güçtür. Yani Kürt dinamizmi ile Türk sol ruhunun beklenen anlamda bir bütünlük arzedebilmesi için Kürt sorununun en azından bilinen etnik anlamıyla çözülmesi gerekmektedir. Dikkat edilirse bırakın bir sınıf mücadelesi oluşturmayı, kaba ırkçı yaklaşımlara karşı dahi kafa karışıklıkları yaşanmaktadır. Bir zamanlar solun beslendiği Artvin, Rize gibi illere, Ege'ye asker cenazeleri gittiği için sadece Kürt karşıtı bir dalga oluşmadı, sol da sıkışma yaşadı. Ve tercih yapmak durumunda kaldı. Ha keza AB'ye yaklaşımda da aynı sıkıntı yaşanmakta. TKP'nin Hrant Dink'in cenazesine katılmaması bunun en basit örneğidir. Ki üç-beş Ermeni kalmışken...

Bütün bunlar, ortak ruh oluşturma önündeki en temel açmazlar. Fakat ordu ile AKP'nin uzlaşmaz çelişkilerinin olmadığını bilmek için Gül'ün "talebeliğine" bakıp, solun ve Kürt vekillerin ders çıkarması demek ki yeterli... Bu sanal savaşın rüzgârına kapılmadan, kendi söyleyeceği sözü belirlemelerinin tam vakti. İşçinin, emekçinin, yoksulun, Kürdün, kadının ve kimliksizleştirilenlerin tümünün yanında yer alabilirler... Ülkenin en belirgin ve öncelikli sorunları, solun ve Kürt hareketinin de sorunları olduğuna göre bir çatı örgütü kurulamaz mı? Faşizm karşıtı, gericilik karşıtı dalga yaratmak tam da solun görevi değil midir? Yukarıda da söylediğim gibi kanımca en öncelikli olanı, halklar arası kopuşun önüne geçmek. Çünkü bunun önüne geçilemezse bir zaman sonra sol kendisini halktan korumak zorunda kalır. Yani yoksul halkımız dönüp kendi solunu yer.

Sol Hülyam Derdini Söyle

Yıllar önce memleketten henüz İstanbul'a gitmemişken ve de 12 Eylül denilen şey silindir gibi bütün kasabaları, köyleri düzeltmişken, yine de devriciliğin iyi, devrimin ise kullanışlı bir şey olduğunu düşünürken gündemimiz çok farklıydı. Devrimci gençler, kim olduğuna bakılmaksızın desteklenmesi gereken gençlerdi; devrimci örgütler ise *beslenilesiydi*. Çünkü devrime giden yol çok meşakkatliydi. O yolun yolcuları öldürülürdü. Çok çok büyük fedakârlıklar isterdi devrimci olmak. Bu nedenle daha ilkokul sıralarındayken, hiçbir şeyden haberi olmayan, *ebleh* öğrencilerle farkımı koymak için niyeyse “*Senin kollarında arkadaşların öldü mü, benim öldü*” dediğimi hatırlıyorum. O yaşta hangi devrimci arkadaş kollarımda ölecekse?

Sonra İstanbul'un yolunu tuttuk. En azından ben, yaşıma ere-ne kadar devrimciliğin önemli aktivitelerinden birinin de Belgrad Ormanları'nda piknik yapmak ve kış aylarında kimi salonlarda (Bahçelievler'dekilerden biri pek revaçtaydı) etkinlikler düzenlemek olduğunu düşündüm. Çünkü bu etkinliklere katılmaktan mecalsiz düşerdik. Ve biz memlekette devrim şarkılarının ozanların ağzından dökülen ağıtlar ve gayet anlaşılır marşlar olduğunu bilirken, Belgrad Ormanları yolunda Çav Bella'yı, Avusturya İşçi Marşı'nı ezberlemekte zorluklar çektik.

Her şey pek başkaydı. Üniversite öğrencilerinden oluşan devrimciler ordusunun simaları her sene değişiyordu. Üniversitelerde faşistlerle yapılan kavgaları dinlemek heyecanlıydı. Sonra sonra, ayağımız Beyoğlu'na alıştı. Salaş çay bahçeleri, ucuz biralı kafeler, İsklal Caddesi'nde yapılan eylemler... Bütün örgütlerin dergileri, dernekleri, partiler, her şey Beyoğlu'na kaymaya başladı. Herkes birbirini tanıyordu. Kimin hangi örgütten olduğunu... Neyse ki, 1 Mayıslar solcuların, devrimcilerin, sadece Beyoğlu'nda gördüklerimizle sınırlı olmadığını gösteriyordu. Kimin kitlesi kalabalıksa, o kitlenin Beyoğlu'ndaki simalarına olan hürmet artıyordu. Ve tabii zamanla her şey bir acayip oldu. Beyoğlu denilen yerin çok da yanıltıcı olduğunu gördük. Marjinallik, sol hareketlerin içkisine hap atıyordu. İstanbul'u çepeçevre saran gecekondu, açlık, çaresizlik ve çelişiler, sol hareketlerin Beyoğlu'ndaki gündemine girene kadar öğütülüyor, oraya vardığında ise bambaşka şekiller alıyordu. Bu nedenle bağışlayın, her tarafa çekilebilecek bir nokta bu ama, transseksüellerin sorunları, aç yığınların sorunlarından evvel oturuyordu gündeme. (Öncelik, sonralık derdi değil bu, tartışılacak uzun bir hadisedir. Homofobiye yorulmaması ricasıyla...)

Yani şair demek istiyor ki, memlekette algılanan devrim düşü, ortaya geniş ve yayvan tepside indirilen tepsi kebapıysa, İstanbul'da ise egzotik meyvelerden yapılan içki kokteyliydı. Ne damak alıştıyordu ne de cep kaldırılıyordu.

Bu kopuşların *kompozisyonumuzu* daha anlaşılır hale getirmesi için devam edelim... Devrimciliğin eğitime ve eğitilmekten geçtiği, kitapların topluca okunup tartışılması gerekliliğine inanıldığı zamanlardan birinde, HEP'in Eminönü ilçe teşkilatında bir eğitimler sürecine girilmişti. Bana da *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*'ni anlatmak düştü. Toydum. Karşımda, inşaat işçileri vardı. Artı değerden falan bahsediyorum, işçiler serinkanlılıkla dinliyor. Sorular kısmına geçtik. İlk soru: "Yaw hele bunları geç, dağa nasıl gideceğiz, sen onu söyle..."

Haklıydı... Memleketi yanarken, bekar odalarında açlık susuzluk içinde çalışan o permeperişan gence neyin artı değerini anlatacaksın? Hadi anladı diyelim, *kalıp* da hangi sınıf mü-

cadelesine katkıda bulunacak? Dedğim hadise 1993'te yaşandı. 2009'da Diyarbakır'ın Dağkapı Meydanı'nda yapılan 1 Mayıs kutlamasında, platformdan aksettirilen müzikler bile o gencin o zaman ne kadar haklı olduğunu gösteriyordu. Çünkü bizim Kürtler 1 Mayıs'ta nelerin konuşulacağını, nelerin dinleneceğini hâlâ bilememekte: Alevi deyişleri çalıyor kürsüde. İş bu kadar kopmuş...

Nedir kopuş noktaları?

Bir kopuştan bahsedeceksek, çeperi geniş tutmamız gerekiyor. Solun halktan kopması, Kürt hareketi ile sol hareketlerin kopması, Kürt hareketinin sol argümanlardan kopması...

Artık *anılar* kısmını geçelim... Bu kopuşlarda elbette ki *hır-sızın* payı büyüktür. Darbe, darbe sonrası halkın seyrine kapıldığı silindirlenmiş dünya, dünyada solun ivme kaybetmesi (iyi niyetle) vs. argümanların yenilenememesine, solun *öcüleşme*-sine sebep oldu. Çeşitli açılardan marjinalleşti. Devrimci şiddeti kullanmaktan tatalım, gündemine aldığı *ivedi* sorunlara kadar... Bir zaman sonra örgütler ve hareketler birbirinden memnun, birbirini idare eden mutlu topluluklara dönüştü. Ve eşkinin o gecekondu mahallelerinde çalışan örgütleri gidip, yerine gecekondu'lara giremeyen, girdikleri zaman konuşamayan, konuşma zemini yaratmaktansa şehir merkezlerindeki bir aradallığını koruyan aktivistler/devrimciler kaldı. Bu tanımlamaların pek nostaljik durduğunun farkındayım. "Bacı"lı dönemlere olan özlemle yazılmış değil bu cümleler. Sol hareketlerin artık nispeten farklı hareketlere evrildiği, yer yer çevreci, yer yer insan hakları savunucusu olduğu da doğru. Bunda abes bir durum yok. Ama bütününe bakıldığında, kendi gerçek zemininden koptuğu aşikârdır. Hem zemininden, hem de birbirinden...

Ve tabii torbalar açılıp, bilinmeyenler gün yüzüne çıktığında, solun doğrudan devlet eliyle nasıl kullanıldığı da sorulara ve sorunlara cevap oluşturmakta. Ergenekon hadisesi, solun içine sızılıp, ne işler *eylendiğini* göstermesinden öte, solun sonrası yaklaşımları ve ayrışmalara gitmesi açısından mühimdir.

Bizim solcu sandıklarımızı bu cendere içinde görmemiz, insan hakları savunucusu sandığımız avukatlarla Kürt coğrafyasında taş üstünde taş, kelle üstünde baş bırakmayan adamların savunmasını yaparken karşılaşp şoklanmamız arada kaynayan, üstünde durulmayan hallerdir. İyimserlik yanımızı bir tarafta tutup, Ergenekon meselesinin yeterince anlaşılmamış olmasını, içinde “intikam” duygusu barındıran bir operasyona dönüşmesini de göz ardı etmiyoruz elbette. Ama yine de bir sınavdır.

Avrupa Birliği'ne mesafeli duranlar, tüzüklerine Kürt meselesine dair çözüm önerisi koymayanlar, Hrant Dink'in cenazesine katılmama kararı alan partiler, Ergenekon tartışması üzerinde bölünenler... Tüm bunlar bir araya geldiğinde, homojen bir soldan bahsetmek bir yana, umutlanmak bile güçleşiyor.

Kürt solculuğu nerede durur?

Türk sol hareketlerinde bu sorunlar varken, Kürt hareketini ya da tam tanıma kavuşmasa da Kürt sol algısını nasıl değerlendirebiliriz? Kürt hareketini salt ulusal motiflerle donatılmış, kitlesini sadece ulusal ve örgütsel taleplerle mobilize eden, argümanlarını yine bu şekilde oluşturan bir örgüt olarak tanımlamak yetersiz olur. PKK, bağımsız Kürdistan talebinden vazgeçtiği günden itibaren, Türkiye sol hareketleriyle bir yerlerde kesişme ve bu kesişmeyi de salt Kürdi sorunlarla sınırlı tutmama zeminine sahip bir hareket olmuştur. Ortaya çıkışı ve yaşam tarzı açısından sol, talepleri açısından demokrat, kendi zeminini ve yöntemleri bakımından da devrimci bir harekettir PKK. Bu söylenenlerin her biri tartışmaya açıktır evet. Ama peşinen söylemeliyim ki, bu tartışmaların tümünün önünde hazır duran yek cevap, PKK'nin bir Kürdistan örgütü olmasıdır. Dolayısıyla tartışılacak her şey, Kürdistan'ın özgün koşulları çerçevesinde tartışılacaktır.

Yine de, buna rağmen, solun yükselişe geçtiği bir dönemde, sol argümanlar ile ulusal argümanları sentezleyerek yola çıkan PKK'nin, bu yolda cebindeki pek çok şeyi düşürdüğü, kaybettiği doğrudur. En azından solun gündeminden bakarsak... Fa-

kat yukarıda da söylediğimiz gibi bunlara rağmen kendi coğrafyasının devrimci hareketidir PKK. *Misak-ı Milli* sınırları içinde baktığımızda ise Türkiye'yi kimi noktalarda demokratik bir ülke yapmaya zorlayan bir harekettir.

PKK'nin sol kimliğini tanımlarken elbette eleştirilecek yanlarını ortaya dökmek mümkün. Fakat hem bundan öncesi hem de bundan sonrası için temel belirleyen, bir yoksullar hareketi olsa da, ulusal dinamiklerinin tümünü kullanıyor olmasıdır. Yani ağalık sistemini yok ederken, aşiretlerin gücünü arkasına alan ve Kürt sermayedarların desteğini toplayan bir hareket orta yerde durmaktadır. Haliyle Kürt coğrafyasında *seferberlik* ilan etmiştir. Güncel siyasetini, argümanlarını, örgütlenme şeklini ve lojistik desteğini de bu çerçevede sağlamıştır. Tüm bunları bir araya getirdiğimizde, '70'lerin ruhuyla ortaya çıkan PKK'nin aynı ruhu korumasından ve o dönemin argümanlarıyla yolunu sürdürmesinden söz edemeyiz. Bunu bir yana bırakalım, çatışmalı dönem, sol hareketlerin de önünü tıkamıştır.

Şovenizm engeli

PKK'n 25 yıllık silahlı çatışma süreci, kaynakların savaşa ayrılıp da halkların daha da yoksullaşmasına vesile olurken, solun yoksullarla kurduğu bağlantının zayıflayıp, aksine, şovenizm duvarlarıyla karşılaşması ilk bakışta tezat gibi görünmektedir. Ancak çatışmalı sürecin zamanla Kürtler ile Türklerin savaşı gibi görünmesi, asker cenazelerinin ülkenin her bir yanına dağılması, ciddi bir şovenizm dalgası yaratmış ve solun elini zayıflatmıştır. Vaktiyle Dev-Yol ve Dev-Sol'un örgütlü olduğu, kale sayılır kentlere asker cenazeleri gittikçe milliyetçi dalga hortlamış ve buralara girilemez olmuştur. Bu noktada sol hareketler tercih yapmak durumunda kalmıştır. Ya Kürt hareketi karşıtı örgütlenme ya da hiçlik durumu ile karşı karşıya kalmışlardır.

Kürt ve Kürt hareketi karşıtı dalgalar ile halihazırdaki çatışma ortamı solu pek çok alanda zayıflatmıştır. Sınıf mücadelesi, yoksullar, sendikalar ve pek çok alan sola kapanmıştır. Kimi hareketler ise Kürt hareketi ile bütünleşip, o dinamizm içe-

risinde varlığını sürdürmüştür. Bu yaklaşım zamanlama açısından doğru olsa da uzun vadede kısırlaştırıcıdır.

Şovenist dalga, şehirlerde ve kasabalarda baş gösteren bıçaklı, gürültülü patırtılı kavgaların ötesinde, sol için de bir sınav oluşturmıştır. Argümanlar karışmış, sol diye tanımladığımız sağın yedeğine düşmüştür yer yer.

Abdullah Öcalan eleştirisi, PKK'nin sermayedarlarla kurduğu bağlantı, kimi zaman dinî motifleri kullanması, aşiretler ile kontağı solun temel eleştiri noktalarını oluştururken, zamanla kimi sol hareketler, Kürt hareketinden tamamen kopmuştur. Aynı şekilde PKK de kendi yanında yürüyenleri tercih etmiş, geriye kalanları ötelemiştir. Bunun ayrıntılarına girecek olursak, hem Türkiye sol hareketleri hem de Kürt hareketi açısından epeyce bir günahı ortaya sermemiz gerekecek. Peki ya bundan sonra?

Yoksul halkların ortak mücadelesi

Yukarıda belirttiğimiz gibi çatışmalı dönem Türk ve Kürt halkı arasına kan bulaştırmıştır. Bundan sonrası her şey güçtür. Güçlükler sadece halkların birbirine olan öfkesi değil, Kürt hareketi ile Türkiye sol örgütlerinin gündeminin kopmasıdır.

İyi niyetle düşünecek olursak, yürütülen Kürt açılımı tartışmaları, Kürtlerin kimi kültürel ve siyasi haklarının tanınması ile sonuçlanırsa, herkes için yeni bir kapı aralanıyor demektir. Bu kapı özellikle Kürt hareketi için geçerlidir. Çünkü, demokratik Ortadoğu'yu hedefleyen PKK, kimi kültürel ve siyasi hakların tanınması ile kendi çeperini küçültüp, en azından Kuzey Kürdistan'da savaşa son verirse, tam ve saf haliyle bir yoksullar hareketine dönüşmek durumundadır. Bugüne kadar kültürel haklar ekseninde Kürt hareketinin yer yer merkezi yer yer çeperinde duran sermayedarlar ve orta sınıf ile üstü, aynı can ve başla PKK'nin yanında yer almayacaktır. Zaten alması için geçerli nedenleri de kalmayacaktır. Bağımsız Kürdistan fikri tekrar PKK'nin gündemine girmezse veya bu boşluğu başka Kürt örgütleri doldurmazsa, yaşanacak süreç bunu gösterecektir.

Bir başka ihtimal, PKK'nin diğer parçalarda savaş başlatmasıdır. Ki zaten PJAK'ın İran'da başlattığı çatışmalı süreç, silahların öyle ha deyince bırakılmayacağına işarettir.

İyimser düşünmeye devam edersek eğitim, özerklik ve parlamenter temsiliyet gibi kimi hakların Kürtlere tanınması ve Türkiye coğrafyasında çatışmasızlık sürecine girilmesi halinde hem sol hem de Kürt hareketi için daha umut vaat edecek bir dönem başlayacaktır. Militarizm karşıtı, orta vadede demokrasiyi savunan, yoksul Kürt ve Türk halkını, azınlıkları aynı potada birleştirmeyi hedefleyen ortak söz ancak bu aşamada oluşturulabilir. En azından Kürt karşıtı şovenist dalganın azalması, solun kaybettiği kalelerine yeniden dönmesine olanak sağlayacaktır. Sınıf mücadelesi yine şovenist söylemlerden ayıklandıkça kendi öz argümanlarına dönecek ve doğru zeminde örgütlenme şansı yakalayabilecektir.

Solun bütün eksikliğini elbette ki bu noktaya yüklememek gerekir. Solun argümanlarını yenileyememesi, kimi örgütlerin hâlâ '68 söylemine takılıp kalması, kimilerinin antiemperyalist olma adına gerici ulusal söylemlerle hareket etmesi, sınıf mücadelesinden kopup, şehircilik, kasabacılık oynaması belli başlı açmazlardır. Fakat yine de çatışma ortamının bitmesi, hem Kürt hem de Türk sol hareketleri açısından yeni bir kanal yaratacaktır ve su akıp yolunu bulacaktır.

Kürtlerin belirli kültürel haklar elde etmesi, yoksulluktan kurtulacağı ve refah düzeyi yüksek yeni bir yaşama kavuşacağı anlamına gelmiyor. İşsizliğin ve açlığın had safhada olduğu Kürt coğrafyası daha uzun süre durulacak gibi görünmüyor. Ancak binlerce kişiyi mobilize edebilen Kürt hareketi ile Türkiye sol hareketlerinin gücünü birleştirme cesaretini göstermesi, gerçek umut kapısını aralayabilecektir. Harekete mani olunmaz diyelim... Sabreyleyelim.

Şark, Doğu ya da “Ora” Kadınlarının Evi

Uzaktaki evin tanımlaması ve algılanması, oraya yaklaşımı, dili ve argümanları da belirler. Bu sebepten başlarken, kafadan söylemek istiyorum, “Sizin Doğu dediğiniz, bizim için Kuzey’dir!” Bu yazı bir miktar “siz” ve “biz” yazısı olacak. Bu dili tutturmadan sanırım yazıyı döşeyemeyeceğim. O sebepten, okuyucunun kendisini nereye konumlandıracağı çok önemli. İlla da üstünüze almayın bu “siz” hitabını. Bu sadece benle ilgili, beni rahatlatacak bir kavram. Üstüne alınacaklar olursa, bu da beni bahtiyar eder. Umudum odur ki, birileri bu işaret parmağının kendisine doğrultulduğunu fark eder, hisseder...

“Ev”, feminizmin önemli bir kavramıdır. Üzerinde tartışılır. Bahsini ettiğim bu tartışma, “ev içi emek” tartışması değil, kadının evi, evcimenliği ve sokağa çağrı tartışmalarıdır. Fakat ben buna fazla dalmayacağım. Daha ziyade politikleşen Kürt kadını ve Kürt kadını için “ev”in ne anlama geldiğine değineceğim. Başlarken bir yandan da düşünmekteyim, ben bu koca cüseyi nasıl anlatacağım diye. Çünkü Kürt kadınıni irdelemek, salt gündelik yaşamı, gelenekleri, siyasi hareketliliğiyle bir irdelemeye sınır vermiyor. Eğer kavramları ta başından sert de olsa oturtursak, işte o zaman hem yazı hem de ufkumuz rahatlayacak. “İşgal”, “sömürge”, “ilhak”, “savaş”, “çatışma” kavram-

larından uzak durarak bir yere varmak mümkün değil. Zaten tam da bu nedenle “Kürt kadını” diye bir mevzu beliriyor. Savaşarak ve mağdur olarak kendisini duyuran kadınlar... Ve elbette kendi içinde de sıçraması gereken yüzlerce eşik, yüzlerce engeli olan kadınlar. Hem içerden hem dışardan bakmak, işi daha da zorlaştırıyor. Yani geleneksel çarkın dişlileri arasında ezilen, bir yandan kendi erkeğiyle mücadele ederken ya da edemezken, öte yandan bir ulusal hareketlilik içine girip, başka bir şiddetle yüzleşenler; okuma yazma bilmedikleri için hayatın basamaklarını zıplayamayan ama hangi dilin okuma yazmasını öğrenecekleri hususunda ikinci bir engelle karşılaşanlar... Bu, Kürt kadınının yaşamının zorluklarını ifade ettiği oranda, Kürt kadınına yaklaşım ve değerlendirme konusunda da ciddi problem oluşturuyor. Şimdi ben, Türkçe yazan bir Kürt kadını olarak, bir yandan Kürt kadınlarının eşikler atlamasını savunurken, öte taraftan hangi dille bu eşikleri atlayacağını sancısını birebir yaşamaktayım. İşte bütün bunlardan dolayı, mesele nin zor ve sert olduğunu peşinen bilmeliyiz. Böylece ileriki satırlarda karşılaşacağınız sertliklerin de haberini vermiş olayım.

Konuyu birkaç yanıyla ele almaya çalışalım. Biri, Kürt kadınının bugünkü durumu, “içinde bulunduğu durum” diyerekten daha da negatifleyebiliriz ama şu an bunu tercih etmeyelim. İkincisi, Kürt kadınının dışardan algılanması ve tanımlanması. Üçüncü ve daha feci olanı, müdahale kısmı...

Birinci kısım... Toplumlari kendi geleneksel, kültürel ve sosyolojik özellikleri ile değerlendirmek gerekir. Dışarıdan bakış, en moderninden en gelenekseline kadar tüm toplumlar için “yabancı” bir gözdür ve çoğunlukla sağlıklı sonuç vermez. Yani tarlada doğurup, bebeğinin göbeğini kesen ve sırtında o çocukla çalışmaya devam eden bir kadına dışarıdan bakan bir göz bunun feci-korkunç-ürkütücü olduğunu düşünür. Peki hemen bitişik tarlada çalışan kadın için bu aynı oranda feci midir? Hayır... Öyleyse daha genel kavramlarla bakmamız gerekir. Peki genel kavramların belirleyicileri kimlerdir? Kentliler... Modernize olanlar. İş burada karman çorman olur. İçinden çıkılmaz hale gelir. Belirleyen kimdir, belirlenen ve gözlemlenen kim-

dir? “Beyaz adam” durumuna düşmek de var burada. Bu “beyaz adam”, “beyaz kadın” kısmına sonra geçeceğiz. Şimdi mevcuduna bakalım...

Cumhuriyet’in laboratuvar ortamlarında ürettiği kadınlar fantezimizi es geçerek, öyle cepheye mermi taşıyan “bebeli” kadınlar kısmını bir kenara bırakıp, sistematik olarak ayrımcılığa uğrayan, içine kapatılan, mütemadiyen çeşitli yöntemlerle terbiye edilmeye çalışılan ve bütün bunlara başkaldırdığı anda da “töre” çemberinde değerlendirilip, hele ki eline silah aldığı vakit “bitli orospular” sıfatıyla anılan Kürt kadınına bakalım biz.

Oryantalizmin tuzağına düşmeme adına geleneksel yapıyı savunacak değiliz elbette. Geleneksel yapının ayrıca tek kırılma eşiğinin olduğunu da savunamayız. Yani “modernleştirilip, terbiye edilmek” sureti ile kırılmaz geleneksel yapı. Geleneksel yapı, şekillendiği andan itibaren dışa açılma fırsatı bulmadan, içe büzülenlerin yarattığı bir dokudur ve doğal değildir. İşte Kürdün hikâyesi de böyledir.

“Cepheye mermi taşıma” oranında isyanlarda da yer alan, isyan sonrası sürgünler, katliamlardan çıkan, her bir “balyoz” ile yeniden içine büzüşen, “modernleşme” diyeceğimiz süreçleri kendi olağanlığı içinde değil, “entegrasyon” diye estetize edilen asimilasyonla geçiren bir toplumdan bahsediyoruz. Ve Cumhuriyet’ten bu güne defalarca kez kanla bastırılmış ayaklanmaların toplumundan... Ayaklanmaları ve savaşları değerlendirirken salt siyasi bakmamak gerekir. Her isyan arkasında “arızalanmış” bir toplum bırakır. Her balyoz, cüsseyi daha da küçültüp içe doğru büzüşmesine neden olur. Ve geleneksel yapısı “pespayelik” olarak değerlendirilen her toplum, kendi sosyal örgüsüne sıkı sıkıya sarılır. Haliyle, geleneksel yapıyı “cinayetler ve ölümler üreten cahiller topluluğu” olarak değerlendirirsek, bu algı devam eder.

Kürtlerin bugünkü geleneksel dokusunda kadınların yaşadığı fecaati reddedebilir miyiz? Elbette hayır... Elbette ki korkunç cinayetler işleniyor, felaketler yaşanıyor. Fakat bunu da değerlendirirken “töre”leri gereği böyle davranan bir toplum olarak bakmamalıyız. Töre, bir toplumun geleneğinin adıdır. Ama bu

bir töre değildir. Bu, Ortadoğu toplumlarının tümünde olan, İslâm esaslarıyla şekillenip, cehaletle kuvvetlenen namus algısıyla ilgilidir. Haliyle bu, Kürdün adıyla eş olamaz. Ve bütün bu olup bitenleri değerlendirirken, yıllarca yaşanan savaşın insanlar üzerinde yarattığı tahribatı es geçemeyiz. Kürt kadınlarının doğurganlığını “cahillik” ve “geleneksellik” ile açıklayanlar en büyük hatayı yaparlar. Çünkü bilmek gerekir ki, dünyada, savaşın yaşandığı tüm coğrafyalarda doğurganlık artmıştır. Bu, yok olma tehlikesi yaşayan toplumların güdüsel olarak verdiği bir reflekstir. Yani ölen binlerce genç çocuğa bakmadan doğurganlığa saplananlar bence dürüst değildirler. Bilimsel de yaklaşmıyorlardır.

Siyasallaşan kadın

Bütün bu töre, namus tartışmalarının arasında dikkate alınmayan, görülmeyen bir şey var ki, bence akılları çorbaya çevirmeli: Siyasallaşan Kürt kadını...

Benim de hâlâ anlamaya çalıştığım, oldukça enteresan bir şey var ki, köylerde, geleneksel evlilikleri bekleyen genç kızların dağa çıkması... Burada, geleneksel evlilikten kaçtığı için dağa çıkmış gibi bakmayalım, öyle okumayalım. Demek istediğim, geleneksel evlilikle belki hayatını devam ettirecek bir genç kadının, dağa çıkıp eline silah alması, erkeklerle iç içe yaşaması ve gittikten sonra da artık bütün o geleneksel ve sosyal yapıdan arındırılmış bir bakış açısı ile ailesi ve çevresi tarafından kabul görmesi... Öldüğünde “şehit” sayılması, yaşadığında “kahraman”...

İşin bu yanına şimdilik girmeyelim. Ve Kürt kadın hareketliliğini dağla sınırlamayalım. Ev içinde geleneksel bir yaşantı sürüyor olsa da sokağa çıkan, haykıran kadının yaşamındaki dönüşümü, ancak onların dilinden dinleyerek anlayabiliriz. İşte bu noktada “ev” kavramı beliriyor. Ev neredir ve kimindir? Hangi ev?

Kürt kadınlarının, “ev”lerine döndüğü anda yaşadıkları, her ne kadar “siyasal üst başlık”ın altında kalıp, sonradan çözülme-

ye bırakılmış problemler gibi görünüyor olsa da, “ev” kavramını, kadının gündelik olarak içerisinde yaşadığı çatı kavramından çıkarıp, bir coğrafya olarak ele almak gerekiyor. En azından Kürt kadını için bu ne yazık ki böyle. Ne yazık ki, diyorum çünkü yıllara yayılan çatışmalı süreç, siyaseten kadını örgütleyip ayağa kaldırmış olsa da çatılar altında yaşanan trajediler, devam etmekte. Azalarak da olsa devam etmekte. Ve gördüğüm kadarıyla Kürt erkekleri şu an sadece Kürt siyasi hareketinden korkmakta. Ya da onun etkisiyle dönüşmekte.

Aynı şekilde feminizmin de Ortadoğu ya da Kürt kimliği, toplumu ile yorumlanması da gerekmektedir. Çünkü feminist akımların yeşerdiği coğrafyalara baktığımızda, bu öğretileri tıpkı reel sosyalizm gibi bir paket haline getirip, “Buraya da uyar” diyemeyiz. Kentleşmiş kadının ihtiyaçları ile savaş yaşanan geleneksel bir toplumun kadınlarının ihtiyaçları örtüşemez, örtüşemiyor.

Kürt kadınına yaklaşım

Haşa sizlerden, af buyurun, işte zurnanın zırt dediği yer burası, yani bu ara başlık kısmı. Çünkü bu kısımda anlatacaklarım trajik ve trajikomiktir.

İsmet Paşa dönemi belgelerini okuyanlar varsa bilir. İsmet Paşa’nın raporlarında, bölgede yapılan incelemeler sonucunda yöre halkının çiçeği burnunda Cumhuriyet’ten çok uzak oldukları ve bir an önce derlenip toparlanmalarından bahsedilir. Çünkü Cumhuriyet öncesinde ve erken Cumhuriyet dönemlerinde ha bire ayaklanan bu “şakiler”, kimi zaman “inlerine” topladıkları cemaat ile Cumhuriyete başkaldırmış ve defalarca kez bozguna uğradıkları halde bir türlü terbiye edilmemişlerdir. Ol sebepten, bu bölgelere Türklüğü yaymak üzere derhal seferler yapılması gerektiğinden çok bahseder. Askerî seferlerin yerini bu kez enteresan yöntemler alır. Mesela İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinden insanlar getirilip yerleştirilir köylere ki, çevrelerini etkilesinler. Ya da buradan insanlar başka yerlere gönderilir. E tabii ne olur sonuçta? Bugün Van ve Hakkâ-

ri bölgesindeki Lazlar'da olduğu gibi Laz melodileriyle Kürtçe türküler söylenir.

İşte bu seferberlik ve terbiyeleme ruhu bugün hâlâ devam etmekte. Kimi kurumlar gelip direkt buralara yerleşip kadınların kordonlarını bağlatmak için çocuklara okul yardımında bulunmakta, kimileri ise uzaktan yazarak çizerek, "ahlı vahlı" ve pek duygulu bir biçimde "kurtarılması gereken topluluğa" ierlerler.

Çatışmalı ortamda köyleri yakılan, tecavüze uğrayan, başına olmadık iş gelip de şimdi şehir varoşlarında ekmek bulamayan binlerce insanın tek sorunu doğurdukları çocuklar olduğundan, bu kordon bağlatma mevzusu pek popüler buralarda. Ve tabii "haydi kızlar okula" kısmı.

Yıllar önce ATOM'lerden birinin başkanıyla görüşmüştüm, annesinin kordonunun bağlanması koşulu ile kız çocuğuna burs veriyorlardı. "Peki nasıl takip edeceksiniz, bu paranın bu kız çocuğuna harcandığını?" diye sormştm. Onun bir önemi yoktu. Annenin kordonu bağlanmış ya, yeter. "Peki o paranın diğer çocuklara lahmacun parası olmayacağı konusunda bir bilginiz var mı?" diye sordum, ona da cevabı yoktu, bildiği ve ezberlediği tek şey, annenin artık doğuramayacağıydı. Tabii bir söz vardır ya, "paranoyak olmam takip edilmediğim anlamına gelmez" diye. Genlkurmay'ın yayımladığı "bir vakit sonra nüfusları bizimkini geçecek" sözleri, bu tür "misyoner" teşkilatların pek ilgi alanına girdi. Ve GAP projesi kapsamında "terbiyelenen" kızların yazılarından oluşan bir kitap çıktı hatırlayan olursa. 8 Mart'ı kadınlara armağan ettiği için Mustafa Kemal'e minnet borçlu olan kızların tümünün dünyasında, zgr kadın olmak eşittir Türk kadını olmakla özdeşleşti. Yani Türkleşmek eşittir modernleşmek ve köylülüğün çemberinden çıkmaktı.

Ve tabii okuma yazma öğrenmek... Haydi Kızlar Okula kampanyasının aynı zamanda bir hızlandırılmış asimilasyon kampanyası olduğunu kim düşündü? Peki bunun alternatifi kaba bir biçimde "kızlar okumasın, asimile olmayalım" mıdır? Hayır, ikisi de değil. nc seçenek gerekir. Bu ocuklar kendi dillelerini öğrenerek okumalıdır. Medeniyet, Türkleşmek değildir.

Bu yaklaşımın ikinci bir ayağı daha var ki, benim sinirlerimi yerinden oynatan kısımdır. Edebiyatçıların, senaristlerin, dizicilerin şunun bunun ilgi alanına giren ve yine laboratuvar ortamında üretilen Kürtler. Vahşi, seksi, kapalı, ilgi çeken, kaba, kıllı ve güzel kaşlı erkekler; onlarla samanlıkta sevişen, peşlerinde silahlı adamlar dolanan, amma ve lakin birden kafadan Murathan Mungan şiirlerini de okuyan kızlar; laptoplu ağalar... Bu işin çirkef yanı. Daha sinsi ve tehlikeli olanı ise edebiyat ürünleri. Dizileri izleyerek kitap yazan edebiyatçılarımız, benim en fazla karnımı ağrıtanlardır. Mesela “Var git bubanı çağır” diye yazanlar, acaba duymuş mudur bir Kürdün “buba” dediğini. Be hey ablalarım ağabeylerim, hiç düşünmediniz mi, bu tipik bir İç Anadolu şivesidir. Dizilerde yalancı yazmalar başlarına bağlayıp da “oyyyy oy” diye ağlayan kadınlar yok burada. Burada yüzünü tırmalayıp dizlerini döven kadınlar devri bile kapandı. O kadar çok ölümüz var ki, yasımız ve matemimizin şekli değişti. Burada ölen bir çocuğun anasına Kürtçe derler ki “Başın sağ olsun”, o da der ki “Ülke sağ olsun!” İşte iş bu kadar serttir! Kimsenin artık ağlamadığı kadar sert...

Öyle yatak odalarında yaşanan fanteziler, öryantalizmden öte bir şey değildir. Ve sanırım artık İstanbul ve İzmir’in düzenli çarkları içerisinde yazacak konu bulamayanlar, kendilerine ölümlerinden bereketli bir coğrafya seçip, oraya dalmayı daha bir “yatırımsal” buluyorlar. Ve bizim Kürdümüz, “Way sana kurban olayım, buraları yazmış, inşallah barışı da getirirsin” diye yakalarına sarılıyor yazarların. Ve işin bu kısmı korkunç bir riyakârlık taşıyor.

Demiştim, “zurnanın zırt dediği yer” burası. Bu “evin” içinde neler yaşandığını anlatmak üzere kurgulandı bu yazı. Neleleri anlatabildim, neyi kotarabildim bilemiyorum, fakat bu “sıcak olmayan yuva”nın çatısı altında yaşanan seksi fantezileri bir kenara atıp, bu koca coğrafyada yaşanan trajediye bakacak gözlere ihtiyaç var. Önce anlamaya, sonra anlatmaya ve değerlendirmeye...

Süreci Pas Geçmemek

Bizim bildiğimiz davul zurnaydı... Zurnaya olan sempatimi burada anlatsam sık durur mu bilmiyorum. Fakat sanırım küçükken ufacıkken köydeki bir düğüne gelen zurnacının, zurnayı gümüşten gerdanlık gibi takılarla süslemesinden başlayan bir hayranlık bu. Erkek çocuklarının o ilk delikanlılık evrelerinde yaptığı şu zurnacının karşısında limon emme gevşekliğine karşı gücüm oranında durup, çatal çatal sesimle “günaaaahhhhhh” demeye çalıştım, onu da tüm zurnacılar duyurayım. Ve tabii davul ve zurna ile “milli” ilişkimiz, iki tur dönülen lorkê güzelliğinde oldu uzun süre. Memleketin tümünü bilemem ama en azından bizim oralarda, enstrümana eklenen söz, gelinin eve geldiği o pazar gününün öğleden sonrası olurdu da yalancık-tan birtakım içli ağıtlar yakılırdı zurnaya eş. Davul susuyordu tabii o esnada. Zurnanın mühim olmasındaki nedenlerden biri de budur bence. Düttürü düttürü coşturup, final kısmında daha uzun bir düüüüüüütürrrr ile milleti ağlatabilmesi. Keşke bu yazı tamamen zurnaya güzelleme olabilseydi. Çok mutlu olurdum. Ama meselemiz kom’lar...

Girdik bir davul-zurnadan da yazının arkası gelmiyor. Kafamda kırk tane tilki... Bunları nasıl bir hizaya sokacağım bilmiyorum. Zira kom’lar denince, 1990 başları öne zıplıyor he-

men. Teslim olmamaya çalışıyorum. Bunun bir ötesi berisi var çünkü. Ötesi, cemaati eğlendirme kısmına uzanıyor. Enstrümanın girmedığı yerlerde ses güçlenip, millet kendince söyleyip oynuyor, kimi yerlerde tek enstrüman, kimi yerlerde ise parayla getirtilen gruplar... Eskiden kasaba ve şehirlerde nasılmış bu işler bilmiyorum, derler ki, o enstrümanları ile düğün düğün gezen yerel gruplar, cemaatte çok önemsenirmiş. Makbul işmiş bir de... Düğün sahipleri ile belirli bir paraya anlaşarlarmış, hem düğün esnasında başlarından aşağı atılan paraları toplarlarmış hem de o koca kalabalığı eğlendirdikleri için hürmet görürlermiş. Benim bildiğim, düğün alanına giden her yeni kişinin önüne davulcu yanaşır, çalar da çalardı... Ta ki gelen kişi elini cebine atana kadar. Bu nedenle millet düğün sonuna kadar yerinden kalkmazdı. Söylemesi ayıp, su yoluna gidip geldiğinde bile davulcu yanaşır, başlardı güm güm güm vurmaya.

İçimdeki bir ses, bunu okuyan müzisyenlerin –hele de kom üyeleri ise– “Heval bunun düğünlerle ne alakası var yaw, çalgıcı mıyız biz” diye mırıldandıklarını söylüyor. O nedenle hızla efendiliğimi takınıyorum ve tik tak işlemeye başlayan süreçte, '90'ların başına gidiyorum. Tabii ki “süreçten” nispeten önce başlayan Koma Vetan ve Koma Amed'i anıyorum. Koma Vetan'ı enteresan bir zamanda oldukça başarılı bir çalışma yapması nedeniyle anıyorum. Koma Amed'i ise zamanın şartlarında, öğrencilik haline rağmen bir araya gelmeleri ve Kürt müziğinde önemli bir başlangıç yapıp, aynı geleneği başka isimlerle de olsa devam ettirmeleri nedeniyle...

Birlikten kuvvet doğar

Koma Vetan, Koma Amed ve Grup Yorum gibi başlangıçların, kom'ların oluşmasında etkisi büyük. 1990'larda bilhassa Kürt hareketlerini takip edenler bilir, bu dönem enteresandı. Siyasi hareket olabilmenin temel koşulları vardı: Dergi, folklor ekibi, müzik grubu ve mümkünse dernek... (Ben niye o vakitler bu nizam-intizam içerisinde yer alırken Tokat yöresi halk oyunu oynardım, o da meçhul!)

İstanbul'un Aksaray'ı, bir dönem böyle derneklerin ve dergilerin mekânıydı. (Sonradan Taksim'e kaymaya başladı.) Bu çalışmalar çoğunlukla İstanbul merkezli olduğu için Aksaray'dan başladım. Belgrad Ormanları'na bozuk otobüsler eşliğinde yapılan piknikler, grupların ilk icraat alanlarıydı. Sonra düğünler başladı. Düğünlerin de pek çoğu formaliteydi. Hatırlarsanız, bir çocuğa sünnet elbiseleri yalancıkta giydirilip kenara uzatılır, o orada patlayıp çatlarken, sahneye sırası ile gruplar çıkar, "Gerilla roj baş", "Herne pês" gibi parçaları söylerdi. Ve alınan gazın çapına göre, salon çıkışında mümkünse korsan gösteri yapılırdı. Yani demem o ki, yaşamın ritmi bir bütündü ve ardı ardına kurulan Koma Çiya, Koma Rojhelat, Agirê Jîyan, Koma Denge Azadi'lerin tümünün derdi öncelikle "süreci pas geçmemek"ti. Milli bir hareketti. O kadar milliydi ki, enstrüman ve ses ayarları yapılırken, klasiktir "sss" sesi yankı yapmasın diye "ses" denir ya, bizimkiler "deng" derdi. O zaman o salonlarda enstrüman seslerinin kulağımızı tırmalamasının nedeni de budur arkadaşlar. "Ses" demelerine de gerek yok, sanatçı arkaaşlar "ssss" yapsalardı yetecekti aslında.

Grup elemanları birbirine karşı sorumlu, grup ise bağlı bulunduğu kuruma karşı sorumluydu. Her şey çok yeniydi ve herkeste kuvvetli bir ilgi vardı gruplara. Popüler ilgiden ziyade, "siyasi hürmet" yoğunluğundaydı. Aileler çocuklarını kültür merkezlerine götürüp "teslim" ediyordu. Orada büyüsün ve sürece katkı sunsun diye...

Kürtlerin her kesimi için bir grup vardı artık. Kızmasınlar arkadaşlar ama misal Koma Çiya daha ziyade "gundiler" içindi; Agirê Jîyan kentleşmeye başlamış "yurtseverler" için gibi... Ve tabii hepsi aynı noktadan sesleniyordu: Katılın!

Bu dönem sadece her siyasi hareketin kendi müzik grubunu/gruplarını kurmasıyla sınırlı kalmadı. Vaktiyle sendikalar da da gruplar oluştu. Ortalama kabiliyeti olanlar bir araya gelip "şubeler" açtılar. Bu şubeler çoğunlukla merkezlere sadık kaldı. Merkezî üretimleri icra ettiler. Ve gırtlak ile boğaz arasında bir yerlerde çıkan ve hangi notaya tekabül ettiğini kestiremediğim kadın sesleri üzümlük söylemeliyim ki, hâlâ kulağımı tır-

malar. Ki bir zamanlar Türkçe söyleyen sanatçılar ve gruplardan da “kardeşlik namına” en azından albüme iki Kürtçe şarkı alma eğilimi başlamıştı ki, bence kâbustu. Misal: Özgürlük Türküsü-Kuş konacak dam yok Lice’de...

Aslında müzisyenler de çok “acı” çekti biz de... Sırtlarında sazları, cepler boş, o düğün senin bu miting benim dolanıp durdular. Her bir grup bir okul gibi oldu. Öğrencilerinin çabuk terk ettiği mikro okullar... Bir zamanlar solist olup da hepimize ultra gaz yükleyenleri sonradan apayrı işlerde “aile bütçesine katkı sunar” oldu. Yerlerine yenileri geçti ama bu sefer de biz beğenmedik. Gruplarından ayrılıp ayrı albüm çalışması yapanlarda aynı tadı bulamadık. Kulaklarımız diğer sesleri aradı hep. Çünkü birey yoktu, grup vardı...

Şimdi...

Grup çalışmaları bizlerde bağımlılık yarattığı oranda, müzisyenlerde de “kalıbını kıramama” sendromuna dönüştü. Son dört-beş yıldır “süreç” de değiştiği için gruplar bir nevi tepetaklak oldu. Zira katıldıkları konserlerdeki kitle bir yandan konser sonrası üstüne atlayıp fotoğraf çekirmek istiyor, diğer yandan ortalama “kulak sahipleri” üretimleri beğenmiyordu. Ve asıl önemlisi, gaz vermek de işe yaramıyordu. Kürtlerin siyasal yaşamındaki ritim değişikliği, gruplara da yansımıştı ve “Sürece ayak uyduramadık” cümleleri, kültür merkezlerinin ve sanatçıların ortak ifadesi oldu.

Şimdi bu ortak ifadede neler çıktı onlara bakalım...

2000’lerin başında başlayan festivaller ve konserler furyasında hep beraber gördük ki, “Ağır ketiye dilê min”i titrek titrek okuduğun vakit, sahneden indiğinde seni havalara hoplatan bir kitle var halihazırda. Bu öyle bir kitle ki, zamanında Koma Berxwedan’da yer alıp da perküsyon yerine handiyse keleş seslerini kullanan sanatçıların zamanla sahneye çıkmadan evvel dublörü ortaya salmalarına, yoğun ilgiden ne yapacağını şaşırıp da barlarda nihayetinde arabesk söylemelerine vesile oldu. (Hırsızın hiç mi suçu yok, var tabii...) Bir arkadaşım anlat-

tı: Edip Akbayram sahneden inerken yaklaşan bir delikanlı önce sormuş bu arkadaş, “Abê bu kimdir” diye. Bizimki de “Edip Akbayram” yanıtını verince, gidip Edip Akbayram’ın boynuna sarılıp “Yaw Edip abê ben sana qurban olmuşum haaa” demiş. Yani hal vaziyet bu...

İlgi ile üretim kalitesinin ters orantılı olduğu bir dönemdir bu. Hele ki, Kürt şehirlerinde sahne alan herkes ziyadesiyle tatmin olmakta. Ve biz “sesi olmayanlar” kenardan bakıp bakıp “Zamanında kelepirden bir ses sahibi olsaydık, ne para ederdi şimdi” diye iç çekmekteyiz.

Bu sanal şölen havasına kapılan sanatçılara öncelikle söylemem lazım ki, Kürdün sevgisine güvenmemeli... “Başımla beraber” demesine bakma, sahneden aşağı almasını da çok iyi biliyor. Ki zaten Diyar, Brader falan artık buralarda “Yaw bizim sanatçı Brader haaaaaa” diye konuşulmaya başladı. Yani ki Kürt, uzakta olanı sevmekte hâlâ...

Söyletene edeceğimiz lafı ettik de söyleyene dokunmadık. “Halk böyle istiyor” sözünün ne laçka bir sessiz-zimmî bir anlaşma olduğunu söyleyeyim hemen. Sadece laçka da değil, tüccarlık biraz da. Bilmemezlik mi peki? Katiyen hayır... Gruptayken Leninist örgüt modeli gibi bir işletim biçimi, gruptan çıktığın anda ver elini Özcan Deniz, Aışan hali... Küçükken suç işleyip de sübyan koğuşunda büyümüş bir adamın cezaevinde çıktığı gibi açlığını ve açığını kapatma telaşına düşmesi gibi. Madem ki, o marşları söylerken cezaevindeydiniz, bizi hangi lisanla özgürlüğe çağırdınız agalar?

Şair, “marş söyleyin gaz alalım” demeye getirmiyor. Tut-saklık-özgürlük kavramlarının bu denli piyasa motifleriyle sunulmasına içerliyor. Grup olarak kalmak zorunda da değil hiç kimse. Biraz kalite...

Bir dönemin şövalyeleri şimdi acılı arabeskle “oldum” derken, arkadan gelen kuşağı bence hesaba katmayı unutuyor. Arkadan enteresan bir kuşak geliyor. Kürtçe hip-hop başladı farzı misal... Güzelleme yapma niyetinde değilim, çünkü bildiğim o ki, hip-hop’ın bir tarzı olur. En azından “serseri-sert” olur. Şu anda delikanlılar daha ziyade slogan atıyor, bence bu da değil.

Çünkü slogan atıcılar sonradan ne hikmetse acılı kemanların esiri oluyorlar. Umarım bu gençler de bir gün bunu yapmaz.

Her ne ise, su akıp yolunu bulacak elbette. De, olan bize olmasın...

\

Mesaj Kutum Doldu, Biraz Klasik Alayım...

Müziyenlere sataşma eğilimim devam ediyor. Bilinçaltımda yüz binlerce kişinin karşısına çıkıp şarkı söylemek ve de onların bana saldırarak öpmeye çalışmaları, bir dublörümün olması, öncelikle onu sahneye sürüp nabzı düşürme isteğim ya-tıyor olabilir. Bu arada bakıyorum da bu “olabilirler” kısmı çok uzun. Cümleyi bozuyor. O sebepten kesik cümlelerle özetleyeyim. Mesela sazın yanması ile sonuçlanan kliplerde yumruğumu havaya kaldırarak mesaj verir halde bulmak istiyor olabili-rim kendimi. Veya Newroz alanında sahneye çıkıp her ne se-beptendir düşünmeden “Ağır ketiye dilê min” şarkısını söyle-yerek bir nevi yüreğimin ateşi ile Newroz ateşini harmanlama isteğindeyimdir belki. Bilemiyorum. Ama bilinçüstüm fena hal-de dalgalı ve de mesaj kutusu haline dönmüş beynime “saldır” komutunu verip duruyor.

Hani ölüme yaklaşmış insanlar der ya “hayat film şeridi gibi gözümün önünden geçti!” İşte ben de müziyenlere kafayı tak-tığım için müziğe ilgim film şeridi gibi geçiyor gözümün önün-den. Şivan’ın kasetlerinin yasaklı olduğu ve de bu sebepten ya toprağa gömölüp veya suya atıldığı zamanlara gittiğimde başı-mın dik durduğunu hissediyorum ve bir ulu elin sırtımı sıvaz-ladığı duygusuyla gevşiyorum. Lakin lise sıralarında şu karışık

kaset doldurma furyasının başladığı dönemlere uzandığında geriliyorum. Sebep mi? Bahsettiğim lise, bir kız lisesiydi. Erkek öğrenci olmadığından tüm kızların erkek öğretmenlere aşık olduğu ve de karışık kaset doldururken Orhan Gencebay'ı falan tercih ettiği dönemde ben ne yaptım dersiniz? Emekçi'nin "Hamal Ali Emmi" parçasının arada iyi duracağını düşündüm. Ve tabii kızlar kurulu tarafından bu garip isteğim reddedildi. Hafızalara ise bir anarşistin kaza sonucu talebi olmaktan çok, köyden gelmiş bir kızın köylüce isteği olarak geçti. Bozuldum, kızdım ama mesele o değil. Mesele, ta o zamandan başlayıp, şu yaşıma uzanan mesaj alma sendromum! Neydi mesaj: Hamallık yapan Ali Emmi'yi devrimin bir gün mutlaka kurtaracağı... Ve Emekçi'leri bastırarak söyledikçe, devrimin daha hızlı olacağını zannetmemdi.

Zaman geçti. Emekçi'nin benzeri ses Ferhat Tunç yerini aldı benim dünyamda. Ve Alevi olmam itibariyle de Arif Sağ. Seçim dönemlerinde bizim o Alevi-Kürt köylerine seçim arabaları Ferhat Tunç ve Arif Sağ'ın müzikleriyle girdiler. Annem dahil pek çok kadın ekmeklerin arasına kavurma koyarak yetiştirdi otobüslere. Otobüstekiler bu seçimi muhakkak kazanacağımızı söyledi. Olmadı. Kasetlerde Orhan Gencebay dinleyen kızlar, okul sıralarına sabahları başları dik geldiler. Biz muhtarlık seçimini bile kazanamazken...

Mesele şu ki, hayatımızın fon müziği haline gelen mesajlı müzikler, yenikliklerin fon müziği olarak kalmaya devam etti. Burada müzisyenin kabahati yok, haşa, mevzu bahis konu, bir türlü siyasetten kazanamamaktı.

Sonrası biraz yüreğimiz rahatladı. Zira sol olmasa da Kürtlerin hareketlendiği dönemlere uygun ritmi yüksek marşlar, dönemlerimize damgasını vurdu. Mesaj almaya ihtiyacımız vardı. Aldık, dolduk.

Duramıyorum ya da Diyarbakırlıların demesiyle "edemiyem" rahat durayım. Zira mesaj kutularımız doldu ve de olduğu yetmiyormuş gibi yeniden lise sıralarına dönmem isteniyor. Önümde artarda gelen iki şarkı ve iki seçenek var. Diyar'ın son albümünü dinlemiştinizdir sanırım. Birisi fena halde gaz

veriyor ve Kürtler adına sesleniyor. “Heger em biteqn, nas na-
kim birayn mirayn nankor!” diye başlayıp, “Min nedine go-
tin ulan!” diye bitiyor. şarkının bitmesiyle beraber diğeri baş-
lıyor ve “lrsem kabrime gelme istemem”in girişi kıvamında
arabesk bir keman sırayı alıyor. Ve ben kendimi formamla lise
sıralarında buluyorum. “Hamal Ali Emmi” ile Orhan Gencebay
arasında bir yerde, Kürtçe! Diyar’a bir noktada hak verebilirim.
Lise sıralarındaki Kürt gençler en azından karışık kaset dol-
durma gereğİ duymayacaklar. Görüntü m? O da tamam. Zi-
ra Deniz Deman’ın (Diyar’ın eşi) boynunda puşu, üstünde ye-
şil mont ve sarışın saçları ile dağların tepesinde şarkı söyleyişi,
arkadan Diyar’ın belirmesi... Bütün arayışları Diyar üzerinden
tatmin etmek mümkün! Eğer liseliyseniz!

Ve Xelil Xemgn... 1990’larda gençlerin dinleyip gardını ala-
madığİ Xelil Xemgn’in bir İbrahim Tatlıses duruşu ile karşı-
mıza çıkması... Sayın Xemgn’den aynı tarzla devam etmesini
beklediğİmden değİl yazdıklarım ama en azından gazımızı al-
masın...

Kürtçe müzik, 1990’lar boyunca bir tek işlevle sürdü nere-
deyse. Ve hatta Kürtçe bilmeyenler bile kimi şarkılarla süre-
ce katıldı ve ortaya korkunç lisanlar çıktı. Lakin şu anda nere-
deyse herkeste, bir siyaset sitesine girerken güvenliğİ kimliğİni
teslim edip misafir kartını alanların ruh hali var. Lakin bu mi-
safirlik bitmiş ve çıkışta misafir kartını iade edip, kendi kim-
liklerini almış bulunuyorlar. İşİ uzatmak mümkün. Uzatma-
yalım...

Gelelim işin ferahlatan kısımlarına. DelİL Dİlanar’ın Seraye’si,
Rojda’nın yeni albümü, Metin-Kemal Kahraman’ın derlemeler-
den oluşan son albümü, lise forması giyinmeden de hayatın de-
vam edeceğİni gösteriyor. Ha bu arada bir not: Lise formasın-
dan o kadar nefret ediyordum ki, lise bitiminde, bizim o dev-
rimci arkadaşlar ile bitiriş eylemi planlamamızda hayata geç-
meyen bir öneri olarak durmaktadır benim naçizane nerim:
Formaları yakalım!..

Allah Seni Star Etsin!

Newroz'dan bir gün önce, yani 20 Mart'ta şöyle diyordu, köyü yakıldığı için Diyarbakır'a göç eden ailenin yirmi yaşındaki kızı Azize: Newroz pîroz be Rabbim!

Baharın geliş günü olan bugünün başka bir isme kavuşmasının, siyasallaşmasının, Kürdün "milli" ve dinî duygularının harmanlaması bir cümle işte! Pek çok şeyin özeti. Azize bir defasında da geçmiş olsun dileğini şöyle ilettiler: "Allah seni star etsin!" Bilmeyen, Allah'ın beni şöhret yapması için edilmiş bir dua olarak okuyacak bunu. Değil! Star, yani stêrk Kürtçede yıldız demektir. Fakat bu böyle temenni biçiminde kullanıldığında, "Allah'ın ışığı senin üstünde olsun, şifa bul" anlamına gelir.

Şair, bu girişi yaparak, Kürtlerin din iman sahibi insanlar olduğunu özetliyor...

Diyarbakır hikâyelerinin bu yazısında -ki siz bunu Kürt hikâyeleri diye okuyun- işin biraz ruhani yanlarını aktarayım istedim. Meseleye girdim girmesine ama, kafamın dağınık olduğunu, neyi nereden başlayıp toplayacağım hususunda epey bir zorlandığımı da söylememde fayda var. Çünkü böyle Diyarbakır hikâyelerini Diyarbakırlıymış gibi yazan ben, aslında Malatya'nın bir Alevi-Kürt köyünde doğmuş bulunuyorum. İlkokula başladığımda devlet ile İslâm'ı eş zamanlı öğrendiğim-

den, haşa sizden, Hz. Muhammed ile Atatürk'ü birbirine karıştırır da "Hz. Muhammed'in annesi Zübeyde hanımdır örtmenim" derdim. Bir arıza olarak devam etmektedir hâlâ eş zamanlı tanıştığım her şeyi birbirine karıştırmak. Alevilik komünistliğe evrildiği vakit, devletin elektriğinin kaç vat olduğunu köyün erkekleri cinsel organlarında test ettiklerinde, ben ve biz hâlâ "Kürdüz lan" demiyorduk. Önce Alevi, sonra komünisttik. Lenin neyse, Hz. Ali oydu bizim için. Bu çatal dilli kılıcın, komprador ağa sistemini, emperyalizmi er geç parçalayıp, ezilenlerin iktidarını kuracağını epey düşledik. (Bırakın ezileni, her türlü iktidarı sorgulayan Kürtlerin siyasi kimliğine toslamış olmamı sonra anlatacağım. Şimdi ısınma turlarındayım.) Velhasıl, zamanla bizim o Alevilerde de başladı bir "Biz de Kürdüz" hali. Ve fark ettik ki, Alevilik, uzuvlara verilen elektrik ise Kürtlük uzuvların koparılmasıymış. O şekilde gençler getirilip köyün ortasına atıldı, "leşlerinizi alın" dendi ve biz Kürt olduk. Şimdi, iktidar sorgulaması yapıp, bu çatal dilli kılıcın bir gün bir yerde illa ki işe yarayacağını uman Alevi Kürtlerin arasında, eş zamanlı tanıştığım unsurları birbirine karıştıran bir zat olarak, Talabani ile Barzani'yi söylemesi ayıp bazen karıştırmaktayım. Kendimce yol buldum. Fındıkla fıstığı karıştırmamak için uyguladığım yol gibi: Talabani uzun olan (yani fıstık), Barzani yuvarlak olan (fındık)! Zıplamayın yerinizden; "Fındık fıstık ooohhh, sensin fıstık ooohh" tadında bir güzelleme yapmıyorum Talabani ile Barzani'ye. Yapmam mı, yapabilirim tabii. Nihayetinde bir Kürdüm!

Sanırım ortalama bir hat buldum yazıya. Kafam daha rahat şimdi. "Yazarın çocukluktan beslenmesi" dedikleri şey sanırım bu.

Tanımlanmış solda işler daha kolay ilerler. Hele de Aleviler için. Büyüklerimiz yer yer "Nerede birinin başına bir iş gelse, bakıyorsun Alevi. Bizim Aleviler salak çünkü. Bir davaya girdiler mi canla başla giriyorlar" diye telkinlerde bulunsalar da, komünist olmak gerçekten biz köylü Aleviler için daha kolaydı. Köyün mütemadiyen basılmasına, unla bulgurun birbirine karıştırılmasına ve genç erkeklerin toplanıp götürülmesine alış-

mıştık ama köyün yakılması, bulgurun ve unun ambargoya uğraması, götürülenlerin öldürülmesi ezberimizde yoktu. En uç ihtimalle karakol komutanları, komünizm denen “illetin” kendisini doğrudan öldürme eğilimi taşımadığı bilgisi ile hareket ediyordu. Evet evet, yazdıkça düşünüyorum, daha kolaydı.

İşte şimdi Diyarbakır’da, Kürt hareketinin çıkışından başlayıp bugüne, bir halk hareketi halini alırken, bu din iman unsurunun nasıl olup da böyle “Allah ile kul arası” bir ilişkilene biçimi ile kendisini koruduğunu hâlâ gıpta ile izlemekteyim. Hele son birkaç yıldır, hareketin sorgulamaları, çözümlemeleri ve tezlerine bakıp, oradan, yani en azından Kandil’den aşağı inip de, burada milli ve dinî duyguların birbirini at başı nasıl götürdüğünü anlamak bir yanılla zor, bir yanılla kolay. Hepimizin, yani Türkiye’deki sol muhalefetin ezber sınırlarını zorladığı için zor. Ulusal motifler taşıdığı ya da pek çok kişi tarafından doğrudan “ulusal hareket” olarak tanımlandığı için Kürt hareketi, anlamak kolay.

Bu yazının kafası karışık, söylemeliyim. Çünkü meselenin kendisi karışık. İç içe geçmiş iki halktan söz etmeseydik, sınırları çizilmiş bir “ülke”den söz etseydik, o ülkeden size yazmak ve anlatmak çok daha kolay olacaktı. Aslında tokat niyetine bir cümle kurmakta fayda var tam da burada: Ortada “sınırları” belli, -kaba anlamda hat çekilip başına jandarma dikilmiş sınırlardan bahsetmiyorum- bir Kürt coğrafyası var ve bu coğrafyanın kendi dili, kültürü, yapısı mevcut. Ama yine de ben size başka bir dilden, hiç ama hiç tanımadığımız bir yeri anlatmıyorum. Bu ise işleri hepten karıştırıyor.

En iyi kurtarıcı, hikâyeler ve somut olandır.

Kuantum fiziği ve dinî federasyonlar

Evet, bir yandan kuantum fiziğinden esinlenmek, Sümerlerden başlayan bir toplum çözümlemesi, ekolojik toplum hayalleri, kuramlar; diğer taratan dinî federasyonlar... Ya da şöyle diyeyim, dağdayken sınıf çözümlemeleri yapan bir sosyalist gerillanın, yaşamını yitirdiği vakit mevlitlerle anılması. Karışık görü-

nüyor değil mi? Ezber bozuyor... Kısaca yukarıda sözünü ettiğim şeye değinmek istiyorum. Sosyalist mücadelenin “kitabı” elimizin altında hazırды. Ve zaten en başından söylemişti Marx, “Din afyondur” diye. Bu sebepten değil miydi, sosyalistler ve komünistlerin dinsizliği! Ölülerimizi kızıl bayraklara sararak gömdük ve her cenazenin başında “Ölenler dövüşerek öldüler” şiirleri okundu. Din afyondur ve tanımı yoktu, bitikti.

Kürt hareketi bir ulusal hareketti başlangıçta. Kürtler ise ziyadesiyle dinî bütün... İslâm’ın Şafilikten Aleviliğe uzanan mezhepleri, Ezidilik, Süryanilik, Keldanilik ve işte Mezopotamya... Sadece Kürtlük bile değil!.. ’60-70’lerin sol dalgasından esinlenip çıkışını bulsa da Kürt hareketi, orta yerde bugüne kadar kendi dinî ve sosyal kuralları ile varlığını sürdürmüş bir halk vardı. Ve bir savaş... Bu savaşın tanımı hiçbir zaman dinî argümanlarla yapılmadı. Fakat Kürtlerin birliğini ve “seferberliğini” sağlamak için toplumun bütün kesimlerinin örgütlenmesi gerekiyordu. İşte bu vakitler oluştu İmamlar Birliği, Aleviler Federasyonu, Ezidiler Federasyonu ve hatta Süryanilerin yine PKK ile ortak hareket edecekleri Bed-nahrin örgütü.

Derdim Kürt hareketi ve dinin bu 25 yıllık süreç içerisindeki pozisyonunu anlatmak değil; derdim, dinî motiflerin zamanla ulusal motiflerle harmanlanması ve ikisinin bir “etnik” kimliği şekillendirmesini özetlemek.

Zamanla birbirini kıyımdan geçirmiş halkları bir noktada buluşturmak ise zannedildiği kadar kolay olmadı. Alevi Kürtler içerisinde PKK’nin varlığı bölgeseldir. Adıyaman, Malatya, Sivas gibi yerlerde PKK bir “Şafi hareketi” olarak algılanabilmekte. Ezidiler ve Süryaniler ise temkinli olmakla birlikte, Kürtlerin PKK sayesinde “adam olduğunu” düşünmekteler. Bir Süryani papazından birebir işitmişim, “Oturup kalkın Apo’ya dua edin, onun sayesinde adam oldunuz” sözlerini. Bunu söylediği Kürt ise bundan önce bütün yaşananlar için özür diliyordu papazdan. Böyle de bir uzlaşma hali yaşanıyor kendiliğinden, Güney Afrika modeline gönderme yapılarak ve de farkında olunmayarak...

Bu süreç, “punduna getirildiği vakit”, imamların Kürtlerin

birlik olması yönünde verdikleri vaazlarla, camilerde Kürtçe mevlit okutulmasıyla, kimi Alevi dedelerinin ise Zülfikar'ın şu anda PKK'nin elinde olduğunu öğütlemesi ile devam eden bir süreçtir. Dinin ve mistisizmin üzerine bir silahlı hareketin varlığı eklenince, elbette ki, destanlar ve hikâyeler yeniden yorumlanacaktır. Dersim'de çok duymuştum, Düzgün Baba'nın gerillalara yardım ettiğini ve de boz atlı Hızır'ın yol gösterdiğini!

Evet, siyasallaşma öncesinde devletin olmadığı bir atmosferde, gündelik hayatın kuralları elbette ki, geleneklerle ve dinin sunduğu öğretilerle devam edecektir. Cumhuriyetin kurulduğu dönemleri anımsayalım. Bazen millet adına, bazen din adına yürütülmedi mi bu savaş? “Millet” duygusunu besleyen pek çok kavram vardır. Din de “namus” veya “ataya cedde layık olmak” gibi algılarla yan yana durur. “Vurun Antepliler, namus günüdür” dememişler midir? İşgal veya ilhak söz konusu olduğunda, topyekûnluğu belirleyecek olan argümanlar, bunların tümüdür. Kısaca hatırlatmakta fayda var. 1990'ların başında Kürt genç kızları bir dönem parmaklarında nişan yüzüğüyle dolaştılar, “Ülkemle nişanlıyım” diye... Bu, tam da ahlâkın, namus algısının ve milli duruşun harmanlanmasıydı.

Cumhuriyete geri dönelim... Şeyhlerin, aşiret liderlerinin, din adamlarının, tümünün katıldığı bir süreçti bu. Ve “gavurlar” ülkeden kovulduğunda, devletleşme süreci başladığında “laiklik” denilen kavram belirdi. Çünkü artık yönetilecek bir devlet vardı. Şu anda Güney Kürdistan'da da aynı süreç işliyor. Din tanımının anayasadan çıkarılması için bakanlar tartışma başlatmış durumdalar.

Demek ki, ulusal veya ulusal unsurlar taşıyan varoluş süreçlerinin tümünde, bu süreci yürütecek kavramlar ve eğilimler olacak, bunlara da ihtiyaç belirecektir.

Şu anda Kürtlerin yaşadığı, dinî örgütlenmelere giderek “bütünlüğü” sağlama eğiliminden ziyade, vakti zamanında birbirini kırıp geçirmiş toplumlar arasında “kabullenilebilirliği” sağlamak. Bu noktada alınan yolu ise esgeçmemek gerek.

Gündelik yaşam

Yazı nereden nereye geldi. Niyetim, gündelik hayattan kesitler aktarmaktı ama kendimi bir anda “izahların” içinde buldum. Şimdi, bundan önceki kısımlara gösterdiğiniz “sabırdan” dola-yı teşekkürlerimi sunar, “selamet” kısmına geldiğimizi muştulamak isterim.

Ramazan ile devam edebilirim. Ramazan ayında kimse kimseyi oruç tutmadığı için bıçaklamıyor ya da dövmüyor evet, ama “demlenmek” isteyenlere bir uyarım olacak: Mümkünse Ramazan öncesi içkiler alınır, evde içilir.

Diyarbakır neyse de, Batman gibi yerlerde gündüz aç kalma ihtimaliniz vardır. İftar saatinden önce yemek yiyebilmek için restoran sahibini ikna etmeniz gerekir. Buradaki ikna, “Korkma, ben yemek yesem bile günah bana yazılır, sana değil” şeklindedir. Kimin oruçlu olup kimin olmadığını dostlarınız arasında ayırt edemezsiniz. Bir gün önce inanılmaz entelektüel bulduğunuz ve zekasına hayran olduğunuz arkadaşınız ikinci gün bütün ısrarlara rağmen çay içmez. Benim gibi İslâm’ın literatürünü bilmeyen biriyseniz, karşıdakinin “niyetliyim” kelimesini “çay içmeye niyetim yok” biçiminde anlar, “Yahu abartma, boz niyetini” dersiniz.

Midyat’ta Süryaniler size şarap ikram eder, bebeklerinin bile şurup gibi içtiği o ev şarapları karşısında mest olur, hoşgörünün dalgaları arasında sörf yaparsınız, lakin on yaşlarında bir Kürt çocuğu size mihmandarlık yaparken ezberinizi ve dalgalarınızı bozar:

– Bu kilisenin papazı öldü, mezarı da aha buradır, inşallah yenisi de ölür!

– Aaa, çok ayıp, bak sen öyle dersen onlar da der ki, “İnşallah bu Müslümanların hepsi ölür.” Onlar da çok iyi insanlar, bir daha öyle konuşma tamam mı?

– Tamam örtmenim söz, bir daha öyle konuşmayacağım, hem zaten biz okulda onların çocuklarıyla futbol bile yapıyoruz...

Rüyalara giren türlerden olan sakallı dedelerle sohbetler, bu memleketin geçirdiği evrelerin özetidir her vakit. Bir hastane-

de bekleme sırasında veya bakkalda, bir yerlerde karşılaştığınız vakit, kendiliğinden konuya girerler çoğunlukla ve çocukça. Aralarında bazen Şêx Said döneminde çocuk-milis olanlar vardır. Anlatırken, birden çocuk olurlar da babalarının öldürülmesini sessizce anlatırlar. Ki Şêx Said ayaklanması, okul sıralarında Kürt çocukları için patolojik bir durumdur hâlâ, her zaman... Ve de Kürt Teali Cemiyeti... Kayı boylarını okurken göğsünüzü kabartan o ihraç duygu, Şêx Said ayaklanmasına geldiği vakit, tanımsız bir hissiyata bürünür. Büyüyünce anlarsınız, bir yaşlı dede, size babasının nasıl öldürüldüğünü anlattığı vakit... Bir dinî ayaklanma olarak durur hâlâ ders kitaplarında ölü babalar. Bu dinî ayaklanmanın çocuk-milisi, şimdi bir ak sakallı adam olarak karşınızda durup, sayfalarını aralamanızı bekler. Ve genç bir Kürt kızının eli, bu kitabın abdestini bozmaz.

Oturduğunuz bir açık hava restoranında, uzaktaki camiden gelen Kürtçe mevlidi duyarsınız. Garsona sorarsınız, “Yahu bu Kürtçe mi?” diye. Garson sizi yeterince esmer bulmadığından ve de Türkçeniz beklenenin üstünde düzgün olduğundan ısrar eder “Arapça” diye. Hele de oturduğunuz vakit bir Ramazan vakti ise bayatlamış çaydan öte gidemez sizin milli bağınız. İşkillenmiştir bir kere...

Kutlu doğum haftasında bir araya gelen binlerce Diyarbakırlı, daha “politik” olan Diyarbakırlıları kaygılandırır ve de Hizbullah’ın yeniden örgütlendiği yönünde kehanetler dolaşır ortalarda. Beklersiniz ve görürsünüz ki, o alanı dolduranlar Newroz’da ya da şu veya bu günde bir araya gelmiş bizim pek tanıdık Diyarbakırlılardır. Beyaz tül bentli kadınlar...

Demem o ki, töreler, namus cinayetleri, tarikatlar derken, göz korkutacak bir duman yükseliyor buralardan. Yanık köylerin üstünden yükselen dumanı görmeyen göz, bu dumanı da sezemez, anlayamaz. Kürtler hâlâ yağmur duasına çıkarken, ceketlerinin içini dışına çevirir de omuzlarına atarlar Allah’ın nazarında garibanlıkların göstermek ve de ona karşı kibirli görünmemek için. Ceketin dış kısmındaki yamalar içe döner, eprimiş astar dışa. Ne fark eder ki kardeşlerim? Tanrı görmez mi Kürdün yaması nerede?

Hey İHD'liler, Aslında Ben Ölüyüm

İnsan Hakları Derneği'nin ve çalışanlarının hep sert açıklamaları, gözaltına alınışları ya da heyetler halinde hak ihlallerini araştırmalarını gördük. Fakat İHD'de başka bir şeyler daha var. Çünkü herkesin bir İHD'si var. Oraya sadece "devletlü zulme" uğrayanlar değil, "Ben ölüyüm, bu benim ruhumdur" diyen de, "Benim beynim ABD tarafından yönlendiriliyor" diyen de geliyor.

Devlet yetkilileri ve medyanın "terörist hakları derneği" diye tanımladığı İHD'nin İstanbul Şubesi'ne konuk olduk. Dernek, sabah 9.30, 10.00 sularında açılıyor. Açılmasıyla birlikte başvurular da başlıyor. 14 yönetici, 4 profesyonel çalışan ve yaklaşık 100 aktif koşturacı olan İHD'nin kapısını çalan önce bir odaya çekilip forum dolduruyor. Yaşadığı ihlali bu forumda dillendiren başvuru kim olursa olsun dinleniyor. Bu bazen bir akıl hastası, bazen bir tinerci bazen de Zeki Genç gibi tehlike teşkil eden bir zat olabiliyor. Başvuruyu alan İHD'liler hukuki takip gerektiren bir durum varsa avukatları devreye sokuyor, yargıyı işletiyorlar. Başvurucunun isteğine göre de bazen basın toplantısı yapılıyor, bazen de gizlilik içerisinde çalışma yürütülüyor.

Bu başvurulara gelince. "Burası ne biçim İHD, bana para vermek zorundasınız" diyen tinerci çocuk, "Benim beynimi

ABD'liler yönetiyor, beynime bir şey yerleştirdiler” diyen paranoyak, “Aslında ben ölüyüm, bu benim ruhum, bana yardım edin” diyen hasta, patronu tarafından dövüldüğünü söyleyen pavyon çalışanı kadın, yeğeninın anne ve baba tarafından reklam filmlerinde oynatıldığını ve bunun çocuk haklarına aykırı olduğunu söyleyen amca ve daha nice nice başvuru.

IHD'liler, karşıdaki kişi kim olursa olsun dinlediklerini ve yardımcı olmaya çalıştıklarını söylüyorlar. Bu bazen bir terapi, bazen AIHM'e kadar gidecek bir davanın başlangıcı oluyor. IHD'lilerin haleti ruhiyesi mi? Kuşkusuz onlar da bu olup bitenlerden etkileniyor. IHD'de gönüllü çalışmaya başlayan ve Çocuk, Barış, Çalışma Yaşamı, Cezaevi, Kadın Hakları Komisyonu gibi komisyonlarda görev alan “yeni” kişi bazen karşılaştığı bu tabloyu kaldıramıyor. Çünkü kimi zaman polis baskısı nedeniyle kaçan, kimi zaman da gördüğü dramlar nedeniyle terapi görenler olmuş.

IHD'nin bir diğeri yanı ise büyük bir aileye benzemesi. Çünkü başvuran, dert arayan, mağdur olan herkes, IHD'de çalışanlarla kaynaşmış. Ölüm oruçları, ev baskınları ya da operasyonların yaşandığı günlerde IHD bazen taziye evine ya da düğün evine dönebiliyor. Bir araya gelen onlarca insan sabahtan akşama kadar orada bekleyip, kendilerini ilgilendiren konu ile ilgili bilgi almaya çalışıyor, bir nevi de terapiden geçiyor.

Ölüm haberi vermek...

IHD'lilerin en büyük sıkıntısı bu. Gözaltında kayıpların, cezaevlerine düzenlenen operasyonlarda yaşamını yitirenlerin ya da adli bir vaka nedeniyle kendisinden haber alınamayanların ailelerine ölüm haberini vermek durumunda kalıyor IHD'li-ler. Derneğin gönüllü çalışanlarından Lelan Yurtsever, “İstiklal Caddesi'ne lavanta satan bir kadın var. Bir gün bir milli piyangocu onu buraya getirdi. Oğlunun bir süredir eve gelmediğini söyledi. Biz de önce Adli Tıp'a gitmemiz gerektiğini söyledik. Kadın buna soğuk yaklaştı, bunun, oğlunun ölümü anlamına gelebileceğini bildiği için önce kabul etmedi. Fakat gittik

ve kayıtlarda çocuğun trafik kazasından öldüğü çıktı açığa. Kadın bayıldı tabii ve ben ne yapacağımı şaşırdım” diyor.

Polislerle muhabbet

IHD'liler, “işleri gereği” her gün polislerle yüzleşıyorlar. Bu çoğunlukla Dernekler Masası polisleri, Çevik Kuvvet ve Terörle Mücadele Şubesi polisleri oluyor. Polisler, basın açıklamaları sırasında odanın birine çekilip, basın metnini aldıktan sonra gidiyorlar. Bu rutin olan. Bir de rutin olmayan yanlar var. O da, eylemlerde özellikle polislerin IHD'lileri hem muhatap hem de gözaltına almaları. Açılan davalarda da IHD ilk sırada. Her Cumartesi günü Galatasaray Lisesi önünde kart gönderme eylemi yapan çok sayıda kadın örgütünün arasından sadece IHD seçilerek dava açılmış mesela.

Bir de yine “iş gereği” polislerle bir samimiyet geliştirmiş IHD'liler. Bu öyle bir samimiyet ki, nereden nasıl çıkacağı belli olmuyor. Leman Yurtsever, bir gün işi gereği Şişli Adliyesi'ne gittiğini, orada oturan bir beyin “Leman hanım, buyurun size çay ısmarlayayım” dediğini, kendisinin de onu tanıdığını ancak nereden tanıdığını hatırlayamadığını söylüyor. Anlatıyor: “Tokalaştık, öpüştük, çay içmeye başladık. Hal hatır sorduk. Ona, ‘Ne zamandan beri burada çalışıyorsun?’ diye sordum. O da hep burada olduğunu söyledi. Ben hâlâ anlamamıştım durumu. Devam ettik. Derneğe neden gidip gelmediğini sordum, o da geleceğini, bir süre işi olduğunu söyledi. Sonra da ben ona filanca tarihte bir eylemimiz olduğunu muhakkak gelmesi gerektiğini söyledim, ‘Tamam’ dedi. Muhabbet epeyce ilerlemişti. Ben, bu sıralar Güvenlik Şube polislerinin eylemlere izin vermediğini, sorunu çözmek için yollar aradığımızı ama eylemi yapacağımızı söyledim. Bunu üzerine, ‘Haaa, bizim arkadaşlar yapıyorlar, haberim var’ dedi. Ondan sonra benim çay boğazımda kaldı ve ‘Neee, sen polis misin?’ diye sordum. ‘Evet Leman hanım, ben polisim, beni hatırlamadınız mı?’ dedi. Ben kaçtım tabii...”

IHD İstanbul Şube Başkanı Eren Keskin ise askerde işkence

gören bir ülkücünün kendilerine başvurduğunu ve yardım talebinde bulunduğunu, bunun üzerine askerî mahkemede sorumlular hakkında dava açtıklarını belirterek devam ediyor: “Bu müvekkilim yakın zamanda Afganistan’daki savaşı protesto etmek için İslâmî kesimin yaptığı bir gösteriye katılmış ve gözaltına alınmış. Gözaltında da ‘avukatımı istiyorum’ demiş. Polisler de sormuşlar, avukatının kim olduğunu. Eren Keskin yanıtını verince polisler bununla dalga geçmişler. Tabii sonra ben gittim ve polisler şaşkındı.”

Keskin, Beyoğlu Emniyeti’ne yeni atanan müdürün göreve başlar başlamaz haber saldıgını, kendisiyle tanışmak istediğini ilettiğini belirterek devam ediyor anlatmaya, “Ben de gittim yanına. Epeyce muhabbet ettikten sonra bana dedi ki ‘İnsan yüzünü gördüğü kişilerin ölümüne daha çok üzülüyor.’ Ben de şaşırdım tabii. ‘Hayırdır, vadem mi doldu?’ diye sordum. Güldü. Anlamadım tabii ne olduğunu.”

IHD’liler, yolda yürürken dahi polislerin, “Nereye gidiyorsunuz, eylem mi var” sorusuna maruz kaldıklarını söylüyorlar. Leman Yurtsever, “Bir gün Tünel’den derneğe geliyorum. Polisler yanıma gelip, sordular eylem mi var diye. Ben de ‘hayır’ dedim. İsrarla sordular, ‘Var, sen söylemiyorsun, eylem nerede?’ dediler. Ben de sinirlenip ‘Tünel’de’ dedim. Birkaç saat sonra dernekten çıkıp tekrar Tünel’e doğru gidiyordum, bir de baktım ki, Tünel abluka altında” diyor.

Ora'nın Kadınları

Bir coğrafyanın kadınlarını su gibi akan bir yazıda dile getirmek kolay olmaz elbet. 'Ha!' dedi mi kelimeler peş peşe dökölüp, bir mektup akışkanlığı oluşmaz. Bir coğrafyanın kadınları ancak ortak yanlarıyla dile getirilebilir. Ama Ora'nın kadınlarını anlatmak biraz daha kolaydır. Çünkü orada her türlü noktalama işaretinin kullanıldığı, ama noktalanmamış kadınların ortak hayatları vardır... Çünkü yaralı bu coğrafyadaki tüm öyküler de yaralıdır. Kanarlar...

Dedik ya, kelimeler akmaz.

"En iyi nasıl anlatılır Ora'nın kadınları" sorusuna küçük ayrıntılarla yanıt aramaya çalıştık. Ukala "durum tespitleri" yapmanın uzağında durup baktık. Görebildiğimizi yazdık. "Görebildiğimizi" diyorum, çünkü onlar, her şeyi gösterdi aslında.

- Ora'da yani mütemadiyen savaşların yaşandığı coğrafyada, savaşın hukuku belirlenmiştir. Düşman, eve geldiği zaman en iyi hizmet verilir, evinden çıktığı andan itibaren de onu öldürme hakkı tanınır. Ve kadınlar, can yakan savaşlar, çatışmalar, kavgalar uzarsa, başlarındaki tülbentlerini çıkarıp atarlar ortaya. Bu aynı zamanda, kadının, elinde kalan son şeyini yani namusunu ortaya atması demektir. Bu, erkekler için utanç vericidir. Tülbent ortaya düştüğü anda kavga biter.

• Ora'da kadınlar, halaylarda kol kola oynarlardı erkeklerle. Ama sadece halaylarda kalırdı bu beraberlik.

• Kadınlar, her daim istila altında olan coğrafyada, “Leşkere Romi'nin” eline geçip “kirletilmesin” diye çoğu kez kardeşleri, kocaları, babaları tarafından öldürülmüştü.

• Bir büyükbaş hayvan fiyatına satılıp; gönülleri başkasında kaldığı zaman, aile meclisinin hukukuna göre bir tenhalıkta öldürülürlerdi.

• Otuzuna varmadan yaşlanırlardı.

• Çocuklarını, “Hüşşş! Leşker hati” diye uyuturlardı.

• Çok çocuk doğururlar, üzerlerine gelen kumalarla aynı evi paylaşırlardı.

• Ora'nın kadınlarının elleri, Ora'nın ovalarına, dağlarına, susuz topraklarına benzerdi. Kuru, kıraç...

• Kadınlar, “hay”lı “hoy”lu, “le”li yanık türküler söylerlerdi hep bir ağızdan. Yanık sevda türküleri...

• Her dönem “haki giysili” misafirlerle yaşadı, haki giysilerce arandılar.

• Ora'nın kadınlarının önce oğullarıyla kızları “gizemli” davranmaya başladı. Oğulları birkaç günlüğüne ortadan kaybolmaya, kızları daha değişik konuşmaya, bir şeyler okumaya başladılar. Tıpkı, beş çocuğunun beşi de dağları ev tutan bir kadının anlattığı gibiydi tüm çocuklar. Yani önce içine kapanıp, sonra yerde yatmaya başlayan; nadiren banyo, çocuklar gibi... Ora'nın kadınları, bu davranışların “dağ koşullarına hazırlanma” anlamını taşıdığını ancak çocukları gittikten sonra öğrendiler.

• Çocukları giden kadınlar, günlerce yol gözlediler. Haber alabildilerse keyiflerine diyecek yoktu. Haber alamadıysa, en güzel umutlara sarılıp hayal kurmaktan başka çare de yoktu.

• Kimisi hiç haber alamadı. Kimisi öldüğünün haberini aldı, cenazeyi asla.

• Dağların zirvelerindeki karların altına gömülen çocuklar şanslıydı. Çünkü Ora'da karın dört mevsim erimediği yerler vardı. Yamaçlardaki çocukların, uzuvları kesilmiş cesetleri, baharla birlikte kanayan kardelenler oldu. Çekilen karların al-

unda, erimiş bedenleri çıkan çocuklardan analarının haberi hiç olmadı. İşte bu yüzden, Ora'nın tüm dağları artık birer "kimse-sizler" mezarlığıydı.

- Ora'nın kadınlarının evleri ateş topu, koyunları telef, köy-leri virane oldu. Ve köylerinde tandır başında ekmek yapan ka-dınlar, çocukları dağları seçince, büyük şehirlerin vitrinlerinde "otantik pazara" çıktılar.

- Kadınların kocaları şehrin ortasında ensesinden vuruldu.

- Bir kısmı "resmî", bir kısmı da "fırari" silah taşıyan köyle-rin kadınları, resmî silahlıların tecavüzüne uğradı, çocuk do-ğurdular. Çocuklarını yetimhanelere verip, adaletin kapısını çaldılar. Onlara sadece "kirlenmiş" kelimesi armağan edildi. El-leri boшта kaldı. Çocuklarını özlemekten korktu, nefret ettiler.

- Ve oranın genç kadınları yönünü dağlara çevirdi. Sevgili yerine keleş, bebek yerine bomba taşıdılar koyunlarında. Artık Ora'nın tüm hamileleri sakıncalıydı. Ora'nın kadınları, diğer hemcinslerinin yetimhanelerde büyüyen çocukları aşkına belki de, karınlarına patlayıcı koymayı tercih ettiler.

- Dört duvar arasında kalan "mahkûm" kadınlar ateş oldu.

- Geride kalanlar, sevmenin "lüks" olduğunu, trajedinin or-tasında hiçbirşeyin namuslu kalamayacağını düşündüler. Par-maklarına alyans takıp, "Ülkemizle nişanlıyız" dediler. Ve bir dağın kenarında, memeleri, başları kesik, tecavüz edilmiş halde bulunduklarında, parmaklarında hâlâ alyansları vardı.

- Kocalarının kaçırılıp öldürülmelerinden önce çocuk bü-yütmekle, sakın ama korkulu ev hayatı sürmekle uğraşan ka-dınlar, kocalarından aldıkları bayrakla önce kendi dünyalarını değiştirdiler. Ardından dünyayı değiştirmek için yola koyuldu, seçim sandığı başında kurşunlanmayı göze alanlarca milletve-kili, belediye başkanı seçildiler.

- Köyleri ateşlendikten sonra şehir merkezlerinde kimi za-man yapayalnız kalan kadınlar, perdeleri üzerlerine çekeme-diler. Ev onları boğar oldu. Duvarlarına, gözlerinden öpe-rek uğurladıkları oğullarının kızlarının fotoğraflarını astılar. Ora'daki evlerin duvarlarına her an karşılaşabileceklerin fo-toğraflarını asmak hiçbir anlam ifade etmez oldu.

- Çok değil, yirmi yıl öncesine kadar evinden çıkmayan kadınlar, kocalarıyla birlikte, albenili giysiler giyinip, üç renkten flamalar takıp, tilililer çekerek yürür oldular.
- Ve doğan çocuklara gidenlerin adlarını verdiler.
- Müzik grupları kurdular, tiyatro toplulukları, dergiler...
- Haber sunmaya, haber yazmaya başladılar.
- Şimdilerde, 15 yıldır susmayan silahlar susunca, dağlara gönderdikleri oğullarına, kızlarına çeyiz hazırlamaya başladılar. “Belki gelirler” çünkü.
- Şimdilerde, oğulları kızları ölenler, çeyiz hazırlayan analar aşkına, kapı kapı dolaşıp, o çocukların ölmemesi için uğraşıyorlar. Kendilerine “Barış Anaları” diyorlar.
- Her hayatın birbirinden farksız trajediler barındırdığı; artık ortaya atılan tülbentlerin savaşı durdurmaya yetmediği Ora’nın kadınları, bazen bir lokantanın vitrininde, bazen bir yürüyüş kortejinde, bazen gece vakti selpak satan çocuklarını sokaklarda toplarken, bazen duruşma salonlarında karşımıza çıkıyorlar.

Siz Hangi Fraksiyondansınız?

Başlığı attığım andan itibaren bir titreme sardı vücudumu açık söyleyeyim. Kırmadan dökmeden bu yazıyı tamamlarsam, kendimi bir fincan kahve ile ödüllendireceğim.

Bu başlık nereden çıktı şimdi? Bilemiyorum, sizler de aynı durumu yaşadınız mı? İstanbul'a "genç kız" iken taşındığımızda, tabii ailede de "sola meyil" bulunduğundan, birden memlekette kaç tane örgüt varsa vakıf olmuş bulunduk. Lakin bu vakıf olma dönemi çok sancılı geçti. Öncelikle çeşitli dernek ortamlarında tanıştığım herhangi birilerinin ismimi sorduktan sonra şu ikinci ve keskin soruya geçmeleri süperdi: Hangi fraksiyondansınız? Annenin kızlık soyadı gibi olur olmadık yerde karşına çıkan bu soru, niyeyse o dönem çok gurur verici gelirdi bana. Meselenin tabii boyutları olduğunu sonradan öğrendim. Boyut 1- Başka bir fraksiyondaysanız sizi az sonra başlayacak ve demli çay, sigara eşliğinde boğacak olan hararetli bir tartışma bekliyor... 2- Fraksiyonunuz yoksa potansiyel "örgütlenmeyi bekleyen" çiçeği burnundasınız. Yalnız, başka bir fraksiyondan olduğunuzu öğrendiğinde gözünüzü oyacakmış gibi tartışan bu zat-ı muhteremin, fraksiyonsuz biri olduğunuzu öğrendiği andan itibaren sizi örgütlemek üzere gösterdiği Eyüp sabrına nasıl eriştiğini anlayamazsınız. Bu da bu işin inceliği olsa gerek.

Pekala, aynı fraksiyondan olduğumuz kişilerle tanıştık, buluştuk, genişledik, sevindik... Buraya kadar her şey iyi. Peki ya doluştuğumuz otobüslerle Belgrad Ormanları'na pikniğe giderken yolda çektiğimiz çile? Detone sesler korosunun hep bir ağızdan "Çav Bella"yı söylemesi; "Hayat denilen kavgaya girdik" marşı? Yılmaz Erdoğan diyor ya "şehirlerarası yollarda vaçgeçtim çocuk olmaktan;" işte ben de bu piknik yollarında vazgeçtim Çav Bella'yı sevmekten.

Bilemiyorum, devrime yaklaştığımızı zannettiğimiz bir dönem miydi '90'ların başlarındaki İstanbul! Zira, belediye otobüsünde okuduğum kitaba bile müdahale edip, "Bence bunu eğitim çalışması ile okumalısınız" diyen o tanımadığım adamı unutamıyorum.

Tabii bir vakit gelip de "Kürdili Hicazkar" makamına geçiş yaptığımda, bu fraksiyon meselesi canımı aldı bitirdi. Çünkü olur olmadık zamanlarda, henüz tanıştığım herhangi birilerinin cart diye "Yok yok, siz yanlış biliyorsunuz, işgal değil ilhak" diye muhabbete başlaması ve benden de hararetle bir tartışma beklemesi; ulusal mücadele değil sınıfsal mücadele diye beni dövecek kadar hırpalaması, beklediği performansı göstere-meyip de slogan atarak kaçan ben, '90'ların sevimli yanlarıydı.

Gelelim yakın zamana... Bir dakika kardeşim, yemek yiyeceğim; soluklanıp iki satır gazete okuma telaşına düşmüşüm... Ne diye başıma tüneyip de "Nasıl gidiyor" sorusunun ardından "Gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsun" diye soruyorsun? Hangi gelişme ayrıca? Bu nasıl bir diyalog? Ben soruyorum arkadaşlar "hangi gelişme" diye. Siz de sorun. Ama yanıtı da hazırlıklı olun. Zira 2005'in bir sevimli bahar gününde, açılıp saçılmışken, "11 Eylül sonrası gelişmeler" yanıtını verebiliyor bu mendebur adam! Düşünsenize, 11 Eylül'den tutup bugüne getireceğim... Süreci anlatan bir CD kaydı yapıp, yanımda CD player ile gezmek daha pratik değil mi? "Kardeş sen bu CD'yi izleyene kadar ben de yemeğimi yiyeyim" deyip çekilmek var aradan. Mümkün mü, yok, o seninle tartışacak. Hesabı ne peki? Vay efendim niye Güney'deki Kürtler ABD'ye destek çıktı. Bana ne ya, git onlara sor, hem bak melemenim soğuyor! Bir Türk ola-

raktan sana soruyor muyum “Niyeeeeeeeeee, 1970’lerde de ABD tutup da Gladio’yu yaratmadı mı?” Yooook, ona da yanıtı hazır, “Ama biz devrimciyiz”... İyi de kardeşim sen devrimcisin de biz gaz ocağı kafası mıyız?

Devam edelim... Bizim Kürt kardeşlerimiz de bu konuda pek başarılıdır. Bazen bir duruşla dururlar ki karşında, sen dersin “Allah, ben şimdi bu postmodern tartışma içerisinde ne yapacağım.” Yooook! O edaya aldanma. Konuya bir giriş olur ki, kaçacak yer ararsın. “Eeee tabii doğrudur, biz de öyle düşünüyoruz...” Karşındaki tek adam, “biz” gibi çoğullu kelimeler kullanarak, sanal bir kalabalık yaratır ki, kendini yalnız hissedesin, tırsasın! Arkasının kuvvetli olduğuna dair bir işarettir bu. Yalançını! Teksin işte, ben görüyorum... Ya da derinlemesine bir ifade beklerken “Arkaaş koydu, biz katılıyoruz” der çekilir aradan. Be güzel kardeşim, madem durum bu, beni ne diye yoruyorsun. Bırak şurada iki gözlem yapayım!

Bir de bilirsiniz, “Biraz konuşabilir miyiz” halleri vardır. Bu her yerde böyle, bizim Kürt kardeşlerde de Türk kardeşlerde de... Bakarsın sessizce kenara çekmiş, fıs fıs fıs bir şey konuşuyor. Bu durum benim başıma geldikten sonra anladım. Yok, çok da önemli bir şey konuşulmuyor genellikle. Randevu bile alıyor bazı arkadaşlar ya, ben buna bitiyorum. “Vaktiniz varsa üç saat sonra şurada buluşabilir miyiz?” Peki buluştuk, bakalım şapkadan hangi tavşan çıkacak? Bakın ne çıkmış: “Ya benim bir amca oğlum var, iş arıyor, var mı bir yer!” Yuuuhhh-hh! Bu muydu? Bunu niye telefonda söylemiyorsun? Ayrıca sen bu cümleyi kurdun, tamam, buna da bir şey demeyeceğim de, bundan sonra bu masada bir saat boyunca ne konuşacağız?

Bir de telefon konuşmaları vardır tabii, ortama “ben ciddi insanım” havası vermek için. Size bir tüyo: Eğer ki telefon gelen kişi, telefonunu alıp yanınızdan uzaklaştı ise hakikaten bir gizlilik veya bir ciddiyet vardır. Konunun ne olduğu önemli değil. Lakin bu sevgili arkadaşımız telefonla bağırarak konuşuyorsa ve şöyle diyorsa, “He, siz o arkaaaşla görüşün, biz de geliriz. Tabii, tabii, yapabilirsiniz... Ha bu arada o diğer arkaaaşla o konuyu konuştun mu? Heeee, öyle diyor ha! E tamam, ben onun-

la o konu hakkında görüşürüm. Yok yok, o diğer konu... Ha! Yaw taam taam! Hadi!” Dikkat edin, “görüşürüz”, “kendine iyi bak”, “iyi günler” gibi telefon kapatma adetlerinden çok, yarım ifadelerle telefon kapatılır. Şöyle ki: Hadi, eee taam, oold...

Benim en sevdiğim hal, bu tür arkadaşları, hele de yanınızdan “bi arkaaşla görüşmem lazım” diye ayrıldıktan sonra bir yerde tavla veya okey oynarken görmek. Affetmiyor, yanlarına yaklaşıp selam veriyorum.

Durumdan çıkan sonuç şu: Benimle karşılaştığınızda fraksiyonumu sormayın; “bi dakika konuşabilir miyiz” demeyin ve sakın ola süreç hakkında ne düşündüğümü merak etmeyin.

Günlerin Getirdiği

Cozutmadan Barışmak

Aslında Kürt meselisinin ya da Kürt açılımının geldiği yere tam da zurnanın zırt dediği yer diyebiliriz. Ama biz yine de sağduyulu ve yapıcı olmak, akli selim davranmak babında şimdilik bu sese yan flüt muamelesi yapalım. Zira süreç henüz nokatlanmış değil. Sadece kaptanımız yarım saat ihtiyaç molası verdi. Otobüse tekrar bindiğimizde topkeklerimizi yiyip, sarı gazozlarımızı içmek suretiyle meseleye kaldığımız yerden devam ederiz. Tabii ki sokaklarda mehter marşı söylerek övünç madalyalarını atanların öncülük ettiği gruplar, otobüsümüzün tekerini indirip, camları kırmazsa...

Hadise bir saman alevi gibi parladı ve hâlâ ne olduğunu anlamış değiliz. Memlekette “iyi şeyler” olacaktı. Bu iyi şeylerin önünün açılması için Abdullah Öcalan bir çağrı yaptı ve derken hızla sekizi gerilla olmak üzere koca bir grup geldi. Gelenler tutuklanmadı, sınırı geçtiler, biz habire telefon takibindeyiz, ne oldu, ne bitti... Millet Silopi’de toplanmış. Televizyonlar an be an veriyorlar. Durumun ehemmiyetine vurgu yapıyorlar. Huzur ve güven ortamının oluşacağına dair bir uzman görüşü yağmuru var tüm kanallarda. Derken Diyarbakır’a doğru gelen grubu televizyon başında takibe alıyoruz. Gerillalar tebdili kıyafet! Bir mahşeri kalabalık. Elinde çiçekle kocaman şalvarlı

adamlar koşuyor, ha bugün Diyarbakır'a gelecekler ha yarın... Her şey iyi gidiyor. Diyarbakır'a gelmelerine yarım gün kala hava dönüyor. Halkın "Türk" tarafının hassasiyetleri dile getirilmeye başlıyor, kimi "şehit aileleri" ufağtan ufağa mırıldanmaya başlıyor, Bahçeli ve Baykal'ın şuuru kapanmış ama çıkmamış candan ümit kesilmez hesabı demeçler veriyor hekimler. Grup Diyarbakır'a geliyor, karınca sürüsü gibi millet harıl harıl karşılamaya gidiyor, ki hepsi çıldırmış! Aaa o da ne, gerillalar sivil! Biz daha bu şoku atlatamamışken başbakan açıklama yapıyor ki, sürece ara verildi. Kesin, sivil elbiseler giyindiler diye sürece ara verildi diyoruz. Yoksa niye verilsin. Ortada bir şey yok ki! Ki zaten daha evvel başbakan "Her kadın üç çocuk yapsın" dediğinde de bizim Diyarbakırlı kadınlar "soyumuzu kurutmaya çalışıyorlar, üç çocuk da neymiş" deyip, rakamı dokuza tamamlamaya çalıştılar. Bu da öyle bir şey oldu.

Oldu da bitti işte! Biz anlayamadan, kavrayamadan oldu da bitti. Peki olan neydi? Bir ülkenin otuz yıllık ters giden talihi-nin dönüp noktası sayılan, milat bellenen şey hakatten neydi? Herkes anlaşılan başka bir yerden bakmış duruma. Asker aileleri diyor ki, "eli kanlıları nasıl bırakırsınız"; medya ve muhalefet tutturmuş ki, "kahraman karşılar gibi coşup coztuttular"; Kürtler deseniz zaten sevinçten kendini jiletleyecek neredeyse, "barış geldi" diyor; iktidar ise herkesin aşağı inmesini istiyor ama niye istediğini bilmiyor. Gelenler "sürece katkı sunmak ve demokrasi, barış sürecine katılmak için geldik" diyorlar. Çok belli olan şey, durumu herkesin durduğu yerde algılaması ve beklentiye girmesi. Günah keçisi tabii Kürtler oldu yine. Niye? Abartılı sevindiler! Otuz yıl boyunca ırzından tut, tarlasına kadar her şeye "geçilen" bir milletin barışı algılama ve ona anlam yükleme halini kime anlatacın? Seksen yaşında bir adamın bastonunu havaya kaldırıp oynamasını neyle izah edesin? Ne beklersin ayrıca? Sınırdan geçenlerin bir kamyon kasasına doldurularak gece evlerine servis edilmelerini mi? Eve döndüler ya, eşek değiller, çıkıp evlerine gitsinler hı! Hangi eve gitsinler? Bu adamlar ve kadınlar buraya evlerine gitmek için gelmediler ki! Mesele zaten bu değil. Nasıl oldu da bu hadise, dağdan inecek-

leri sorunsuz bir biçimde, kutlamasız coşkusuz evlerine ulaştırma organizasyonuna dönüştü? Kim bu meseleyi böyle kurgulamıştı ki! Belli ki iktidar böyle kurgulamış ve Kürt sorunu denilen hadiseyi de bir “ulaşım sorunu” şeklinde algılamış. Kazın ayağı öyle olmayınca da hayal kırıklığına uğrayıp sürece ara verdi. PKK de diyor ki, “Senin lütfunla mı bu güne geldik, başa döneceksen dön, biz de döneriz!”

Şimdi biz yan flütümüzü fon sesi yaparak sakın sakın sıralayalım. Birincisi, Kürtler “kahramanlarını” karşılama değil de barışa yaklaşma coşkusu ile bir araya geldi. Diyelim ki, ilk ihtimal. Yani kahramanlık... Empati kurmaya mecbursun. Sen yıllarca o çocukları kahramanlar gibi askere gönderdin, yarım kol, yarım bacakla geldiler. Şimdi tabii ki, o protezleri sokağa atarlar. Ortada bir savaş var ise ve bu savaşı destekleyen iki halk var ise herkes kendi kahramanını da yaratır ve sahiplenir. Barış süreçleri efendilik ister, buradan bakmazsın.

İkincisi, o sınırdan Maxmurlular ve Kandil'den gerillalar değil de, barış sürecine katkıda bulunmak üzere silahını bırakmış askerler, özel timler ve korucular gelmiş olsaydı, sınır da değil, ne bileyim mesela Beytüşşebap'ta falan bir yerde buluşmuş olsalardı, Kürtlerin o kalabalığı onları da karşılardı. Niye mi? Bugüne kadar “bu kan dursun, bu savaş bitsin” diyen birkaç asker ailesi varsa, bakınız efendim, onlar da Kürttür. Çünkü Kürtler, savaş denilen şeyin sadece evlat kaybetmek değil, çok daha berbat bir şey olduğunu görmüş geçirmiş, politik bir millettir.

Üçüncüsü, Türk halkının hassasiyeti diye hepimize yutturulmaya çalışılan şey, ırkçı ve faşist mahalle delikanlılarının bir araya gelip yakıp yıkmamasından başka bir şey değildir. Bu halk hassasiyeti falan değil, düpedüz faşizmdir. Yıllarca besleyip barındırdığın, her zaman sırtını sıvazladığın bu sıradan faşizm, böyle olur olmadık yerde gelip façana jilet atar işte. Niye? Çünkü bütün kurumların ve bütün çarkınla bir 12 Eylül artığıdır. Doğru düzgün barışacak kalite bile bırakmazlar. O kibirli ve küstah “üst kimlik”, 6-7 Eylül'deki gibi her an seni yağmalar. Geçiniz efendim derim. Muhalefetin o samimiyetsiz ve eğreti üslubunu desteklemekten öte bir ateş değildir yaktıkları yer.

Şimdi gelelim bağlamaya... Bu iş nereye gidiyor ya da nereye varır. Bütün bu restleşmeleri ve kavgaları, “barış süreçlerinin olağan halleri, tecrübeyle sabittir”e bağlamayı pek gönülden istiyorum. Umuyorum... Fakat görünen o ki, gözü Habur’a dikip de “dur bakalım şimdi kaç kişi gelecek” gibi bir beklentiye girmek pek manasız. Yukarıda da söylediğimiz gibi gelenler, “bakın gidenlerin başına bir şey gelmiyormuş”un sağlamasını yapmak üzere gelmedi. Medyanın işlediği biçimiyle bir “teslim olma” durumu yok. Gelenlerden Kandil grubunun sözcüsü M. Şerif Gençdağ ile konuştum. Söyledikleri gayet net. Abdullah Öcalan’ın çağrısı sebebiyle geldiklerini, PKK’li olduklarını ve olacaklarını, sürece katkı sunmak istediklerini, süreç tersine dönerse de her şeye hazır olduklarını ifade ediyor. Her şeyden kastı, tutuklanmak vs. gibi. Bu ihtimalleri düşünerek geldiklerini... Devamla, gerillanın silaha meraklı olmadığını ama inmeleri isteniyorsa bunun için de gerekli koşulların sağlanması gerektiğini... İşte o gerekli koşul, algılandığı gibi “ulaşım” değil, Kürtlere anayasal yurttaşlık hakkı tanınması, Kürtçe eğitim ve öğretimin serbest olması, af gibi maddeler... Durum hiç de öyle altlarına naylon alarak dağlardan kaymak suretiyle aşağıya ineceklermiş gibi değil yani! Abdullah Gül’ün de “iyi şeyleri”, sonraki demeçlerinde anlaşıldığı üzere biraz böyle görünüyor. İnsanlar efendim, bu mesele bu yıl hallolacak! Yeter artık, şımarmasınlar!

İşin daha ciddi, daha efendi, daha akli başında ilerlediğini sanıyordum. Sanırım hepimiz öyle sandık. Yine de yolun diğer yarısına bakmak lazım elbet. Ve fakat, Bahçeli’nin karşısına düşmeden de söylemeli “Canım bu Kürtlerin de hassasiyeti var.” Eskiden Kürtçe ıslık çaldı diye dövüyordunuz, şimdi çok sevindi diye küsüyorsunuz. Dağa çıkıyor olmuyor, iniyor olmuyor, savaşıyor olmuyor, barışmak istiyor yine olmuyor. Lafı uzatmayalım. Bu yol her ne yolu ise madem girdik, devam edelim. Arada camı taşılayan olur elbet. Olsun, yolların kralını görelim hele...

Munzur'a Gındırılmak

İzlediği Amerikan yapımı “ekşin” filmi böyle anlatıyordu: “Ara-ba gındırlandı gındırlandı gındırlandı Munzur’a uçtu...” Çünkü yeryüzündeki bütün akarsuların adı Munzur’dur. O öyle biliyordu. Gındırılmaya gelince... Dersimlilerden duyduğum sempatik bir “yuvarlanma” ifadesidir... Bu artık o denli yerleşik ki, “nasılsın” sorusuna “gındırılanıp gidiyoruz işte” derler. “Yuvarlanıyoruz” dense, daha kaba, haldır huldur bir çağrışım yapacak çünkü. İyidir gındırılmak...

Mevzu Dersim. Oldukça geniş yani... Coğrafyasını mı anlatım, mizahını mı, trajedilerini mi, festivaller ya da daha geniş anlamıyla “eğlenen” halini mi? Açık cümleler kurarak başlayayım. Festivaller işi beni biraz bozdu. Çünkü Beyoğlu’ndaki “cafe-bar”larda Çav Bella eşliğinde semah dönme kültürünü aşamamış, onun uzantısı bir çemberde gördüm Munzur festivallerini. O sebepten hazzetmedim. Meselenin bu yanına fazla girmeden, eleştiri oklarını durduk yere üstüme saplamadan, zıplıyorum...

İlk gittiğimde Dersim’e, çatışmalara ara verilmişti, sakindi ortalık. Ve anlayamadığım bir biçimde yumuşamıştı askerî rütbeliler. Fal bakıp, kahvaltıya davet edecek denli. Ben “haberin kaynağından” aldığım ılıklıkla salmışken kendimi rütbeli söy-

le dedi: “Bizim söylediğimiz köylerin dışında bir yerlere gider-
sen üzülürüz, üzeriz de...” Eyvallah! Mesaj alındı. Sonra ağız-
larını bıçak açmayan '38 tanığı yaşlılar, yakılmış köyler, köy-
lerin ortasındaki ziyaretler ve Dersim hikâyeleri... Ondan son-
ra hep gittim Dersim'e. Her gidişimde sevdim. Sevdikçe kimi
mevzuları anlayamadım tabi. Değınmeden geçmeyeyim, mese-
la '38'de kurşuna dizilmek üzereyken son anda kurtuldukları-
nı söyleyenleri anlamadım: “Tepeden bir at göründü, üstünde
paşa, duruuuun dedi, biz kurtulduk!” Dersimlilerin hayatında
her zaman tepeden görünen bir evliya belirir. Ve hep kurtarıcı-
dır. Ve fakat dedim ya anlayamadım, kimdi o öyle, duruuun di-
yen. Ve de o uzaklıkta saçlarının sarı, gözlerinin mavi olduğu
yine de görünebilen?! Neyse, ne diyelim... Oradan başlamış bir
Stockholm Sendromu. Ellemeyelim...

Biz gerçek evlialarla ilgilenelim. Sormayın hemen “evliya-
nın gerçeğı olur mu?” diye... İnsan nerede, neyi yaratmak is-
terse onu yaratır. Ve bu yaratılar kesesinin ağzını açınca, her-
kesten bir hikâye çıkar. Bende var, eminim sizlerde de vardır...
Kesenizin ağzını açmanız yeter. Gerçek eğer ki fazla gerçekse,
bırakalım o zaman gerçeküstücülük yerini alsın. Dersimlilerin
gerçeğı bence fazla gerçektir. El ele vermiş ölüme giden Deme-
nan aşireti üyelerinin bakışlarındaki son ne denli gerçekse, bu
isyana karışmış o yırtık çarıklı adamların, onların kurşuna di-
zilmiş çocuklarının, gelinlerinin bıraktıkları efsaneler de o den-
li gerçeküstüdür. Bu sebepten her zaman severim bu yılanlı,
hikâyeli, Xızırılı ve Düzgün Babalı şehri... Gerçek konuşamıyor-
sa, bırakalım efsaneler konuşsun...

Ve tabii Dersim deyince böyle sadece trajedi, hüznün düşme-
sin gönüllere... Bir şehir solcuların kalesi olursa oradan sade-
ce direnç ve hüznün çıkmaz... O şehir Dersim olunca, yani biraz
muzır, biraz nüktedan olunca, acıyı bazen unuttur, hikâyelere
dalar, gülersiniz de... Benim en sevdiğim yanı budur işte. Ken-
dine gülebilmek! Bu bir erdemdir bence...

Herkes karşılıklı bol atıp tutsun diye bir “Palavra Meydanı”
vardır Dersim'in. Bilhassa derler ki 12 Eylül'den önce solcu-
lar toplanıp, atıp tutarmış. Ve tabii o günden bugüne hikâyeye-

ler böyle akmış... Herkes esprisini yapar ya TIKKO, TIKB, TKP-ML gibi bütün örgütlerin başındaki T aslında Türkiye değil de Tunceli kısaltmasıdır diye. Serde hem Alevilik hem de komünistlik olunca, torbanı alıp topla işte hikâyeleri... Bir insan hem Alevi hem de komünist nasıl olur diye sormayın. Bu ancak biz Alevilere mahsustur.

Bu sebepten, hızlı hızlı konuşan, konuşmalarındaki ton ve Zazacadan kalma “s”lerle kıpır kıpır anlatan, herkesin bir yerden yakınlık duyduğu Dersimlileri en azından ben, hüznün ve acı kategorisinden çıkarıp, yine kendilerinin anlattığı hikâyelerle *Esmer*’e taşımak istiyorum. Ben çekiliyorum aradan... Bunlar hepimizin hikâyesi:

Peynir taban fiyatları

Dersim’de hayvancılık yaygındır malumunuz. Hal böyle olunca köylüleri örgütlemek gerekir. Çünkü tüccarlar gelip kafadan bir fiyat söyler köylüye. Peynir fiyatı Hozat’ta ayrı olur, Pülümür’de ayrı... Duruma el atan örgütler, peynirlere taban fiyatı belirler. Ve hatta anlatanlar der ki, “Tüccar gelip sorunca ‘peyniri kaçtan veriyorsunuz’ diye, millet de derdi ki ‘valla örgütten haber bekliyoruz,” 1990’ların başlarında bir peynir mevsiminde işler karışır. Örgütlerin belirlediği fiyatlar birbirini tutmaz. Böyle olunca örgüt temsilcileri, köy temsilcileri ve tüccarlar Mercan’da toplantı yaparlar. Lakin toplantı fazla uzar. İş peynir fiyatından çıkıp üç dünya teorisine, oradan sistem tanımlamalarına uzanır ve toplantı günlere yayılır. Bir akşam toplantı bitmiştir ve yine sonuç alınamamıştır. Yaşlı köylü genç örgüt temsilcisine yaklaşıp, “Oğlum ne yaptınız, tartıştınız tartıştınız ama hâlâ sonuç çıkmadı” der. Genç ise “Yoldaş biraz daha direnin” cevabını verir. Yaşlının yanıtı: “Ero oğlum, biz direniriz direnmesine de bu götveren peynir direnmiyor. Hepsi kurtlandı ha!”

Bir başka hikâye... Xec köyünde bir köylü tarlada G-3 bulur. Kafası karışır. Doğru jandarma komutanına gider. Elinde G-3, sorar: “Hele qumandar beg buna bir bax, bu sizin çocukların mı, bizim çocukların mı?”

“O bir kepçe yedi”

Alevi dedeleri bir dönem biraz gevşemişti, bilen bilir... Biz Malatyalılar'da da vardır böyle dede hikâyeleri. Dersim'de dede evin gelinine gözünü dikmiştir. Akşam eve gider. Dedenin onuruna yemek verecektir genç çift. Ve tabii gelin anlar durumu. Kocasını komşulara daveti haber vermeye gidince başlar dedeyle sual etmeye:

- Dede bir insan kirvesine gönül verse ne olur?
- Haşa de, o nasıl söz, hiç öyle şey olur mu?
- Dede bir insan peki pirine gönül verse ne olur?
- Haşaaa o nasıl söz?
- Peki bir insan dedesine gönül verse ne olur?
- Ohooo, sen cennetin yolunu bulmuşsun!

Dede böyle hınzır gülünce, genç kadın elindeki kepçeyle dedenin kafasına bir tane indirir. Komşular da gelmeye başlarlar. Sofra indirilir, herkes dededen icazet bekler yemek için. Dede küsmüştür, yemez. Cemaat ısrar edince gelin dayanamaz, “O sizden önce bir kepçe yedi” der.

İşte Dersim... Her şeyiyle, meşeleri, yılanları, gülen yüzü, efsaneleri ve evliyalıyla...

Aldo Moro'yu tanır mısın?

1990 başları... Her yere karakol yapıldığı vakitler... Mercan'da da bir karakol imar edilir. Törenle açılışı yapılır. Fakat söylemesi ayıp, iki gün sonra gerillalar karakolu bombalayıp yıkarlar. Böyle olunca askerî birlikler köyleri “dolaşmaya” başlar. Köylerden birinde komutan köylülere hakaret edince, Süleyman isimli yaşlı dayanamayıp öne çıkar. “Albay albay, müsaaden varsa sana bir mesele anlatayım” der. Albay müsaade eder. Der ki Süleyman amca, “İtalya'da Kızıl Tugaylar Aldo Moro'yu kaçırdı ve öldürdü. Sonra İtalyan hükümeti militanların peşine düşüp yakaladı. İşte o İtalyan hükümeti bile o militanlara sizin bize yaptığınız kadar eziyet etmedi. Ne olmuş yani bir karakol yıkılmış. Altı üstü taş toprak...”

Bu sözler üzerine albay şaşırıp sorar Süleyman amcaya: “Sen Aldo Moro’yu nereden tanıyorsun.”

Süleyman amca geriye doğru gerilip konuşur: “Bak albay, bu köyde ne televizyon var, ne radyo, ne gazete. Sen de gördün. E biz köylü halimizle tanıyoruz Aldo Moro’yu. Sen düşün bakalım, seni şimdi kimler kimler tanıyordur...”

Rivayete göre, albay askerlerini alıp, köyden çıkar.

Ali Qarşi kimdir?

Hızlı zamanlar... Devlet yeniden yeniden tanımlanmakta... Komprador ağa devleti, oligarşi, işgalci vs... Ve tabii köy evlerinde gençler oturup sabaha kadar tartışır. Tarladan dönmüş, yazıda yabanda çalışmış yaşlılar ise bir türlü bu lisanı sökemez. Kimileri üç dünya teorisi için “biz bu dünyayı biliriz, ahreti de biliriz, bu üçüncü dünya hangisi” der, kimileri hepten şaşırır olan bitene.

İşte böyle köylerin birinde yine gençler hararetle “Oligarşi sistemini yıkmak lazım” kıvamında konuşurken, yaşlı amcamız yatağından doğrulur ve sinirle konuşur: “Ero bıra, Ali Qarşi dediğiniz fukara bir adamdır, bir göz evi, bir ineği, bir keçisi var. Siz ne istiyorsunuz bu adamdan. Niye sistemini yıkacaksınız?”

Akşam vakti, tepelerin tümü karakollu, karakollar ışıklı... Munzur ile Peri'nin birleştiği noktadan geçerken dolmuş, kucağındaki çocuğu yalancıkta ağlayan, kendisi ise kafasını arkaya çevirip, tanıdıklarıyla Kürtçe hasbıhal eden kadın, işaret parmağını üç defa öpüp alnına götürüyor. Çünkü Munzur ile Peri'nin birleştiği yer, Dersimliler için ibadet. İbadeti bol, tarihi kan-revan, yüzü güleç Dersimliler, yağmurun bulandırdığı Munzur boyunca saz çalıp türkü söylüyor. İşte size bunu anlatacağım. Ergenekon, güncel siyaset bir yana... Tanklı toplu şehre bakalım biz biraz. Ergenekon nerede başlar, nerede biter, varın siz karar verin.

Şehre girerken, teypten, dertli dertli türkü söyleyen kadınların sesi dolmuşu dolduruyor. Sarp dağlar, yeşil ormanlar, sessiz kasabalardan geçiyoruz. İlk değil Dersim'e gidişim. Ben böyle yazdıkça bilmeyen belki şaşırır Dersim de nere? Tunceli demiyorum. '38 evvelinden kalsın bu isim. Tunçtan bir elin kıyıp geçtiği aşiretlerin hüznü sarı-siyah fotoğrafları gibi kalsın beynimizin tam ortasında: Dersim...

Araba sallanarak, hızlanarak ilerliyor. Sonra yol kenarlarında, burunlarını dağlara çevirmiş tanklar görünüyor. Değil panzer, değil cemse falan. Tanklar görünüyor. Sonra askerî kon-

voylar... İllerledikçe artıyor her şey. Yeşilin rengi hakiye bürünüyor. Dağlara yazılı “Ne mutlu Türküm diyene” sözleri, “Ya benimsin ya toprağın” gibi, arabeskçe, bir o kadar korkulu, sırtıtıyor. “Önce Vatan” var tüm dağlarda. Peki sonra ne? Vatan-daş mı? Beyaz bıyıklı yaşlılar, şalvarlı kadınlar mı? 1938’de kalmış, “Hewww!” diyen, “Pepuk kuşu öttü durdu” diyen, dedikçe işaret parmaklarını ısırıyorlar mı?

Kontrol noktası... Uzaktan bakan karnaval alanı zanneder. Yüzlerce araba iki yönlü tutulmuş. Tek tek kimlikler toplanıyor. Bir genç başka bir gence “Yoldaaaşşş, bak hele” diyor. Koca bir ironi! Gencin adı Yoldaş... Bak bakalım kimliğine ne çıkacak? Mahir, Taylan, Sinan... Önce Vatan!..

Ve şehrin içi... Trafik polisleri tekerlere bakıyor, özel timler yüzlere, askerler kimliklere, sivil polisler eşgallere... Sokakların kimileri kesik. Dolan geç. Herkes herkesi tanıyor. Gençler polisi, polis askeri... Bir parça yer zaten. İnsan başına bir polis, bir de asker düşüyor temizinden. Palavra Meydanı’nın kenarında duvar diplerine dizili polisler her geçenin gözünün içine bakarken, Munzur’un kenarından türkü sesleri yükseliyor. Rakı masası kurmuş bir grup orta yaş üstü adam. Zazaca, içinde ancak Zazaca bilmez birinin “komando”, “taburo”, “wayi-iii!” kelimelerini kavrayabileceği türküler dökülüyor adamın ağzından. Yukarı tepelerde nöbet tutan askerleri hangi memleketten, hangi memleket düşünce götürür bu ses acep? Yoksa götürmez de orada çakılı, çivi gibi saplar mı kayaların yamacına. Tetikte...

Ve bir sokak ressamı... Sipariş üzeri resim çizenlerde çok görürsünüz mesela bir Hülya Avşar, İbrahim Tatlıses karakalem portresini. Neler var peki bu ressamda? Seyit Rıza, İbrahim Kaypakkaya, Deniz Gezmiş...

Gençlerin kollarında Zülfikar dövmesi. Boyunlarında Che kolyesi. Şalvarlara eş satılıyor 12 imamların tasviri ile sarı-kırmızı-yeşilden Bob Marley bileklikleri. Kim ne anlarsa deyin siz.

Munzur’a bakan bir çay bahçesinde buluşursun de ne konuşursun peki? Slogan atan delileri, işkence görse de dişleri sö-

kölse de yaşadıklarını anlatırken gülön adamları, birbiriiyle dalga geçenleri, hovardalıkları, solcuların '80 öncesi argümanlarını, her şeyi, tepelerde yükselen askerî ışıklar, sokaklardaki özel timler ve tanklar, taburların ortasında, arasında anlatıp gülersin. Yoksa nasıl geçer hayat bir parçacık Dersim'de... Her şeye rağmen, nasıl geçer ki? İyidir velhasıl gülümsemek.

Çok mu Şaşırtıcı Şu Linçler?

Mardin... Arabı, Kürdü, Türkü ve Süryanisi'nin bir arada yaşadığı "son kale"... Kıvanç bölgemiz. "Daha çok kız alalım, daha çok verelim" şehri... Tanışık adamla karşılaşınca her şey altüst oluyor. Adam, gezi planımızı bozup, ihaleyi üstüne alıyor. İhaleye kahvaltı da dahil. Ardından kahve. Sonra mini bir Mardin gezisi... Medreseler falan. Arabamızı kenara çektirip, "buyurun benimkiyle devam edelim" diyor. İstersen itiraz et! Bir yandan arabayı kullanırken bir yandan da şehri anlatmaya başlıyor. Kendimizi fena halde Japon hissetmeye başladığımız bir anda araba kentin alt mahallesine doğru süzülüyor ve Arap asıllı "mihmandarımız" incileri dökmeye başlıyor: "Burası da bizim Kürtler dediğimiz, her türlü pisliğin ve terörün çıktığı ama balyozumuzu hiçbir zaman tepelerinden eksik etmediğimiz milletin mahallesi!!!"

İnsanın basireti nasıl bağlanırmış, dank diye yaşıyorsun. Ağzını açsan bir türlü açmasan bir türlü derken hoop konu kapanmış bile. Vur başını taşlara. Adam bizim Kürt olduğumuzdan bihaber. "Gerizekalı, bizi ne sanıyorsa, densize bak ya!"... Sinir ha sinir! İşte Mardin'den bir şirinlik kesiti.

Yazıya bu hadiseyi anlatarak girmemdeki sebep, bir arada yaşamayı becerdiğimizizi zannedip, Manisa'da Romanların, Edir-

ne'de solcu gençlerin uğradığı linçle sarsılıyor olmamız. Oysa o denli içselleştirilmiş bir ayrımcılık var ki bu coğrafyada, tıpkı geçmişte yaşandığı gibi bugün de bu toprak bereketini koruyor. Ve maalesef, şaşırmamıza şaşıyorum. Fazla mı “kötücülüm” diye soruyorum kendime ama hayır, şımartılan ve sırtı sıvazlanan kimlikler ya da sırtını sıvazlayacak el arayan kimlikler sorunu var bu ülkede. Ve hiç kimse kendisini güvende hissetmiyor.

Kimi şehirler ya da semtler, mahalleler vardır. Tıpkı Mardin örneğindeki gibi, farklı kimliklerin ve kültürlerin bir arada yaşıyor olması herkesi heyecanlandırır. Bir zaman sonra turizm merkezine dönüşürler. Oraları gezmeye gidenler, tarihi bir kalıntıyı izler gibi dudaklarını büzüştürüp, küçük hayret çığlıkları atarak neşelenirler. Neden? Çünkü hâlâ birbirini kesmemiş Hristiyan ile Müslüman ya da Yahudi vardır. Orayı turistik kılan da budur aslında. Normali, geriye sadece yıkıntıların kalmış olmasıdır. Bir kilise, bir cami yıkıntısı... Tıpkı Diyarbakır'daki ya da pek çok şehirdeki gibi... “Eskiden böyle böyleymiş” diye hayretler içinde anlatarak...

Şimdi hepimizin bildiği şeyleri belki tekrarlayacağım. Can sıkıcı olacağının farkındayım ve “sesler ve renkler” ile “gökkuşağı” muhabbetine hiç de uymayacağını biliyorum. Küçük bir “gezelim görelim” yapalım. İl il Anadolu... Iğdır ve Kars'ta mesela Azeriler MHP'li olurlar. Niye, çünkü orta yerde Kürtler vardır. Mardin'de Araplar MHP'li olur. Ne alaka değil mi? Arapsın sen ya! Ama yok! Çünkü hem Kürt hem de Süryaniler vardır... Ha, oralarda bir de Kürtler haline bakmadan Süryanileri dışlarlar, niye? Müslümanlık vardır.

Malatya, Maraş, Sivas gibi yerler daha bir acayıptır. Mesela Malatya'da koca Sünni Kürt aşiretleri MHP'lidir. Yahu ne işin var Türk milliyetçiliği ile? Ama Aleviler vardır. Kafalarını kesmek icap eder. Yani her nerede ki birden fazla kimlik var, korkun oradan. “Halkların birbiriyle sorunu yok” diyen boşa çıkar. O halklar öyle bir kör bıçakla keserler ki adamı, anlayamazsın. Çünkü bu ülkedeki derin devlet yapılanması ve sistemin çarkları, halkların bıçakları ile işliyor. Dışlılar dediğimiz bunlardır. Hiç kimsenin kendini güvende hissetmemesi hadi-

sesi de budur. Dış düşmanla devlet ilgilenir, iç düşman ise bilinçsiz halk kitlelerine havale edilir.

Bakınız Selendi'ye... Romanları sürgün ettiler. Romanlar kendini savunurken ne diyor, "Biz taş mı attık, molotof mu attık, dağa mı çıktık!" Yani özetle "Biz Kürt müyüz?" Orada, o linç Kürtlere yapılmış olsaydı, Romanlar en önde katılacaklardı kesin!

Nedenine gelince... Sosyal patlamaları değerlendirirken elbette ki, patlamaya sebep olan hadise bize sadece bir küçük ışık tutar. Olayın gelişim ve sonucunu vermez. Son damla teorisiyle sınırlıdır yani. Romanlar hadisesinde olduğu gibi. O son damlaya gelmeden önce yaşananlar, bu ülkenin kara ve kirli tarihindedir. Ve bir piramit gibidir halkların birbiriyle alakası, Yengeç sepeti gibi... Kimliklerin ve kültürlerin bir arada yaşamak zorunda olduğu yerlerde üstün kimlik yani Türklük ve Sünnilik para eden değerlerdir. Diğerleri, ona yamanarak ayakta durmaya çalışırlar. O nedenle bakarsın ki, Kürt ya da Arap kalkıp Türk milliyetçisi olmuş. Eğer kimliklerden biri fire veriyorsa diğerine tutunursun, yani İslâm'a... Öyleymiş gibi davranırsın. Yoksa "doğal" seleksiyondur. Güçlü olan kazanır. Bu, içgüdüsel ve terbiyesizdir. Sırtını sıvazlayacak, seni zor günlerinde koruyacak el ararsın. O el her zaman vardır. Bazen derinlerde, bazen ortalık yerde. Ama vardır...

Ha yine de her şeyi bu "dengesiz bozulmuş halklara" havale edip aradan çekilmek olmaz. Bu bir dönemektir. Hükümet, olup bitenlerin ciddiyetinin ne derece farkında bilemiyorum. Ama Roman açılımı, Kürt, Alevi açılımı derken ve tüm bunlarda samimi ise adımlarını bu hadiselerle paralel atmalıdır. Mesele Selendi'de arabalarının ışıklarını söndüren polisleri, belediye başkanını, elektrikleri kesenleri, herkesi ve her şeyi tam olarak tespit edip, temizinden bir toplu davaya dönüştürmelidir hadiseyi. Çünkü maya her ne kadar sağlam olsa da Ergenekon hadisesindeki gibi yılların çürüklüklerini ortaya çıkarıp hesaplaşmaya çalışan hükümet, bu sokağa ve emniyete taşmış Ergenekon artıklarıyla da bir biçimde yüzleşmelidir. Belki böylece "ırkçılık" denilen kavram, gecikmeli de olsa, bu ülkede "ceza müeyyidesi" olan bir suç olarak tanımlanır. Bundan sonrası için de "emsal" olur.

34'üncü Kurşun

Geçtiğimiz Perşembe günüydü Van'a gittiğimde. Atıl arama noktalarını sağlı sollu geride bırakıp, askeriye'nin önündeki kontrollerden geçerek girmişiz şehre. Sonbaharın ışığı hep daha fazladır ya!.. Biz diyelim Van Gölü, Vanlılar desin deniz, ya da "Behra Vanê"... Işıl ışıl, masmavi... Kentin ortasında kocaman iki Van kedisi heykeli. Herkes iftara hazırlanıyor. Kontrol noktaları olmasa, kendi halinde bir şehre girdiğini zannedeceksin. Yol boyu Siphân Dağı'nı rehber bilip; Artosları artık sadece bir film karesinin baş kahramanı sanıp, öylece dalacaksın Van'a...

Öğlen sonrası. Şehre girer girmez, selamlaştığımız ilk kişilerin üstündeki telaşı görüyoruz: Özalp'ta bir köylü öldürüldü! Başlıyorlar anlatmaya. Özalp'ın sınıra yakın köyü, Aşağı Koçkiran. Bir gün önce köylüler toplanıp gelmişler İnsan Hakları Derneği'ne: Bir yüzbaşı var, bize rahat vermiyor. Korkuyoruz, başımıza bir iş açacaklar... İHD hemen kaymakamlığı aramış. O köylerde bir gerginlik olduğunu, dikkat edilmesini, yoksa bir şeylerin patlak vereceğini söylemiş. Ve o gün, yani bizim Van'a gittiğimiz gün... Köylülerin anlattığına göre iki sivil araç, sivil aracın içinde sivil giyimli askerler ve sivil yüzbaşı köye girmişler. 34 yaşındaki Ejder Demir'in evinin etrafını sarmaya yönelmişler. Gün ortası... Ejder Demir, yanılmıyorsa iki çocuklu

bir köylü. Askerleri görünce telaşlanıp kaçmaya başlamış. Kaçmadan üstüne kurşun boşaltılmış. Köylülerin tümünün gözü önünde. Sadece köylülerin mi? Karısının, yakınlarının... Sonra karısını dövmüşler. Köyün etrafını sarıp, sadece yerde kanlar içinde yatan Ejder Demir'in arabaya bindirilip hastaneye götürülmesine müsaade etmişler. Fakat onca kurşunla nasıl kurtulsun Ejder?

Mesele konuştukça uzuyor...

Özalp'ı bilen 33 kurşun hikâyesiyle bilir. Ahmed Arif'in deyişiyle "33 kan pınarı, akmaz..." Ve Özalp'ın girişinde koca bir kışla. 33 kurşunun hükmünü veren paşanın adı kocaman: Mustafa Muğlalı... Ki suçlu bulunup da cezaevindeyken ölmüş. Ne diye devlet diker oraya, 33 insanın katledildiği bir ilçeye, düşmanımı gibi kocaman bir kışlayı?

Ejder Demir'in ölümünü anlattıkça Vanlılar, aynı dörtlük dolanıp duruyor beynimde:

*Pasaporta ısınmamış içimiz
Budur katlimize sebep suçumuz
Gayrı eşkıyaya çıkar adımız
Kaçakçıya, soyguncuya, hayına...*

Çünkü anlatıldıkça mesele, 34'ncü kurşun tanımı küt diye oturuyor 34 yaşındaki bir köylünün cansız bedeninin üstüne. Diyorlar ki, bir saat önce avukatını aramış. Çünkü kaçakçıymış o da. O bölgenin sınır köylülerinin pek çoğu gibi. Kaçakçılık böyle uzaktan bakınca enteresan geliyor. Van köylüleri sınırdan vurup İran'a katırlarıyla, kaçak sigara, içki, porselen eşya falan getiriyorlar. Ya da mazot... Ejder Demir de kaçak mazot getirmekten aranıyormuş. Avukatına da gelip ifade vereceğini söylemiş. Fakat bir saat sonra kurşunlar yağmış üstüne. Çünkü bahsi edilen yüzbaşı, köye gelip bağırıyormuş evvelinden: "Onu gördüğümüz yerde geberteceğiz..." Köylülere de köylerini boşaltmalarını söylüyormuş.

Van'da bulunduğumuz birkaç gün boyunca sordum mesele-
nin nereye vardığını. En sonunda devletimiz kurmuş hikâyeyi:
"Gözaltına almak için gittik. Çünkü aranıyordu. Bizi görünce

kaçmaya başladı. Sonra bir atlı belirdi, elindeki silahı atıyla koşarak Ejder Demir'e yetiştirdi. O da silahı alıp bize ateş etmeye başladı. Çatışma çıktı, mecburen ateş ettik.”

Ortalama zekâ sahibi birisi sormaz mı: Atlıyı neden vurmadınız. O denli insanseversiniz, atı ayaklarından da mı vurmadınız? Peki bu köylünün üzerine kurşunu doldurmayı bildiniz de atlı nereye gitti? Kaçtı mı? Boz atlı Hızır mıydı haşa!? Ve de en önemlisi, neden sivil giyimliydimiz?

Velhasıl dostlar, buralarda oluşan kan göletlerinden bir damla eğer sizin oralarda gömleğinize, ayakkabınıza ya da tabağınıza damlamazsa eğer, anlaşılmaz bir köylü nasıl ölür, neden öldürülür? Bir yüzbaşı atanır, yetkilerinden bilirse insanlığı, Kürt çok kolay ölür... O denli kolay ölür ki, “mazot kaçakçısıymış” cümlesi bile her şeyin üstünü “adilane” kapatmaya yeter. Bir Allah'ın kulu çıkıp demez: Silahsız bir köylü bu!

Sonra şiirlere sarılırız beyhude:

Kirvem hallarımı aynı böyle yaz

Rivayet sanılır belki...

Poxîn Yiyim Öretmenim!

Hakkari’de bir ilkokulda, kırık dökük sıralarda yakalıkları kaymış kara önlüklü öğrenciler ders işliyordu. Kadın öğretmen sıraların arasında gidip gelerek ders anlatıyor ama en arka sırada bir kız, belirli aralıklarla başını eğip, elini cebine daldırdığı gibi bir şeyleri ağzına atıyordu. Öğretmen, kızın bir şey yediğinden emin olduğu anda ciyak ciyak seslendi;

– Ne yiyorsun sen öyle?

– Poxîn yiyim öretmenim

– Terbiyesiz, soruma doğru yanıt ver!

– (Kız ağlamaklı) Öretmenim poxîn yiyim poxîîin!

– Kalk ayağa, ne biçim konuşuyorsun sen? Utanmadan bir de bokunu yiyeyim diyor! O nasıl konuşma?

Öğretmen kızın yanına yaklaşp ses tonunu yükseltti ve kızın cebindeki şeye baktı. Cebinde, kaynatılmış buğdayın değirmenden geçmesinden arta kalan buğday kabuğu unları vardı. Kız bu una şeker katmış, arada atıştırıyordu. Kız öğretmene cebindeki unu gösterip, “Öretmenim, adı poxîndiiir!” dedi.

Yerel televizyonlara Kürtçe yayın hakkı tanınıp, başarımız Diyarbakır’da da iki televizyon bu hakkı kazanınca, çaresiz “dil yaraları” geldi aklıma. Devlet kapılarında derdini anlatamayan köylüler, okul sıralarında boş boş bakan öğrenciler, gizli Kürt-

çe kaset dinleyenler, Med TV'nin antenlerinin kurulması ve de yerel televizyonlara yayın hakkının nihayet çıkması.

Bilen bilir, eskiden kasetler şimdikiler gibi hassas değildi. O minik süngerî yerinden oynadı mı, gidiyor kasetler. Düşünürüm de, Şivan Perwer'in o kasetlerinin toprağa gömölüp, suya atıldığı halde nasıl olup da yeniden çalıştığını bulamam. Her ne ise, madem konu Şivan'a geldi. Bir garip hikâye anlatalım bakalım. Olay yerini, zamanını, isimleri gizli tutalım.

Köylerden biri... Kürtçe'nin yasak olduğu zamanlar fakat birileri el altından Şivan'ın video kliplerini satıyor. Köylülerimiz de ne zaman yolları şehre düşse, gidip video bantlarını alıp köye getiriyor. Günlerden bir gün, köylülerimizden birinin yolu şükür ki şehre düştü. Doğruca kaset dükkânına gidip, gizlice aldı Şivan'ın video klibini. Köye heyecanla geldi. Bütün köylüler akşam evde toplandılar. Çay demlendi, herkes yerini aldı. Bant takıldı... O da ne? Yanlış bant verilmiş ve ekranda görünen pornodan başka bir şey değil. Herkes şaşkınca birbirine bakarken, içlerinden saf bir köylü Kürtçe açıklık getirdi konuya: "Welle, e wana ji g...a Şivan a..."

Tabii her zaman dost ortamıyla sınırlı kalmadı Kürtçe. Zamanı gelip de Med TV çıktığında, çizgi film kahramanları Kürtçe konuşup da, açılış Ey Raqîp ile yapıldığında, durum da değişti. Bu taraflarda yapılan çanak anten operasyonlarına girmeye gerek var mı, bilmiyorum. Anteni kim sattı, kim kurdu, kim izledi ve en önemlisi kaç defa izledi? Bütün bunlar bir dönem emniyetin kayıtlarında bolca yer edindi.

Yine Hakkari... Köylü, Med TV izlediği için jandarmalarca gözaltına alınmıştı. Komutan yaşlı adamın karşısında tebdili kıyafet durup, sertçe sordu;

- Teröristlerin kanalını izliyormuşsun?
- He izliyorum.
- Yaptığının yasak olduğunu bilmiyor musun?
- Qomtan beg! Beni dinle şimdi... Tam yirmi tene qanal vardır. Bunların dördü sadece heyvanlar içindir. Orada bir tek heyvanlar gösteriliyi. E düşün ki Kürdün bir tene televizyonu yox! Sen söyle, Kürdün heyvandan da mı değeri yox?

Gelelim, Kürtçe yayın yapma hakkı kazanan Gün TV'ye... Gün TV bu hakkı kazanana kadar az ile çekmedi. Pek ounuz duymuşsunuzdur "De Xalo" parçasından dolayı Gün TV'nin yaşadıklarını. Bilen pas geçsin, bilmeyen için yineleyelim. Vakti zamanında şivan'ın "De Xalo" parçası Gün Radyo'da aldığı için radyo kapatıldı. Gerekçe oldukça yaratıcı... DHKC lideri Dursun Karataş'a çoğunlukla "Dayı" denildiğini duymuşsunuzdur. Xalo da Kürtçe dayı demek. Dolayısı ile bu parça da Dursun Karataş için söylenmiştir! Bir yıl kapatma cezası...

Ferhat Tunç'un "Bir Karacadağ yks" de radyoyu kapatırmıştı. Bu parçanın yasaklı olması bir yana, tutanaklarda şöyle deniliyordu: "Sabah 09.00'dan akşam 21.00'a kadar alındığı..." Tamam, parça uzun olabilir ama on iki saat süreyle aldığı kllen yalan! En son Gün TV, haber konuları ve sıralamaları Roj TV'ninkine benziyor diye kapatıldı.

Televizyonun Genel Yayın Yneteni Cemal Doğan, "Yaklaşık 300 kasetin yasaklı olduğunu biliyorduk, o albmlerden parça almıyorduk ama şu anda kaç parça yasak bilmiyoruz. Bunu zaten ne Valilik ne de Emniyet biliyor" diyor.

Ne diyelim? Bir şey demeyelim... Allah sabır versin...

Kamber Ateş Nasılsın?

Kamber Ateş kimdi, şimdi nerede, hayatta mı, bilmiyorum. Onun adı, bu üç kelimelik soru cümlesi ile, “Kamber Ateş nasılsın”la hayatlarımıza girmişti. Cezaevleri ile özdeşleşen 12 Eylül’ü anlatan bir cümleydi. “Türkçe konuş çok konuş” sloganlarıyla süslenip, işkencenin mekânlarına dönüşen cezaevlerinin bir başka adı oldu bu cümle.

Neydi Kamber Ateş’in hikâyesi, bilmeyenler için kısaca anlatalım. Kamber Ateş, 12 Eylül döneminde Mamak Askerî Cezaevi’nde yatan bir siyasi tutukluydu. Kürt’tü. O dönem, cezaevlerinde Kürtçe konuşmak yasaktı. Kamber Ateş’in Türkçe bilmez annesi, aylar sonra ziyarete gelmişti. Bir yandan ağlarken, diğer yandan bildiği tek Türkçe cümleyi peş peşe söylemişti: Kamber Ateş nasılsın?

Kamber, o her sorduğunda “İyiyim ana, sağolasın, sen nasılsın” demiş, ama anası bu cevabı da anlamayıp, tekrar aynı, ezber cümleyi kurmuştu: Kamber Ateş nasılsın?

12 Eylül’ün üstünden 28 yıl geçti. Kamber Ateş’in anası hayatta mı, Türkçeyi öğrendi mi bilmiyorum. Bildiğim, 28 yıl da geçse, “anlaşılmaz bir dilin” anlaşılır olduğu kabul edilse bile, can yakmaya devam ettiği... İşte şimdi, 28 yılın ardından yaşanan daha trajik bir hikâyeyi anlatacağım.

Geçtiğimiz günlerde Diyarbakır'da yaşı 60'ı aşmış bir adam kalp krizi ile hastaneye kaldırıldı. Apar topar ameliyat edildi, kurtuldu. Niye mi kalp krizi geçirmişti? Bir oğlunu dağda kaybeden, iki oğlu cezaevinde olan bu adama kalp krizi geçirdiği gün cezaevindeki oğullarından biri telefon açmıştı. 12 Eylül'den bu güne cezaevlerinde durumlar "iyileşti" malum, artık hükümlüler ailelerini haftada bir kez telefonla arayabilir oldu. İşte böyle, oğlu adamı aramış ve Kürtçe konuşmaya başlamıştı. Fakat araya asker girmiş, Kürtçe konuşmanın yasak olduğunu, konuşmalarına Türkçe devam etmelerini söylemişti. Lakin telefonun beri tarafındaki baba Türkçe bilmiyordu. Eveledi, geveledi ve üzülüp kapattı telefonu. O gün kalp krizi geçirdi.

İşte şimdi, bu hikâyelerin ardından Kürtçeyi nasıl tartışacağız? Kürtçe ve Kürt sorunundaki temel açmaz, meseleyi hep üst siyasetten algılayıp, daha da ötesi, işi sadece "terörize" kavramlarla değerlendirip, insan gerçeğinden tamamen uzaklaşmak/uzaklaşmamız oldu. Yani dil koptu. Tam bir paradoks... Dili olmayanın öleceği ve hatta öldürebileceği gerçeğini bilmeden, toprak parçası, çakıl taşı hesaplarına girip, ceplerimizdeki taşları nereye savuracağımızı ölçüp tarttık. Çoğullaştırıyorum, "hepimiz" diyorum ki, bu çoğulluk içerisinde birileri, bir umut, üstüne alınıversin.

Af buyursunlar ODTÜ'lü gençler, onlardan izin almadan bir şeyi yazacağım. Kürt köylerinden birinde bir grup genç, anadil üzerine bir belgesel çalışması yürütüyor. Çektikleri birkaç görüntüyü izledim. Okulun ilk günü, talebeler sınıfa toplanıyor. Darmadağın saçlı çocuklar, ürkek ürkek bakıp, tahta sıralarda yerlerini alıyorlar. Öğretmen sırayla çağırıp soruyor isimlerini. Öğretmene öyle bir bakışları var ki, insanın gözlerini doldurup, güldürüyor. Gülerken ağlıyorsun. Hiçbir şey anlamıyorlar. Öğretmen onlar için o kadar yabancı ki, sınıfta bir kameranın olması dahi onları şaşırtmıyor. Ki muhtemel, bu yeni dili, büyüyüp de hatırlamaya çalıştıklarında, bir paket gibi anımsayacaklar. Kenarda kamera, başında birileri, yeni bir adam ve başka bir dil konuşuyor. Bir bütün olarak kavrayacaklar dili. Kemerli Türkçe! Öğretmen derse başlamadan, dili öğretmeye başlı-

yor. Elinde resimli kitaplar ve bir at resmi gösteriyor. Çocuklar sus pus! Birisi fırlıyor birden parlak parlak “hırç” diyor. Yani Kürtçe’de ayı... Sonra öğretmen “at” diyor, hepsi birden, yeni bir şeyi bulmuşlar gibi “at, at, at” diye bağırırlar. Sonra buruna kulak diyorlar, tavşana “kusi” yani kaplumbağa.

E peki ağabeylerim ablalarım, zul değil de nedir bu? Başbakan’ın “bekara karı boşamak kolay” diyerekten, bir dolmuş şoförü kadar kolay izah edebildiği mesele, değil midir ki öldüren, öldürtendir. Bazen bir şeyi yazarken, en hafifinden anlatmak gerekir. Şimdi bu dil meselesini alıp da Bask bölgesinden girip, Cezayir’den çıkmak var elbette. Peki buna gerek var mı? İşte bu kadar kolay. Yani bir yaşlı adamın kalp krizi geçirmesi, bir çocuğun atla deveyi karıştırması kadar kolayken, bu meseleyi atla deve kadar büyötmeye ne hacet? Önce yeni dili öğrenecek çocuklar, sonra bu yeni dilin askerlerini tanıyacaklar ve anneleri onlara Kürtçe “hışış” diyecek, uyutmak için. Çünkü uyumazlarsa bacadan asker inecek. İddiam odur ki her köy-Kürt çocuğunun hafızasında vardır böyle bir an. Ortak bellektir yani. Aynı ortak bellek sonradan askerlerin bacadan değil, yollardan gelip, köy meydanına cümle ahaliyi topladığını da öğretir. Gerisini bilin siz. Gerisi, kardeşimin bahçeyi askerler bastığı sıra dilinin tutulması gibidir. Haki yeşili gördükçe saklanması, aylarca kekelemesidir. Ki Köy Enstitüleri ile başlayan “eğitim”den geçip de Türkçe konuşan bir ailenin bebeğiiken...

Hafifinden gidelim evet... En hafifinden. Kapalı kapılar ardında yürütölen savaş stratejileri, psikolojik üstönlükler, ölü sayıları, “orayı da vurduk”lu laflar, “in”lerinden kaçanlar, bayraklara sarılanlar falan değil mevzu, dilini kesersen birinin, başka uzuvlarını harekete geçirirsin devletlüm! Ve bu uzuvlar öyle büyö ki, bir kara aşk doğar iki toplum arasında. Birisi “ya benimsin ya toprağın” diye dayatır, öbürü de “varmam sana, biz ayrı dünyaların insanlarıyız” der. Sevişmeyi beceremeyen iki toplumun, savaşma güdüsü kabarı ve Sakarya’da olduğı gibi, sopalarla biter gençler. Böyle dil insanın ağzında şişsin, sonra başbakan paket açıklasın “bir kanal Kürtçe olacak” diye; gençler de internet kâfelerden bu habere yorum yazsınlar, “Hadi ordan!”

Bu yazının yönü kayacak belli... Ol sebepten kapatalım meseleyi. Tartışmayalım velhasıl. Tartışınca deliriyoruz. Derler ya “dil dile değmeden dil öğrenilmez!” Nasıl bir ironidir bu. Sopa değmeden dil öğrenilmez buyurmuş hazretlim! At sopanı bakalım. Dil geriye çekilirse, dişler kenetlenir. O zaman ne olacak?

Babalar ve Oğulları

Pazar günü gazetelerde bir fotoğraf... Yaşlı, köylü bir adam, sırtı iki kat olmuş, yüzü çökmüş, Adalet Bakanı Cemil Çiçek'in karşısında, şapkasını çıkarıp eline almış ve "Böyle olmasını istemezdim, geçmiş olsun" diyor. Haberin başlığı "Bakanın elini öptü, vatan sağolsun dedi" biçiminde. Adam kim? Adam, Ankara Başbakanlık binası önünde kafasına kurşun sıkılan Eyüp Beyaz'ın babası Ilgar Beyaz...

Ne denir şimdi bu durumda? "Alçak adam, oğluna bile sahiplik etmiyor" mu demek lazım? HAYIR! Babalar ve oğulları arasındaki ilişki, kimyası bozulmuş, berbat bir kompleks-tir. Devlet kapısından içeri girdiği andan itibaren şapkasını çıkaran adamlar, devlet mekanizmasının "babalık hissini" şırına ile emdiği ve ortaya naçar erler çıkardığı ordunun adamlarıdır. O adam için söylenecek hiçbir şey olmaz. Çünkü oğlunu toprağın altına koyduktan sonra bir kenara çekilip, tütün sarıp içecek ve o çocuğun doğduğu günden başlayıp, gömüldüğü güne kadar derin bir muhasebeye girecektir. Bu muhasebe, onunla oğlu arasındadır. Müdahil olmaya kalkışan herkes, açık söylemek lazım ki devletle aynı pozisyona düşer. Bu fotoğraf için söylenecek çok şey var. "Düşürülmüş baba" meselesine girmeyi tavsiye etmem hiç kimseye. Bütün mesele, Cemil Çiçek'in

karşısına çıktığı anda değil, bir muhtarlık, kaymakamlık binasına girdiği anda da, şapkasını çıkarıp, göğsüne bastırmasıyla başlar çünkü.

Hatırlayan vardır muhakkak. “Anadolu’dan Görünüm” programı kıvamında bir haber verilmişti yıllar önce. Korucu bir baba, çatışmaya girmiş de, bu çatışmada bir “teröristi” öldürmüştü. Olay gece olmuştu. Adam sabahı beklemiş, gün ışıdığı anda, yerde yatanın dağdaki oğlu olduğunu görmüştü. Ne yapmıştı peki bu adam? Kedisine uzatılan mikrofona, “Oğlum vatan hainidir, bugün gelse, yine öldürürüm” demişti.

Şapka çıkarmak ile eline para tutuşturulup namusu, babalığı, duygusu satın alınmış iki adam arasında, “ceset” farkı vardır. Hepimiz öfkelenmiştik o sıra. Cemil Çiçek’in elini öpen adama da eminim çok kişi öfkelenmiştir. Bu korucu babaya da söyleyecek çok şey var elbette. Beni ilgilendiren, devlet kapılarında şapka çıkarıp, ön ilikleyen fukaralığın, korku ve çaresizlikle beslenip de satın alınmasıdır. Babalarla oğullar arasında bir “ceset” vardır, bir de devlet. Oysa tüm çocukları sırtına almıştır babalar. Öpmüş, sevmiş, ona ayakkabı almış, kafasını okşamıştır. Babanın da babası varsa ve o devletse, iki defa daha düşünmek lazım demek. Devletin bir vatandaşına yaptığı babalık, babanın oğula yaptığı ile paraleldir. Fital bir taraftan tutuştu mu, patlata patlata gidiyor işte.

Ben o yaşlı adamın, oğlunu toprağın altına koyduktan sonra sigara içerken neler düşündüğüyle ilgileniyorum özetle. Koca bir “yazık” kelimesi gelip oturuyor ortaya. Yazık babalara... Oğul kaybettikleri için değil, babalığı kaybettikleri için.

Kürdün Efsanesi

Efsanelerin tümü, tarihine inilmeden, gerçekliği tartışılmadan, istenildiği, beğenildiği, sahiplenildiği için sürer, tüm zamanlara yayılırlar. Ve anlatıldıkları vakit, dinleyen her kişi, beyninde bir hikâye kurgular. Kahramanları o hikâye çemberinin kendince uygun bulduğu yerlerine yerleştirir ve gözünü yumup, kendi yarattığı bu etkileyici sahneyi, doğa üstü bir filmi izler gibi, gözkapaklarının altında seyreyler. İşte Dehaq ile Kawa'nın hikâyesi tam da böyledir. Dehaq'ı gözümüzde canlandırma konusunda güçlük yaşamadığımız için, Kawa'yı severiz. Aslında en çok da, efsanenin finalini, yani dağlarda meşalelerle inen gençleri tasavvur eder, bu finalin bir kez daha yaşanması için, efsaneyi döne döne, hem de gözümüzü kapatmadan izleriz. Dehaq, kendisini sürekli yaratan bir temsil olduğundan, Van'da, Hakkari'de, gençlerin meşalelerle dağlardan inmesine sevdalanıp da, kan revan içinde bırakılan sizler; unutmayın ki her hikâyenin zalimleri ve mazlumları vardır. Zalimler olmasa, mazlumlardan olmaz. Bu nedenle değil midir, Mem ile Zin'in başucunda yatmaktadır Beko!..

Bu yazı kimseye değil... Ne "Bu zulmü gör ey döne döne başı dolanan dünya" yazısıdır bu ne de zulmün sahibine bir ses! Bu yazı sizedir, yani Van'a, Hakkari'ye, Nusaybin, Cizre, Yüksekö-

va'yadır. Sizin mazlumluğunuz ve direnciniz olmasa, bir parça takat bulur da bu yazı, elini açıp gökyüzünün boşluğuna seslenir: İn aşağı artık... Sen de mi korkuyorsun yoksa?

* * *

Siz, o sisin, dumanın içinde bir öbek olup da başına coplar yiyen kadınlar!.. Utanmayın, kederlenmeyin... Biz sizin o allı pullu elbiselerinize baktıkça, duymadık iniltinizi; elbiselerinizin pullarından, dağlarda inen gençlerin ellerindeki meşalelerin ışıklarını gördük. Toprak damlı evlerin bir kenarına çekilip, usulca inleyerek, şu kara yeryüzüne, kartal gözlü evlatlar düşüren sizlerde, toprak yiyerek karın doyuran, şahin izleyerek yol bulan gençleri gördük. Sizde gördük, kahırlanmayın... Efsaneyi efsane yapan, zalimin sesi değil, mazlumun direncidir. Ve elbet bir gün, o ellerinde meşale taşıyan gençler feleğin çemberini tersine çevirip, meşaleyi damlalarınıza kondururlar tekrar. Varsın yıkılmış olsun tek gözlü evler, kör gözlü ateşlerle. Efsanelerin müziğini baykuşların sesi oluşturmaz. Efsanelerin melodisi, doruklarda sesi duyulan kartalların kanatları, çobanların kavalı ve gücünü mazlumluğundan alanların yüreğinin sesidir.

* * *

Siz, panzerlerin üzerlerine sürüldüğü, kurşunların göğsünüzü hedeflediği gençler... Kurşun atışlarına karşılık yürek atışlarıyla savaşıyorlar... Matemlenmeyin!.. Sizler, doğum günleri, yakılan köylerin sayısıyla hatırlanan; gece gelen misafirlerin cesaretiyle büyüyüp, gündüzlerin korkaklarıyla tanışanlar; koltuğunuzun altında bir parça kuru ekmekle, oyunlar oynadığınız köy meydanlarının bir zaman sonra zulmün meydanı olduğunu görenler. Göğüs kafesinizden yükselen ritmin, yanan evlerin, yıkılan duvarların öfkesiyle dolduğunu biliyoruz. Panzerlerle duvarlara sıkıştırılan sizler, biliyoruz ki, yakılmış köylerin dumanları tütse de tepenizde, dağ çocukluğu var üzerinizde. Ve ancak dağ çocukları bilir, makinelisinden kurşunlar saçan bir insanlık utancı homurtulu yaratığın, kayaları ezip de yamaçlara tırmanacağını. Ve ancak dağ çocukları bilir, efsane-

lerde en çok da gençlerin ışık taşıdığını. Değil midir ki, dağlara sığınan gençler için tutuşturur tahtları Kawa!.. Ateş yükseldikçe gençler pervane olur etrafında.

* * *

Siz, kaldırımlara yığılıp da yüzü gözü kan içinde kalan babalar... Hayıflanmayın!.. Evinize girip de kızınızı dövdükleri için gamlanmayın, küsmeyin bu yörüngesinden çıkıp da dolanıp duran dünyaya... Kürt dediğin, babası dövülen çocuktur. İşte tam da bu yüzden, Kürt, bir kimlikten, kökenden ziyade, babadan oğla devredilen bir öfkedir. Efsaneye kilitlenmiş, her yıl mevsim döndüğünde, meşalelerle inmeleri beklenen efsane çocuklarının taşıyacağı ışıktır. Ancak o ışık muştulayacaktır tacın tahtın yanışını, yaşamın yeniden başladığını...

Unutmayın, unutmayalım hiçbir şeyi... Efsaneler yeniden yazıldıkları kadar, ayrıntılarıyla da korurlar varlıklarını. Ne zulmü unutalım ne de efsanenin sonunu. Işığı bekleyeceğiz. Elbet bir gün, dumanı tütmesin diye özenle yakılan ateşlerin yerini, öbek öbek ateşler alacaktır. Elbet bir gün pervane olacağız etrafında o büyük öbeklerin. Gözümüzü yıldızlara dikip, "buyurun, korkmayın, inin ışığın sofrasına" diyeceğiz, "Artık dilek tutmak için kaymanızı beklemeyeceğiz!"

Fransa Dağlarında Bir Dersimli

Yine bir gezi yazısı olacak bu. Bir yazımda Egelilerin laiklik korkusundan, kadınların dekolte telaşından bahsetmiştim. “Durmak yok, yola devam” dedim halimce, uzadım uzayacağımı kadar. Ver elini Pirene dağları, Fransa vadileri ve son olarak İspanya. “Aman da ne gezdim”i anlatmayacağım. Çıkarılan sonuç: Baskıcı ve zorba olmanın da estetiği varmış. Misal: Katalonya!

Dünyaya Türkiye’den, daha da ötesi Diyarbakır’dan bakınca, insan sanıyor ki dünya öyle dönüyor. “Amma cahilmişsin” demeyin. İstanbul’dan Köln’e falan gitmek değil mevzu. Diyarbakır’dan Barcelona’ya ve o “yörelere” gitmek mesele. Diyarbakır’ın ara ve arka sokaklarında yaşayan Kürtlerin açlığının ve sefaletinin nedeninin Kürtlük olduğu tespitini yapıp, oradan uzayınca insan, sinirleniyor, öfkeleniyor. Hâlâ da “E ama yani-i” diyenlere teklifim, gelin beraber yapalım bu işi. Diyarbakır’ı gezelim, oradan uzayalım Bask bölgesine falan. Diyarbakır tarafının masrafları benden!

Şimdi düşünelim... Bu bir seyahat yazısı olduğundan, seyahat gözüyle bakalım. Birkaç hafta önce Diyarbakır’dan Malatya’ya gidiyorum saatler geceyi bulmadan. Polisler durdurdular yolda: Nereye gidiyorsun? Malatya’ya. Niye? E çünkü Malatya-

lıyım. Hangi ilçenin hangi köyü, aşiretimin adı, babamın adı, annemin kızlık soyadı derken muhabbet uzuyor. Bir de bu yolculuğun tersini düşünelim. Malatya'dan Diyarbakır'a... Yollar da izbandut gibi özel timler birden feneri yüzüne tutup, kollarını arabanın önüne dayayarak "bi omuz atın durdurak aslanlarım" diye el ele verip durduruyorlar arabayı. Orada mevzu daha da uzuyor tabii. "Jandarma biz sosyalistiz, bizden sana zarar gelmez" gibi bi şarkı uymuyor ortama. Diyarbakır'da oturduğumu kanıtlamak için mesela muhtarı telefonla arayıp, çizgili pijamalarını çıkarmadan gece vakti gidip muhtarlığı açıp bana ikamet kağıdını yollamasını rica etmek durumunda kalıyorum. E tabii o saatte sokağa çıkan bir pijamalı adamı kimlerin durdurup ne soracağını da siz hesaplayın. Sonra bu yolculuk esnasında tepelerde konumlanmış "şirin" karakollar, korucular, askerler vs. sana eşlik ediyor. Görüş alanını genişletsin diye karakolların etrafındaki yanmış kel arazileri görüyorsun. Haydi şimdi buradan çık da git bakalım Katalanların bölgesine. Vay efendim etnik sorunları varmış. Yani çöpten ekmek toplayacak duruma gelmeden de anlatabiliyorlarmış dertlerini. Duvarlarda ETA'nın IRA'nın sloganlarının olduğu muhitlerden geç ve de ki "He valla onlar da bizim gibi!" Yok yok yok! Kimse öyle bizim gibi falan değil. Gece yarıları girdiğin yerlerde tek sorunun açık fırın bulamamak. Yollarda bir polis, bir askerle de karşılaşmıyorsun ki, elini omzuna atıp "Hemşerim, somun veya lavaş nerede bulabilirim" diyesin. Yok arkadaşlar yok, bir tane asker, bir tane panzer, iki tane polis, ne bileyim şöyle ufak tefeğinden bir özel tim falan. Başa dönüyoruz velhasıl: Militarizmin de estetiği olurmuş, gördük!

Gelelim yazının ikinci kısmına. Fransa'nın dağlarında, kocaman bir vadide yaşayan bir Dersimli. 12 Eylül'de kaçmak zorunda kalan solun militanlarından biri. Şimdi bir dağın tepesinde, köpeğiyle yaşıyor. On yıldır! Neden, çünkü o vadiyi Munzur Vadisi'ne benzetiyor. Ve daha da ötesi, Boz atlı Xızır'ın da o dağın tepesinde gezindiğini düşünüyor. Suyundan elektriğine, ekmeğinden sebzesine kendisi üretiyor. Üretim ilişkilerinden koparmış kendisini. Ve satın aldığı o vadiyi satmaya kalkışsa,

milyarder olacak ama satmıyor. Bir gün, ancak Dersim'e dönme koşulu oluşursa satabileceğini söylüyor. "Bir soruştur bakalım, belki dönme olanağın vardır" diyoruz safından. "Dönersem askerlik yapmak zorundayım" diyor. Bir anda Fransa'nın dağlarında olduğumuzu unutuyoruz. Gerçekten de Munzur Vadisi'ndeymişiz gibi bir hava çöküyor ortalığa. Masanın üstüne kendi arılarından elde ettiği bal şişelerini koymuş. Alman kurt köpeği olmasa, o köpek her sırnaştığında Fransızca komutlar vermek zorunda kalmasak, işte Dersim. Varsın aşağılarda tanklar toplar gezinmesin. Bir hayalî Dersim...

Ne diyelim... Devletimiz var olsun, şan olsun!

Yağmur Yağar Kürt Islanır

İyi bir imgedir yağmur... Mesela göz atın şairlerin sıkça başvurduğu imgelere, “yağmur yağar” ile başlayan çok şiir görürsünüz. Gerisi mi? Gerisi geniş... Yağmur yağar sardunyalar ıslanır; yağmur yağar tren yolları ıslanır; yağmur yağar ceketimin cepkeni ıslanır... Yalnızlığa düşmüş her şairin bir kış akşamı satırıdır bu çoğunlukla. Bunların tümü, birer sanatsal imge olarak dursun kenarda. Kim söyledi bilmiyorum, en iyi yağmur ifadesi olarak hâlâ kendisini muhafaza edendir: Yağmur yağar Kürt ıslanır... Ve illa da bir şiir havasına gireceksek, tek paragraflık Turgut Uyar kurtarır şu olup bitenleri:

*Gülü çiğdemi filan bırak
Sardunyayı karidesi filan bırak
Acıyı ve ölümleri bırak
Oy pusulalarını ve seçimleri bırak
Evet
Seçimleri özellikle bırak
Çünkü açlık çoğunluktadır*

* * *

Yağmuru anlatırken, Galata Köprüsü’nde oltayı denize sallayan sarı naylon yağmurluklu adamın varlığından ilham alma

veya Paris'te bir akşamı anlatma inceliğine girme derdinde de-
ğilim. Köprüde balık tutan adamın silueti bizim romantik olta-
mıza takılsa da, kulağımıza sirayet etmemiştir açlıktan gurul-
dayan karnı. Koca İstanbul'da denizden ne bekler bir yoksul?
İstanbul mu derdim? Katiyen... Ben bu tarafların derdindeyim.
İstanbul'a yağmur yağar Kürt ıslanırsa bir başka kehanet girer
satırlar arasına. Ama hayır, ben buraların derdindeyim. İstan-
bul'dan bakınca Doğu, buradan bakınca Kuzey olarak görünen
bir pusula direncinin gösterdiği okun ucunda...

İnsan bazı şeyleri gündelik ifadelerle, tanımlamalarla, resmî
tutanaklardaki o soğuk daktilo yazılarıyla veya devlet denilen
dört başlı eşderhanın ayak tırnaklarının keskinliğiyle izah ede-
miyor. Üç günlük yağmurun onlarca insanın canına malolma-
sı, evlerin yıkılması, arabaların sele kapılması, çocukların bo-
ğulması... Bütün bu olup bitenlere bakarken insan kimi suçlar?
Memlekette orman kalmadığı için heyelanların oluşmasından
mı başlayalım, insanların köylerde sefalet içerisinde yaşamasın-
dan mı, bugüne kadar herhangi bir yatırımın yapılmamasından
mı? Okula başlarken ilk defa yeni ayakkabı almış bir çocuğun
o ayakkabıları ile sele kapılması ve de adının mesela Agit olma-
sı karşısında insan kime ağzını doldurup gözünü yumar? Ya
da bütün bu olup bitenler karşısında bölgenin hâlâ afet bölgesi
ilan edilmemesi, o çocuğun ayakkabıları ile ölmüş olması kar-
şısında nasıl bir üslup olarak yerini alır? Gündelik ifadeler, po-
litik ya da sosyal tanımlamalar ile trajediler yan yana geldiğinde
yanlışlar doğruları götürür ve ortada çamura bulanmış çocuk
ölüleri kalır. İşte bu sebepten, Tayip Erdoğan'ın "fazla abartı-
yorsunuz" lafından başlayıp, belediyelerin afet bölgelerindeki
faaliyetlerine uzanamıyorum ben. Ölümün olduğu yerde kimin
ne dediği, ne yaptığı görülmez. Düşünün bir taziye evindesiniz,
acılısınız. Birileri gelmiş canla başla taziyeye gelenlerle ilgileni-
yor, birileri de ölenlerin ardından küfür ediyor. Duyar mısınız
sesleri? Ancak acınız diner, ondan sonra neler olup bittiğini öğ-
renirsiniz. İşte şimdi yaşanan tam da bu!

Nedenini bilmiyorum ama çocukluğumda çok yağmur yağarsa eğer, demir atarlardı araziye. Bir yemek kaşığını ağlayarak attığımı hatırlıyorum. Bu korkudan mı yapılırdı, bereket beklentisinden mi bilmiyorum. Veya güneş tutulduğu zaman tenekelere vurulması...

Sebeplerini açıklayamayacağımız kadar geride kalmış davranışlardan, bugüne... Hasat alman gereken zamanda kurak, ısınman gereken zamanda sel... Okula giderken koltuğumuzun altına bir odun parçası alıp, taşımalı odun sistemi ile ısıttığımız bir çocukluktan, yağmur yağınca çocukların ölebileceğini yazma yetisine ulaşmışsak eğer, Kürt olduğumuzdandır, bu kesin! Kürt çocuğu olmanın temel ilkesi: Yırtık ayakkabı ile geçirilen kış, alınan yeni ayyakkabı ile ölme ihtimali ve de taşımalı odun sistemi... O günden bugüne değişmeyen, beton binaların kapısında, içinden “mücerret” gibi bilmediğimiz kelimelerin geçtiği birtakım satırları bangır bangır bağırmanızdır. Ve de değişen, şu veya bu şekilde öldüğümüzde, o küçücük mezarın taşına, isimimizin Kürtçe yazılmasıdır.

Bu sebepten affedin. Ben Tayip Erdoğan’a falan seslenme hesabında değilim. Sesim göğün kaçınıcı katına ulaşır bilmiyorum ve avazım yettiğince bağırıyorum:

Tanrım! Lütfen bu aralar Şemdinli’ye, Çınar’a, Uludere’ye in! Çamurdan yapmana sesimizi çıkarmadık ama çamurda boğmanın bir izahı olmalı!

Bir Açılıştan Enstantaneler

Hangi partinin kitlesi, tabanı ya da sempatizanı diyelim, parti binasının açılışında, yeni bir ev almışçasına binanın tüm katlarını, odalarını, duvarlarını inceler; yaşlılar tabana kuvvet tah-ta merdivenle çatıya çıkıp, bacaya, köşeye bucağa bakar ve çocuklar, bayram olmuş gibi ellerinde şeker ve bisküvi torbalarıyla oradan oraya koşuşturup durur? İşte, İstanbul'da HADEP'in yeni aldığı il binasının açılışı, herkesin kendine hitap alanı bulduğu Taksim'in, mülteciliğin, çaresizliğin, yoksulluğun ve her şeyden önemlisi de "tahammül" ölçütlerinin sınandığı bir laboratuvarı gibi duran Tarlabası bölgesinde bu enstantanelerle açıldı. Oraya bir kamera koyup, o açılışı, açılışa katılanları ve onların gözlerini kaydetse insan, ateşi yüklemiş dünyanın ortasında, bir kelebeğin uçuşuna ya da bir çiçeğin açışına mutlu olan ve tüm lanetlenmelere rağmen, acının yanına hazzın te-bessümünü de konduranları görür. Ve ortaya kocaman bir sü-lalenin belgeseli çıkar.

Evet, HADEP'in açılışı. Ancak öncesini anlatmak lazım. Tarlabası'nı anlatmak lazım. Bir zamanların Elenaları'nın, Grontes'lerinin, Sezar'larının yaşadığı, cumbalı evleri, dar sokakları ve bu sokaklarda dolaşan anıları, çiğnenen onurları, sürgünü ve kim bilir şimdi nerede olan, nereye mültecileştirilmiş olan

binlerce “ötekini” düşünmek lazım. Ancak onları, yani gidenleri düşünürken, insanın hafızası ve etrafta olup bitenler bir bıçakla kesilmiyor. Acı bir coğrafyanın ve büyük ülkenin, büyük toprakların kaderi haline geldiğinden, bir devr-i daim halini almış trajedi. Yani o parti binasına gitmeden önce azıcık yürüseniz sokaklarda, yoksulluğun kokusu burnunuzun kemiğini sızlatacak; gözleriniz sizden ayrılıp başka bir yerde başka kareler kaydedecek ve yüreğiniz yine bu ikiliden ayrı bir yerde, kendi başına acıyacak. Evet, çünkü insan olmak, orada tek odalı evlerde tüm zamanlara mültecileşmiş bir Keldani’yi, Süryani’yi, Kürt’ü, bir Çingene’yi görüp de buğulanmaktır.

Duvarlarda, belli ki çocuklarca yazılmış sloganlar var. Yeni sloganlar. Yani insan ötekilik hissini daha üzerinden atamadan, bir filmin sahnesinde buluyor kendisini. Karakola yirmi metre uzaklıktaki sokaklarda, bazen kömürle, bazen boyayla sloganlar yazmış çocuklar. “Öcalana özgürlük, biz Kadekliyiz”... Aynen böyle yazıyor duvarda. Ve sokağın başında belirlediğinizde, o sokakta bulunan yüzlerce insan arasında bir insan oluyorsunuz. Yani siz o sokağın başında kalabalıktan birisiniz artık. Ancak o kalabalığın fotoğrafı, -her ne kadar alışık olsanız da- en keskin haliyle yerini alıyor hafızanızda. Çünkü davulun sesiyle kendinden geçip, o parti binasının önünü bir ayın alanına çevirenlerin ibadeti, bir eğlence ya da bir kutlama olmaktan çoktan çıkmış. Çünkü burada olan şey ne bir siyasi partinin açılışı ne de eğlence. Burada, büyük bir aile var ve bu aile, yanmış yıkılmış evlerinin çatısına bir kiremit koymuş ya da köyüne dönüp işte o çeşmeyi ya da bahçeyi onarmış, yeşertmiş gibi. Yani yüzler, gözler, hareketler ve dışa yansıyamayan tüm coşkular, bir parti ile seçmenleri arasındaki ilişkiden başka her şeye benziyor. Öykülerini araştırmaktan korkacağınız insanlar, mülteci doğmuş Kürt çocukları ve yüzlerinde kıraç topraklar gibi çatlaklar barındıran kadınlar, alınan yeni evin, büyük konağın etrafını, içini, dışını, köşesini, çatısını her yerini inceliyor. Evet, artık büyük bir “evimiz” var...

Genç kızlar, Tarlabası’nda pazarda satılan en ucuz elbisele-ri üzerlerine geçirmiş, bir koşuda çıkıyorlar en üst kata. Bir de-

likanlı, “Eşkîya” filminden bir kesite götürüyor ya da ne bileyim filmi getiriyor, “Vay be Cudi’nin tepesi gibi” diyor bina-
nın tepesine. Film izleyen, Eşkîya’nın o tepkisini bilir, gözle-
rini hatırlar.

Sonra çocuklar... Ben de birçok çocuk gibi küçükken bayram
denilen şeyin, herkesin kapısının önüne gidip şeker, bisküvi
savuran bir alet olduğunu sanırdım. Şimdi o çocukların düş-
lerine giriyorum. Elllerinde poşette şekerler, bisküviler. Ve za-
man. Yani bayram demek, bir parti binasının içerisinde rahat-
ça, kulak çekilmeden dolaşmak, Kürtçe konuşabilmek ve bol
bol bisküvi yemek.

Evet, bir parti binasının açılışı. Ve hangi partinin üyeleri gelip
de bütün köşe bucağı, kiremitin kalitesini, fayansın derzini ya
da odaların camlarını inceler? İşte Tarlabası’ndaki tüm mülteci-
ler, kendilerine ait bir evde böyle toplanıp, böyle izledi binayı.

Şakiro'nun Yeğeni Özcan...

Şakiro'yu bilirsiniz. Dengbêj Şakiro. Onun sesi, ezgisi ve sözü mültecilik sınırlarını zorlayıp aşar. Onun çıplak sesini dinledikçe, bulunduğunuz yer nere olursa olsun, hangi topraklarda, hangi şartlarda, neyle uğraşıyorsanız uğraşın, kendinizi Ağrı'nın eteklerinde baharın vurmasıyla boy veren çiçekler, Dicle'nin suyundaki ışıltılı yıldızlar, Berçelan'ın tepesindeki laleler gibi hissedersiniz. Onun sesi, zamanı ve mekânı mesafe bellediğiniz mülteci bir hayattan alıp sizi, toprağa götürür. Onun sesi sabahları kulağınıza çaldığında, yaşamak için koşturmak zorunda kalan bir nesne olmaktan çıkar, kendinizi Karacadağ'ın eteğindeki bir çobanın kavalından dökülen içli ezgi gibi hissedersiniz.

Evet, Şakiro'nun sesinde gizlidir bütün bunlar. Çıplak sesinde.

Şimdi onun çizilmiş, yıpranmış, yokluktan dolayı temiz tutulamamış ve belki de kadri bilinememiş sesini Diyarbakır'daki surların dibinde köyünü terk etmiş bir yaşlının kaset tezgâhında ya da İstanbul'un Topkapı'sında kara yüzlü bir gencin önüne koyduğu ucuz teybinde duyabilirsiniz. Arada derin soluklar alıp, sonra hiç durmadan, hırçınlaşarak akan bir dere gibi çoğalan sesini duyarsınız bazen enteresan, bazen en tanıdık yerlerde.

Şakiro'nun kadri, sadece sesi ve anlatılarında gizli değildir. O, müzisyenlerin Kürtçe türkü söylediği için bir düğünde apar topar gözaltına alınmalarından, enstrümanlarının kafalarında parçalanmasından yıllar önce vardı. O, Kürdi tüm unsurların en ürkütücü, en cezalandırılması gereken, en tehlikeli görüldüğü dönemlerde elini kulağına koyup söyledi.

Evet, bu Şakiro'ydu.

Şimdi bir de Özcan Deniz var. Şakiro'nun yeğeni. Ya da bazılarınca anlatılarına göre torunu. Michael Jackson gibi derisinin rengini açtırıp, tüm soyunu sopunu reddetme potansiyelini içinde barındıran adam. Televolelerin baş kahramanı ve insanın etten ibaret sayıldığı ucube bir kültürün yeni prensi. Bundan dolayıdır ki IQ'larının yüzde bilmem kaçını kullananlara hitap eden magazin dergilere çıplak pozlar verir Özcan Deniz. "Asmalı Konak" filminde ağa ile okumuş, mektep medrese görmüş genç arasında gidip gelen tanımlanmamış rolünü, hayatına iyi uyarlayan adam Özcan Deniz. Kürt yanını "maço", popüler yanını da "iyi giyimli, iyi bilen adam" olarak kullanan Özcan Deniz son zamanlarda bir şarkı ile televolelere poz verir oldu. İzzet Altınmeşe gibi kendi soyunu kemirme kültürünü iyi bir miras bellemiş Özcan Deniz. Çünkü, Şıvan Perver'in "Cav bı cıvane Leyla"sını, "Çavuş kızı Leyla" olarak yeniden "düzenlemiş" Şakiro'nun yeğeni. "Her ağacın kurdu özünde olur" ya! Özellikle Kürtler için söylenmiş bir söz gibi kafamda hep pişkin pişkin sırtır bu cümle. Şimdi Özcan Deniz'in yüzündeki pişkin ifadeyle birleşmiş yeniden sırtıyor.

Tek başına bir ağaç kurdu değil, kültüre ve soya tecavüz gibi duruyor bu ezgi. Kürtçe türkü söyledikleri için Diyarbakır Festivali'nde kadın müzik grubu Koma Asmin'in üyelerinin apar topar gözaltına alınıp "muameleden" geçirildikleri sıralarda, Özcan Deniz paparazzilere sırtarak yeni ezgisini, "Çavuş kızı Leyla'yı" anlatıyor.

Her ağaçtan kurt çıkar elbet. Ama her kurdu beslemek, semizlemesini izlemek ve bundan haz almak ne kadar anlamlı? Yani Doğubeyazıt Belediyesi'nin düzenlediği Kültür Festivali'ne Özcan Deniz ve yine onun yolunda hızlı adımlarla iler-

leyen Rojin'in çağrılması ne kadar anlamlı. Rojin, adını Kürtçe takıp, Kürtçe ezgileri Türkçeye çevirerek hoplaya zıplaya söyleyen "zamane sanatçısı." Yani bu "içerlerdeki" küçük ilçe, Ahmedê Xani'nin memleketi Doğubeyazıt, Özcan Deniz ile Rojin'in "sırıtkan" düetleriyle yankılanacak.

Evet her ağacın kurdu özünde olur ama Ahmedê Xani ile Şakıro'nun mirasına da bu kadar saygısızlık olur mu?

Dersim

'38 isyancıları sorgulanmaktadır sırayla. Sırası gelene sorulur, "Asker öldürdün mü?" diye. Herkes, "Ben asker öldürmedim" der. Ve sıra bir savaşıya gelir, sorarlar, "Asker öldürdün mü?" Savaşçı, "Biz oyun oynamadık, savaştık, sizden de ölen oldu, bizden de" yanıtını verir. Komutan sorar, "Peki neden teslim oldun?" Yaşlı, sırtının kamburu çıkmış, gözleri çukuruna dönmüş adam yanıtlar, "Ben dağların anahtarını kaybettim." Dağların anahtarı oğludur...

Evet, burası Dersim. Bu kentte, insanlar arasında bir yolcuğa çıkacak olsanız, trajik hayatların labirentinde bulursunuz kendinizi. Zamanlar ve mekânlar, kahredici bir labirent halini alır. Tüm zamanlara yayılmış trajedi, bir girdap gibi içine çeker sizi. Ve geçmişin gölgesinde, anıların arasında dolaşırken, kimi zaman bulduğunuz ana yabancılaşırsınız. Geçmiş, geleceğin üzerinde ağır bir gölgedir Dersim'de. Bir yaşlının elini tutsanız, eliniz yanar, bir gencin gözüne baksanız, geleceğiniz kanar. Tüm zamanlara sinmiş bir ateş kokusu vardır o coğrafyada.

Dersim'de yapılan festivalin üzerinden epeyce zaman geçti. Gündeminiz değişti belki. Ama ben biraz da orada kaldım. O yüzden bu satırlar.

Buluşmalar, yalın haliyle yan yana gelme, hasret giderme, kucaklaşma, göz göze gelmedir biraz. Buluşmanın gerisinde yara vardır, kopuş, acı vardır. Hele de yer Dersim olunca, bir coğrafyanın kanadığını, yaralandığını hissedersiniz. Çünkü bir bedenden kopan parça kanamaz, acımaz, bedenin kendisi acır. Yani Dersim acır, acıyor...

Evet bir buluşmaydı. Olağanüstü durumdan çıkılmış, olağan hale geçilmişti. Bundandı belki bir nizama sokulamayan coşku. Neydi coşkunun nizamı, neydi kopuş? Kopmak, hele de bir coğrafyadan kopmak, tek başına fiziki bir eylem değildir. Kopan kişi sadece yanında anılarını götürürse, yara biraz daha geç kapanır ama illa ki kabuklanır, illa ki acı diner. Gidenlerin acısı dinmiş gibiydi. Yani dağların tepelerinde, kenti gözleyen askerlerin bakışları, ta 1938'den tutun da 2002'ye kadar kesintisiz trajedinin yaşandığı bir kentin üzerine öylece dikizlenmiş; Yani yol kenarlarında oturan yaşlıların beyinlerine Kutu Deresi'nde, orada burada yakılan, öldürülen, parçalanan cesetlerin kanları sıçramış. Yani on beş yıl boyunca yakılan, yıkılan köylerin dumanlarının isleri bir kentin üzerini kaplamışken, bir kopuşu en olağan halde gözetlemek acıydı. Acıydı çünkü, o yol kenarlarında oturan beyaz bıyıklı, beşken şapkalı, yamalı şalvarlı dedeler açtı! Açlık, kültüre, sanata duyulandan çok daha öteydi. Ekmeksizdiler. Bir yaşlı, 40 nüfusuyla kente gelişlerini, köyünün yakılıp yıkılışını, iş bulamamalarını, ekmeksiz olmalarını anlatıyordu. "Bu gidişle ya kendimi suya atacam ya da ipe verecem" diyordu. O yaşlının o cümleleri safrettiği anda, pazularına Che dövmesi yaptırmış, badilelerini geliştirmiş, sırt ve göğüs dekoltelerini artırmış Dersim'in torunları, bira tüketiyordu aşağılarda. Evet, bütün kötülükleri devlet yaptı! Devletin rengi, acının, ölümün rengidir Dersim'de evet! Peki ya acının etrafında halka olan, olması gereken Dersimliler!

Bazı kavramlar yasalarla değişmez. OHAL kalkar, kültürel haklar çıkar, acı sarılır. Ama nasıl ki, faşizm kavramı çok da yasalarla çerçevesi çizilebilecek bir kavram değilse, vefasızlık, acımasızlık, vurdum duymazlık, görmemezlik de çerçevesi çizile-

bilecek kavramlar değildir. Kuşaklarla birlikte eritilecek edilecek kavramlardır bunlar. Yani ya şiddetlenir ve yok eder ya da azalır ve telafi eder.

Evet, gidenler, gittikleri yerin kültürünü alıp, oralı oluyorlar acı ki! Gidenlerin çocukları, solculuğu, biraz da Dersim üzerinden düşününce, genetiksel bir kavram gibi algılıyorlar. Yani Che dövmesi, Deniz Gezmiş bluzu...

Evet, kopuş, en ummadık zamanda, en yakınlaşılması gereken zamanda ve mekânda bir tokat gibi vuruyor insanın yüzüne. İnsan, '38'de katledilenlerin anıları arasında dolaşp, yakılan bir köyün ateşinde terlerken, kafasını kaldırıyor. Soğuk duş!

Bahar, köpeğin kuyruğunu donduracak cinsten bir kışın ardından gelmişti. Erdemli ve sabırlı bir bekleyişten sonra doğan ilk çocuk muştuluğundaydı. Neredeyse, mağrurluğunu tanıklığından alan o sivri uçlu dağların yamaçlarından çiçek kokularını taşıyacak kadar haz verici ve okşayıcıydı bahar. Hakkari, yani dağların ortasındaki dağ şehir, bir gelinin gözlerini kapatıp, belli belirsiz üflemesi tadında bir esintiyle uyanıyordu güne. Şimdi Berçelan Yaylası'nın tepesindeki kardelenlerin, yerini ters lalelere devrettiği vakitlerdi. Şimdi Şexan köyünün alnına iğde kokularının damladığı zamandı.

Çobanlar ve her daim tembelliği üzerinden atamayan koyunlar uyanmıştı güne. Güneş, Hakkarili bir dengbêjin gırtlığından dökülen ve insanı sadece Zap Suyu kenarına değil, ta Dicle'nin, Fırat'ın kıyısına götüren mistikliğiyle doğuyor, ışıklarını serpiştirdiği tüm kayaları, otları, suları, çeşmeleri, tarlaları kutsuyordu. Hakkari'de baharın güneşi, yüzünü her sabah güneşe dönen bir Ezidiyi sarhoş edecek cinstendir. Belki de bu yüzden en çok Hakkarili Ezidiler terk etmedi topraklarını. Kutsal Tavus Kuşu'nun, yani Meleki Tavus'un tüyleri üzerinden şifreleşti, buluştu ve ibadet ettiler. Gizlice, yıllarca...

Tüm kehanet ve umut dolu zihinsel tasarımların resmî geçi-

dinin ardından daldığı uykusundan, sabah erkenden uyanmıştı Zinê. Ufalmış, küçülmüş bedeni, damar damar olmuş elleri ve çukuruna geri dönmüş gözlerinin geçmişinde, bu coğrafyanın tüm kadınlarının gizi saklıydı. Hırçın ve geçit vermez kayalar, mirler, beyler saklıydı.

Kafasını göğe çevirdi. Dağların arasında, tepede, ulaşılması güç, dokunması imkânsız bir parça gökyüzü... Gecedен kalma bir ürperti var havada. İnsanın burnunu üşüten, yüreğini titreten bu şafak soğuğu, sevgiliyle uyunmadan karşılanan sabahlara benziyor. Göz kapaklarına çöken mahlûluk ve bedeni saran serinlik...

Ürpermiş, üşüyor Zinê. Önce göğe, sonra dağlara baktı. Bir tasa su doldurdu. İrice bir tasa. Sonra suyu yavaş yavaş toprağa döktü. Altı üstü bir tasta ama Zinê'nin gözlerini okuyan, o su dökme işinin saatlerce sürdüğünü zannederdi. Su bitti, yine doldurdu, yine boşalttı. Toprak, altından küçük bir kaynak çıkmışçasına kabardı, sonra üzerinde bir su lekesi görüntüsü ile eski halini aldı. Zinê, buzlu havadan bir soluk çekip derince, dağları izlemeye başladı. Çok yakın, çok uzak, çok merhametli, çok vahşi, çok mağrur, çok kalles dağları... Ardından Bêko çıktı dışarı. Asıl adı Bêkes'ti. Kimsesiz büyüdüğü için köylüler onun adını Bêkes takmıştı. Bêko ile Zinê'nin uzun süre çocuğu olmamış, doğan çocuklar bebekken ölmüş, yıllar sonra bir oğulları olmuştu. Bêkes, onu güneşe tutup, Ezidilikten kalma bir ibadeti, bir yakarışı sergilemiş ve güneşten merhamet istemişti. Yine güneşin huzurunda çocuğun adını Mir koymuştu. Bir mir gibi güçlü, kuvvetli, baş eğmez, yönlendirici ve yönetici olsun istemişti.

Bêko, bıyıklarına, kaşlarına, saçına beyazlar serpilmiş, gözlerinin etrafı sahipsiz, bakımsız bir tarlaya dönmüş, dişleri ve elleri kaçak tütünden sararmış ve bakışları insanı delip geçen bir adamdı. Onun karşısında duran, kendisini bir nesne dahi görmezdi bu bakışlar karşısında. Tarifsiz bir öz boşluk hissi verirdi bakışları.

Koyunların çan sesleri geliyor uzaktan. Kapının önüne güneşin parlak ışıkları serpilmiş. Bêko hiçbir şey sormamıştı ki Zinê yavaş yavaş anlatmaya başladı. "Bêko" dedi, "Ben kötü bir rü-

ya gördüm.” Zine önce suya anlatmıştı rüyasını. Geleneğe göre, kötü rüya suya anlatılmalıydı önce, alıp götürsün diye. Devam etti: “Mir’i gördüm. Gelinlik giydirmişlerdi. Dügün sandım. Baktım herkes ağlıyor, bir ben oynuyorum...”

Bêko başını önüne eğdi. Sanki kafasında kendisini bile korkutan rüya tabirleri yapmıyor da, yıllar önce oğlunu havaya kaldırarak merhametine sığındığı güneşin karşısında küçülüyor, kurudu kuruyacak bir su damlasına, eridi eriyecek bir kar tanesine dönüyordu. Bu duruşu onu üç yıl öncesine götürdü. Köyün erkekleri meydanda toplanmış, ellerine silah, sırtlarına tek tip elbise verilmişti. Yakalarında bayrak vardı. Yine bir sabah vaktiydi. Yine güneş tepede... Güneşin altında, bir savaştan çıkmış da yara almadıkları halde çelimsizleşmiş, şekilleri bozulmuş, yüzleri kaymış erler gibi duruyordu hepsi. Hepsinin başı öndeydi Bêko gibi. Hepsinin gözleri firardaydı. Kadınlar, erkeklerin elli metre arkasında duruyor, genç ölenlerin arkasından yakılan ve bir merasimden öte, bir dinleti verirmişçesine yükselen ağıtlar yakıyorlardı. Bir kadın ağlıyor, arkasından beş kadın, sonra hepsi. Oğullara, kızlara, kocalara ağıtlar yakılıyordu. Bêko gibi köyün tüm erkeklerinin bakışları o gün önüne düşmüştü. O günden sonra ne güneşe bakabildiler ne de dağlara. Bu ıstıraba katlanamayanlar, kimi sabahlar güneşin doğuşuyla birlikte terk ettiler evlerini. Bêko başını kaldıramadığı halde gitmedi. Giderse Mem’i bir daha nasıl görürdü? Peki ya bir gün Mem eve dönerse kim açardı kapıyı? Bütün soruların yanıtı yürek sıkıştırıcıydı. Bütün cevaplar en az sorular kadar ürkütücü, ağır ve hükümdardı.

O günden sonra ne koyunun yünü, ne ineğin peyniri, ne damın deliği, ne de ekmeğin unu ilgilendirdi onları. Varlık ile yokluk, onur ile onursuzluk, çaresizlik ile umut arasındaki şeritte gidip geldiler.

Zinë çay demledi. Kaçak çay. Katran gibi, sarhoş edici, dil yakıcı bir çay. Bêko çoktan içmişti kaçak sigarasını. Bêko’nun sigarasının vakitleri yoktu. Bazen sardığı sigarayı kendisine benzetirdi. Vakitsiz içilen, yamru yumru... Yazgılarına benzetirdi bazen. Kaçak ve çabuk biten, iki çekimlik...

Oturdular sofranın başına. Otlı peynir, tandır ekmeği ve katran çay. Bir Hakkarili için otlu peynir en az kaçak çay ve kaçak sigara kadar ihtiyaçtır. Çeşit çeşit ot katarlar içine. Her bir otun tadını peynirin içinde alır, hepsini ayırt ederler. Hangi yaylanın yamacında hangi ot, hangi tattadır bilirler. Kaçakların çıkınında da otlu peynir vardır, mirlerin, ağaların çıkınında da. Ama artık ne Zinê ne de Bêko yaylaların yamaçlarına ot toplamaya gidiyor. Çünkü yaylalar, dağlar, tepeler, her yer genç ölümlerle kodlu onların kafasında. Çünkü peynirin içine konulan otun tadı, hayattan alınan küçük tatlardan biri. Hayat artık onlar için haz, sevinç ve mutluluktan ziyade, umut ile acı karışımı, tarifi çok da yapılamayan bir sisteme, mekanizmaya benziyor.

Onları ayakta tutacak, dizlerinin bükülmesini, başlarının dönmesini engelleyecek kadar yediler. Peynirle ekmek Zinê'nin boğazına takılıyor, acı çayın yardımıyla boğazından aşağı indirebiliyordu. Midesi bulanıyor, kalbinin üzerindeki acı boğazını sıkıyordu.

Kahvaltı bitti. Bêko bir sigara daha yaktı. Hemen arkasında, tahta divanın üzerinde, bir üniformadan ziyade bir iş önlüğü gibi özenciz ve önemsizce atılmış elbisesi duruyordu. Askerî yeşil ağırlıklı, bir komando giysisi ile bir asker giysisi karışımı renkte, cüssesine göre daha iri ölçülerdeydi. Silahı da aynı özensizlikle yatıyordu orada. Utancından bu elbiseleri günlerce giyinmemiştir. Bu elbiseleri giyinmeden araziye çıkarsa, bir daha dönemeyebilirdi. Bir üniformadan çok, bir yafta gibiydi elbiseleri.

Birkaç saat suskun, düşünceli ve peş peşe yakılan sigaralarla geçti. Güneş henüz tepeye çıkmamıştı ve serinlik hâkimdi. Zinê'yi evde bırakıp, ağır adımlarla uzaklaştı Bêko. Zinê de sormadı nereye gittiğini. Çünkü onun bu saatlerde bu sessiz gidişinin nereye varacağını biliyordu. Giysileri ise hâlâ divanın üzerinde aynı özensizlikle yatıyor, Zinê etrafı temizlese de onlara dokunmuyordu. Yıkamıyor, el sürmüyordu.

Bêko her zamanki gibi köyün en yaşlısı ve en bilgisi sayılan Xalê Mihemed'in yanına gitti. Xalê Mihemed, bilgeliğini görmüşlüğünden alıyordu. Kara gün görmüşlüğünden. Dengbêjdi.

Bükülmüş sırtını, kanal kanal olmuş yüzünü, damar damar olmuş elini gören, birazdan yükselecek ve Hakkari'nin tüm dağlarında, tüm tepelerinde yankılanacak olan sesin ondan çıkacağını tahmin edemezdi. Onun, gırtlaktan yükselen, inişi, çıkışı apayrı bir haz veren sesindeki anlatılar bazen bir aşk hikâyesini, bazen bir kahramanlık destanını, kimsesizliği, gurbeti, yoksulluğu ve çaresizliği hayata katıyor, o kilimli, yastıklı oda bambaşka bir dünya oluyordu. Xalê Mihemed, içeride değil, baharın kokusunun dört bir yanı sardığı bahçedeydi. Kerpiç evin hemen önündeki bahçede. Minderin üzerine oturmuş, sanki ağaçları, bahçeyi izlemiyor da çocukluğundaki Hakkari'de geziniyordu. Selam verip oturdu Bêko. Xalê Mihemed'in elinde de kaçak sigara, önünde tütün kesesi vardı. Yanında ise demlikle çay. Bir bardak da Bêko'ya doldurdu, kıtlama şekeriyile. Hakkari'nin kıtlama şekerleri, şeker değil de iri bir taş gibidir. Şekilsizdir.

– Xalê Mihemed, Zine bir rüya görmüş. Mir'i görmüş. Mir'in üzerinde gelinlik varmış. Bunun manası nedir?, dedi Bêko.

– Seni, bu köyün erkeklerini, hepimizi, üç sene önce köy meydanında toplayıp üzerimize giydirdikleri var ya! Aha odur işte gelinlik. Erkeğin gelinliği odur. Başımızı önümüze düşüren, bizi şu karşıda gördüğün dağlara, şu koyun sürülerine, ağaçlara, şu otlara karşı beş para etmez hale getirendir, dedi Xalê Mihemed.

Bêko, Xalê Mihemed'in ne demek istediğini anladı. Mir'in başına kötü bir şey gelmişti ya da Mir dardaydı. Yüreği daraldı. Bir sigara daha yaktı. Beyninde sorular çoğaldı ama yanıtlardan ürktü. Xalê Mihemed'in bilgeliğinden ürktü. Bazı kötülüklerin hiç bilinmemesi, duyulmaması her zaman iyidir. İnsan bilgisizliğiyle, merakla yaşar ama yine de ayakta kalır.

– Xalê Mihemed, benim yüreğim kurumuş bir ağaç, kısır bir kadın gibi. Şu dağların doruklarındaki kayalar bile benden daha canlı. Onların üzerinde bile bahar oldu mu otlar bitiyor, nereden, nasıl çıktığını anlamıyorsun, çiçekler çıkıyor. O kayalarda yılan da barınıyor, kuzu da besleniyor. Sen bilirsin, kade-re karşı çıkmıyorum ama bizim elimizde bir şey kalmadı. Senin

sesin sağ olsun. Senin sesin, benim yüreğime tuz olsun. Yüreğim daha da acısın, acısın ki zevk, keyif benden uzak olsun, dedi Bêko.

Xalê Mihemed, kaçak sigarasından son nefesini çekip, kenara attı. Boğazını temizleyip, gözlerini kapattı. Başladı söylemeye. Sesi, köyün her yanından duyuldu. Bir destan anlatıyordu. Cembeliye Hekkari destanını. “Gıdi lori lori lori, Cembeliyem lori” diye.

Ses yankılandıkça, civardaki evlerden erkekler çıkıp geldiler. Her gelen elini göğsüne koyup selam verdi kafasıyla, ardından geçip oturdu yerine. Her oturan sigara yaktı, herkes gözünü uzaklara dikti. Tüm ağaçlar, tüm otlar, dağlar, kayalar, tepeler nesne olmaktan çıktı. Bakışlar hepsini delip geçti. Xalê Mihemed birini söyledi ötekine başladı. Bir sigara içimlik boşluklar bıraktı ezgiler arasında. Genç erkekler kalkıp çay getirdi, hizmet ettiler. Her şey Xalê Mihemed’in öncülüğündeki bir saygı zinciriyle işliyordu. Sanki Xalê Mihemed’in ezgilerinde, oradaki tüm erkeklerin ortak yazgısını değiştirecek bir müjde çıkacak ya da bir yol gösterilecekti. Ama Xalê Mihemed’in söylediği ezgiler yüz, yüz elli yıl öncesinde yaşayan Hakkarilileri anlatıyordu. Zor, zulüm, acı, umut vardı içinde. Yine de o kalabalıktaki hiç kimse bu sözleri kendisine uyarlıyamıyordu. Çünkü aşkın peşine giden çocukları, bir beyin, bir mirin kızına aşık olmamıştı. Her şey, kendi çaplarını aşıyordu ve tarihin süzgecinde geçen dersler, ne yazık ki bu konuyu çok da kapsamıyordu. Ne Xalê Mihemed’in anlatıları ne de köylülerin yaşamışlıkları yetiyordu bu karmaşık hali çözmeye.

Saatler geçti. Sigara üstüne sigara, çay üstüne çay içildi. Öğlen yemeğinde yine peynirle ekmek yediler. Üzerine koyu bir sohbet başlamıştı bu sefer. Sohbetten çok mülakattı. Çünkü herkes Xalê Mihemed’e soruyordu, tersine akan suların ne zaman düze döneceğini, güneşin gözüne ne zaman bakabileceklerini. Ve bu elbiseler, bu elbiselerden ne zaman kurtulacaklarını. Her zamanki gibi silahları geri vermeyi teklif edenler çıktı içlerinden. Daha gençtiler. Yaşlılar her zamanki telkinlerde bulundu. Çatışmalarda karşı tarafa ateş etmezsen hiç de bir

şey olmaz diyordu yaşlılar. Önemli olan vicdandı. Önemli olan topraktı. Bu sohbet hararetle devam ediyordu ki, tozu duma-na katan bir askerî araç gelip durdu bahçenin kenarında. Hız-la kapı açıldı ve içinden temiz yüzlü, sert bakışlı, otuz yaşla-rında bir asker indi.

– Silahlarınızı alın, üstünüzü giyinin, Sümbül Dağı tepesinde sıcak temas sağlandı, operasyona gidiyoruz, dedi.

Herkes birbirine baktı önce. Birkaç saniye sürdü her şey. Ama sanki saatler geçmiş, bir kalabalığın ortasına bomba düş-müş, herkes önce donakalmış da sonra yarası olup olmadığı-na, etrafında ölen bulunup bulunmadığını keşfe çıkmıştı. Son-ra başlar, üç yıl önce köy meydanında toplandıklarındaki gibi öne düştü. Herkes sustu, gözler fırra çıktı. Sorular sorulma-dı. Herkes ne yapacağını biliyordu. Silahları aldıktan sonra ko-nuşmuş, çatışmalar sırasında mümkün olduğu kadar sağa sola ateş edecek, çatışmış gibi yapacaklarına karar vermişlerdi.

Herkes hızla evine gidip elbisesini giyindi. Zinê hiçbir şey sormadı Beko'ya. Beko o giysilerin içinde bir korucu, bir gü-venlik görevlisi değil de kalemle çizilmiş, komiklik olsun diye çizilmiş ama sonradan çizisinin dahi yüreğini acıtmış bir kari-katür tiplemesi gibi duruyordu. Elbiseleri üzerine bol ve özen-sizdi. Başı önde çıktı evden. Zinê'nin sesi yükseldi arkasından. Yıllar önce köy meydanında toplandıkları zaman yakılan ağıt-lardan birini yaktı. Bütün evlerden aynı şekilde, giysileri eğre-ti, başları önüne düşük erkekler çıktı ve bütün evlerde aynı ağıt yükseldi.

İki askerî araç köyün aşağısındaydı. Hepsi apar topar bindi-ler arabalara talimatlar eşliğinde. Karşılıklı oturdular arabaların arka kısmında. Silahlar karşılıklı, çapraz tutuldu. En ciddi ça-tışma esnasında dahi askerî disiplinle hareket etmeleri gerekti-ği anlatılmıştı onlara. Başlar öndeydi yine. Araba dağın bir nok-tasına kadar gidebildi. Araçlar ondan öteye çıkamıyordu. Yür-ümeleri gerekiyordu. Ve bu yürüyüş tam dört saat sürecekti.

Peş peşe dizilip, tek sıra halinde dağlarda ilerleyen koyun sürüleri gibi tertip içinde tırmanmaya başladılar dağı. Burun-larına vuran lalelerin, çiçeklerin kokularını, kulaklarına ça-

lan kuşların sesini duymadılar. Kulakları bir tek şeye kilitlenmişti. Silah sesine. Henüz ses yoktu. Solukları kesilmişti korku ve yorgunluktan. Hani insanın kendisini neyin beklediğinden habersiz olduğu ve hele de korku taşıdığı anlar vardır ya, gırtlaktan göbeğe kadar bir ağrı kaplar derinden. Hiçbir ses duyulmaz, hiçbir koku alınmaz. İşte bu duygular yürüyorlar. Sigara içmeleri yasak ve silahları hiç olmadığı kadar ağır geliyor şimdi. Burundan soluk alıp veriyorlar. Hepsinden sadece hırıltı geliyor.

Tam üç buçuk saat yürüdüler. Yorgunluktan ayaklarını hissetmiyorlar. Artık bacaklar bilinçli atılan adımlarla değil, bir sisteme binmiş, refleksif halde atılan adımlarla ilerliyor.

Dağın tepesi görülüyor şimdi. Sesler geliyor. Tek atışlık sesler. Belli ki çatışma tam anlamıyla başlamamış. Karşılıklı tek tük, daha çok yer tespiti ve güç ölçümü için atışlar yapılıyor. Helikopterlerle çatışma alanının alt tarafına habire asker indiriliyor. Bir telaş var. Herkesin ırkı, rengi aynı: Korku.

Bir rütbeli geliyor yanlarına. Tek sıra halinde diziliyorlar. Rütbeli, onlara siper alacakları yeri gösteriyor. Başlarında da kendisinin duracağını, kimin ateş edip etmediğini çok iyi kontrol edeceğini yüksek sesle söylüyor. Başlar hâlâ önde. Ölüm ile yaşam, onur ile onursuzluk arasında, yalnızlık ve çaresizlik duygusuyla kuşatılmış durumdalar. Tüm yollar ölüme kilitlenmiş, tüm yollar ölüme çıkıyor. Ölmek ve öldürmek. Başka seçenek yok. Diğer seçenekler de ölüme çıkıyor. Sanki Azrail ete kemiğe bürünmüş de bir korku filmi çeviriyor. Onlar da bu filmin en ucuz figüranları.

Bütün bu konuşmalar, planlamalarla birlikte saat akşamın altısı olmuş, güneş batmış, hava kararmıştı. Çatışmaların en zoru karanlıkta yapılandı ama çare yoktu. Start rütbeli tarafından verildi ve gümbür gümbür-sesler yükselmeye başladı. Korkunun sesiydi hepsi. Karın ağrıtan, baş döndüren korkunun sesi. Sanki mermi değil de yıldız yağıyordu Sümbül Dağı'nın tepesine. Yıldız kayıyor, kayan her yıldız bir insanı alıp götürüyordu. Sanki birazdan gökyüzünde yıldız kalmayacak, sabah olmayacak, güneş doğmayacaktı. Hayatın finaliydi. Daha önce de ben-

zeri çatışmalara girmişlerdi. Her çatışma bir final gibiydi aslında ama çatışmalar sürdükçe gerçek final de yaşanmamış final olacaktı. Belki bu, belki bundan sonrasıydı final.

Sırtı iki kat olan yaşlılar, kum torbaları gibi duruyorlardı karanlıkta. Sadece namlularından çıkan kurşunlar anlık aydınlatıyordu yüzlerini, sararmış yüzlerini...

Zaman durmuş gibiydi ama hızla akıyordu. Yeni şarjörler takılıyor, yeni atışlar yapılıyor, yeni yaralar alınıyordu. Bêko da tıpkı diğerleri gibi gece karanlığından yararlanarak hedefe değil de daha başka yerlere ateş etmeye çalışıyordu fırsatını yakaladıkça. Ama rütbeli, yerlerde sürünerek hepsini kontrol etmeye çalışıyordu. Can pazarı, nafile! Hiç kimsenin kimseyi düşüncecek, kontrol edecek lüksü ve fırsatı yoktu da.

Saatler geçti, karşıdan silah sesleri kesildi. Bunun bir hile olabileceği düşüncesiyle ateşe devam etti askerler. Bu böyle neredeyse bir saat sürdü. Ama karşı taraftan tek ses yoktu. Işıldaklar atıldı, hiç kimsenin olmadığı görüldü. Beklendi. Bu bekle-yiş üç saat sürdü. Gecenin üçüydü. Rütbeliler şimdi daha usta yöntemlerle, karşı tarafın çatışmaya girdiği alana yaklaşmaya başlamışlardı. Tedbirli adımlar atılıyordu. En küçük hata sonları olabilir. Yavaş yavaş ilerlediler. Hâlâ ses yoktu. İki kişi yatıyordu birbirine elli metre aralıklarla, kayaların yamacında. Önce ateş ettiler işi sağlama almak için. Yerde yatanlar sadece kurşun darbesi ile hafifçe sallandılar. Evet, ölmüşlerdi. Karanlık zifiriydi. Yıldızlar ve ay yeterince aydınlatmıyordu ama gece dürbünleri ve ısıldaklarla birleştğinde etrafta insan olup olmadığı anlaşılıyordu. Askerler artık karşı tarafın çatışmaya girdiği alan içindeydi. Ama sadece iki ceset vardı yerde. Ya iki kişiydiler ya da kaçmıştı diğerleri. İki kişi olma ihtimalleri yoktu. Çünkü en az on, on iki kişiden oluşuyordu her bir birlik. Sağa sola rast gele ateş açtılar yine siper alıp. Çıt yoktu. Evet, çatışma bitmişti. Sümbül Dağı kocaman bir dağdı. İz sürmek gece vakti neredeyse imkânsızdı. Hele de karşıdakiler dağları, yamaçları, geçitleri ve mağaraları avuçlarının içi gibi biliyorken. Belki de aralarında yaralananlar da vardı. Ama sürülemezdi iz. Artık helikopterler, uçaksavar riski ortadan kalktığına göre dağın tepesine ine-

bilirlerdi. Yürüyüş yapmak yerine herkes helikopterlerle aşağı inecekti. Öyle de oldu. Üç helikopter indi aşağıya ve askerlerin tümü bindi. Onlar binerken, aynı rütbeli gelip, burada, cesetlerin başında bekleyeceklerini, sabah olduğunda cesetleri ne yapacaklarına karar vereceklerini söyledi. Bir de telsiz bıraktı, olası bir çatışma çıkarsa haber versinler diye kendilerine.

Helikopterler tozu dumana katarak havalandı. Neredeyse o dağın tepesindeki her şeyi uçuracaklardı. On korucu kaldı dağın tepesinde. Cesetler on metre ileride duruyordu. Hiç kimse yaklaşmadı üzerlerine. Herkes sustu. Barut ve korkunun kokusunun ardından yeniden doğanın kokusunu almaya başladılar. Gecenin serinliği ürpertiyordu. Rüzgâr sağ taraftan vurduğunda kan kokusu, sol taraftan vurduğunda çiçek kokusu getiriyordu. Saat dörde geliyordu. Sümbül Dağı'na bir saat sonra güneş doğacak.

Bêko yine sigara yaktı. Açlıktan ayakta duramayacak halde olmaları gerekiyordu ama herkesin midesinde sadece bulantı vardı. İleride yatanları düşünüyordu da herkes, kimse kimseye söyleyemiyordu ne hissettiğini. Ortak yazgının etrafında birleşmiş de ayin yapıyormuş gibiydiler. Savaşçı değil de müritlerdi sanki. Acının ve çaresizliğin müritleri. Ayın ve yıldızların altında peş peşe havalanıp inen sigara ışıkları vardı. Dünya, sigara içilmek için gelinmiş bir mekân, Sümbül Dağı ise acı, hüzn görmüş, feleğin tüm oyunlarına tanıklık etmiş bir yaşlı gibiydi.

Güneş doğmadan önce gökyüzünde kızıl, mavi, siyah karışımı bir ton oluşur ya! Usta bir ressamın paletinden çıkmış gibi. Saniyelerle sınırlıdır renklerin yer ve ton değiştirmesi. Önce yıldızlar yavaş yavaş kaybolur. Sonra hale halinde bir kızılık görünür. Güneş henüz çıkmamış, nesneler gölge halindedir. Ve gecedен kalma soğğun en keskin olduğu saatlerdir. İşte öyleydi Sümbül Dağı'nın tepesi.

Sabaha kadar ne konuşmuş ne de uyumuşlardı. Sadece sigara içmişlerdi. Kesesinde tütünü biten ötekinden almış, keseler elden ele gezmiş, boğazlar sigaranın dumanından yapış yapış olmuş, mideleri ise çivi batıyormuşçasına keskin ağrılara tutulmuştu.

Artık hava ışırmış, güneş doğmasa bile her yer aydınlanmış, güneşin yükselmeye başladığı yer kızışmıştı. Bêko kadar yaşlı olan Şêxo, cesetleri işaret ederek, dua okumalarını, kanlarını temizlemelerini önerdi. Konuşurken gözünde yaş akıyordu. Belki bu yaş gece boyunca hepsinin gözünden akmış ama hiç kimse ötekine çaktırmamıştı. En yaşlı olanlar Bêko ile Şêxo'ydu. Onlar önce yerlerinden kalktılar. Belleri daha bir bükülmüştü. Bir gece içinde daha fazla yaşlanmış gibiydiler. Kafalarındaki karşıt tüm duygular savaş halindeydi. İyi ile kötü, güzel ile çirkin, doğru ile yanlış... Bu savaş sürdükçe onların gözlerinin etrafındaki çukurlar derinleşiyor, gözlerindeki acı tarifsiz bir hal alıyordu.

Cesetler yüz üstü yatıyordu. İkisi de boylu posluydu. Geniş omuzluydular. Kan revan içindeydiler. Vücutlarına giren kurşun sayısını kestirmenin imkânı yoktu. Sanki o çatışma sırasında atılan bütün kurşunlar onların vücuduna girmişti. İkisi aynı anda eğildi, aynı anda çevirdiler cesetleri. Biri otuz üç, otuz beş yaşlarında, diğeri ise daha gençti. Bêko'nun başı döndü. Bütün kurşunlar, bütün şimşekler beyninin içinde patladı. Sendeledi, gözleri karardı, damarları çekildi. Kalbi o kadar hızlı atıyordu ki, sanki atmıyordu, durmuştu. Siyah gür bıyıkları, gür sakalı, açık kalmış gözleri ve kana bulanmış bedeniyle yatan bu genç adam Mir'di. Yıllar önce güneşe doğru kaldırıp, güneşten merhamet istediği Mir'di. Güneşin yokluğundan faydalanan gecenin kalleslik edekten elinden aldığı Mir.

Sadece "Waxxxx!" diye bir ses çıktığı gırtlakından Bêko'nun. Belli belirsiz bir ses. Her şey en fazla bir dakika sürdü. Sonra yaşlı Bêko, bir delikanlı çevikliğiyle davrandı ve belki de şu ana kadar hiç yapmadığı biçimiyle silaha sarıldı. Bir ses yankılandı Sümbül Dağı'nın tepesinde. Geriye kalan dokuz kişi bir anda titredi. Gökyüzündeki son yıldız da kayboldu, çiçeklerin ve otların kokusu da... Mir'in yanına düştü Bêko. Bir-iki kez titredi ve sessice yığıldı. Erkekler ilk ağıtlarını yaktılar. Başlarını kaldırdı, köyde bıraktıkları kadınlar gibi dövünmeye başladılar. "Hay", "Waxxx", "Axxx" sesleri yükseldi. Sümbül Dağı ölmüş de dağa ağıt yakılıyordu sanki. Öyle içli.

Köye iki ceset getirdi dokuz korucu. Tabut yoktu, katırların sırtına koymuşlardı cesetleri. Sabahtı, erkendi. Köyün hepsi uyanmıştı güne. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, gençler, hepsi bu dokuz kişinin taşıdığı cesetlerin ardı sıra girdi köy meydanına. Bir uğultu yükseldi meydanda. Kadınlar yüzlerini yoldu, erkekler havaya ateş etti, çocuklar meraklı gözlerle sağa sola kaçışıp, uzaktan izledi olup bitenleri. Uğultu ve ağıtlar yükseldikçe evlerdeki herkes gelmeye başladı. Ve Zinê göründü kalabalığın ilerisinde. Herkes ona bakarak ağıt yakıyordu. Zinê, sırtı iki büklüm, vücudu küçülmüş kadın, beş dakikalık yolu üç saniyede aldı. Cesetlerin üzerine eğildi. Mir ile Bêko yan yanaydı. Başındaki tûlbenti eline alıp, türkü söylemeye başladı. Kadınların elinden tutarak halay çekmelerini istedi. Cesetlerin etrafında daire çizdi oynaya oynaya. “Haydi, Xalê Mihemed, bir kılâm söyle de köylü halay çeksın, nasıl düğündür bu?” dedi. Xalê Mihemed hemen orada bir destan yazdı. Bütün sesler sustu. Xalê Mihemed’in bir baba ile oğlunu anlatan destanı yükseldi köyün ortasında, bir tek Zinê oynadı.

Savaş Hastalığı: İntihar

“Köyümüz boşaltıldıktan sonra Batman’a geldik. 16 yaşında bir kızım var. Öğretmen olan komşumun da 16 yaşında bir kızı var. Bu iki kız arkadaşlar. Öğretmen olanın ekonomik durumu benimkinden iyi. Benim kızım, diğer kızın giydiklerinden istedi. Alamayacağımı söyledim. Kız hızla zayıflamaya başladı. Doktora götürdüm, ‘depresyonda’ dedi. Kızıma, ‘namus çerçevesi dışına çıkmadan’ her şeyi yapma özgürlüğü verdim. İntihar etmesinden korktum tabii. Ama hâlâ düzelmiş değil...”

Yukarıdaki sözler, köyünden Batman il merkezinin kenar mahallelerine göç edip, yaşam mücadelesi veren bir babaya ait. Bu hikâyeyi okuyanlar, “Batmanlı kadınlar istediklerini giyinemediği için intihar ediyor” diye düşünebilirler. Ama biz, böyle düşünenlere, on beş yıldır süren çatışmalı ortamın tüm tahribatlarına tanıklık edip, yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalan ve gittikleri yerlerde sosyal çelişkilerin, tatminsizliklerin, ekonomik sıkıntıların içine düşen Batmanlı, hatta buralı kadınların içinde bulunduğu “sendromu” göz önünde bulundurmalarını öneririz. Çünkü buralarda şu sıra yaşanan intiharlar, savaşların ve büyük felaketlerin yaşandığı tüm coğrafyalarda yaşanmıştı. Ve uzmanlar, hayat hikâyeleri değişik olan vakaları bir zeminde bir araya getirmiş, bu duruma “travma sonrası sendrom” adını vermişlerdi.

Yaklaşık iki senedir buralarda yaşanan ve Türkiye ortalamasının üstüne çıkan intiharları anlatmaya kuşkusuz Batman'la başlamak lazım. Adına ne dersenez diyin ama on beş yıldır bölgede yaşayan herkesin hayatına giren çatışmaların izine, Batman'ın sokaklarında herhangi bir gününün herhangi bir saatinde rastlayabilirsiniz. Akşam güneşinin vurduğu kenar mahallelerde, kapı önüne ocak kurup ekmek pişiren, köylerindeki tandırları geldikleri yere taşıyan kadınları, Kürtçeyle oyun oynayan çocukları ve bir iskemleye oturup uzakları gözleyen yaşlıları görürsünüz. Sohbeta koyulduğunuzda ise ölüm ürpertir sizi. Çünkü hangi evde hangi bireyin intihar edeceğini çok da kestiremediğiniz bu şehrin kenar mahallelerinde, ölüm, yaşamdan daha kolay hale gelmiştir.

Petrolün, yalnızlığın, yoksulluğun ve yasın kokusunu aldığınız Batman'da, intiharların özellikle son iki yılda yoğunlaşmasına çeşitli yaklaşımlar var. Bilimsel hiçbir araştırma ve rehabilitasyon hizmeti yok. Ve yaz aylarında özellikle, her gün bir intihar girişimi ya da ölüm yaşanıyor Batman'da. İntihar girişimlerinin kaydını tutmak zor. Çünkü hayatta kalanların aileleri, bu girişimi "sır" gibi saklıyor ve kayıtlara genellikle "kaza" olarak geçiriyor. Ama sohbet ettiğiniz her kişi, girişimlerden bahsediyor. Yerel gazeteler haftada neredeyse 5 girişimin yaşandığını yazıyorlar. İsmi vermeyen bir kamu görevlisi, "Benim komşumun kızı 16 yaşındaydı. İlaç içip öldü. Aile intihar etmediğini, uyumak için aşırı ilaç aldığından dolayı öldüğünü söylüyor. Fakat hepimiz biliyoruz ki o kız intihar etti" diyor ve örnekleri çoğaltıyor.

Ölümle sonuçlanan vakalara gelince, 1 Ocak 2001'den itibaren 16 kişi yaşamını yitirmiş. Dedik ya, Batman'da yaşamını yitirenlerin kaydını tutmak da güç. Özellikle köylerde ve mezarlarda yaşayanların kaydını...

Batman'da son kurban yedi çocuklu bir anneydi. Sason ilçesinin Gülgenli köyü İncesi mezarısında yaşayan Reyhan Yaşar, "kimsenin evde olmadığı bir saatte" tavana astığı iple intihar etti. Reyhan Yaşar, ölümünden bir süre önce doktora gitmiş ve psikolojik tedavi görmüş. Fakat onun ölümünün belki de en

TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞU

Intihara giden yolun adı bu: Travma sonrası stres bozukluğu. Daha önce güvenlik güçlerinin intiharları üzerinde çalışma yapmış Psikiyatri Uzmanı Dr. Ayhan Güler anlattı bu yolu:

"Travma sonrası stres bozukluğu dediğimiz tablo söz konusu şu anda. Bu, Vietnam Sendromu şeklinde halkın diline yerleşti. Çünkü en çok Amerika'da bu tip sendroma rastlandı. Bu tablo, psikiyatrik bir hastalık. Nedenleri, büyük depremler, savaşlar, yangınlar, seller, yani bir insanın ruh dünyasını ciddi şekilde etkileyecek ağır bir travma. Güneydoğu'da uzun süredir bir çatışma dönemi yaşıyor. Bu dönemde hem burada çalışan askerler üzerinde hem de bu bölgedeki halk üzerinde olumsuz tablolar gözlemlendi. Posttravmatik stres bozukluğunun özelliği de bu travma bittikten sonra gözlenmesi. Savaş esnasında değil, savaş sonrası görölmeye başlaması.

Burada şu an sağ kalanlar ya ölenleri görmüş, ya yaralananları görmüş ve ciddi bir travma geçirmiş. Bu travmanın ardından, bölge normalleşmeye başlayınca, bu insanların rehabilitasyonu konusunda da ciddi adımlar atılmamış. Tabii insanlar zorunlu olarak göç etmek zorunda kalmışlar bir de. Bir insanın yıllarca babasının dedesinin yaşadığı toprakları terk etmesi bir travmadır. Eğer gittiğiniz yer, geldiğiniz yerden güzelse depresyona girersiniz. Ama daha kötü şartlarda yaşamaya başladı insanlar. En azından köyünde yaşayan bir insan günlük geçimini sağlayabiliyordu. Üretim yapamayan insanlar ciddi bir depresyona girdi. Batman'da intiharlar daha çok varoşlarda yaşıyor dikkat ederseniz.

Diyarbakır'da da aynı durum geçerli. İntiharlar belki salgın haline gelebilir. Eğer çözüm bulunmazsa artacağından endişeliyim. Eğer umut kalmazsa, çok daha ciddi boyutlara ulaşabilir.

İntihar olaylarında ciddi bir problem çelişki. Her evde bir televizyon var ve bu insanlar her gün çeşitli ülkeleri görüyor, İstanbul'u Antalya'yı görüyor ve arada korkunç bir uçurum olduğunu hissediyorlar. Daha önce bu insanlar köylerinde yaşıyorlardı, özellikle gençler, başka dünyalar tanımıyorlardı. Yaşlılar daha kanaatkâr ama gençler daha atılımcı ve gençlerde intihar vakalarının en fazla görölmesi bu umutsuzluğun sonucudur.

Bir genç kız, televizyonda gördüğü kişi gibi olmak istiyor mesela. Bu istek ağır bir şiddetle bastırılınca intiharla sonuçlanabiliyor. Onlar gibi isteyerek olamamak, hatta hiç olamayacağını düşünmek intihara götürür.

Mesela yüksekte atlayanlar mesaj verirler. Her intihar kendi içinde bir mesaj vardır."

Batman

1999	Ölüm: 19 – Teşebbüs: 34
2000	Ölüm: 23 – Teşebbüs: 59
2001 (ilk yedi ay)	Ölüm: 16 – Teşebbüs: Bilinmiyor

Diyarbakır

2000	Ölüm: 26 – Teşebbüs: 134
2001 (ilk altı ay)	Ölüm: 20 – Teşebbüs: 135

Bingöl

IHD kayıtlarına göre (son iki ay)	Ölüm: 5 – Teşebbüs: Bilinmiyor. (Intihar edenlerin 4'ü genç kız.)
-----------------------------------	--

Muş

IHD kayıtlarına göre (son altı ay)	Ölüm: 15 – Teşebbüs: Bilinmiyor.
------------------------------------	----------------------------------

trajik yanı, kız kardeşinin de bir süre önce intihar etmiş olmasıydı. Korucu köyünde yaşayan Yaşar'ın kız kardeşi Fatma, 22 yaşındaymış ve o da kendini asarak intihar etmiş. Reyhan Yaşar, kardeşinin ölümünden sonra intihar denemesinde bulunmuş ancak “başarılı” olamamış.

Batman'da siyasi partilerde çalışanlar, esnaflar, kamu görevlileri ya da kenar mahallelerde oturanların “intihar”a ilişkin ortak tespiti var. Ne mi bu tespit?: İnsanlar köylerinde yaşıyorlardı. Dünyaları küçüktü. Yaşanan çatışmalar nedeniyle olağanüstü olaylara tanıklık ettiler. Yaşadıkları toprakları terkedip geldikleri yerlerde yoksulluk, sosyal kopukluk ve tatminsizlik içine girdiler. Umutları tükendi. Özellikle kadınlar, geleneksel yapı da katı olunca intiharı seçtiler.

Batman'da geçtiğimiz Pazartesi günü de bir girişim yaşandı. Sason'da oturan ve henüz bir aylık evli olan Emine Satlı (21) kafasına satır vurarak intihar etmek istedi. Hastaneye kaldırılan Satlı, hayati tehlikeyi atlattı.

İntiharın adresi yok

Evet, intiharın tek adresi Batman değil. Çünkü nüfusu Batman'ın üç katı olan Diyarbakır'da da kaydı tutulmayan, araştırılmayan, üzerine eğilinmeyen intiharlar yaşanıyor. Hem de çok ciddi boyutlarda.

Mesela 2000 yılı içerisinde 134 intihar girişimi yaşanmış ve bunlardan 26'sı yaşamını yitirmiş. Yaşamını yitirenlerin 17'si kadın.

Bu yılın ilk altı ayında ise 135 kişi intihar girişiminde bulunmuş ve bunlardan yaklaşık 20 kişi yaşamını yitirmiş. Dicle Üniversitesi Acil Servis Bölüm Başkanı Yusuf Yağmur, girişimde bulunanların 100'e yakınının kadın olduğunu söylüyor. Yağmur şöyle diyor: "Kadınlar daha çok hap ve tarım ilacı içiyorlar. Erkekler ise yüksekte atlıyor. Çoğunda kararlılık var. Yaş ortalamaları genellikle 18-25 arasında. Nedenler değişik, geçim sıkıntısı, namus korkusu gibi..."

Diyarbakır'da 4 Mayıs günü intihar eden 23 yaşındaki Mehmet Sevinç'in babasıyla konuştuk. Baba Fevzi Sevinç, 1993'te Lice merkezine yapılan büyük saldırı sonucu zorla göçettirildiklerini söylüyor ve devam ediyor: "Lice'den Diyarbakır'a gelerek Melikahmet semtinde kiralık bir eve yerleştik. 1993'ten 1998'e kadar burada oturduk. Daha sonra oturulmayacak derecede kötü olan bir eve yerleşmek zorunda kaldık. Memlekette iş olmadığı için hiç çalışmadım. İş o kadar çok aradım ki hiçbir zaman bulamadım. 61 yaşındayım, sekiz çocuk babasıyım. Ancak kötü dönemler geçiriyoruz. Evin büyüğü olarak üzerime düşen sorumluluğu yerine getiremedim. Lice'den göç ettirilmeseydik bu olaylar başımıza gelmeyecekti. Çünkü orada ekeceğimiz bir bahçemiz vardı. Kimseye muhtaç değildik.

Kızım hap içerek intihar etti. Kızımın böyle olayı yapacağını hiç tahmin bile edemedim. Çünkü kızımın yaşama sevinci öyle çoktu ki..."

Bilmeyenler için hatırlatmakta fayda var. Lice 1992'de yakıldı ve olaylar sırasında çok sayıda insan yaşamını yitirdi, Lice viraneye döndü. Yine hatırlatmakta fayda var, Lice'den Diyarba-

DEPREM BÖLGESİNDE DE AYNI SENDROM

Posttravmatik stres bozukluğu, Marmara ve Bolu depremleri sonrasında da görülmüş ancak boyutu intiharlara varmamıştı. Depremden sonra orada rehabilitasyon hizmeti veren Harika Yücel'e sorduk tabloyu. Şöyle yanıtladı:

"Düzce'de yaşanan doğal felaketti. İnsan eliyle oluşan felaketler daha farklı oluyor. İntihar görülmedi bu bölgede. Çünkü bütün toplumu etkileyen bir olay olduğu için orada yaşayanların tümünü etkilediği için, insanlar bunu mantıklılaştırdı. Mesela Allah'ın işi sayıldı vs. Fakat Batman farklı. Orada çatışmalar yaşandı. Başka şeyler var orada. Kadına yönelik şiddet var. İnsan eliyle yapılan travmalar, diğerlerine göre başa çıkmayı zorlaştıran travmalardır."

kır'a gelen aileler, Melikahmet gibi kenar mahallelerde yaşıyorlar. Ve bu mahallelerde "bir genç kızın hayattan ne beklediğinden" vezgeçtik, çocuklar çöplerde ekmek topluyorlar.

Korucu kızı babasının tüfeğiyle...

Bir intihar haberi de Bingöl'den. Bingöl de "kayıdı tutulamayan" illerden. 16 yaşlarında iki kız kız intihar etti Bingöl'de. Karlıova'nın Taşlıçay (Çırık) köyünde 16 yaşındaki Sevda Dinler, babası Mustafa Dinler'in tüfeğini kafasına dayayarak intihar etti 14 Temmuz günü. "Evde kimsenin bulunmadığı bir saat" seçmişti o da. "Girdiği bunalım" sonucu canına kıyan genç kızın bunalımının nedenini hiç kimse bilmiyor. Çünkü o da "mutlu" görünüyormuş. Aynı ilçede son 20 gün içinde ikinci intihar da Ilıpınar köyünde yaşanmıştı. İsmi öğrenemediğimiz 16 yaşındaki kız da intihar etmişti.

Üçüncü intiharın kurbanı da yine genç bir kızdı Bingöl'de. 18 yaşındaki Funda Burkay, geçtiğimiz Pazar günü Bingöl merkeze bağlı Düzağaç mahallesindeki evinde, kendini kalörifer peteğine asarak yaşamına son verdi.

MÜFTÜLÜKTEN TELKİN

Batman'a, kamu kuruluşlarından, sivil toplum örgütlerine kadar çok sayıda kişi ve kurum temsilcisi giderek araştırma yaptı. Ancak hiçbir rehabilitasyon hizmetinin sunulmadığı kentte sadece müftülük "ilgililiyor" olayla. Müftü Yüksel Kaymaz'a nasıl ilgilendiklerini sorduk:

"Dinî telkinde bulunuyoruz. 'Cana kıymak günahtır. Allah bu canı vermiştir. Bundan başka müdahale olamaz, insan yaşamı güzeldir' gibi telkinlerde bulunuyoruz. Daha çok kadınlar arıyor. Beyleriyle birlikte gelmelerini öneriyoruz. Hasta olanları doktora sevk ediyoruz. Benim hazırladığım ve valiliğin bastırdığı bir kitapçık var yine telkinler içeren, onu dağıtıyoruz."

Kızılağaç köyü...

İntiharların "gizliden gizliye" yaşandığı yerlerden biri de Muş'a bağlı Kızılağaç beldesi. Bu belde, savaşın en ağır tahribatlarını yaşayan ve zorla koruculuk yaptırılan yerlerden biri. Söz konusu yerde son üç ay içerisinde üç kadın, bir erkek intihar etmiş. İki kişi de intihar girişiminde bulunmuş ancak kurtarılmış. Bölgede intiharlara ilişkin kayıt tutulmamış. Ancak İHD yetkilileri ve yerel kaynaklardan alınan bilgilere göre en çok genç kızlarda intihara rastlanıyor. Genç erkekler de var tabii. Mesela Muş il merkezine bir köyde iki ay içerisinde iki kardeş intihar etmiş.

Neden İntihar Etmiyorlar?

(

“Batmanlı kadınlar intihar ediyor...” Önce, gazetelerin kanlı üçüncü sayfalarında okuduğumuz ve “hmmm” diye es geçtiğimiz lokal ve küçük vakalar, “Batmanlı kadınlar intihar ediyor” cümlesiyle “küt” diye oturdu hayatımıza. “Neden Batman?” sorusunun yanıtını alamadık. Oysa sorunun yanıtı elimizin altında, ölü kadın bedenleri ise bölgenin her yanında. “Neden kadınlar intihar etmiyor?” sorusunun yanıtladığımız anda, “Neden intihar ediyorlar?”ın yanıtı da ortaya çıkacaktı...

Dedik ya, ölü kadın bedenleri sadece Batman’da değil, bölgenin her yerinde var. Fakat biz yine Batman ile başlayalım. Adını andığımızda, burnumuza petrol, kan ve açlığın kokusu gelen Batman’la başlayalım. Bir dönem, faili meçhuller kentiydi Batman. Her gün bir kişinin ensesinde vurulduğu, Azrail’in çok da adres aramadığı ve ölümün her an her kapıyı çalabildiği, her sokak başını tutabildiği bir kentti. Ölüm kentiydi Batman. Ardından, “Hizbullah’ın kalesi” unvanına kavuştu. Sonra da bildiğimiz adla, yine ölümle ve intiharlarla anılmaya başladı.

Batman’ın kenar mahalleleriyle iki yüzleşmemi anlatacağım kısaca. Biri, 2000 yılının Newrozu’ydü. 20 Mart gecesı Diyarbakır’dan Batman’a gittiğimde, kentin üstü lastik dumanlarıyla kaplanmıştı. Sokaklar boştu. Fakat sonra gördüm, Batmanlı-

lar yaşlısı, genci, çoluğu çocuğuyla belirli mahallelerde toplanmış, allı pullu giysiler, davul zurnayla halay çekiyordu. Bilirsiniz, Kürtler’de her düğün bir bayram, her bayram bir isyandır. Ve isyana duranların yüzündeki coşkuyu, gözlerindeki ışıltıyı görürseniz, ölümün “akrep yöntemiyle” olacağını hiç tahmin edemezsiniz. Çünkü isyancılar ancak karşı durdukları kişi ve gücün kurşunuyla ölebilirler.

Ve Batman’da aynı gecenin sabahında, yani Newroz sabahında tam bir bayram, bir düğün, bir isyan yaşanmıştı. Newroz alanındaki kadınları, bir akrebe benzetemezsiniz. O sene sadece Batman değil, Diyarbakır, Bingöl, Hakkari, her yer aynı ışıltıyı saçmıştı bize.

Fakat bir şeyi anladık. Büyük bir yangın yaşanmıştı evimizde. Ve biz, büyük yangını söndürmüş fakat çelik kutu içerisindeki fotoğrafların neden yandığına anlam vermeye çalışıyorduk. Evet, intihar eden kadınlar, çelik kutu içerisindeki fotoğraflardı. Ve yanma ihtimalleri hiç yoktu. Bazı ateşler vardır ki, çeliği de eritirdi oysa.

Evet, Batmanlı kadınlar intihar ediyordu.

Dedik ya, “Neden Batmanlı kadınlar intihar ediyor?”un yanıtı arandı. Kimisi, “Acaba petrol kokusundan mı?” dedi, kimisi “Hizbullah baskısı”, kimi de “Geleneksel yapı” dedi.

Şimdi, bu sorunun yanıtını aramak için Batman’ın kenar mahallelerine kısa bir yolculuk yapacağız.

Akşam güneşi vurmuş mahallelere. Mahalleler dar. Sokakta çocuklar Kürtçe konuşarak oyun oynuyorlar. Yaşlılar kapı önlerinde oturmuş derin düşüncelere dalmışlar. Kadınlar, evlerinin önüne kurdukları tandırlarda ekmek pişiriyorlar. Ve kenar mahallelerde taze ekmek kokusu geliyor. Hevesleniyorsunuz kokuya. Hemen söyleyelim, bu mahallelerin çoğunda, sofraya sadece bu ekmeklerin indiği oluyor. Sadece ekmeklerin...

Devam ediyoruz. Kapıyı çalıp bir eve giriyoruz. Ev kalabalık. En az on nüfuslu. Köyleri, arazileri yakılmış, bu mahalleye gelmişler. Köyleri yakılırken, hakarete, tacize, saldırıya ve hatta hatta ölüme uğramışlar. Hayvanlarını, bağlarını, bahçelerini bırakıp gelmişler Batman’a. Evin en küçük kızı 16 yaşında. Ve

kız, köyünden geldiği Batman'da kendisinden çok daha başka genç kızlarla, erkeklerle tanışmış. Onlar gibi yaşamak, onlar gibi giyinmek istemiş, olmamış. Çünkü hem onlar gibi yaşayacak kadar parası yok hem de ailesinin köyden taşıdığı geleneksel yapı buna müsaade etmiyor. Gelelim babaya. Baba, köyünde çiftçilik yaparmış, burada işsiz kalmış. Gelelim ağabeylere. Ağabeyler de iş bulamamış, bazen ayakkabı boyuyorlar, bazen kahvehanelere takılıyorlar. Ve gelelim anneye. Anne, para girmeyen bir evde, işsiz çocuklar ve eşini doyurmak zorunda. Ailenin aylık geliri ortalama 50-60 milyon. Ve anne, her gün tandırda pişirdiği ekmeği getirip sofraya koyuyor.

Şimdi soralım?

Bu ailede birileri intihar ederse neden eder?

Ya da bu ailenin bireylerinin intihar etmemesi için yeterince yok mu?

Her yerde intihar

Evet, intihar her yerde. Yani savaşın tahribatının yaşandığı her yerde. Yani "buralarda..."

Batman'da intiharlar devam ediyor ve her gün bir kadın intihar girişiminde bulunuyor. Ağustos'un ikinci haftası gittiğim Batman'da, yedi çocuk annesi bir kadın, 16 yaşında genç bir kız intihar etti ve bir aylık evli genç bir kadın da intihar girişiminde bulundu.

İntiharlar bir tek Batman'da mıydı?

Hayır. Batman'da yaşanan intiharların rakamları ve öyküleri bizi ürkütüyor elbette. Ama Diyarbakır'da 2001 yılının ilk altı ayında tam 135 kişi intihar girişiminde bulunmuştu ve bunlardan da 100'e yakını yine kadındı. Ölen 22 kişiden 17'si yine kadındı.

Bingöl'de, Elazığ'da, Muş'ta da intiharlar yaşanıyordu. Evet, yanlış duymadınız. Oralarda da kadınlar intihar ediyordu.

Diyabakır'dan kısa bir öykü aktaralım. İntihar eden 23 yaşındaki Mehtap Sevinç'ten bahsedelim. Mehtap Sevinç ve ailesi Lice'de yaşıyordu. Lice'nin bir köyünde. Biliyorsunuz, Lice'de taş

taş üstünde bırakılmamıştı. Sevinç de ailesiyle birlikte Diyarbakır'ın kenar mahallelerinden birine yerleşti. Kalabalık bir aileydi. Baba iş bulamadı. Uzun süre yoksulluk çekildi. Sevinç, kendi küçük dünyasından alınıp, kocaman bir dünyaya getirilmişti. Ve çevresinde gördüğü birçok genç kızla hiç de denk düşmeyen bir hayatı vardı. Belki de en korkuncu, o genç kızlar gibi olma umudu bile yoktu. Buradan şu anlaşılsın. Örnek aldığı genç kızlar, hani şu kot pantolon, askılı bluz giyip, makyaj yapan kızlar değil. Bunlar da var kuşkusuz. Onlarla kıyaslamak yapmak yerine, Sevinç'in günlük yaşantısını özetlemek yeterli olacak sanırım. Sevinç, zamanının tümünü evinde geçiren, evin tüm işlerini yapan, en fazla komşusuna gidip diyalog kurabilen ve korkunç bir sosyal kopukluğun içine atılmış bir genç kızdı. Ve kendini asarak intihar etti.

Bu bir sendrom

Aslında intihar edenlerin tek tek hayatları üzerinden inceleme yaparak intiharları çözmenin mümkünü yok. Çünkü babasına kızıp gidip intihar eden genç kızın ölüm nedenine "babasıyla tartıştığı için..." yazamazsınız.

Bunu en iyi psikologlar ve tarih yanıtlar.

Önce zaman tünelinden kısa bir yolculuk yapıp, bilindik sendroma, yani Vietnam'a gelelim. ABD askerlerinin Vietnam işgalinden sonra intihar etmelerini biliyoruz elbette. Peki ya Vietnamlıları? Vietnamlı kadınlar da intihar etmişlerdi.

Sadece Vietnam değil, Birinci ve İkinci Dünya savaşları sonrasında da intihar yaşanmıştı, beyaz adam ile Kızılderililer arasında geçen savaşlarda da kadınlar intihar etmişti.

Öyleyse, bu sorun sadece bize ait değil.

Diyarbakır'da gördüğüm Psikiyatri Uzmanı Dr. Ayhan Güler şöyle diyordu: "Travma sonrası stres bozukluğu, psikiyatrik bir hastalık. Büyük depremler, savaşlar, yangınlar, seller, yani bir insanın ruh dünyasını ciddi şekilde etkileyecek ağır travmalar sonrası oluşuyor. Bu dönemde hem burada çalışan askerler üzerinde hem de bu bölgedeki halk üzerinde olumsuz tablo-

lar gözlendi. Posttravmatik stres bozukluğunun özelliği, travma bittikten sonra gözlenmesidir. Savaş esnasında değil, savaş sonrası görülmeye başlar.”

Evet, bu tanımlama aslında birçok şeyi özetliyordu.

Şimdi etrafları ateşle çevrilmiş akreplere benzeyen kadınları yangın çemberinden kurtarma ve ateşi söndürme zamanı.

Efendim Şarklıyım Ben, Sürgünüm

Ne diyordu Seyit Rıza... “Yapmayın, etmeyin, zulümdür...” ’38 Dersimi’nde, kol kola girmiş, el ele vermiş, ölüme giderken siyah-beyaz fotoğraflarda yaralı geyik gibi bakıyordu Demenan Aşireti fertleri. Onlardan önce çocukları, kadınları kılıçlarla gitmiş; Harçık Suyu, Kutu Deresi kana kesmiş, çocukların bedenleri başları, dal başlarında kalmıştı. Ondandı geyiğin yarası, kartalın kırık pençesi... Zaman oldu, yaşlıların dili zor çözüldü çözülmesine ama, sarı saman kağıdı kayıtlarda Osmanlıca tercüme edildi de Türkçeye, ferman deşifre olup, geldi bugüne.

Sarı saman kağıtlarını yok etmek kolaydır elbet. Yok olan onca daktilo nüshası, onca mühürlü kağıdın ardından bir çocuk hafızası bazen, olup olmadık yerde şakır şakır işlemeye başlarsa ne yapmak lazım peki?

Bütün fermanların, “gizli” mühürlü sarı kağıtlar tutuşur da, orta yerde unutmaya direnç gösteren kara bir Dersim kızı kalır. Kim? Hatice Serçe... 71 yaşında bir “İstanbul hanımefendisi”... Bir Demenan kızı... Vücudunda süngü izleri, hafızasında 4 yaşında bir çocuk... Anlatacağımız bir şey yok. O anlatsın, siz dinleyin en iyisi.

1934'te, Tunceli Gevrek köyünde doğdum. Demenan Aşireti reisi Cebrail ağanın torunu, Kamer ağanın kızıyım. Annemin adı Beser, neneminki Hatice.

Dersim hareketi başlamıştı. '38'de köydeydik. Kalabalık bir aileydik. Amcalarım, dayılarım, onların çocukları... Dedem bir gün emir verdi: "Teyyareler geliyor, mağaralara saklanın." Ben, abim Kazım ve annem, köyün yamacındaki taş bir mağaraya gittik. Bombalar yağmaya başladı. Çocuktum, oynuyordum. Annem sesleniyordu "dışarı çıkma" diye. Ara sıra çıkıyordum yine de. O arada uzağıma bir bomba düştü. Taşlar sıçradı omzuma girdi. Akşamüstü dedem haber verdi, tekrar köyde toplandık. Ertesi gün yine dedemin emriyle hepimiz köyden çıktık. Birkaç gün karanlıkta yürüdük. Erkekler ıslık çalarak haberleşiyordu "bu yol müsait" diye. Yolda acıkmıştık. Dedem bir geyik vurdu, pişirip yedik. Ardından bir büyük mağaraya gittik. Mağarada bir zaman kaldıktan sonra babam bizi Yusufhan köyüne götürdü. Annemi, beni, nenemi, kadınları ve çocukları... Bizi bırakıp dağa gittiler. Babam her akşam veya güneşin geliri, sabah erkenden giderdi. Birkaç defa asker gelip bizi götürmek istedi ama hatırladığım kadarıyla nenemle annem altın verip, engellediler.

Bir bahar günüydü. Bir hengâme vardı. Bize pek sezdirmemeye çalışıyorlardı ama anlıyorduk iyi gitmeyen şeyler var. Esmer tıknaz bir Yusufhanlı geldi, "Bize emir verdiler, sizi götürüreceğiz" dedi. Annemle nenem ağlayıp, "Madem bizi götürüyorsanız, nedenini de anladık ama bari bu çocukları götürmeyin, saklayın" dediyse de adam kabul etmedi. Hepimizi toparladılar, annemin kucağında bebek vardı. Yanlış hatırlamıyorsam bu kardeşimiz Yusufhan'da doğdu. Yarım saat kadar yürüdükten sonra büyük bir askeriye birliğine vardık. Baktık ki, bir sürü insan toplamışlar, arazi dolu... Çocuklar, yaşlılar, gençler, kadınlar... Bir saat kadar mola verildi. Toparladılar bizi, Harçık suyunun kenarında, ağaçlıklı ormanlıklı bir kocaman alana götürdüler. Orada birkaç saat tuttular. Korktum. Anneme yalvardım "beni suya atın" diye. Çünkü diğer taraftan vurulan insanlar

hızlı akan suya düşüyorlardı ve ben de onların ölmeyip de suya atlayıp başka yerlere gittiklerini ve kurtulduklarını sanıyordum. Çok ısrar ettim beni suya atın diye. İnsanların suyu üstünde kalması hoşuma gidiyordu. Annem kabul etmedi. Nenem de dedi, “Madem çocuk ölecek, öyle ölsün.” Halam eline bir bakraç alıp, su dolduracağını söyleyerek beni de yanına alıp, suyun kenarına gitti. Halam tam beni iteceği sırada süngüyle asker dürttü ve bizi geri getirdiler. Herkese “yüz üstü yatın” dediler. Kadınları erkekleri ayırdılar. Erkeklerle aramızda kayalar vardı, göremiyorduk ama vurulup suya düştüklerinde görüyorduk. Onlar bittikten sonra bize başladılar. Dizildiler. Makineli tüfekleri sırayla dizdiler. Nenem rahmetli, başımı koltuğunun altına soktu. “Nene nefes alamıyorum” dedim, “Başına bir şey olmaz böyle” dedi. Herkes dizilmişti. Bir ara kafamı kaldırdım, etrafta tüy gibi şeyler uçuşuyordu. Demek ki insanları kurşuna dizince böyle uçuşuyor her şey. Nenemden bir ara “ııı” diye bir ses geldi. Kafamı bir kaldırdım, baktım ki nenemin kafası resmen ikiye yarılmış. O ara şok mu geçirdim artık neyse öyle kaldım. Hava kararmaya başlamıştı aralarda sağ kalanlar olabilir diye süngülemeye başladılar. Kalbimin yakını, sol bacağım, kolumdan süngü darbele-ri aldım (izleri gösteriyor). Hava kararmıştı. Bu sefer de nefesle- rinden kontrol ediyorlardı kim sağ diye. Ben arada bakıyorum ama karanlık olduğu için görmüyorlar. Asker bana yaklaştı. Na- sıl bir çocuk akli ise nefesimi tuttum. Asker öldüğümü sandı. Ayağımdan tutup sürükleyerek Harçik’e attı. Belden aşağım su- da, üstüm dışarıda... Tabii üstüme bir sürü ölü getirdiler, altta kaldım. Hava kararmış, ses susmuştu. Ses duydum “Xezêêê” di- ye. Abimin sesiydi. Birkaç yaş büyüktü benden. Seslendim, “Bu- radayım ama üstümde insanlar var” diye. Zazaca konuşuyoruz tabii. Türkçe bilmiyorum. Geldi, insanları çekip alttan beni çı- kardı. O da sırtından yaralıydı, aynı benim gibi kurtulmuştu. Yürüyemiyorum... Sağ ayağımı kullanabiliyorum ama sol aya- ğımı hiç kullanamıyorum. Sordum “Kim var?” diye, “Hepsi öl- dü” dedi. Dağa çıkanların dışındaki herkes ölmüştü. Dayım, da- yımın oğulları da diğer tarafta öldürülmüştü.

Kalktım ki, ne göreyim, bir sürü çocuk. Kimisini bağırsakla-

rı dışarıda toplamaya çalışıyor, kiminin kolu yok, ay ışığının altında kan parlıyor. Ama yine de can havliyle koşmaya çalışıyorlar. Dedim “Kimse yok, niye koşuyoruz?” Abim, “Gaz getirip yakacaklar, bir an önce gidelim” dedi. O çocuklar, tümü dağıldık sağa sola. Bir ormanda yürümeye başladık. Abim yapraklardan bir yatak yaptı bana. Sabah kalkıp yürümeye başladık. Elbiseler kandan yapışmış üstümüze. Gece vakti yine aynı köye, Yusufhan’a gittik. Gidip silah getirdiler bizi vurmak için. Ermeni bir karı-koca kendilerini bizim üstümüze attı. Köylülere dönüp, “Ne yapıyorsunuz? Bunlar aşiret çocuğu. Bunlara bir şey yaparsanız dağdan iner, hepinizi ateşe verirler” dediler. Onun üzerine köylüler biraz çökelek ekmek verip bizi kovdu.

Günlerce ormandayız, babamızı bulacağız... Yaralarım kurtlandı. Abim kurtları temizliyor. Acıktığımda yaprak topluyor, üzerindeki balları yalıyoruz. Birkaç gün sonra bizim köyün üstündeki yaylaya geldik... Bir dere vardı. Tam eğildik dereden su içelim, askerler etrafımızı sardı. Bir sürü insan da yanlarında, toplamışlar. O kafiye kattılar bizi. Başladık yürümeye. Yürüyemiyorum. Bir asker benim başımda. O asker gizlice matarasından bana su veriyor. İşaret ediyor, birbirimizin dilini anlamıyoruz, “kucaklarsam beni öldürürler diyor” işaretle. Sonradan bir ormana geldik. Ettik yüzlerce insan. Çok da delikanlı vardı. Ormana girince o gençler ormana kaçıp kurtulmaya çalıştı, taradılar. Kızıltepe diye bir tepeye götürdüler. Çadır kurulmuş, bizi oraya aldılar. Çeşme akıyor, su içmek için koştum, askerler önümü kestiler, izin vermediler. Av diyorum, izin vermiyorlar. Akşam bizi ayırdılar. Sorular sordular. Kimisi diyor Fevzi Çakmak ama bilmiyorum, önce abimi sonra beni sorguya çekti. Orada nasıl anlaştığımızı tam hatırlamıyorum ama birbirimizi iyi anladığımızı hatırlıyorum. “Kimin kızıydın?” dedi, “Sana ne” dedim. Zazaca konuşuyor olabilirdi, bilmiyorum. Babamın ismini sordu, söylemedim. Kalkıp okşadı beni. Derhal ayrı bir odaya yatırdı. İyi de bakıldım. Çok sancı çekiyordum, belki ondandı.

Elazığ’a yollandık... Galiba bir ay kadar kaldık. Yaralarım düzelmişti. Ardından toparlandık. Yük trenlerine doldurdular, kara vagon... Kadın çocuk, bebek... Dağıla dağıla gittik Kütah-

ya Tavşanlı'ya. Oradan manda arabalarıyla bir yerlere götürdüler. Kütahya'da bir handa kaldık. Yanımızda Elif diye çok güzel bir kadın vardı Demenanlı. Kadıncağız bizi geçindiremiyor, dilendiriyordu. Ar sahibiyiz, zorlanıyoruz. Dilenmeyince bilhas-sa abimi çok döverdi. Sonradan kadın bizi sıhhiye tabipliğine bırakıp gitti. Hükümet tabibi, abimi bir eczacının yanına verdi, onun çocuğu yokmuş. Beni de bir kumandan mı yarbay mı ne o aldı. Orada kaldım ama evin oğlu sadist. Durmadan beni dövüyor. O kadar çok dövüyordu ki, altıma yapıyordum artık. Tekrardan beni hükümet tabipliğine attılar. Birkaç ay kaldım orada. Bu arada artık Türkçeyi de tam öğrenmiş durumdayım. Herkes hayret ederdi. Hükümet tabipliğinde sıhhiye doktorlardan biri, Fahri Bey, o beni yanına aldı. Dört çocuğu vardı. Karadenizli bir aileydi. Çok iyi insanlardı. Aradan zaman geçti, tutturdum "Beni okula yollayın" diye. Okulu hazmedemiyorlardı. Gülüp diyorlardı, "Okula gidip Kürtlerin kraliçesi mi olacaksın?" diye. Ağlıyordum, "Yaşın ufak" diyorlardı. Ama yok, dişlerim dökülüyordu. Dişi dökülen okula gidiyordu. Yollamadılar. Abim geldi, ona söyledim okula gitmek istediğimi, beni başka bir eve vermesini. Bir mektep müdiresi ile konuşmuşlar. Onlar da bir çocuk arıyorlarmış, kabul etmişler. Abim beni alıp, müdire hanıma teslim etti. Onlar da İstanbul Moda'ya getirdiler. Ablasının yanına. O da Moda Enstitü müdiresi. O sene geçti. Nüfus kağıdım yok. Kış gelince "Okula gitmek istiyorum" diye yine tutturdum. "Yaşın tutmuyor" dediler yine ama ısrar ettikçe beni terslediler. Devamlı iş yaptırıyorlardı bana. Halı silkeletiyorlar, halı elimden düşüyor. Küçüğüm... Giderken tavan arasında bırakıp, her yeri kilitliyorlar. Sıkışıyorum, ne yapayım, gidip bir kenara yapıyorum. Meğerse ahşaplardan sızıp alt kata iniyormuş çişim. Ondan sonra dayak yiyorum. Bu böyle sürdü ve en son kız kardeşini çağırıp, beni geri verdi. Gerisin geri Kütahya'ya...

Bu sefer Karadenizli ailenin kardeşinde kaldım. Fakat onları sevmedim, çok kötü günler geçirdim orada, bahsini açmak istemiyorum. Yine Karadenizli tabibin evine gittim. Okuma hastalığım sürüyor. 11-12 olmuştum. Muhacir komşularımız vardı, "Bir aile var, seni okutacaklar" dediler. Aldılar beni Rumeli

Hanı'nda bir avukat ailenin yanına verdiler. Onu da hiç hatırlamak istemiyorum. Karısı berbat bir insandı. Yine okuyamadım. Bir iş bulmak istedim. İş araştırırken bir aile çıktı karşıma. İffet hanım, kocası Şarklı. İyi insanlar. Onların yanında kalma-ya başladım. Beni Atatürk'ün karısının terziliğini de yapmış olan Belkıs Abla'nın yanına verdiler. İş öğrenip, para kazanma-ya başladım. 14 yaşına gelmiştim beni istemeye başladılar. Aile beni evlendirmek istiyor ama ben istemiyorum. O arada nüfus kağıdımı almıştım. Nüfusuma göre de nikah olmuyor. Yaşımı büyütme için mahkemeye başvurdu ve bir imamın şahitliğiyle büyütüp, evlendirdiler.

İçerenköy'e gelin gittim. Oğlan katlanılır gibi değil. Manasız konuşan, beni döven biri. Bir zaman geldi ve artık bu eziyete dayanamayacağımı anladım. Bir de kızım oldu tabii. Kaçtım evden. Geldim İstanbul'a. "Aşçıyım" deyip iş buldum. Bir evde, yemek kitaplarına gizli gizli bakarak aşçılığa başladım. Konaklarda bakıcılık yaptım. Derken, ikinci çocuğumun babası çıktı karşıma. Benden epeyce büyüktü. Sarayda büyümüş bir İstanbul ailesinin oğluydu. Onunla evlenmeden önce bir anlaşma yaptım. Dedim ki, "Ben Şarklıyım, bize Kürt diyorlar, ben ne olduğunu da bilmiyorum ama bir gün bana laf söylerseniz, evinizde bir gün yaşamam." Kabul etti ve hiçbir zaman en ufak bir saygısızlık görmedim. Kızımı hemen aldım yanıma. Birkaç sene sonra da oğlumuz oldu.

Sene 1968... Sürekli alışveriş yaptığım bir kasabamız vardı. Her gün aynı saatte giderdim. Bir gün dedi ki, "Hanımefendi, size bir şey soracağım. Sizde Şark kızımıydınız gibi bir hava var." Dedim, "Doğru, Şarklıyım. Aslım Tunceli, sürgünüz", meseleyi anlattım. Adam şaşırdı ve "Burada çok var Tuncelili" dedi. Şaşırdım, "Ne olur, birini benimle tanıştır" dedim. Kimlerden olduğumu sordu, çocuk aklıyla hatırladığım için, "Şeyh Rıza'nın torunuyum" dedim. Adam kahveye gidip, "Tuncelililer, gelin size bir müjdem var. Seyit Rıza'nın torununu buldum" demiş. Millet de "Yok, onun torunu değildir, olsa olsa Kamer ağamızın torunudur" demişler. Ertesi gün yine kasaba gittim. Baktım bir delikanlı ayaklarıma kapanıp öptü. "Esağ-

furullah” dedim. “Abla şükürler olsun sen sağsın” dedi. Genci eve getirdim. “Senin babam sağdır” dedi. Hemen mektup yazdı köye. Söylemiş babama, “kızınızı bulduk” diye. Babam da cevaben demiş, “Adı Hatice, annesinin adı Beser ve alnında bir yara izi varsa o benim kızımdır”. Cevabı verdik, “evet tarifiniz doğru” diye. Abim çıkıp geldi. Abim benden evvel onları bulmuş. Zaten on bir yaşlarında abimle bağımız kopmuş, birbirimizi kaybetmiştik. Hemen gitmek istedim ama bu arada millet öyle laflar söylüyorlar ki, ayaklarım yerden kesiliyor. “Tuncelliler çok ahlâksızdır. Mum söndü yapıyorlar, anne bacı tanımıyorlar” diye. Ben çıldırıyorum, kabullenemiyorum. Bilmiyorum da tabii meseleleri. Kafam karışıyor... Suskunlaştım, içime kapandım. Menderes kabinesinde meşhur bir hekim vardı, ondan randevu alıp, beni doktora götürdüler. Hekim derhal muhit değiştirmemi önerdi. Bir işe girdim. Birkaç ay çalıştım. Ayrıldım. Ama yok, düzelmiyorum. Bir gün eşimi karşıma alıp, bütün bunalmalarımın nedenini anlattım. Bana şaşırıp, “Sen aydın bir insandın, nasıl böyle şeylere kulak astın” diye kızdı ve hemen yataklı trenden Tunceli’ye bilet aldı.

Çocuklarımla indim Elazığ’a... Herkes inanılmaz mutlu. Kendimi müzelik bir şeymiş gibi hissettim. Millet bana şaka yapıyor, “Bak, sen bir aşiret kızısın, bu kadar millet geldi ama baban gelmedi” diye. Dört yaşındayken gördüğüm babamı hemen milletin içinden ayırıp, “gelmiş işte” dedim. Babam gülüp sarıldı, “Benim kemikten olup da beni tanımaz mı?” diye.

Köye gittik. Bütün köy toplanmış... Gece babam sürekli kalıp soruyor, “Kızım, bacım, sen rahat uyuyorsun?”

Babam evlenmişti, başka çocukları olmuştu. Onlarla tanıştım. Annemin kesin ölüp ölmediğini sordum. “Elbiselerinden tanıdım” dedi babam. Annemin kucağındaki bebeği hiç sormadım, üzülmesini istemedim. Dedem, Seyit Rıza ile yargılandiktan sonra mahkûm olmuştu, yirmi sene sonra cezaevinde öldü. Babam, dağdan inip de cesetlerle karşılaştıklarını anlattı. Amcamın çocukları ve karısının parçalanmış cesetlerini toplayıp gömmüş. Anlatırken hiç gözünü kırpmadı, elleriyle gözyaşını silmedi. Gözünün yaşı bir su kanalı gibi akıyordu...

Taş...

Bu, tanıklık ettiği her acıyı kaşlarıyla bitişmiş göz kapaklarına, saçlarındaki aklara, alnındaki derin çizgilere yansıtıp, tüm acıları ve hoşnutlukları geride bırakarak, tanımadığı bir şehirde, “bekleyen” bir kadının, bin kadının öyküsü. Bu, “çakıl taşı” kavramının dilden düşmediği bir trajedinin ortasında, kendi topraklarından gelen bir taşın üzerine gözyaşı döken kadının öyküsü.

Bir kadın... İlk bakışta 50 yaşında olduğunu sanıyorum. En büyük çocuğu 14 yaşındaymış. Tek kelime Türkçe bilmiyor. Kürtçe sözcükler, dökülmüş dişlerinin arasından çıktıkça yabancılaşıyor. Mardin Derikli... O Mardinli olduğunu söyleyince, gözümün önüne, kayaların üzerine kurulmuş, sarı yüzlü evler, zeytin ağaçları, yeşil bahçeler ve “askerî yeşil” giysili “kontrolcüler” geliyor... Bir de beyaz örtüleri başlarından bellerinin altına doğru sarkan, yüzü dövmeli, şişman Mardin kadınları... Şimdi sarı benizli evlerini, kayalıkları, zeytin ağaçlarını askerî yeşillere bırakıp, dört bir yana dağılmış, beyaz örtülerini başlarından çıkarmamış, yüzlerindeki kırışıklıklar, alnındaki çizgiler, gözlerindeki acı artmış Mardin kadınları... Bir zamanlar Süryanilerle, Araplarla, Ermenilerle yaşamış, büyük taşın konaklarda gelinlik yapmış, naz etmiş Mardin kadınları...

Kaderi aynılaştırmış tüm kadınlar.

Savaşların, kavgaların, mertliğin “ahlâkının” kalmadığı bir trajedinin ortasında, kavgalı erkekleri ayırmak için başlarındaki örtüyü çıkarıp atamayan kadınlar...

Ya sadece gerdek gecesinde tanıştığı ya gönlünü kaptırıp, utancını kendine sakladığı ya da ağalara, beylere gücü yetmeyince, iki parça eşyasını eline alıp, her türlü “son” a hazırlanarak gönlünü sunduğu erkekleri bir şafak vakti dağlara giden kadınlar...

Ömrünün tek dayanağı, tek güvencesi, tek sığınağı olan kocalarının, bir meydanda yine askerî yeşillilerce tartaklandığı bir anda, utancından başını öne eğer, sarı benizli evleri ateş topuna dönen, “kılavuz” ya da “keklik” niyetine götürülen yakınları bir daha geri dönmeyen, yaşamlarının amacı olan çocukları yeni doğdukları gün gibi kan revan içerisinde kendilerine teslim edilen kadınlar... Yitik bir ülkeden, bir başka ülkeye pasaportsuz giderek, mülteci olan kadınlar...

Kadınlar, kadınlar, kadınlar...

Ve o kadın... Trajedinin doğurduğu ve hiçbir farklılığı kalmamış hayatları kendimize “ibret” seçmekten yorulduğumuz bir kargaşanın ortasında, insanlığımızı bir tokat gibi yüzümüze vurarak, kanımızı irinleştirip, “ben”liğimizi hiçleştirip, öfkemizi anlamlaştıracak anlatıyor...

Dört çocuğu varmış. En büyüğü 14, en küçüğü 8 yaşındaymış... Kocasını dağa çıkmış, 1994’te öldürülmüş. 1993’te köyleyi yakılmış... Bir kardeşi dağdaymış, birisi yine dağda öldürülmüş, 14 yaşındaki çoban kardeşi de altı köylüyle birlikte götürülmüş, ondan sonra bir daha haber alamamışlar... Annesinin kardeşini ararken her yere başvurduğunu söylüyor. Hiçbir yerden haber çıkmamış... Köyleyi yakılırken, sürülerle hayvan telef olmuş. Överek anlattığı, her türlü meyvenin bulunduğunu söylediği bahçeleri virane, 300 haneli köyleyi harabe olmuş...

Erbaneler, davullar, zurnalar çalınıp, gençlerin kenetlenerek omuzlarını sallayıp govende durdukları düğününü, ilk hamileliğini, sülalesine karşı “başının dik durmasını sağlayan” “erkek” çocuğunu doğurmasını, kaynanasının gözüne girmek için bir saatte 300 koyunu sağmasını ve daha bin bir anıyı, ya-

nan evleriyle başbaşa bırakmış... Ne olacağını, nereye varacağını bilmeden, son kez başını yanan evlere doğru çevirip, alevlerin rengi gibi öfke kızılına bürünen gözleriyle bir kez geriye bakıp, yoluna koyulmuş...

Dört çocuğuyla birlikte gelmiş İstanbul'a. İyi kötü bir ev bulmuş, çocuklarını okutmaya başlamış. Çocukları, ahlâksızlıkların, aykırılıkların ve aynılıkların mekânı olan Beyoğlu'nun izbe sokaklarında kendileri gibi gece yarısına kadar kağıt mendil satan Kürt çocuklarının arasına dalmış. Gündüz satış, akşam ders başı...

Kendisi de köyünde çocuklarına, kocasına ekmek pişirmek için oturduğu sacın başına bu sefer para kazanmak için oturmuş.

Tek kelime Türkçe bilmeden yaşadığı İstanbul'da Kürtçe bilen birini ilk gördüğünde "Dinya çawayî?" diye soruyor. Dünyanın halini anladığımız kadarıyla anlatıyoruz, o da başını sallıyor, iyi olması için temenni sözcükleri kullanarak başını indirip, işine devam ediyor.

Yine "Dinya çawayî" diye başlayan bir sohbetin içerisinde, ona Mardin'e gideceğimi söyledim. Gözlerinin içi parladı. Bir şey isteyip istemediğini sordum kendi içimde "Mardin'den ne istenir ki?" çelişkisiyle... Bir taş istediğini söyledi Kürtçe... Yarı yamalak Kürtçemle yanlış anladığımı düşünerek tekrar ettirdim. Bir taş istiyordu.

Bir taş...

Mardin'den, tıkış tıkış bir minibüsün içinde, vıcık vıcık bir sıcaklığın ortasında Diyarbakır'a dönüyordum. Sol tarafı komple askerî binalarla dolu yolda, birden aklıma geldi taşı almadığını. Neyse ki, hâlâ Mardin sınırlarındaydım. Minibüsü durdurup, askerî alanın karşısındaki bir tarlanın kenarından taş aldım. Minibüstekiler, "Koleksiyon mu yapıyorsun?" sorusunu yönelttiklerinde, "acaba nasıl anlatsam" diye duraksayıp, öyküyü anlattım. Minübüsteki yaşlı kadınlardan biri, "Ben bir ay yataamam" dedi dolan gözleriyle...

Şimdi sıra, taşı yerine ulaştırmaktaydı.

Taşı getirip verdiğimde, gurbetten ana vatanına dönmüş mülteciler gibi üç kez öpüp, alnına götürdü. Sonra da yine

Kürtçe, “Ölülerimizin kanı vardır bunda” dedi... Sonra, taşın üzerine gözyaşı döktü.

Bir taşı... Taşlaşmış yüreklerin kanla, öfkeyle, zulümle taş-landığı trajedinin ortasında yüreklerimize oturan bir taş...

Ciwan Konseri, Vay Vay!

Pazar günü İstanbul'daki Kürtlerin aktif-dinamik-heyecanlı olan kesiminin neredeyse tümü Ciwan Haco konserine randevu kesti. İnsan öngörülerini hareket ediyor doğru, fakat bu öngörüler ve tahminler bazen "halk" ile yüzleşince biz "analiz edenler topluluğunu" fazlasıyla şaşkına çeviriyor. Sonradan, şaşılacak şeyin kendimiz olduğu gerçeğiyle karşılaşırız. Ciwan Haco konseri de böyleydi.

Efendim, erkenden kalkıp saatin 15.00 olmasını iple çekenler, bunu yaparken "acaba başka kaç kişi daha benim gibi" diye soranlar, bilet fiyatlarından hareketle konserin kısmen sönük geçeceğini tahmin edenler, protokoldeki yerinden açının iyi olup olmadığını düşünenler, bileti olmadığı için "sızma" yöntemlerine kafa yoralanlar... İşte bütün bunlara ayrıntılı girmeye gerek var mı, bilmiyorum. O ana, o salona gitmek gerekiyor sanırım hemen, kestirmeden. Hesapların tutup tutmadığını, kimin hüsrana kimin mutluluk yaşadığını ancak o salonda görmek mümkün. Konser saati 15.00... Saat 16.00, dışarıda binlerce kişi var, içerisi dolmuş... Herkesin daha iyi bir açı bulmak için habire döndüğü bir salonu düşünün. Sabitlik yok, herkes dönüyor, sürekli bir hareket. Yok, yok, yok... Konser başlamıyor bir türlü. Bu arada, Şiilerin Kербela'yı anma günle-

rinde; Müslüm Gürses hayranlarının konserlerde, Alevi gençlerin Dersim’de Munzur şenliklerinde taktığı gibi bir bant var çoğunluğun kafasında, “Ciwan Haco” diye. Yani “ortaya karışık” dersek eğer, siyaset, ibadet ve gençlik ateşi karışımı bir şey. İşte bu tam da biziz. Kürtler yani. Kürtlerin şu anki haliyle bir flarmoni orkestrası, bir rock, sanat müziği, hatta operası olsun, hiç kimse bu aktivitelerin sönük geçeceğini ve toplumda bunlara karşı biraz “mesafe” olacağını iddia edemez. Neden mi? Ciwan Haco’nun dinleyicilerine ilişkin bir sosyal analiz yapmaya kalkışan herkes, o salonda “dumura uğrama” hissini yaşamış, yaşayacaktır. Çünkü Kürdilik, muhaliflik, dili sahiplenme, dili sahiplenilen ve bir miktar efendi duran herkesin kucağına doldurulacak bir sevgi vardır Kürt toplumunda, hepimizde. Ciwan Haco konseri de böyleydi işte.

Müslüm Gürses’i dinlerken önlerde durup “kara bahtım kem talihime” kendisine jilet atmak suretiyle karşı koyan gençlerin haleti ruhiyesi ile Ciwan Haco’nun konserinde önlerde duran; sarı-yeşil-kırmızı bayrakları açıp, yer yer slogan atan ve “Diyarbakir peytaxta mina ulannn!” diyen gençlerin haleti ruhiyesi arasında sosyolojik bir akarabalık olduğu kesindir. Fakat yukarıda yaptığım uyarıya rağmen, bir sosyolojik analiz yapıp, tuzağa düşmemek için devam ediyorum. Orada Kürtlerin bir fotoğrafı vardı. Kültür kurumları, basın kurumları, aslında bütün kurumları, gençleri, hararetlileri, dostları... Hepsi vardı. Bayraklar da açıldı, pankartlar da, sloganlar da atıldı, sevgi gösterileri de.

Ve final cümlesi ile sonlandırmakta fayda var belki. Ciwan Haco, kendisine getirilen sarı-yeşil-kırmızı “eşarbi” öpüp başının üstüne koydu; o salonu dolduran Kürtler, son yirmi yıldır yaptıkları tüm “anonim” etkinliklere attıkları imzanın aynısını bu konsere de atıp, üç harfe kodlanmış bir sloganı duyurdu. Netice itibari ile ses düzeni kötüydü, uğultu vardı, ne söylendiği ne edildiği anlaşılmıyordu. Fakat hiç kimsenin, “Bu ne rezalet organizasyon kardeşim, paramızı iade edin” deme gibi bir eğilim yok. İstanbul’da herkesin kendi durduğu noktadan bol bol analiz malzemesi çıkaracağı bir büyük sahne yaşandı.

'80'liler İçin Ağıt

Tarih satırlarında dolaşır, felsefeye göz atar, sosyolojik, siyasal kavramlar arasında yön bulmaya çalışırsın ve ölenlerin yan yana dizili fotoğraflarına bir savaşın soğuk bilanço kayıtları gibi göz gezdirirsin. Sonra göğsünün altındaki ritim birden bozulur; kafan bozulur... Ölenler artık '86'lı, '87'lidir... Bu ülkeye darbe geldiğinde, onlar daha doğmamıştır mesela... O denli küçüktürler!

Kürt sorunu, Türk sorunu, "terör" sorunu, her ne ise mesele, bininci kez izah etme derdine girmeden, mesele ile arama dizili tabutları, katır sırtlarına yüklenmiş bedenleri koyuyorum. "Empati" kelimesi ikinci emre kadar rafa kaldırılmıştır, ne denli kullanışlı olursa olsun... Herkes elinde ne varsa yere indirsin. Ekmeğini, gazetesini, silahını, telefonunu, kumandasını, her ne ise... Çünkü bu ülke artık '80 kuşağını yiyor. Gönlümün bir yanı Baskın Oran'ın diline kulak ver diyor, ezber boz. Orucun kanla bozulduğu bir vakitte, ezberini kim bozar diyorum. Önüme bir hafta içinde ölenlerin fotoğraflarını, hikâyelerini koyuyorum. Olur ya, hatırlarım 20'li yaşlarda ne yaptığımı... 20'li yaşlarda korkmanın nasıl bir şey olduğunu. Hele de yoksulsan, yalnızsan, uzaktaysan ve bilmediğin bir dağ başındaysan, karanlıksa mesela... Hele de ölenler, her ölenin arkasında bıraktı-

ğı “keşke”lerle ölmemişlerse. “Keşke çatıya çıkmasaydı”, “Keşke o gün otobüse binmeseydi” gibi sığınacak kavramların bir askerî intizamla teker teker elinden alındığı bir ortamda, “vatan” ve “vatansızlığa” sığınmaktan başka ne kalır ağıt yakan bir annenin elinde? O ağıt ülkenin iki tarafında aynı ritimle yakılırsa, elbette ağıttan çıkıp, kaybedilenlerin marşına dönüşür, ki o bir yana... Bu da değil mesele. Ölümün şekli değiştiği anda elbette ağıt değişir. Ölüm nasıl değişecekse?

Empati askıya alınmıştır evet! Çünkü böyle genç ölümlerin olduğu yerde en pasif tatmindir, direniştir empati. Hele ki, evladını kaybetmeyenler geliştiriyorsa bu dili... Kişiseldir de... Savaş ya da çatışma, adına her ne diyeceksek diyelim, böyle atmosferlerin dili değildir empati. Hiç kimse “düşmanının” yerine koyamaz kendisini. Küçük haksızlıklar için geçerlidir. Geçelim derim, gözümüzün kenarından bir damla yaş inebiliyorsa ne mutlu. Tüm ateşleri söndürmeye yeter.

* * *

Tek tek cenaze törenlerini, yıkanan cesetleri inceliyorum.

Anlamak nerede başlar? Bir hafta önceydi Kato Dağı’ndan katır sırtında Faraşın Deresi’ne getirilen 7 PKK’linin fotoğraflarının gazetelere düşmesi. Gençtiler. Ölüydüler... Yırtık battaniyelere sarılmışlardı. Nasıl ki, hayvanların iki tarafına hayvanın da zorlanmasını önlemek için sağlam soltu yük ağır eşitlikte yerleştirilirse, öyle yerleştirilmişlerdi. Sonra bir dereye DTP’liler tarafından yıkandıkları haberleri düştü nefretle. Okul çocuklarının yolunun üzeriydi dere, hepsi mavi önlüğü, beyaz yakalığı, büyümüş gözleriyle izlediler bu yıkama törenini. Sonra dere kenarında, aralarına aldıkları genç kadını yıkayan diğer kadınlardan bir şarkı yükseldi. Ki o dakikaya kadar geleneksel bir şarkıydı “Bukê delalê...” O anda ağıt oldu. “Güzel gelin”di manası. Kına gecelerinde söylenirdi...

Bir hafta sonra, gazeteler bu sefer tek sayfaya yerleştirilmiş 14 gencin fotoğrafını bastı. Tek tek yüzlerine baktım. Askerdiler. Ölüydüler... Kimi bir ay önce evlenmişti, kimi nişanlı, kimi öğrenci. Ağıtlar yakıyordu anneleri. Yüzlerinde 20’li yaşla-

rın çocukluğu vardı tümünün. Leman Sam'ın şarkısı dolanıp durdu beynimde: *Kara dağın tepesinde buldular Memedi, elinde rakı şişesi...*

* * *

Analar ağlar... “Analar ağlamasın” gibi bir ifade en az “empati” kadar uçucudur, her ne kadar kullanışlı olsa da...

Sonbahar olduğu vakit Türkiye'nin bütün köylerinde çocuklar burunlarına sararmış yaprak kokularını takıp, fasulyeden yazı yazmayı öğrenirler. Anneler Diyarbakır'da da Konya'da da içi oyulmuş patlıcanlar, biberler asarlar balkona. Kışlıktır. Neler geçer akıllarından onları oyarken. Sonra bir gün kan kırmızı bir haber gelir ve kurutmalıkların önüne bir bayrak asılır mesele Konya'da. Diyarbakır'da kimsenin takati olmaz artık o kurutmalıkları ipinden indirmeye. Ölen çocuktur! Yağmur yer kışlıkları, çürürler... Sonra o fasulyeden yazı yazan çocukların fotoğrafları duvarlardaki yerini alır. Bir ülkenin bir uçundan bir ucuna, kapıdan içeri girdiğinizde, duvarda asılı fotoğraf görürseniz, ölü olduğunu anlarsınız. Bir yeni “hane kültürü” oluşmuştur artık. Dağlarda ölenlerin bakışları çayınızı her yudumladığınızda üstünüze çakılır. Cebinizde bayrak, marş taşıyorsanız eğer, başınızı kaldıramazsınız...

Şarkılar ağıt, çocuklar topraktır artık... Yani ya Memedin “güzel gelini” vuracağı ya da “güzel gelinin” Memedi vuracağı bir düzenek, kanlı tuşlar, kurşunlar, sözcükler, apoletler ve resmî, gayri resmî nüshalar arasında tıklar tıklar işliyorsa neyi, nereden başlatırsınız artık? Bir ağıt mırıldanalım önce, bu ülkenin dereleri, dağları ve yirmi yaşındaki çocukları için. Hiçbir şey yapamıyorsak eğer... Ölenlerin tümünün insan olduğunu, o taraftan bu taraftan fark etmez, ölü çocukların vatanın sıhhatinin bir yerinde duramayacağını bağırıyorsak, ölenin üniformasına aldırmadan tabutunun altına girelim. Hep beraber kaldıralım cenazeleri. Oluşmamış kuşağa bir vefa olsun. Belki anlaşılmaz ama hiç değilse bir özürdür. Şimdi ve sonrası için...

Dağların Uysal'ına...

Mart Nisan'a bağlanırken, yağmur boşalmış Tanrı'nın kadehinden ve biz böyle baharı karşılarken, "Yağ, daha çok yağ; yağ ki, ölülerimizin kanı toprağa karışsın" demişiz. Toprak çiçeklensin; kan kırmızı gelincikler, papatyalar boy versin de, yapraklarını tek tek sayalım, "Tanrı bizi seviyor, sevmiyor, seviyor, sevmiyor..." Son yaprak elimizde, dudığımızdan dökülecek sözcükten korkarak, koparmışız farkına bile varmadan: Sevmiyor!

Biz böyle ürke korka sayarken yaprakları, yağmur dinmiş, dağların başındaki sis dağılmış da, gökkuşağı gibi bir "film şeridi" belirmiş Tanrı'nın tahtında. O kuşağının/film şeridinin altından geçmek istemiş Halil... Uysalca, usulca... Toprakta gelincikler açmış kan kızıl... Kim demiş, gelincikleri görüp de ağlamak olmaz? Biri çıkıp da söylesin bakalım, "Dağ çocuklarını dağlar alır, ağlamak olmaz" diye! Yok yok, ağlanır hem de nasıl? Tanrı'nın kadehinden boşalan sudan daha beter ağlanır. Dağlar Dağ'ları yiyorsa hele, bir "illegal" televizyonun karşısına oturup, gerilla çayı demleyenlerin dilinden dökülen "Yan mirin, yan Diyarbekir"e nasıl gülümsüyorsak, işte öyle ağlayacağız. Ağlamak gülmenin kardeşidir derler. Biz bu toprakların üvey evlatları, bilelim gülmek, biraz da üveydir bize. Bu büyük haneden, payına ne düşüyorsa üvey evladın ama ötelemeyen,

başını okşayarak güleceğiz elbet. Bize yakışan, yapışan, acıyı üstümüzden koparıp, kardeşlerimiz öldükçe, kahkaha atacağız! “Tanrım duy, kadehin yetmiyor kanı temizlemeye... Sularının kapaklarını daha da aç! Bak, kardeşlerimiz öldükçe, çıldırıyoruz, çıldırdıkça daha çok gülüyoruz! Duyduğun, acının sesidir! Gülüp geçme bize!”

* * *

*Bunu sorarım, Ahura bana gerçeği söyle!
Kimin gücü taşır dünya ve gökyüzünü ayrı ayrı?
Kim bakar sulara ve bitkilere ayrı ayrı?
Kim önderlik eder rüzgâra, akışlarında?
Kim yağmur yüklü karanlık bulutları
Ağır ağır taşır havada?*

İşte Halil, böyle sormuş Ahura Tanrı'ya, gözü yollarda “Çevre” adlı portatifi yazarken? İyiliğin tanrısı Ahura Mazda'ya...

İnsanlar iyilik yapınca kötülüğün kaybedeceğini öğreten büyük savaşın tanrısı Ahura, tek başına iyiliğin kazanıp kazanamayacağını da soralım sana! Yağmur yüklü karanlık bulutları ağır ağır taşıyorsan havada, sendeyse bu kudret, sahte gökkuşakları çizme aynana... Altından geçmesin kardeşlerim. Tah-tını dolduracaksan genç ruhlarla, yak gitsin! Ateş sunalım sana; bil ki, suyun yetmiyor yerdeki ateşi söndürmeye. Evet evet, ateş sunalım sana...

* * *

Diyarbakır'a çamur yağıyor... Dersim'in dağlarında menekşe açmış, duyduk! Ters laleler ağlayacak yakın zamanda. Hangi sümbüle değdi gözün? Hangi koyakta yankılandı son sözün? Neydi? Bir “ah” mı döküldü son dudaklarında? Dişlerini kenetleyip son kez sordun mu Ahura Mazda'ya: Nerede iyilik? Kötülük nereye düşer?

Daha kaç yas yaftası takacağız koynumuza, hesap ettin mi? Sen böyle dolanırken koyaklarda, Kırşehir belki Yozgat'ta büyüyen bir çocuğun, bebek saflığından emekleyip, dizlerinin üs-

tünde durduğu anda, Ahura Mazda'ya nişan alacağını, sonra bir nergisin k   nden kopacağını d  ş nd  n m  ? D  ş nd  k m  ?

şimdi b  yle uykusuzluğun uykusunda, d  şlerinin koynunda uyuyorsun. Belki Samanyolu   rtt     st  n  ? Kitapların ve g  nl  klerin u  up da haber verdi gerine ve ilerine... Ne denir ki şimdi? Dağların uğultusu ninnin olsun, "Aşk olsun sana   ocuk, aşk olsun!.."

Bizim Köyün Halleri

Bitmeyen Yas

Yas tutmak... Ağır bir ifadedir. İçinde bitmek bilmez bir hüznün, acı barındırır. Karadır rengi. Yas dendiğinde, erken ölümlerin ardından başına karalar bağlayan, ömrünün sonunu o karalarla bekleyen kadınlar gelir gözümün önüne. Ölen, öldüğü yaşta kalmıştır. Senin ömrün, geçen yılların, ölene duyduğun yasın rengini belirler. İşte bu nedenle, Deniz'ler bizim için, daha çocukken "abi" idiler. Köydeki o toprak evin içinde, onların fotoğraflarını gösterip annem, "Deniz abin" derdi. Sonra büyüdük. Gençlik çağıımıza geldiğimizde artık "abi" değillerdi. Şimdi o Karşıyaka'da yan yana gömülmelerine izin verilmeyen gençler, Che gibi duvarda asılı, aşık olunasılardı. Aşık olurduk ölümlere. Bütün fotoğraflarını bulmaya çalışır, bakar durur, severdik. Henüz ayırdına varamadığımız bir garip hüznle. Onlar yatar orada, biz büyürdük. Yaşımız otuzlara vardığında, aşkın yerini daha derin bir acı aldı ve "Bu çocuklara bunu nasıl yaptınız?" dedik. Diyoruz.

İşte şimdi, Deniz'in boynuna çifte urgan geçirip, işkence ile öldürdükleri vakit, havalandırmada çırpınan beyaz güvercin çırpınıyor yüreğimde. Herkes mi böyle, bilmiyorum. Bir yandan "Hatırla Sevgili" ile tekrar, canlı, elini uzatsan tutacağın bir Deniz gelip girdi dünyamıza. Baktıkça hüznülenip, sevindiğimiz, sevdiğimiz bir çocuk! Sonra, beynimizin arkalarına attı-

ğımız bütün o acılı anlar fırlayıp çıktılar dışarı. “Neler yaşamışsınız?” sorusuyla at başı giden bir hüzün. Sanki onlar asılmamışlar gibi, diziye izledikçe, bir gece girip koğuşlarına, apar topar o lanetli avluya götürülmemelerini umut ettik. Mümkünmüş gibi. Bir şeyler olsun, feleğin çemberi tersine dönsün, asılmasınlar, çıksınlar dışarıya, eski tüfeklerin yaşına ersinler, saçları beyazlasın onların da, öyle kaslılar istedik.

Kim derdi ki, bir gün bir yeni nesil oluşacak, tanımayacaklar da Denizler’i, ekranın altından yazılar geçecek, “Deniz’in veda mektubunu cebinize indirin” diye. İşte şimdi böyle bir dizinin yarattığı sarsıntı, yazmaya çalıştığım köy romanındaki THKO’lular, Denizler, Sinanlar derken, üstelik de ölüm yıldönümü günlerinde, böyle gelip oturdu yas üstüme/üstümüze... Ama sizleri bu yastan çıkarmak istiyorum. Yad edelim hep beraber içinde olduğumuz ve olmadığımız zamanları. Başımızda değil ama beynimizde, yüreğimizdeki kararlarla tarihin yastığına yaslanalım. Yas’lanalım biraz.

1970’in sonlarında, koynunda martılarla gelmişti Denizler köye. Deniz, Yusuf ve Hüseyin. Derdi ki annem, bütün hepsini anlatırken, “En güzeli Sinan’dı”, “Deniz boylu posluydu ama Sinan güzeldi.” Sonradan, çocukluğumda hâlâ özel eşyaları vardı evde. Kıymetini bilemediğimiz eşyalar. Nenem, “Yok yok, Hüseyin’di” derdi. “Ağzı var dili yoktu çocuğun ama Alevi olan oydu. Aslında o lider olmalıydı.” Ki bunu onlara da söylemişti. Gülüp geçmişlerdi. Dağ yollarını bulmak, köyden Güvercinliğe, oradan Nurhaklara yürümek için seçilmişti köy. Dayım Teslim Töre’ye anlattırıp duruyorum. “Neler yaptınız o zaman? Nasıl insanlardı?” diye. Geçirdikleri onca zamanın ardından hafızası anıları ayıklayıp, kanaatleri bırakmış kafasında. “Onlar gibi gençlerle hayatımın geriye kalan zamanında karşılaşmadım. Onlar başkaydı” diyor sesi hâlâ titreyerek. Nurhak katliamı olduğunda, Karahan Gediği’nin keşfini yapmak üzere gidip, bir ağacın başına çıkıp saatlerce bekleyen, en sonunda ağlayarak gelen bir köylüden “hepsi öldürüldü” sözünü duyan ve “Ben ateistimdir, inançsızım ama insanın bir gecede saçları beyazlayabiliyormuş” diyen dayım.

Ve anlattılar. 6 Mayıs'tan birkaç gün önce, abimin, henüz küçükken, sabah uyanıp da gözlerini ovalayarak, "Ana, rüyamda gördüm, Deniz abilere gelinlik giydirmişlerdi" demesini. Dizlerini dövdüklerini, "Asacaklar çocukları" dediklerini. Anlattılar çok, tütün içip, çocuklarla oynadıklarını.

Çocukluğum, Deniz'in kolon gibi kullanılan direkleri taşıdığı, toprağını elediği büyük evde geçti. "Abilerimiz", "aşklarımız" ve "çocuklarımız" olan gençlerin hikâyesiyle. Nurhakları konuştukları odalarda, onların elinin değdiği duvarlarda, geçtikleri köprülerde, üstünde durup da "en uzağa kim taş atacak" dedikleri büyük nehrin kenarında...

Zaman geçti. Onlarsız köy, onlardan dolayı her hafta basıldı. Her baskında sorular sordular. Damlara askerler dikip, yatak yüklüklerini devirdiler. Böyle buğdayla bulguru birbirine katıp, "Silahların yerini söyle sana şeker verelim" dedikleri çocukların adlarının Deniz, Sinan, Taylan olduğunu düşünmediler. Biz çocuklar mıhlayıp ağzımızı, "ağabeylerimize" sadakatimizi sunduk her seferinde.

Zaman oldu. Onların üzerinden geçip, taş atma yarışı yaptıkları büyük köprüye düştü yazılar, "Kahrolsun faşizm!", "Deniz, Hüseyin, Ulaş, kurtuluşa kadar savaş!" Bizler geçmeye başladık o köprülerin üzerinden, karşı köydeki okula gitmek için. Yeni yazılar yazarak demir köprüye. Deniz "abimizi" anarak. Bir vakit oldu, *Gülünün Solduğu Akşam* dolaştı köyde. Her birimiz bir günde okuduk kitabı. Okuma yazma bilmez yaşlılar dizlerinin dibine oturtup bizi, "oku hele" dediler. Okuduk, idam anlarında ağlayıp, diğer bölümlerinde üzüldüler, "Niye hiç anlatmamışlar bizim burayı" diye.

O köprünün üzerinden geçen ve onların isimlerini taşıyan çocuklar büyüdü, bu sefer başka dağlarda öldüler. Bilerek, Deniz'in son sözlerinde geçen sansürlü kısımları. Yeni çocuklar doğdu artlarından. Bu sefer tüm ölenlerin ismini taşımaya başladılar. Kodları ve gerçekleriyle.

İşte şimdi, Denizler için ağıtlar yakan kadınlar, kendi çocuklarının ölüsü hürmetine, karalar bağlamış başlarına her gün Nurhaklar silsilesine bakıyorlar. Bu ülkenin genç ölüleri ve on-

ların hikâyeleri, bitmek bilmeden, yeniden yeniden anlatılıyor. “Babayıgittiler, güleç, güzeldiler... En güzelleriydiler...” Ve yasla örülü tüm yollar, Denizler’e çıkıyor hâlâ...

Dikkat, Faşizm İnsanı Böyle Delirtir!

Gazeteci ordusu etrafını sarmış ve niyeyse Ağca'dan "önemli" açıklamalar yapmasını bekliyor. Bilhassa İpekçi cinayeti ile ilgili. Sanki Ağca bu otuz yıllık süre içerisinde önemli dönemeçler geçirmiş ve "kullanıldığını" fark etmiş bir tetikçiymiş gibi. Konvoylar, kameralar, avukatlar... Büyük bir gösteri! Adam İngilizce yapıyor açıklamasını. Mesihlikten, Tanrı olmadığının falan bahsediyor. Tanrı olmadığını söylerken de entere-san. Çünkü kendisinin Tanrı olarak görüldüğünü düşünüyor ve bir çeşit düzeltme yapıyor: Oğlu da değilim. İncil'i yeniden yazacak...

Otuz yılını cezaevlerinde geçirmiş bir adamın bu konuşmaları "sıyırmış katil" izlenimi verirken, biz ise Malatya'nın kanlı tarihini hatırladık onun yüzünde. Kişilerin katile dönüşebilme zeminini ve yapısını bir yana, kişilerden katil yaratma süreci ve bölgesi diğer yana... Üzerinde durulmayan bir şey var ki, o da şu: Türkiye'de kentler, hele ki tampon bölge sayılabilecek özellikler ise muhakkak merceklerle incelenirler. Oraların "verimliliği"nden istifade edenler mutlaka çıkar ve katiller yaratılır. Hem de öyle katiller ki, Allah sendromu yaşarlar. Onları Allahlaştıran zeminde "farklılıkların kimlikleri" vardır. Salt o kimlikler bile, Ağca gibi işte kendini Allah hissetmeye kadar götürür.

Şimdi bu noktadan devam edelim. Nedir Malatya'dan katil çıkarmak? 1960 sonları özellikle, Malatya için pek çok şeyin değiştiği bir dönemdir. Dünya genelinde esen '68 rüzgârı Malatya'yı da etkileyince, özellikle farklı kimliklerin bir arada yaşadığı başka şehirlerde olduğu gibi Malatya'da da uçlar oluşmaya başladı. Çok sevmem şu "dış mihrak" muhabbetlerini ama Sovyet dalgasına karşı "sağ" örgütlenme işini direkt ABD üstlendi. "Barış Gönüllüleri" adıyla gruplar görevlendirildi. Ardından Komünizmle Mücadele Dernekleri oluşturuldu. Eğitilip, silahlandırıldılar. Alevilerin solda yer alması, zamanla komünist örgütlenmeler etrafında halkalanması, aşırı sağcı, şoven örgütlenmelerin "önünü açtı". Zaten zamanla, hele de '70'lere geldiğinde iş iyice çığırından çıktı. Çeşitli hadiseler yaşandı. "Hamido olayları" olarak bilinen Hamit Fendoğlu'nun bombalı paketle öldürülmesi, Alevi ve solcu linçine, katliamına dönüştü. Başka bir yazıda da söylediğim gibi burada önemli olan Kürtlük-Türklük değildir. Alevilik-Sünnilik önemlidir. O köklü Alevi düşmanlığı, Ağca, Oral Çelik gibi bir düzine adamı Allahlaştırdı. Bu adamlar bellerine silah takıp, türlü kirli ilişkiye girip, kendi mahallelerinde stajlarını yaptılar. Alevi çocukların kaçırılıp öldürüldüğü, cesetlerinin sağa sola atıldığı bir stajdan geçtiler. Mahalleler basıldı, dükkânlar talan edildi. İnsanlar evlerinde gece nöbet tutmak zorunda kaldılar. Niye? Çünkü Aleviler Allahsızdı! Komünisttili! İşte o zaman onların sırtındaki derin el, çok yumuşak ve okşayıcıydı. Kimin eliydi? Devletin ve ABD'nin eliydi. Derin devlet falan da değil, devletin direkt kendisinin eli...

Bunlara "yürüyün, kim tutar sizi" dediler. Asın, kesin... Öyle kanlı ve öyle küstah bir dönemden geçtiler ki, bugün geldikleri noktada "ruhları yaralanmış tetikçiler" değil, kendini Allah zanneden faşistlerdir karşımızdakiler. Öyle şişirilmiş bir dünyanın içinde dolaştılar ki, patlamış balonların seslerini duymadılar. Onlar hâlâ o balonun içindeler ve iğnenin hâlâ kendi ellerinde olduğunu sanıyorlar. Pek haksız da sayılmazlar. Zira otuz yıl önce Ağca idi, şimdi Ogün Samast! O çocuk ekranları izleyip, otuz yıl sonra uçan arabayla mı, helikopterle mi nasıl

ıkacak cezaevinden, hayalini kurar. Çünkü katil olmanın da dlleri boldur bu ülkede. Baksana, beş yıldızlı otelde aslanlar gibi yatarsın. ırağan'da Allah kısmet ederse açıklama yaparsın. Kandil'den barış için gelenlerin karşılanması hususunda bir kaşık suda fırtınalar koparanlar, bu içselleşmiş faşizm şovlarına itiraz etme gereğı duymazlar. Çünkü görmezler. O gözler yıllar evvel kapanmıştır.

Demem o ki, mesele katiller ortaya çıktıktan sonra onlara nasıl bir ceza uygulanacağıının önemi kadar, bu toprakları katil bereketinden kurtarmaktır da. Farklılığın zenginliği sadece mikrofon başında söylenerek hayata geçirilmez. Linçlerle beraber yeni tohumlar ekildiğini unutmayalım. Artık açılımla mı, yasaları düzenleyerek mi, her ne ise, bu Allahlaşmanın önünü alalım. İncil yeniden yazılmadan, Anayasa'yı yeniden yazalım mesela. "Ne yaptığını çok iyi bilen" sevgili halkımızın nasıl bir anayasa istediğini de bilmiyorum ya, hadi neyse diyelim.

Cunta Gelmiş! Haydi Saman Yığınlarına

Aşşê ile İmam, ikisi de sakat, köyün sığırcılarıydı. Aşşê tek ayağını sürüyerek, İmam da iki ayağını titreterek yürürdü. Bir düğün olduğunda, yoksul Aşşê ile İmam dahil herkes sol yumruğunu havaya kaldırıp, kapıyı çaldı çalacak devrimi sloganlarla selamlardı da bir tek Aşşê'nin anası antikomünistti. "Bunların hepsi Mosqof" derdi başını sağa sola sallayarak. Aşşê'nin anası gibi düşünenler köyün Sünni-Türk kesiminde vardı. Bir de Stalin, İhtilal, Fidel gibi adları çocuklara takan dayımlar, gittikleri doktorda "Götürün Moskova'ya, orada tedavi etsinler" yanıtıyla karşılaşmıştı.

Evet, geçmiş gündem de olsa, meselemiz 12 Eylül.

Köyün iki mahallesi komünistti. Maocular ve Stalinistler farkı ile... Bir taraf "Halkın Kurtuluşu", bir taraf "Emeğin Birliği"... Aynı evde yaşayan amcamın çocukları Maocu, bizim ailenin çocukları Stalinist olmuştu. Köyün meydanındaki Ali Baba'nın evinin duvarı ile köyün içinden geçen derenin başındaki büyük söğüt ağacı ise bildirilerin asılıp, yazıların yazıldığı "panolar"dı. Köyün gençleri duvar dibinde toplanıp, olur olmadık bir zamanda halay çeker veya tartışırdı. Taraflardan birinin "Yolunuza mavzer qurarıx haaa!" tehdidi ile, hangi hatın devrime daha erken yanaşacağı bahsiyle dağılırlardı. "Eme-

ğin Birliği”nden örgütlü ailenin çocuğu olarak ben, düğünlerde Stalinistlerin sloganlarını atmakla görevliydim: “Fabliqalal tallalal, siyasi iktidal, hel sey emegin olacaaaaaxxxx!” Bir görevim daha vardı. Gece gelenlere türkü söylemek... Bunun da bir hizmet olduğu ve aksatılmaması sorumluluğu ile gece yarılarını beklemek...

Ali Baba, daha ziyade bahçedeki elmalara köyün çocuklarının dadanmaması için emek harcadığından, duvara yazılan yazılarla ilgilenmiyor, her iki tarafa “tarafsız” bir pano sunuyordu. Söğüdün sahibi Xacê için aynı durum geçerli değildi. Mao’nun fotoğraflarının olduğu afişleri anında söküp suya atıyor; okuma yazmaya ihtiyaç duyduğu bildirilerde ise çocuklardan yararlanıyordu. Velhasıl, Maocuların bildirileri birkaç dakika kalabiliyordu söğüdün üstünde.

Gecelere gelince... Kapıyı vuran erkek toplulukları, evin arka odasına geçip, sigara ve çay eşliğinde, devrime ne kadar zaman kaldığını anlatıyor; ha keza hava karardı mı köyün bir ucundan diğer ucuna uzanan cemse konvoylarından inen erler, bulgurla buğdayı birbirine katıp, damlarda nöbet tutuyordu. Bir tabanca mermisi bulunmuştu bir gün evde. Komutan mermiyi alıp, “Bunun anası nerde?” diye anneme diklenmişti. Annem, “Ver hele neymiş o” diye mermiyi aldığı gibi uzağa fırlatmış, cümle asker didik didik etmiş sağı solu, “silahın çocuğu”nu bulamamıştı.

Biz çocukların, askerlerce kenara çekilip, balonla, şekerle sevilerek, “Silahlar nerede?” diye sorgulandığı zamandı. Tabancalar çoğunlukla kadınların koyunlarında olurdu. Zamanın askerleri, köy kadınlarının mahremiyet sınırlarını bilirdi. Dayımın karısı, iki tabancayı çaprazlama koynuna koymuş, uçları yakasından çıkmıştı da bir kere, o hâlâ “Körolam, ne silahı ne tabancası” diye boyun bükmişti askerlere. Askerlerden biri “Yenge, sen bi zahmet öteye git” demişti niyeyse.

Çok şeyi bu baskınlarda öğrendik. Sır saklamayı, ağlamamayı... Ve verilen şeyi saklamayı... Silahın oyuncağı ile gerçeği arasındaki farkı öğrenememiştik. Bir gün tarla sürüldüğünde, paslı, kırık bir oyuncak tabanca çıkmıştı. “Benim tabancam”

deyip bağıma bastım. Zamana uygundu, tabancam vardı... Köyün tepesinde cemseler görüldüğü vakit, tabancanın korkusu tebelleş oldu üstüme. Nereye saklasam? Çuvallara koysam bulurlar; yorganların arasına koysam yorganları indirirler. Nereye? Bir şeyin ne kadar derine saklanırsa, o kadar çabuk bulunacağını öğrenmiştim. Göz önü de olmamalı. Nereye? Süt makinesinin kasasının içine. Bir hışımla eve daldı askerler. Süt makinesinin kasasına kimse bakmadı. Paslı tabancayı bağıma bastım yine.

Ve gün 12 Eylül oldu. Her sabah erkenden kalkıp inekleri sürüye katan, ekmek pişiren annem, hepimizin sıra sıra yattığı salona dalıp, “Çocuxlar, cunta olmuş” dedi. Erkekler soluklarını bahçelerdeki saman yığınlarının arasında aldı. Bir zaman sonra cemseler görüldü yine. Biz çocuklar ağlamadık, kimin nerede olduğunu söylemedik. Ertesi günlerde ve yıllarda annem çok ağladı. Sonraları cezaevlerinin kapısında tanıştım dondurma ve simitle.

Dana Qavağın Başında

Bir mezarı parmağımızla gösterdikten sonra, o işaret parmağımızı, ayağımızın altına alıp da ezmek pek olağandı. Günahın ağırlığı biraz daha öğretilmiş olsa, eminim ki, tümümüzün kolundaki aşı izi gibi, parmağımızda da bizim coğrafyaya mahsus bir yamukluk oluşurdu. Abartıyı bizim köyün eşrafı severdi. Hele de biz çekirge sürüsü çocuklar, köyün tepesindeki taşları bile keşfetmiştik ki, şarttı yeni hikâyeler bulmamız. Bu sebeple korku dolu hikâyeleri her dönem gündemimize alır, birbirimize anlatırken, korku hepten debelleş olurdu üzerimize. Zaman olur, onlarca çocuk tek sürü halinde dolaşmak zorunda kalırdık.

Kimi dönem mezarlıklar ilgimizi çekerdi. Tüm çocuklar toplanır da, köyün mezarlığına günde iki sefer yapar, hepsini tek tek öperdik. Büyüklerimizden birilerinden esaslı bir sille yiye kadar bu böyle sürerdi. Sillenin kızarıklığı geçmeden, yeni hikâye bulurduk. Bir dönem, yolda gördüğümüz bir yabancı-
nın cin olma ihtimali peydahlanmıştı üstümüze. Tüm çocuklar kenara çekilip, bu tezi güçlendirecek örnekler anlatırdı: “Alo niye şaşı biliyiniz mi? Bi gün yolda yürürken, önüne bi yaşlı adam çıxmış. Demiş ki bana bi parça ekmek ver. Alo ekmeği vermiş, adam Alo’yu çarpmış!” Ne yapmak gerekirmiş peki çarpılmamak için? Bir çengelli iğneyi, punduna getirip de, üzerine

takmak gerekirmiş bu mahlukun. Öyle olduğunda senin emrine girermiş. Yani bir yabancı rica etse, “Vücudumdaki şu iğneyi sana zahmet çıkar” dese, onu bile yapmamak icabedermiş.

Mesele uydurma hikâyelerini en çok da büyükler severdi. Zaman olur, gaz lambasının dibinde oturur, gölgelerimizden bile korkarken, gizliden gözlerimizdeki korkuyu okur, başlardı anlatmaya: “Ağaçların üzerinde kulaklarında balon takılı, ters ayaklı cini gördün mü? Ben gördüm valla! Ceviz ağacının üstündeydi” diye başlardı hikâyeler... Tütün tarlasının içinde def çalıp düğün yapan cinler izlerdi meseleyi. Ardından “nısnıs”lar, “tıstıslar”, “üçgen ayaklılar” adı verilen cümle mahlukat... Bu korkuyla uykudayken altımıza etmesek bile, dışarıya çıkmaya korktuğumuzdan, gece oldu muydu, döşekleri su götürürdü. Sabah olduğunda döşekler güneşin altına serilir; sabah güneşi ılık sidik kokusunu etrafa yayar; aralarında bir yaş olan bizim evin dokuz çocuğu, ellerine sidikli pijamalarını aldıkları gibi, dere kenarına giderdi. Dokuz çocuk sırayla dizilir, boklu dereye temizlik yapardı.

Köyün içinde hikâye tükendiğinde, malzemeyi ya uzaktan ya da uzaktan gelenlerden arardık. Kaysı bahçelerini ilaçlamaya gelen adamlar, ev ustaları ya da hayvan tüccarları, çerçiler olurdu kahramanlarımız. Böyle bir inşaat ustası, uzun süre oyalmıştı tümümüzü: “İnsan başlı bir yılanla boğuşmuş. O günden bu güne hep böyle gezginmiş. Geceleri de hep bağırarak uyanırmış. Çünkü yılan onu rüyasında takip edermiş.”

Dedik ya, bu oyunu büyükler galiba en çok severdi. Yarısı bizi korkutup da eğlenmek içinse, yarısı da kendi dışlıklarını getirmek içindi. Ve tabii biz haşere sürülerini disipline etmek de vardı işin içinde. Benim en çok hayıflandığım, yediğim ekmek karalarıdır. Sac ekmeğinin üstünde küçük küçük baloncuklar oluşup, karardığında, “Hadi ye ki, para bulasın” derdi annem. Bir benim annem mi? Hepimizinki... Ekmek karasına yumulur, acı, tahammül edilmez tat veren o balonları yer, parasız köyün tepelerinde, köy meydanında, boynumuz kuruyuncaya kadar para arardık. Bütün mesele ekmeği tüketmekmiş, çok sonra öğrendim...

Evet, büyükler severdi bu oyunları... Cemile daha bir severdi. Cemile, babadan öğrenmişti Kuran okuyup, ölü yıkamay. Bu öğreti ona zamanla bir heybet vermiş, siyah elbiseleri, siyah kofisi ile dimdik tutmuştu onu ayakta. Bir zaman olmuş, bu özelliği ona da yetmemiş, yeni hikâyeler istemişti.

Erenler katında yer istiyordu Cemile. Kimi zaman naçar, elindekini de kaybedeceğini düşünmeden, erenler katına yükselecek basamaklar örüyordu kendince. Bir gün köyün kadınlarını topladı etrafında. Dimdik oturdu. Gözünü boşluğa dikip, arada kaldırıp kadınların tepkilerini ölçerek anlattı:

“Anam anam... Danayı sabağınan baxçeye götürdüm. Anam bacım, gettim ki ne görem? Yarabbi! Bütün o qavaxların başı yerde. Biliy misiniz, ağaclar senede bir Allah’a secde edermiş! Anam, bismillah dedim. Ne edeceğimi de bilemedim. Dersin hepsi bir insandır da başını eğmiş. Neyse, danayı otlansın, sebze ye göğertiye girip de yemesin diye, ağaca bağladım. Eve döndüm ama, beni bir sıtma tuttu!

Öylen vaxdi, Tommuzun sıcağı... Yılana deligi sıcağ gelmiş. Eyle bir hava. Gettim dananın yerini değışdirem. Bisssmilllah! Gettim ki ne görem. Dana qavağın başında...”

İşte Cemile... Anlamayan için tercüme edelim. Kavak eğilmişken, danayı tutup kavağın uç kısmına bağlamış. Kavak secdeyi bitirip düzelmiş. Düzelince dana da kavağın üstünde asılı kalmış. Ama ölmemiş!

Dedik ya, o küçük köyde, galiba en fazla büyükler ihtiyaç duyuyordu yeni hikâyelere...

Ya Cenderme Gelseydi?

Zeytun, evin etrafında telden arabasıyla “ııınnnn” diye dolaşıp da kendisini görmeye çalışan nişanlısı ile evlenmişti artık. Oğlanın anası Xacê, değil bir gelin, üzerine kuma gelmiş gibi, “Xacê, gelinin nasıl, memnun musun?” diye soranlara, “Ne bilem anam, mal kimi bişe” yanıtını veriyordu. “İyi de, kızı sen istedin” diyenlere de yanıtı hazırdu: “Yalancıxdan istedik, ‘alın götürün’ dediler.”

Gel zaman git zaman, sene 1970’lerin başıyken, Xacê’nin “ıınnnn” diye telden araba süren oğlu, üç çocuğu varken öldürülmüştü. Zeytun, üç çocuk ve Xacê başbaşa kalmıştı. Xacê için torunları çok kıymetliydi kıymetli olmasına da, Zeytun hâlâ kuma muamelesi görüyordu. Gölpınar köyünün başından bu arada çok şey geçmişti. Xacê kendini tüm “süreçlere” uydurmayı başarmıştı, Zeytun hariç! Devlete karşı devrimci, Maoistlere karşı Stalinist olmuş; büyük evin tüm gelinlerini hizaya getirmeyi bilmiş ve Stalinistliğinden değil, oğlunun genç yaşta ölmesinden, Allah ile hesabını kesmişti. Zeytun ona göre bir deli, bir arsız, bir eşkıya, bir cadı, cadalozdu. Evin içinde böyle ama evin dışına çıktığında Zeytun’a laf söyletmezdi. Kaymağı saklamak, evin önündeki cevizlere el uzatanları taşlamak, herkeşe küfür etmek ve köyün siyasi seyrine ayak uydurmakla geçti Xacê’nin yaşamı.

1980'lerin sonlarıydı. Xacê'nin artık günü sayılıydı. Ölüm döşğinde bile diyeceğini diyordu. Kaybettiği bacısı Nurê ile kardeşi Mirto'nun adını sayıklıyordu. Halisülasyonlar görme-ye başladığını düşündüğümüz bir vakit, yatalak halde, "Ben Nurêêê diye bağırdığımda, sen 'ooovvvvv' diye yanıt ver" demişti torununa. Ardından "Nurêêê" diye bağırmış, "İstanbul Türkçesi" ile "efendim" yanıtını vermişti de torunu, "Quz-zulqurt" sesi çıkmıştı Xacê'den. Konu komşu, bir ayağı öteki tarafta olan Xacê'ye, "Bacım, gidicisin, Allah'ın adını bir kere ağzına al, öbür tarafta yerin olsun" demişse de Xacê, "Ben ondan bu tarafta ne xêr gördüm ki öbür tarafta ne görem" diye terslemişti milleti.

Artık sesi soluğu kesilmişti Xacê'nin. Bir gece sabaha karşı canı bedeninden ayrılmış, Zeytun hemen ağzını bağlamış, çocuklar korkmasın diye sabahı beklemişti. Xacê'nin torunları sabah hısım akrabanın kapısını çalıp da "Xacê Adêm öldü" dediğinde, köylüler sadece "S... gidin, sabah sabah bu ne yalanı" diye kovmuştu çocukları kapıdan. Köylüler çocukların ısrarıyla yataklarından çıkmış, Xacê'yi köyün tepesindeki son mekânına götürmüştü.

Peki ne olmuştu sonra... Zaman geçmiş, sene 1990 olmuştu. Bahriye Üçok öldürülmüştü Ankara'da. Zeytun böyle televizyondan izleyip, duruma içerenmiş, kendince bir kadın için, kadınca anma düşünmüştü. İyi ama nasıl?

Zeytun, şehre gidip bir mezar taşı yaptırmıştı Bahriye Üçok adına. Bir de şiir yazmıştı. Gerisin geri köye dönmüş, köyün tüm kadınlarına, "Xacê'nin mezarına gidecem, bir zahmet siz de gelin" demişti. Zeytun'un nasıl olup da Xacê'nin mezarını ziyaret edeceğini düşündükçe şaşkınlaşan kadınlar, tarlada çapayı, yolda sitili, evde ekmeği pişirmeyi bırakmış da, mezarlığa yönelmişti. Bu seferki anma biraz ilginçti. Köydeki ölüleri yıkamakla mühim bir mertebede bulunan iriyarı Cemile en önde, diğer tüm kadınlar arkada... Zeytun seslenmişti kadınlara, "Şimdi bir dakikalık saygı duruşu lütfen..." Tuhaf gelmişti kadınlara ama "Demek var bir usulü" demişlerdi içlerinden. Şalvarlı, tülbentli cümle kadın, ne kadar süreceğini kestiremeden,

dimdik durmuştu ayakta. Ardından Zeytun şiirini okumuş, Bahriye Üçok yazılı mezar taşı, Xacê'nin mezarının üstüne konulmuş, ceviz, bisküvi dağıtılmış ve anma bitmişti.

Her bir kadın, olup biteni anlayamamayı kendi cehaletine vererek, sesini etmemişti ama kimi kadınlar dayanamayıp sormuştu yolda. “Zeytun bu neydi anam bacım?” diye. Bombalı saldırı ile öldürülen Bahriye Üçok'ın anmasını yaptıklarını öğrendiklerinde, hepsinde bir korku peydahlanmıştı “Cendermeye haber gider de hepimizi damın deliğine koyarlar” diye. Ve o gün mezarlıkta gerçekleşen eylem, bir sır gibi saklı kalmıştı kadınların arasında. Öyle ki, çocuklarına bile anlatmamışlardı bu meseleyi, “Cendermeye haber gider” diye.

Sonradan, “Bu delinin havasına uydux işte” diye anlattı kadınlar. “Bir xaber gitse Akçadağ'a, cemseler damlardı. Allah yardımcımız oldu da yüzümüze baxtı” diye.

Gölpınar'ın Vizantelesi

Televizyon ve elektriğin köylere gelişi esnasında her yerde “Vizantele”ye benzer görüntüler oluşmuştu kuşkusuz. Her yerin hikâyesi olur da Gölpınar'ın olmaz mıydı peki?

Şartelleri takıp, düğmeyi kaldırarak ampulü yakan elektrik görevlilerinin arkasında alkışlarla kutlama yapan köylülerin sevinci geride kalmıştı. Yanan her ampulle birlikte, töreni tamamlarcasına köy ahalisince yere vurulan gaz lambalarının he- le hiç esamesi okunmuyordu. Televizyon zamanıydı...

Köydeki tek memur aile Qafargil ilkin almıştı sihirli kutuyu. Hal böyle olunca, her akşam tüm köylü evin salonunda birikmiş, çay-şeker yetiştiremez olmuştu Qafar'ın karısı İsmixan... Bu zul uzun sürmemiş, kimsenin gönlü kırılmadan, kendiliğinden dağılmıştı ahali. Her eve bir televizyon gelmeye başlamıştı artık. Bundan sonrası, her televizyonun diğer televizyonlarla mukayese edilmesi zamanıydı. “Telefonkent bizimkisi” dedim, “Her şeyi gösteriyi...” Televizyondaki spikerle konuştuğunu iddia edenler, kendi televizyonunun daha ahlâklı olduğunu savunanların muhabbeti başlamıştı. Köyün yaşlı kadınlarından, kulakları iştmeyen, tek gözü görmeyen Kör Elif, “Sizinki hep qanereleri (fahişeleri) gösteriyi” diyordu. Yaşlılıktan bilinci hepten tökezlemiş Ali Baba ise savaş sahneli bir Ameri-

kan filmini izleyip, “Çimem de askere gidem, seferberlik çıkmış” diye bakır tešte atmıştı kendini. İsmet Paşa’ya destek vermek icabederdi.

Televizyonda sigara içildiğinde havalandırmak için kapı pencere açanları, hava durumuna riayet edenler izledi. Devletin televizyonundan yükselen ses, toprağın, bulutun ve güneşin ne dediğinden daha mühimdi ki hasat zamanı, bu sesi küfürlü sesler izlemişti. Fasulye harmanını köyün tepesine yığmaya başlamıştı köylüler. Yağmur yağar korkusuyla her akşam harmanın üstünü naylonla kaplayıp, sabah yeniden çözmek yoruyordu ya ne çare! Bir akşam, TRT’nin hava durumunu sunan her zamanki kadın, gökyüzünün açık geçeceğini, yağış olmayacağını söylemişti. “R”lerle sorunu olan Manışın Hüseyin o akşam diğer köylülere “Yaw qaldaşım, bişe yox bu gece. Selmeyin naylon” dese de herkes harmanı naylonlamış, cümle yığının içinde, Hüseyin’in harmanı öyle cıbıldak kalmıştı. Sabah, yerdeki ıslağı, havadaki toprak kokusunu alınca doğru harman yerine gitmişti Hüseyin. Biraz daha yağsa, yerdeyken filizlenecek kadar ıslak fasulyeleri görünce hışımına köyün meydanına çıkmış, bağırıyordu havaya: “O oluspunun havasına uydux! Qaneleeee! Dedi örtmeyin fasülyenin üstünü, nebilex?..”

Xacê için televizyonun manası farklıydı. “Gece mezarlıktan ölü çıkarır” dedikleri uyanık ve belalı Xacê’ye bir zaman korku peydahlanmıştı. Geceleri yalnız yatmaya, kalmaya korkuyor, gündüzü ise geceyi garantilemeye çalışarak geçiriyordu. Torunları çocukları gece vakti büyük evin bir diğer tarafına çekilince, Xacê’yi korku basıyordu. Öyle ki, doktorun tansiyonu için önerdiği perhize bile eklemişti, “Dedi ki toxtor, yalnız yatma!”

Seçim dönemiydi. İnönü SHP’nin başında, Özal ile yarışırken... Her akşam siyasi parti liderlerinin konuşmaları ve haberlerle geçer, Xacê’nin torunları toplanır televizyonun başına, dinlerlerdi. Bir gece, gençler İnönü’nün konuşma yapmasını beklemiş, bir zaman sonra beklemekten sıkılıp, çekilip yatmışlardı. Xacê, sabah olduğunda torunlarına neler kaçırdıklarını anlatmıştı: “Axşam İnönö çıxdı. Tewwww, neler söyledi ne-

ler. Hele o tosbağa Özal’a neler dedi. Dedi ki, ‘Uşax, heç mi qur-sax yox sizde? Halla halla yaw! Bu faqir fuqaraya niye beyle ediyiniz... Tüüü yüzünüze ha! Bu çağa çoluğu ortada intizar etmeye ne haqqınız var?’ İnönö dedi ki ben bu axşam gene çıxacam televizyona, ne var ne yox anlatacam dedi...”

Televizyon yıllar sonra başka biçimlerde gündemde kaldı. TRT’nin kapıları muhaliflere de açılınca, işin rengi değişti. Göl-pınar’da Sünni-Türk tarafı ile Alevi-Kürt tarafın ortak şalteri, Arif Sağ’ın TV’de dinleti verdiği bir vakit indi. “Aha walla Kür-nelliler indirdi şarteli” demişti bizimkiler. Kürnelliler, köyün Sünni-Türk tarafıydı. Gençler koştuyrsa da şalteri kaldırmaya, yakalayamadılar Arif Sağ’ı...

Köy, Moda ve Çocuklar

Kentlerde mağazaların vitrinlerini süsleyen renkler ve giysi modelleri, köye ulaşana kadar genelde sezonunu kapatmış olurdu. Köyden kente gitmek hasat sonuna denk geldiğinden, köy ahalisi, kendinden menkul bir moda üretirdi. Sergileme ise düğünlere, bayramlara ve topluca gidilen dinî ziyaretlere kalırdı.

Gölpınar'da bir dönemin gençleri, tüm anne babalar aynı tarihlerde aynı "iş" yapmış gibi akrandı. Bu sebepten, '80'lerin sonları, her evden en az üç kızın ve erkeğin "parlaklık" dönemine tekabül ediyordu. Ve "moda" kelimesi, belki de hiçbir dönem bu kadar gözle görülür olmadı. Kızların eline geçen ve cildi soyup, altından yeni bir tabaka çıkaran ve aklımda kaldığıyla "çilfazıl" denilen krem, çeşme başı muhabbetlerinde, çay sohbetlerinde, en az kayısı hasadının taban fiyatı kadar konuşulur olmuştu. Çilfazılı eski, kasalı dikiş makinelerinden üretilmiş giysiler takip etti. Aynı dönemin modasıydı tulumlar. Yekpare, bele kalın kemer eşliğinde oturtulan, kısa paçalı bu tulumlar, Gölpınar'da hangi ailenin albümüne girseniz, karşınıza çıkar. Aynı şekilde, Malatya'nın içinde bulunan Hasan Dede (Alevilerin dedesi) ziyaretinin yanındaki telefon kulübesinde, üstlerinde tulum, ellerinde ahize, konuşurmuş gibi yaparaktan poz

vermiş kızların fotoğraflarını da bulursunuz albümlerde. Çünkü bu tulumları, ait oldukları yerde, hak ettikleri biçimde sergilemenin belki de en güzel adresiydi telefon kulübeleri.

Peki her dönem böyle miydi? Eskimiş gömleklerini kente gitmeden önce tadilattan geçiren beşken şapkalı yaşlıların iki dudağı arasında, sessizce çıkardı şu cümle: “Hele gömleğin yaxasını ters çevir!” Yaka sökölür, yıpranmış taraf katlanan iç kısma getirilirdi. Ertesi gün, sırtlarında bir torba kuru kayısı ile şehrin yolunu tutan köylüler, yaşlılar için birer cızlavat, genç kızlar için “çaça topux”(yüksek topuk), çocuklar için “diba” denilen plastik ayakkabı ile dönerdi. Ve ayakkabıcılar, genellikle hasat zamanı hesabı topluca ödemek üzere anlaşmış esnaflar olurdu.

Peki çocuklarda kent kültürünün ve modanın anlamı neydi? En hazin kısım da, en yaratıcı kısım da burada başlıyor... Genellikle el örgüsü bir kazak, pazen pijamalarla geçerdi çocukluk. Annesi dikiş dikmeyi bilenler, iyi çocukluk geçirenlerdi. Dikiş, yeni bir şey yaratmaktan çok, tadilata yarardı. Büyüyen çocuğun giysisini küçüğe ayarlamaya ve en kolay giysi olan pijamaları dikmeye... Delinmiş yerlere kocaman çiçekli yamalar yapmak, pek çok çocuğu kandırmanın iyi yöntemiymiş. Dayımın oğlu liseye başladığında, kendisine küçük gelen takım elbisenin pantolonunu tadilattan geçirip, bana uyarlamaları da iyi fi-kirdi. Hatta o kadar iyiydi ki, daha fazlasını istemiş, çizgili takımın ceketini de küçültmüş, bir de kravat ayarlayıp, ilkokul sonu pikniğine o takım elbiseyle gitmişim. O kadar güveniyordum ki kendime, köyün çocuklarından birinin “herkes sana gülüyü” demesiyle yıkılmışım.

Kenti görüp, gözümüz açılmaya başladığında, isteklerimiz de çoğalmıştı. Siyah önlüklerin altına pazen pijama yerine, örgülü “aerobik” denilen çorabı giyinmek için günlerce kendini yere vuran çocuklara, “ben artık picama giymeyecem” diyenler eklenmişti. Pijama mağdurlarındandım ben de... On metre pazen alıp, on tane pijama dikildiğinde ne olur düşündünüz mü? “Kirleneni çıkarıyım, yenisini giyiyim, gene aynı picama... Ben fermarlı pantol isdiyim” cümlesi ilk kazan kaldırmamdı. Bu ta-

lebime uzun süre yanıt alamadım. Madem fermuarlı pantolon yok, öyleyse fermuarlı pantolonun varmış gibi davranacak sını... Nasıl? İşte şöyle: Tahtadan yapılmış tuvalet, evin uzağında daydı. Biz çocuklar, o uzak yola gitmek yerine, evin arkasındaki yamaca gitmeyi tercih ederdik. Tuvaletimizi yaptığımız yerin karşısında bahçeler, bahçelerde çalışan komşular vardı. Tuvaletimi yaptıktan sonra ayağa kalkıp, fermuar çekiyormuşum gibi bir hamle ile, elimi pazen pijamanın önünden geçirdim. Bu hamle, bahçede çalışanların, olur da beni görürlerse, fermuarlı pantolonum olduğunu zannetmeleri içindi. Oraya tuvaletimizi yaptığımız için gülen, kızan komşular çok olmuştu, fermuar dan hiç kimse bahsetmedi.

Biz çocuklar, evlerin etrafına atılmış çöplerden de yaratma sını biliyorduk. Kurumuş bir oje şişesine rastlamak, her zaman karşılaşamayacağımız nimetti. Kaynar su da koysak, kolonya da, yanıt alamazdık şişelerden. Birkaç leke tırnağımıza değmişse ne ala... Yırtık bezleri, Vita tenekesinde kaynatıp, bebek elbisesi üretmek, daha makul olanıydı. Çöplerden vazgeçemedik, illa ki birşeyler çıkardı. Kenti çağrıştıran, çağrıştırmıyorsa bile birkaç hamle ile kullanılır hale getireceğimiz bir şeyler...

Dulazgilin çöplüğünde, herkesin gözünden kaçan, hiçbir çocuğun affetmeyeceği bir şey bulmuştum. Sararmış, telleri açılmış, alabildiğine kirlenmiş bir diş fırçası... Elime aldığım ilk diş fırçası. Koltuğumun altına sakladığım gibi eve gittim. Gizlice yeşil kalıp sabunlardan birini alıp, doğruca derenin başına... Bulduğum bir tenhada, sararmış diş fırçasını boklu derenin suyuna, oradan sabuna, oradan ağzıma götürdüm. Ve henüz, hiçbir diş fırçası ve hiçbir diş macunundan aynı hazzı alamadım.

Dedik ya, kent ve modanın tadı çocuklarda başka bir şeyin adıdır...

Takım elbiselere fena halde kafayı takmış bulunmaktayım. Aslında takıma değil, Kürtlerin takım merakına kafayı taktığımı söylesem daha yerinde olacak. Yazın 50 dereceyi bulan sıcaklarda dahi kardeşlerimize o toprak rengi veya solgun yeşil takımları giydirip de boncuk boncuk terleten ne olabilir? Hele içine giyilen gömlek ve kravatlar... Of off...

Bu takım elbise meselesini kurcalamadan evvel bir hikâye anlatayım. Anlatayım da ibret olsun. Takımları giyinip de kasıla kasıla dolaşan kardeşlerimiz belki bir an düşünürler “ben ne yapıyorum” diye. Şöyle ki; malumunuz, çok çocuklu evlerde her bir çocuğa elbise almak mümkün olmaz. Ben de şahsıma satın alınmış giysi ile ilkokul dörtte tanıştım. Kırmızı kazak, yeşil pantolon... Bana da büyüyen diğer çocukların elbiselerini giydirirlerdi. Lakin bir kadersizliğim vardı. O da o “büyüğümün” bir erkek olmasıydı. Kazaklar elde örülüyor, pijamalar toptan alınan pazenlerle dikiliyor, “çarşı” işi tek elbiseler ise dayı oğlundan küçültülüyordu. Zaten nüfus müdürleri adımları Evrim görünce kafadan mavi kimlik vermişlerdi; üstüne bir de erkek çocuk elbiseleri... Düşünüyorum da hakikaten çok yazıkmişim. Neyse... Dayımın oğlu ortaokula gidiyordu. Kahverengi, çizgili birtakım elbisesi vardı ki, o maydanoz gibi bir-

den uzadığı için takım ona olmuyordu. Annemle dayımın karısı bir güzel küçülttüler pantolonu. İlk defa fermuarlı pantolonum oldu. Ki bu da benim için ayrı bir tutkuydu ya neyse... Lakin bununla yetinmedim. Ceket de istedim. Ceketin köy ortamında küçültölmüş halini bir düşünün! Usta terziler bile bunu beceremez. Ceket de hazır!.. Okul sonu topluca pikniğe gidiyoruz. Köyün yakınında bir yer vardı, büyük çınar ağaçları, kaynak sular, yeşillik... Tek piknik yerimiz. Tabli ben ne yaptım; takım elbisemi giyindim, bununla yetinmeyip üstüne bir de kravat ayarlayıp taktım. O kadar kendimden emindim ki, bütün o çocukları bırakın bir yana, bütün çevre köylerin kızları arasında bile benim gibi bir güzel, bir şık yoktu! Ta ki acımasız çocuklardan biri gelip “Çok komik olmuşsun, herkes sana gülüyor” diyene kadar. Uzun süre hiç anlayamadım neden güldüklerini. Bana göre her şey harikaydı. Ve de bu piknik, dayımın oğlunun elbiseleri ile son kontağım oldu.

İşte şimdi düşünüyorum, hadi ben çocuktum, aklım ermiyordu da öyle takım giyindim, güzel kardeşlerim, amcalarım, abilerim ve dayılarım, yahu size ne oluyor?

Dikkat edin, takım elbisenin yürütöcöleri artık Kürtler! Bu takımların üretim yerleri nerelerdir, neden hep bu boz renkleri seçerler, neden hiç kalıpları değişmez, modaya uyarlanmaz? Aklıma af buyurun ama Maraşlılar geliyor. Maraşlıların İstanbul’da konfeksiyon işini önemli bir biçimde ellerinde bulundurdıklarını biliyorum. Ee, Maraşlıların uyanıklığını da düşününce, kesin diyorum onların işi. Zira, kızmasın Maraşlılar ama bizim Malatya’nın Küreciğine sınır olduğundan Maraş, bizimkiler derdi ki, “Maraşlılar gözlerine lokum sürüp cami önlerinde kör numarası yapıp dilenirler!” Bilmiyorum, günahlarını almayayım ama bu takımların üretilmesinde bir tilkilik konusu alıyorum.

Neyse, devam edelim... Diyelim ki, bu üreticileri ırgalamıyor takımların renkleri, modaya uyarlanması falan... Peki giyinen kardeşlerim, ya siz? Hadi kabul ettik 50 dereceyi bulan sıcaklarda illa da takım giyinmenizi, ne demeye içine siyah gömlek giyersiniz, kravatlarınız niye uymaz takımlara? Bir de buralarda

yani Diyarbakır'da falan partililer ya da belediye yöneticilerinin toplu gezmeleri vardır ki aklınız durur. On kişi birden takımlarla... Kim koruyan, kim korunan birbirine karışır.

Erkeklerden de geçtim, işin ilginç bizim kadınlarda da var takım merakı. Ceket pantolon! Şart mıdır? Etek giyinsen nolu-yor ki? Etek giyinmek “hafif” kaçıyor değil mi? Kınıyorum! O “aman popoyu örtün” derdi ile aranan ceketler ve pantolon-lardan nefffrete ediyorum. Daha da ileri gideyim, bu takımlar lacivert olduğu zaman ise otobüs hostesleri geliyor gözümün önüne. (Ohhh iyi dedim!)

Şimdi bu yazının kravatını bağlayalım diyorum. Madem bu kadar ağzımızı burnumuzu eğdik, esaslı bir çözümleme yapalım da ağırlığımız olsun. Kanaatimce bu takım elbise me-rakı “devletsizlikten” oluşan bir şey. Hemen “eyyo eyyo” de-meyin. Buradaki devletsizlik, “garibanlık” manasına gelmi-yor. Elinize mendil alıp gözünüzü silmeyin. Şair burada “ik-tidar hevesi”nden bahsediyor. “Ağır abilik ve ablalık” duru-mu... İşte ben de diyorum ki, kusura bakmayın ama o şekil-de “ağırlık”tan ziyade benim o piknikteki halim çıkıyor ortaya. Yanınıza yanaşıp “bütün çocuklar gülüyor” diyen boşboğaz da ben olayım bari.

Hadi bakalım... Saygılan...

Tepenin Tapusu. Daş Yox mu Daş?

Malatya... Bu şehre ilişkin hissiyatınız sorulsa, “kayısı” der, bir süre beklersiniz eminim. Kayısı aklınızın bir kenarında dursun, başka hikâyeleri de var bu şehrin. Çünkü Malatya, Alevilerle Sünnilerin, Kürtlerle Türklerin, legal ile illegalitenin bir arada olduğu şirin şehirlerimizdendir...

Yer Malatya’nın Akçadağ ilçesi, Gölpınar köyü... Yani, “Babalar” denilen Alevi ailemin köyü. Köy üç mahalle. İkisi Alevi-Kürt, biri Sünni-Türk. Sayıya vurulduğunda, Sünni-Türk taraf bizden fazla çıkardı. Sünni çocuklarıyla sadece okulda bir araya gelirdik. Onlar bizim koktuğumuzu düşünürdü, biz de onların. Galiba iki taraf da kokuyorduk. Ahırda banyo yapıp, aynı havluyla on kişi kurulanıp da mütemadiyen aynı elbiseleri giyinince olacağı buydu.

Evimizin arkasında büyük bir tepe vardı. O tepeyi seviyordum. Bahar geldiğinde köyün tüm çocukları çekirge sürüsü gibi toplanıp, tepedeki çiğdemleri talan ederdik. Kış geldiğindeyse, altımızda naylonlarla, paçalarımız buz tutup, kığımız donuncaya kadar yukarıdan aşağıya kayardık. Evet, tepenin benim için anlamı buydu.

1980’lerin sonları. Babam, şehre gidip gelişlerini sıklaştırmış, annemle babamda bir gizem başlamıştı. Babam yine bir gün he-

sapta yokken şehre gitti. Bir çuval kuru kaysıyı beraberinde götürdüğünde, şehirden neler getireceğini bilirdim: Bir teneke Vita, çay, şeker... Kayısı götürmemiştir. Vita tenekesini aşan bir iş olduğu kesindi. O gün, minibüs köye girdiğinde, babam kendinden emin adımlarla inmiş de minibüsten, anneme Kürtçe demiştir ki, “O iş tamam.” Babamın bu gizemli konuşmaları bazen fazlasıyla merak uyandırırız biz çocuklarda. Bazen de yıllarca anlatıp da güleceğimiz malzemeler sunar. Bir gün eve gelmiş misafire jest yapmak için horozu kastederek anneme dönüp de Kürtçe “kafasını uçurun” demiş, misafir korkudan kırk rene girmişti.

Evet, “o iş” tamamdı. Babam, bir tapu ile dönmüştü. Tepenin tapusu... O tepe artık bizimdi. Babam, borç harç edip tepeni almıştı. Ve hikâye çözüldü. Köyün bir yarısına baraj gelecekti, Sünni mahalledekiler de bizim mahalleye taşınacakmış da evimizin etrafına evlerini yapmasınlar diye tedbirmiş tapu. Biz etraflarına toplayıp, bu konunun bir aile sırrı olduğunu, her yerde söylenmemesi gerektiğini tembihlediler. Biz ise ailenin “güvenliğini” tehlikeye düşürecek her şeyden kaçındık ve çocuklara hava dahi atamadım, “bizim tepemizde oynamayın” diye. Tapu bir güvendi ya, annem yine de elini göğe açıp, “Allah, hakkımızdan hayırlısı...” derdi.

Doğru, köye baraj geldi ama Sünni mahalleye değil, hepimizin geçimini sağlayan kayısı bahçelerine... Köyden ayrıldık, o mahalle hâlâ duruyor. Olmayan evimizin arkasındaki kocaman tepe ise çocukları ağırlamaya devam ediyor.

Bu hikâyenin öncesi de sonrası da uzun. Hele de öncesi...

1940'ların ortaları... Köyün Sünni mahallesinin sakinleri, evelden Akçadağ Kürecik'in dağ köylerinden birinde yaşamış. Bir gün Akçadağ'a gidip, ilgili kurumlara dert yanmışlar, “Köyümüz kuru, su yok, bizi daha yeşil bir yere verin” diye. Memurlar da bizim köyün bir kısmına yerleşmelerini uygun görmüş. Bu mesele duyulduğunda, Gölpınarlılar, “Nasıl olur da bize sorulmadan, köyümüze başkaları yerleştirilir” diye ayaklanmış. Üstelik de bu başkaları Sünniler... Bu gerginlik büyüyecekken, konu İsmet İnönü'ye taşınmış. Duyulmuş ki, karşı köy

olan Karapınar'a Köy Enstitüsü açılacak. Açılışı da İsmet İnönü yapacak. Dedem Hasan da dahil bir grup köylü bir araya gelip, "Paşa'ya mektup yazıp, derdimizi anlatalım" demişler. Ve mektup: "Akçadağ'daki memurlar rızamızı almadan Kürecik köylülerinin bizim köye yerleşmesine karar vermişler. Bu köylüler gericidir, yobazdırlar. Bizler Atatürkçü, ilerici köylüleriz. Lakin devletimizden şikâyetçiyiz..."

Sıra mektubun İnönü'ye verilmesine gelmiş. Herkes çekiyor. Karar vermişler, köyün en "saf"ı verecek... Ve mektup ulaşmış. İnönü, mektubu okuduktan sonra haber salmış Akçadağ'daki yetkililere, "Köylülerin iznini almadan nasıl böyle bir karar verir de devletle köylüleri karşı karşıya getirirsiniz?" diye bayağı bir kızmış. Gammazlanmalar na kızan ilgili memurlar, köylülere bunun hesabını sormaya karar vermişler. Kılavuzlar aracılığıyla köye haber salınmış, "Hepsi toplansın, Cuma günü gelsinler buraya" diye. Laf yuvarlanmış yuvarlanmış, bizim köye ulaştığında şu hali almış: "Paşa çok kızmış, demiş ki, 'O köyün bütün erkeklerini asın...'" Günlerden Cuma sabahı... Köyün bütün erkekleri yıkanmış, temiz elbiselerini giyinmiş, çocukları, eşleriyle hellaleşip, eşeklere binip de asılmaya gitmişler... Köyde bir matem havası, bir çaresizlik. Asılma kararına hiç bir köylü karşı gelmemiş. Memurlar, köylüleri sıraya dizip, kalayı basıp, geri göndermişler, şikâyet evresi kapanmış. Köylüler şaşkın, affedildiklerini düşünüyorlar çünkü... Sonrası mı?.. İlk hikâyeden de anlaşılacağı gibi, diğer mahalle böylece oluşmuş.

Akçadağlıların taş atması meşhurdur. Elllerinde silah da olsa, bırakır bir kenara, taşla kavga ederler. Bu gerginlik, taş kavgasıyla yürümüş bir süre. Her iki mahallenin erkekleri ortak noktada buluşup, karşılıklı taşlaşırlarmış. Mektubu yazanlar arasındaki dedem Hasan yine ön saflarda tabii. Bazen bizim mahallenin erkekleri onları kendi mahallesinin içine kadar kovalarmış, bazen de onlar bizimkileri... Kimsenin canının yanmadığı bir kavga bu, sürüp gitmiş... Sonraları da sürdü tabii... İlkokul çocukları arasında bile vardı bu gerginlik. İlkokul dördüncü sınıfa gidiyordum. "Doğum

günümü kutlamak istiyorum” diye tutturdum. İlk doğum gününü kutlamamdı. Arkadaşlarımla tümünü eve çağırdım. Diğer mahalledeki arkadaşlarımı da... Bir çift ayakkabı almıştı babam. Annem bir kuzu armağan etmişti. Bir partiydi evet. Mumların ve pastaların olmadığı bir parti... Kutlamamız bitti, çocuklar dağıldı ve sıra hediye paketlerini açmaya geldi. Diğer mahallenin çocuklarından gelen poşetlerin içinde rengarenk başörtüleri vardı...

Elma Kokusu

Halama

Çeşmeli köyde, sitillerini kaptıkları gibi suyun başına gidip, ellerini göğüslerinde birleştirip de köyün cümle açığının, artığının dedikodusunu yapan kadınlardan biriydi Affê... Tek farkla tabii. Tek ve önemli bir farkla... Sitillerini külleyip de parlatan kadınlar çeşme başına vardıklarında, Affê'yi oğullarının boklu bezleri yıkarken bulurdu her daim. Ve her seferinde bir velvele kopardı. Kimi kadınlar bir eliyle ağzını tutup utangaç gülererek diğer eliyle Affê'yi dürtükleyip, "Allah senin canını ala ha!" derken, kimileri ise bu hoşgörü duvarını atlayıp, kavgaya dururdu. Affê sessiz sesiyle, "Amaaan, Hasanla Hüseynimin bokundan ne var!" der, boklu bezleri çitilemeye devam ederdi. Çitilerkenki edası, boklu bezden öte, el işi bir örtüyü yıkarımış gibi olurdu. Oysa cümle ahali, köyün içinden geçen dereden aldıkları suyla çamaşırını yıkayıp, banyo ederdi. Köyün kadınlarının gözüne batan da bezlerden çıkan top top bokların, çeşmenin akan suyuna karışıp, öyle göz önünde, haldır huldur ilerlemesi idi ama kimse de durup düşünmezdi, köyün içinden geçen o derenin üstünde kaç köyün tuvaletinin bulunduğunu... Affê kararlıydı... Bir kalıp yeşil sabun, boklu bezler...

Affê'nin kocası Haydar, Mart'ın kılıcı düştü müydü kendisini evin hemen aşağısındaki elma bahçesine atar, elması az köyde,

ağaçlar daha çiçekken nöbet tutmaya başladılar. Köyün çocukları haşşereydi. Elmalar, çiçekten çıkıp da nohut boyunu aldı mıydı, bir çekirge sürüsünün istilasına uğramış gibi ışığı görmeyen biter giderdi. Affê elinde sabunla çocuklarının yüzünü gözünü günde üç öğün yıkayıp, tarlaya çapaya, eve ekmeğe koştururken, Haydar bir ağacın duldasında oturup, gözlerini etrafa diker, bazen yakaladığı bir dananın ipinden tuttuğu gibi sahibinin kapısına dayanır, bazen çiçeğe konan arıyla bile kavga ederdi elmalar uğruna. Çünkü Haydar'ın aklının yarısı harpte kaybolmuştu. Diğer yarısını elmalara adadı. Affê bazen sinirlenir, bağırırdı Haydar'a: "Bilseydim iki oğlan yerine iki elma doğururdum; hiç değilse kolay çıkardı!" Hemen ardından pişmanlıkla çocuklarına dönüp, "Cümle alemin elması, köküyle, dalıyla, kurduyla kuşuyla size kurban olmuş... Ben bu köydeki bütün çocukları eşek yapar, sizleri de onların sırtına bindirir, elinize de birer elma verir, okullara gönderirim" derdi. Çocuklardan büyüğü Hasan, az çok anlardı anasının ne dediğini. Burnunu çeke çeke gelip, başını anasının memelerinin arasına gömerdi.

Haydar, bahar ve yazı elma bahçesinde, kışı ise sobanın yanındaki divanda, elma muhabbeti yaparak geçiriyordu. Radyonun kulağını kıvrıp, dünyanın neresinde olursa olsun, bir savaş haberi duyarsa, seslenirdi Affê'ye: "Teşti kur, su ısıt, harp çıkmış, gideceğim!"

Haydar, yaşlandığında kendisini uluslararası bir ajan hissetmeye başlayacaktı ya neyse! İngiltere'den Fransa'ya, herkes ona gizli notlar gönderip, göreve çağırarak; kimi kadın devlet başkanlarından evlilik teklifi alacak da gayri meşru çocukları Çin'den Amerika'ya uzanacak... Biz şimdi bırakalım çocuklarını da elmalarına dönelim Haydar'ın.

Haydar böyle elma bahçesi ile divanın yanındaki soba arasında ömrünü geçirirken ve her daim savaşa hazır beklerken, Affê elinde sabunu düşürmeden, çocuklarını büyüttü. Köyün sümüklü, üstü başı dağınık, toz toprak içindeki çocukları arasında Affê'nin çocukları her zaman temiz durdu. Kazaklarının kollarındaki sümük tabakasının kalınlığını yarıştıran, tavukla-

rın kışlarına çubuk sokan, kedilerin kuyruğuna teneke bağlayan ve yaşının bir evresinde muhakkak başında uyuz yaraları açılan çocukların arasına katılmadı hiç Hasanla Hüseyin... Büyüdüler...

İlkokula başladıklarında, annelerinin diktığı torbaya koydukları fasulyelerle sayı saymayı ve de Türkçeyi öğrendiler. İlkokul bittikten sonra, bir saat uzaklıktaki karşı köyde devam ettiler ortaokul ile liseye. Affê, karlı günlerde, karşı köyden çeşmeli köye uzanan yolda, ellerini kollarının altına koyup da, dudakları mor kesilene kadar bekledi. İtin başına vursan dışarı çıkmadığı soğuk havalarda, duyduğu her ulumanın ardından kendini yollara vurdu, “Kurt inmiş, çocuklar yolda kalmasın” diye. O bir harbin içindeydi. Kocası ise çıkacak olan her harbin... Haydar bazen sobanın üstündeki kazanda ısınmış suyu hızla indirir, tešti kurar, savaşa katılmak üzere hazırlık hesabına kaynar suyu kafasından aşağı döker, kalkıp şalvarını giyinip de uçkurunu bağladığı gibi, hangi hesapla yıkandığını unutturdu.

* * *

Zaman geçmiş, çocuklar liseyi bitirmişti. Affê, komşudan gelen bir sitil yoğurdun kaymağını bir haftaya yayarak büyüttü çocuklarını.

Zaman da büyümüşü. Köylünün lisanı değişmiş, kimi kavramlar orak gibi, çapa, elma, ağaç gibi girmişti herkesin gündemine. Affê ile Haydar’ın evi köyün meydanındaydı. Ve meydana bakan bu kerpiç evin duvarı, gençlerin malı olmuştu. Haydar bazen hava alma niyetine sobanın başında kalktığında, duvarın dibine tünemiş köyün gençlerini taşla önüne katsa da, duvara yazılmış yazılara engel olamıyordu. Bir gün gülererek koşuşturan gençlerin ardından bağırıp, “Utanmazlar! Gelip elmalara da yazın bari!” diye. O sözden sonra gençlerin diline “elma devrimi” yerleşti de bir zaman sonra karakola götürülen gençlere “Nedir elma devrimi, neyin şifresi?” diye ekstradan sopa atıldı.

İşte böyle, köyün gençleri hepten komünist oldu. Kimileri *Maocuydu*, kimileri *Stalinist*. Ve Allah muhafaza, bu iki grup

kavgaya dursa, olan evin duvarına oluyordu. Köyün ortasından geçen derenin başındaki söğüt ağacı, bildiri asmaktan çiviyle dolmuşsa, Haydar ile Affê'nin duvarı da yazı tahtasına dönmüştü. Köyün ahalisi bir tek gençlerin başına iş gelmesinden korkmuyor, yazıda yabanda ele geçen üç kuruşun böyle yağlı boyalara harcanmasına da kızılıyordu.

* * *

Hasan ile Hüseyin, liseyi bitirmiş, Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ni kazanmıştı. Affê'nin gözü oğlanlardaydı, oğlanların bir gözü duvardaki yazılarda ve yazıların başında tünemiş gençlerde, diğer gözleri ise Ankara'da...

Affê bir akşam dürtükleyip Haydar'ı, elmaları yükletip eşeğe, ilçeye satmaya gönderdi. Elmalar bu sefer Affê'nin gözünde pek kıymetlendi. Eşeğe yüklemeden evvel güzelce ayıklayıp, hepsini parlattı. Hasanla Hüseyin'in elmaları... Oğlanları nasıl parlatıyorsa, elmaları öyle tek tek sildi. Akşam olduğunda, boş eşekle ilçeden köye dönen Haydar, elindeki elma paralarını Affê'nin avucuna koydu. Ve üç-beş güne kalmadan, Affê oğlanların te-darikini gördü, bir sabah ağlaya sızlaya Ankara'ya uğurladı.

Zaman değişmişti... Köyün tepesinde artık askerî cemseler görünür olmuş ve her göründüklerinde de gençler bahçelere, çalı çırpının, samanın sapın arasına vurmuştu kendisini. Yakayı ele veren, akşama hayaları şişmiş, ayakları patlamış halde gelirdi eve. O sene, köyün gençlerinin sırtında kaç sopa kırıldı meçhul! Kimisi dönmedi. Dönmeyenlerin anaları duvar diplerinde içli ağıtlar yaktı. Ağıt sesleri yükseldikçe Affê'de de korku peydahlandı. Radyolar hiç susmadı.

Akşam vakti pilli radyolardan, nerede kaç *anarşistin* yakalandığı sesi geliyordu. Haydar harp bekliyordu, Affê ise korkulu haber...

Affê bu arada eline kıymetli ne geçtiyse, kerpiç evin arkasındaki cevizden sandığa attı. Babası gelin olurken almıştı bu sandığı ona. İçine bir iki parça kumaş, ipekten yorgan yüzleri, gümüş kemer atmıştı. Kala kala, bir ipek kumaş kalmıştı. Affê o kumaşı oğlanların düğününe saklamıştı. Arada çıkarır, ha-

valandırır, güve düşmesin diye özenerek katlar, sandığa tekrar yerleştirirdi. Eline geçen lokumu, iri cevizi, pestili, ne bulduysa, her şeyi sandığa istiflemeye başladı. Çocuklar dönecekti ...

Ele avuca ne kadar para geçerse, Ankara'ya gönderir olmuştu. Köy yeri, ne geçtiyse artık. Kuru ekmek, yazdan kurutulmuş biber, patlıcan, bulgur, un... Affê'nin oğullarından başka sevrreti, bir yamalı şalvar, bir de yengesinin diktiği çiçekli gömleği idi. Evden çıkmadığı vakit, elbisesini yıkamış da kurumaya bırakmış demektir.

Zaman bıçak değmiş gibi delindi. Bir sabah radyolar ihtilalin haberini duyurdu. Kimse evden çıkmadı. Gençler sırta kadem bastı. Cemseler tepede göründü ve köyde kaç erkek kalmışsa, cemselere bindirilip ilçeye götürüldü. Haydar bu sefer, iki askerin arasında, süklüm püklümdü.

Haydar, akşam eve dönmeyi başarabilen erkekler arasındaydı. Harpte kaybettiği yarım aklı tekrardan beynine şırınga edilmiş gibiydi; dili çözülmüştü Haydar'ın. Seri biçimde anlatmaya başladı. Oğlanları sorduklarını, onların talebe olduklarını söylediğini, komutanın da "Yok yok, onlar da rahat durmuyordur" dediğini, kendisinin de şapkasını bağrına basıp, "Efendim ben gaziyim" dediğini...

Korku bir top ateş olup, Affê'nin böğrüne yerleşti. Nefesi keşildi. O gece gözünü yukarı dikip, kerpiç evin tavanındaki direkleri tek tek süzdü. Haydar ise "Gaziyim" dediği halde kendisini itekleyen komutanı düşünüyordu.

Köyün diğer ahalisi, üstü başı tozlu, takatsiz, ağızlarının etraflarında kurumuş tükürükleriyle döndü köye. Her biri komutanı anlattı. Korkunun dili olmuştu Kürtçe. Fısıltı halinde top-
rak evlerin bacalarından çıkıp, havaya karıştı. Millet birbirinden korkar oldu.

* * *

Affê, gün öğlene döndüğünde, kardeşinin evine gidip, iki ekmek istedi. Ayaküstü korkusundan bahsetti. Korku neye yarar ki? Kardeşinin oğulları çoktan cezaevine atılmıştı. Oğlanların anası dizlerini döve döve çürütmüştü. Ekmeği Haydar'ın önü-

ne indirdiği gibi radyoyu açtı. Öğlen haberleri verilecekti. Günde üç vakit dinliyordu haberleri. Spiker, yakalanan *anarşistlerin* ismini sıralıyordu. İki isim, spikerin soğuk sesi arasında, buz gibi bir kılıç olup Affê'nin yüreğine saplandı. Hasan ve Hüseyin Kartal... Affê, durduğu yerde önce sendeledi. Işık çekildi, her yer karardı. Yer sallandı sandı önce. Doğrulamaya, nefes almaya çalıştı ama olmadı. Oraya yığıldı. Haydar'ın bağırtısına komşular geldi. Affê'yi kaldırıp, divana uzattılar. Su verdiler ağzına, gitmedi boğazından. Kadınlar toplanıp, göğsünü açtı, elini ovdu, olmadı. Affê gözünü tavana dikip, bakakaldı. Canı kuş olup, uçup gitti. Elma kokulu evde, upuzun kalakaldı Affê.

Köydeki fısıltı sustu. Ağıtlar başladı. Kimi kendi oğluna ağladı, kimi Affê'ye...

Affê'nin kardeşinin karısı Elif, cezaevindeki oğullarının acısını unutup, başka bir derde düştü. Cenaze kalkacak, el alem gelecekti eve. Adettendi, yere ölenin elbiseleri serilir de, üstüne ağlanırdı. Affê'nin yamalı şalvarı, rengi atmış, basmadan gömleğini mi indireceklerdi yere? Kınardı millet! Affê'nin sandığından çıkardığı gibi ipek kumaşı, bir çuvala sarıp, gözden kayboldu Elif. Eve gidip, kapıyı arkadan sürgülediği gibi dikiş makinesinin üstün tünedi.

Affê köyün tepesindeki mezarlıkta uyurken, çevre köylerden gelen kadınlar, hiç giyilmemiş ipekten elbise ile Elif'in araya kattığı bir-iki parça eski şalvarın, eşarbin üstüne ağıt yaktı. Kadınlar başlarını elbiselere her indirdiğinde, ipek elbiseden yükselen elma kokusunu çektiler içlerine.

Haydar'ın aklı artık elmaları korumaya da yetmedi.

Affê'nin oğulları cezaevinden çıktıklarında, elma ağaçlarının kökleri kurt bağlamıştı.

Hafta sonunu Malatya'da köyümde geçirdim. Üç öğün dut yiyecek. Dutun, mucizevi bir şey olduğuna yıllar önce karar vermiştim. Dut ağaçlarını gördüğümde önce tapınıp, sonra dut yemek geliyor içimden. Dibine dökülenleri görünce çok geriliyorum: "Bastiğın yerleri toprak deyip geçme tanı!" Duta tapınmamın nedeni boğazıma düşkünlüğüm oranında, ayakta duran son organik ağaç olması da... Bunu, bu sefer köylülerle konuştuğumda daha da anladım. Hakikaten, genetiğiyle oynanmamış, tarım ilaçları değmemiş, tehlike arzetmeyen tek şey dutmuş.

Ben böyle dut dallarına saldırmışken, yan bahçede bir grup kız çocuğu oldukça geniş bir repertuarla şarkılar icra ediyordu. Hiç duymadığım kimi şarkılar. Acılı pop, arada bir-iki türkü... Altlarında oturup şarkılar söyledikleri ağaç, yılın üç döneminde üç ayrı tarım ilacına maruz kalmıyor. Niçün? Böcekler yemesin, çilli olmasın, pürüzsüz olsunlar diye. Yıl boyunca çocuklarından daha çok kayısı ağaçlarına bakan, oradan gelecek üç-beş kuruşu yıla yayan, belki toprak damına iki kiremit atıp çatı yapmayı hayal eden, yıl boyu kullanacağı çayı şekeri depolayan köylünün o meşhur değişimlerdeki "kurnazlığı" tam bir balonmuş dostlar. Çünkü bir köylü kurnaz olsa, en azından kendi çocukları için bir ağacı ayırtır da kenara, ilaç milaç at-

maz. Kayısıların çilleri geçtikçe çocukların çilleneceğini, o zehirli ilaçların değdiği dalların altında oynayan, arada ağaçlara uzanıp bir kayısıyı giysisinin koluna sürerek temizleyip ağzına atan çocukları hesap ederdi. Nerede kurnazlık?

Şimdi ben size o çarşı pazarda gördüğünüz yarım altın gibi sarı kayısıların hikâyesini anlatayım iki satır. Memleketime zarar veriyor olsam da bilin ne yediğinizi. O kayısılar eskiden yani tarım ilaçları yokken ıslatılmış tütün suyuyla ilaçlanırdı, haşereye karşı. Kışın mesela ayaz soğuğu olduğunda ağaçların altında ateşler yakılırdı öbek öbek, ısıtılırdı ağaçlar. Ne kurtulursa artık? Sonra, olgunlaşan meyveler güneşin altında kurutulurdu, renkleri biçimsiz olsa da sağlıklıydı. Ardından tarım ilaçları girdi köye. Şimdi nasıl yapılıyor? Ağaç çiçek açınca bir posta ilaçlanıyor, meyve verince bir posta ilaçlanıyor ki, bunlara köylüler zaten ilaç değil kafadan “zehir” diyorlar. O ağaçlar sadece kendilerini değil, altında dolaşan tavuğu, çocuğu, böceği de zehirliyor. Sonra o pürüzsüz kayısılar dalları aşağıya sarkıtacak kadar çoğalıp, sapsarı, albenili hale geliyor. Onlar toplanıyor, “islîm” denilen tek odalı küçük evciklere konuluyor kasalarla. Hava almaması gerekiyor o evlerin. İçinde kükürt yakılıyor ve kayısılar kükürtle pişiyor. Sonra da güneşin altına serilip, hafif büzüşmeye başlayınca çekirdekleri tek tek çıkarılıyor. İşte o yarım altın şeklindeki kayısılar bütün bu işlemlerden geçiyor.

Mesele sadece kayısı olsa iyidir... Nasıl bir felaketin yaşandığını fark etsek, bırakacağız aslında savaşları şunları bunları. Bir söz var ya, “Bırakın tartışmayı, er ya da geç hepimiz öleceğiz!” Öleceğiz ölmesine de, ne zaman öleceğimiz kısmı işte burada.

Eskiden, yani benim çocukluğumda her ev kendi sebzesini ekerdi evin önüne ya da bahçeye. Sonra o sebzelerin köke en yakın olanı, salatalık, domates, kabak her ne ise, onlara dokunulmaz, tohumluk için bekletilirdi. Onlar büyür de büyür, sararır, tohumları belirginleşir ve kenara alınırdı. Fakat şimdi bunu yapmak mümkün değil. Köylerde dahi... Çünkü köylüler “uyanık” olmadığından, kenara kaldırmamışlar böyle çekirdekli sebzeleri. Fideleri ya da tohumları çarşıdan alıyorlar. Şu

meşhur İsrail'in salkım domatesini pek beğenmişler. Bilmiyorlar ki, genetiğiyle oynandığı için o domateslerin etken maddesinin öldüğünü. Daha da kötüsü, şu an hiçbir sebzededen tohum elde edilemiyor. Çünkü efendiler öyle bir hale getirmişler ki, köylü her yıl tohum satın alsın diye sebzelerin genetiğiyle oynanmış ve tohumsuzlaştırılmış.

Herkes kendi geçmişini özler. Bu sabittir. Fakat ben henüz kendi geçmişimi ısrarla özleyecek ve bugün ile mukayese yapacak kadar yaşlanmadım. (Yazar genç olduğunu söylüyor, ilginize...) Lakin düşünüyorum, küçükken, yani tarım ilaçları vs. henüz köye girmeden önce, bizler hormonsuz çocuklardık. O kadar hormonsuzduk ki, kendi oyuncaklarımızı kendimiz yapardık. Bez bebekler diker, içine koyun yünü doldurur, sonra onlara tek renk pamuklu bezlerden elbiseler yapardık. Kına otlarından elimize kınalar sürer, bayram beklerdik. Ekmeğimizin arasına otlar koyar, çikolata düşleri kurardık.

Yani meseleyi bağlamak gerekirse, hepimiz her gün öldürülüyoruz. Birbirimizi öldürmemize gerek yok. Hormonlu çocuklar balonlar gibi şişerek büyüyor, bir küçük iğne patlatacak onları. Ne yapmalı, nasıl ayılmalıyız bilmiyorum. Ama siz yine de kayıslara dikkat edin. Mümkünse kara yani "gün kurusu" diye satılanları yiyin. Çirkindir ama iyidir... Afiyetler ola!

Cumhuriyet'in Fötr Şapkası, Dedemin Türkçesi

Bir sistem ki, kendince sedasız akan dereden minnacık bir baraj yapılıp, gaz lambasına vurulan tekmeyle, kerpiç evlerin içinin aydınlatılması gibi... Zaman olmuş, köylüler demiş “Olmaz, köylüyüz efendiyiz; lakin televizyon izlemek, buzdolabı çalıştırmak isteriz.” Barajı kuranlar, “Göz gözü görüyor ya, daha ne istersiniz” diye tutturunca, başkaca mühendisler çıkmış ortaya, bu sistemin tez elden değişmesi ve yenilenmesi gerektiğini söylemiş. Köylüler 40 vatlık ampulün altında göz göze bakarsun; piyasaya teknolojinin son icadı cihazlar, aletler sürsün ve mühendisler, bu sistemin genişletilmesi gerektiğini söyleyip dursun... Adı Cumhuriyet olsun da tartışılsın; benim Kürt dedem, her Alevi yaşlısı gibi, kafasında beşgen şapka, burma bıyıkları ile, evinin 50 metre ötesindeki ilkokulda her sabah “Türküm, doğruyum..” diye bağırarak Kürt çocukların anıdını, dimdik ayakta selamlasın. Köy Enstitüleri’nin kapısından giren Kürt çocukları, fötr şapkaları ile dışarı çıkıp, memleketin ilk “eğitmenleri” olarak Türkçe’nin zarafetini ve doğru kullanımını anlatsın... Zaman olsun, ben, o okul bahçesinde, dedemin dimdik gölgesinin altında “Türküm, doğruyum” diye bağırma evresini tamamlayıp, memleketin ampulünün çatlak olduğunu burada Türkçe yazayım... Allah muhafaza, memleketin ampu-

l  hakkında yorum yapan aġabeylerim, dayılarım gibi, elektriġin gücünü vücudumda hissetmeyeyim...

Cumhuriyet denilen olguyu, dedesinden ve nenesinden görenler  anslıdır evet. Hele ki, bir Kürt köyünde, daha da ileri gideyim, hem Kürt hem de Alevi köyünde görenler, cennetin yolunu bulmuş gibi, daha bir  anslıdır. Cennet nerede? Ha a, bilemem Cenneti ama Cehennem, gri binaların kapısından girmeden önce, o kapılardan çıkanları görmekte... F tr  apkaların kıvrımlarına bakıp, "Heyfa me ye" demekte.

İ te bir köy hikâyesi... Vakti zamanında, torlanıp toparlanıp bir evde, kapı pencereyi kapatıp, damlara da keskin g zl leri yerleştirerek cem tutarlarmı . Haber uçmaya devlete... Cumhuriyet daha "ınga" derken. Sazın teline vurup, Kürtçe deyi lerle ibadet ederlermi . Ne derlermi  ibadette, şu an sözleri hatırlayan yok! Cumhuriyetin emeklemeye ba ladığı vakit... Karşı köye bir Köy Enstitüsü açılmış, İsmet Pa a kesmi  kurdeleyi. Köylüler g gs n    irip, birlerine fiskos etmişler Kürtçe, "Demek bu kadar önemli bir köydür ha!" Derken, Kürt  ocuġu olmanın    temel evresini tamamlamış, yani izmaritten sigaraya ba lamı , yani kurbaġa   irmi  ve de kazıtan kafasını, altında kırk tane kaç kırığı izi bulunan, ince boyunlular, gri binanın kapısından içeri girmi ler.  ıkmı lar ki, Türkçeleri düzgün ve de "...yorum" biçiminde güzel fiillerle donatılmış. Kimler? Eġitmenler... Bu eġitmenlerden bir tanesinin deġirmeni vardı benim  ocukluġumda. Çok sonradan öğrendim, "eġitmen" kelimesinin, deġirmen sahibi anlamına gelmediğini. Vakit olmuş, Cumhuriyet bir delikanlı... Eġitmenlerin kafalarında fötr  apkalar... Okullar  oġalmı , eġitmenler  oġalmı  da nasıl olmuş bilemem, ben yokken piyasada, benimle ilgili herhangi bir kurgu da yokken, milletin dili deġirmenden geçmiş gibi un ufak olmuş, bembeyaz... Anadan kıza, babadan oġula geçmemiş Kürtçe.

Cumhuriyet ergenlik ya ını tamamlamı tı ki, kavrayabildim. Dedem  alvarı, burma beyaz bıyıkları, yeleġi ve be gen  apkasıyla... Bastonunu yere vurarak haber verirdi geldiğini. Geldiġi gibi konu urdu: "Bırakın o danteli örgüyü. Okuyun, kayma-

kam, vali olun. Türkçeyi düzgün konuşun. Utanmıyor musunuz, kafanız çalışmıyor mu? ‘He’ değil, ‘efendim’ diyeceksin...” Dedem bastonunu sadece saygı duruşundayken indirirdi. O da okul bahçesinde, biz Kürt çocuğu olma evresinden, Türk çocuğu olma evresine geçiş yaparken, bağırırken: “Açtığın yolda, kurduğun ülküde...” Bilemedik tabii “çehre”, “hilal”, “mücerret” ve de “naaş” ne demek? Bilen de yok! Okul sıralarında kavradığım en iyi şey, “Haydan gelen huya gider” sözüydü. Hay ile huy birleştiğinde, yani “hayhuy” olduğunda, “teşqale” gibi bir şey çıkıyordu ortaya ama “Haydan gelen huya gider” bir türlü oturmuyordu. Demek ki “anadil” böyle bir şey; sordum anne-me, alaylı ifadeyle “Baban daha iyisini bilir” dedi. Anladım ki, kayısıları ucuza satıp, yoksulluğa mahkûm olmakmış.

Cumhuriyet, evvela duvarda yan yana asılı Hz. Ali ve Atatürk fotolarıydı dedemin döşekli odasında. Köy Enstitüleri’nden çıkanların fötr şapkaları eskimeye yüz tutmadan, Köy Enstitüsü oldu Eğitim Enstitüsü, ardından da Öğretmen Okulu... Zaman oldu, “böyle ampul mu olur kardeşim” diye dikleniverdi köyün gençleri. Elektrik, hiçbir dönem kullanılmadığı kadar kullanıldı gri binalarda, gençlerin hayalarında. Öğretmen Okulu’nun gençleri nereden bulmuşlarsa Şivan’ın kasetlerini, darbe “geldim” dedi miydi, derelerden akmaya başladı kasetler. Kasetler suya, cemseler köye... Dedem sonrasında bastonu ile karakol yollarını çok aşındırdı. Düzgün Türkçesiyle anlattı; gençlerin hayalarının patlatılması ile memleketin dertlerinin çözülmemeyeceğini...

Zaman oldu... Dağ yolunu tutanların definlerinin başında, geriye kalmış tek Alevi dedesi olarak dualar okudu dedem. Sıra kendi ölümüne gelmişti. Deyişlerle gömülmek istedi. Mezarı başında torunları saz çaldı. Lakin kimse bilemedi nasıl okunur Kürtçe, Alevi deyiş...

Diyarbakır

Bu Koku da Neyin Nesi?

Etik der ki, sokakta mendil satan çocukla alışveriş yapma, elni açıp da dilenene para verme! Çünkü bu, toplumu ahlâksızlaştırır. Ahlâksızlığın olduğu yerde tersinden bir ahlâk belirler toplum mühendisliği. Haydi uy bakalım, kağıt mendil satarak eve ekmek götüren bir çocuk için belirlenen ete kemiğe sığmaz etiğe!

Çatışmalar yaşanır, yıllar önce köydeki evin kenar köşelerinde toprak yiyerek büyüyen çocukların toprakları ateşe verilir, büyük şehirleri mesken tutar, büyürler. Kızlar büyür, oğlanlar büyür. Sonra kızlar, ellerine aldıkları çaputlarla evler temizlerler parasına. “Yok” dersin, “Köyü yakılmış bir kızı hizmetçi gibi evimde çalıştırmam!” Ve lakin, 7-8 nüfuslu eve para götüren o kızdır. Senin ahlâkın, başkalarının açlığı haline gelir. İşte bu nedenle der ki Turgut Uyar, “ikimize bir aşk elbette yetmez / türlü şeylerin savunulduğu / diriliğe eşitliğe tokluğa / artık ayıp olan tokluğa / çünkü açlık çoğunluktadır...”

Evet, açlık çoğunluktadır ve tokluk ayıptır. Diyarbakır’da kenti çepeçevre saran yoksul, yoksun, aç mahallelerdeki kadınların ekmeksizliği, çocukların oyunsuzluğu ve gücünü yitirmiş babaların örneksizliğinden, tokluk ayıptır. Açlığın sonuçlarına ortalama ahlâk biçerken biz kentin mühendisleri, gelenek-

sel bir Kürt ailede, açlıktan saygınlığını yitiren babanın ahvalini kavramlarla nasıl tanımlayabiliriz ki? Hangi kavram, hangi etik, çalışma odalarında, gri binaların “sivil savunma” salonlarında belirlenip de şapka devrimi gibi “al tak bunu, modernidir, iyidir” diye sunulur?

İşte size hikâye... Gürdoğan Mahallesi... Diyarbakır’dan Silvan’a gitmek için yola çıktığında, kentin hemen dibinde, kafanı sola çevirdiğinde, yol kenarlarında “yenilemeyen” atıklara karışmış çocuklar görürsün. Ayakkabıları ters, elbiseleri küçük, kim bilir evin kaçınıcı çocuğundan kalma. Çocukların arkasında belki bir inek görürsün naylon yiyen, tandır başına toplanmış kadınlar görürsün. Onların da ilerisinde muntazam binalar yükselir, ki adı Toplu Konutlar’dır. Toplu Konutlar’da insanlar akşamları şortlarını giyinip yürüyüşe çıkar. Parkında spor aletleri vardır. Yeşildir. Çevre düzenlemeleri yapılmıştır ve herkes “orta sınıf”tır. Gürdoğan Mahallesi’nde, köyleri başlarına yakılıp, kente gelen ve bildiği tek şeyi, havıyancılığı yapanlar, ineklerini önlerine kattıkları gibi Toplu Konutlar’ın park ve bahçelerine gider, çimleri ineklere yedirir, akşam hayvanları sağlar ve sütü yine Toplu Konutlar’a satarlar. Eğer hayvanları varsa yani... Biraz da şanslılarsa.

Gürdoğan Mahallesi hayvan pisliği kokar. Mahallenin bir kenarından insan pisliği kokusu da gelir. Haşa maşa yok! Böğürmeyin, burnunuzu kıvırmayın ağabeylerim ablalarım, hal vaziyet budur! O bok kokan eve gitmiştim. Kapıyı cılız, marazlı ve algıları düşük bir çelimsiz kız açtı. Kıza Kürtçe, üst üste aynı cümleleri tekrarlayarak babasının nerede olduğunu sorduk. Zor anladı. Biraz sonra geleceğini söyledi, bizim zor anladığımız bir sesle. Baba geldi. Baba var 75 yaşlarında. Çökmüş. Mazlum. Fukara... İşte ev halkı: İçeride, yatalak bir anne... Avludaki kulübede bir kız! Bedensel ve zihinsel engelli. Bakacak kimse yok. O nedenle kulübede. Kapıyı açan kız bakıyor diğerlerine. Yemek yapıyor mesela. Ne yapıyor? Patatesleri top top soyup, suya atmış. İçine de tuz atmış.

Kulübedeki kız, insanca yaşam koşullarını kaybetmiş. İşte bok kokusu oradan geliyor. İçimden, şu satırları yazarken,

“Bu ülke bok kokuyor” demek geliyor. O koku o yarım yamalak kızdan gelmiyor. Ve bunu söylerken, “Bunalımı her geçen gün derinleşen işbirlikçi tekelci burjuvazinin son çırpınışları” diye başlamak isterdim, iş daha kolay olurdu. Çünkü derinleşen bunalım, devrimin ayak sesleri manasına da gelirdi ya, yok, kulaklarımız pas tutalı çok oldu, gelen ses mes yok! Bok kokuyor işte!

Şimdi genelleyelim Diyarbakır’ın yoksulluğuna... Kıyımdır, kahredicidir evet, ama manipüle edicidir de. Yoksulluğun tanımını ve tabiri aymazlar tarafından yapıldığı için yoksullaşan insanlardaki sosyal değişimler de gensel, ırksal tanımlamalara varabilir. Bu sebepten kapkaç, her türlü hırsızlık, fuhuş, kirlilik, pasaklılık, kokmak, çok çocuk yapmak gibi bir sürü şey ve hatta et yemek, 50 derece sıcakta kebab yemek, Kürtlüğün adına dönüşür. Oysa yoksulluk, sadece açlık ve yoksunluk değil, aynı zamanda yaşama müdahale gücünü kaybetmek ve güdusel yaşamaya başlamaktır da. Tıpkı az önce anlattığım evdeki gibi. Olması gerekeni, yapılması gerekeni yapma gücünü kaybetmek, geleceğe dair beklentinin sıfırlanması. İşte problem budur Diyarbakır’da.

Diyarbakır’ın nüfusu çatışmalı dönemden önce 350 bin idi. Şu anda sadece Bağlar bölgesinin nüfusu 350 bin. Kentin genel nüfusu 1 milyonu aşkın. Ve haliyle Peyas, Aziziye, Bağlar, Gürdoğan, Ben u Sen gibi semtlerin tümü, açlık sınırın altı da diyemeyiz, direkt açlık içinde yaşıyor. Açlık ne demektir? Açlık sınırı nedir? Bu tanımlamalar da uymuyor Diyarbakır’a. Çünkü Devlet İstatistik Enstitüsü’nün memurlarının belirlemeleleriyle alakası yok bu durumun. Yani bir eve sadece asgari ücret giriyor ise açlık sınırı tanımlaması yapılıyor. Oysa ki, Diyarbakır’da asgari ücretin girdiği bir ev oldukça şanslı sayılır. Lüks-tür de... Bizim bahsettiğimiz sınır, eve ekmeğin girmemesi hali. Çocukların açlıktan zayıfladığını görmek; bir bebeğe süt bulamamak, bir çocuğun sıcakta çıplak ayakla dolaşması, bir annenin yalvar yakar kapıları çalıp, “ekmek” demesi...

Sarmaşık Yoksullukla Mücadele Derneği’nin raporunu duyduğunuzdur. Dernek, dört yoksul mahallede çalışma yaptı.

Beş bin civarında hanenin kapısı çalındı ve hazırlanan anketin soruları soruldu. Çıkan sonuç mu? Asgari ücret sayılan 500 YTL, söz konusu mahallelerde aylık değil yıllık olarak bir kişiye düşüyor. Yani şöyle diyelim, bir yılda bir kişi yaklaşık 250 euro harcayabiliyor. Hanelerin yüzde 20'sinde sigorta veya başka bir sosyal güvence yok. Yoksulların alabildiği yeşil kart oranı ise yüzde 54 civarında. Lakin yeşil kart bir sosyal güvence değildir. Hanelere ihtiyaçları sorulmuş. Yüzde 30'luk kısım yiyecek diyor. Acil olarak gıdaya ihtiyaç duyduğunu söylüyor. Yine yaklaşık yüzde 30'luk kısım yardımlarla yaşıyor. Hanelerde sürekli tedavi gerektiren hasta oranı yüzde 42 ve neredeyse dört hanenin birinde özürlü var. Daha da vahim olanı, hanelerin yüzde 70'i, gelecekte bir beklentisi olmadığını söylüyor.

Gelecekte beklentinin düşmesi, yoksulluğun temel sonuçlarından biridir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, açlığın temel problemi veya sonucu, insanın midesinin zil çalması değil, yaşamı kontrol gücünü kaybetmesidir. İnsanın, umudunu yemesidir. Hikâye şöyle der: İki arkadaş, fena halde aç ve parasızdırlar. Dolaşır dururlar. Gururlarına da yediremezler birilerinden ekmek ya da para istemeyi. En sonunda Urfa'daki kutsal Balıklıgöl'e giderler. Bilirsiniz, Balıklıgöl'ün balıkları kutsal sayılır ve yenmez. Aksine, beslenir ve onlardan dilek dilenir. İki arkadaş da gidip dua ederler. Fakat gece yarısı artık açlığa dayanamaz hale gelirler ve ortalıkta kimseler de yokken, gidip gölden balık yakalayıp yerler. İşte aç insan böyle umudunu yer...

Açlığın yaşamsal sonuçları

Açlığın yarattığı sonuçların yelpazesi geniştir. “Aç insan hırsızlık yapmamalı, bu ahlâksızlıktır” gibi bir ifade, açlığı direkt algılamayla ilgilidir. Yoksulluk ile yoksunluğu birbirinden ayrı düşünmek gerekir. Bir çocuğun cüzdan aşırıdıktan sonra evine eklemek götürüyor olması gibi bir sonuca gitmek de yanılgıdır. Şöyle düşünelim: İşsizliğin ve açlığın yaşandığı bir evde, 13-14 yaşındaki bir erkek çocuğunun ihtiyaç duyduğu şey pizza, döner ya da dondurma mıdır sadece? Peki ya “dar alanda kısa pas-

laşan” bir çocuğun Adidas marka spor ayakkabı giyinme isteğini nasıl karşılayacağız? Ya da bir kızın oje sürme tutkusunu? Atari oynamayı... Açlık, günlük ve baş edilir bir şey haline geldiğinde, yani sıradanlaştığında, bunun en kötü yansımaları çocuklarda bulursunuz ve acımasızdırlar. Gerçektir çocuklar. En açık haliyledirler. Yani anneleri ya da babaları gibi eve kapanıp utanmazlar. Bir aylık maaşınızı cebinizden aşırır ve gidip onunla spor ayakkabı alıp, atari salonuna gidebilirler. Arkadaşlarıyla o gün bol bol kola içebilirler. Bir Çin malı oyuncak kalaşnikof için balkon kapınızdan içeri girip ceplerinizi kurcalayabilirler. Alabildiğine pis bir gerçektir bu. En az bok kokan ev kadar gerçektir.

Kadınlar... Açlık içerisinde olmalarına rağmen ne demeye on çocuk doğururlar değil mi? Beyaz sosyolojinin bir türlü çözemediği, pembe yardım kuruluşlarının algılayamadığı bir durumdur bu. Burunlarını kıvırıp sosyal hizmet uzmanları, “Ay ama yeter, ne bu böyle çocuk çocuk” derler. Oysa ki, pozitif bilimler bunun cevabını vermiştir. Savaş yaşanan bütün coğrafyalarda doğurganlık oranları artar. Çünkü doğurganlık, bilinçaltının verdiği bir komuttur ve çoğalma güdüsü, korunaklı olmayı hissettirir. Bu durum geleneklerle beslenip, yoksulluğun yarattığı yaşama yön verememe haliyle birleştğinde ortaya işte bu tablo çıkar.

Artık bu tablonun oluşmaya başladığı toplumlarda ortalama ahlâk, bilinç, kontrol aramak manasızdır. Çünkü kontrol kaybı yaşamın tüm alanlarında kendisini hissettirir. Nasıl olur da geleneksel bir toplumda bu denli enteresan cinsel “sapkınlıklar” belirir diye kara kara düşünürsünüz. Ve nihayetinde bütün bu problemlere milliyetçi ve ırkçı tanımlamalarla yaklaşırsınız. Kürttürler. Kürtler böyledir, Çingeneler ise şöyle... Bu tablo elbette faşizmin işine yarar. Geçelim biz bu tanımlamaları. Aptalcadır. Çünkü açlık çoğunluktur.

Açlığın siyasi sonuçları

En zor kısım budur aslında. Açlığın “içeriden” ve “dışarıdan” siyasi sonuçları. Kafadan söyleyelim. Yıllar önce köylerde evle-

ri başlarına “yandırılan” çocuklar şimdi yeni bir kuşak oluşturuyor. Bu kuşak şimdinin 17-25 yaş gurubu çocukları. Yani ki, cepçilik de yapar, slogan da atar. Yapabilir bunları. Ve tabii mahalle mahalle değişir profil. Mesela Bağlar semtinin çocukları silme militandılar. Meşhur Mart olayları, bu gençliğin algılanması için tam isabet bir dönemdir. Bu gençler, köyleri yakılmış, mahallelerin yoksul semtlerine sürülmüş ve PKK ile yaşıt sayılır çocuklardır. Ya da savaş ile... Onların yoksulluğunun, açlığının, evsizliğinin, işsizliğinin kaynağı Kürtlüktür. Evet doğrusu da budur. Kürt oldukları için bu yaşamı yaşamaktadırlar. Sadece onlar değil, bütün Diyarbakır. Ayrımcı politikaların sonucudur yoksulluğun bu hali. Ve aslında tartışmalıdır da... Yıllarca Kürt siyaseti, devletin “yatırım yapmadık böyle oldu, yatırım yapalım terör biter” sözlerine kafadan karşı çıktı. Fakat bir eksiklik vardı her iki tarafta da. Kürt sorunu ne sadece kültürel sorundu ne de yatırım sorunu. Bir bütün olarak Kürtlük sorunuydu. Yani Kürt hem asimile ediliyor hem aşağılanıyor hem de aç bırakılıyordu. Açlık hep geri planda tutuldu Kürt siyaseti cephesinde. Oysa açlık etnikti ve açlığın adı Kürtlüktü.

İstanbul’da ilkokul çocuklarına dönük bir çalışma yürütülmüştü. Çocuklara soruluyordu “Kim fakir, fakir kime denir?” diye. Çocuklar ise “Uzaktan gelen ve düzgün Türkçe konuşmayan çocuklara fakir denir” cevabını vermişti. İşte yine çocukluğun aynası...

Tekrar dönelim gençlere... Bu gençlerin sorunu tam da bu tanımın içine girmektedir. Kürttürler ve Kürt oldukları için bütün bu sorunları yaşamaktadırlar. Dolayısıyla Kürt olmayana karşı öfkeliyimdirler. Cepçilik yaparak Adidas spor ayakkabı alan çocuğun markalara yaklaşımı ile Mart olaylarında marka olan ve yabancı olan dükkânların camlarını indiren gençlerin ruh halinin kesiştiği bir nokta vardır. Bu dışarıdan bakıldığında “milliyetçi” bir eylem gibi görülebilir. Fakat “benim olmayana, benden olmayana lanet”tir bu.

Bu gençlik şu anda Kürt hareketinin yeni bir kuşağını oluşturuyor. O çocuklar Allah vekil dağ çocukları. Tutamaz kimse onları. Onlara artık ne iş verilse dururlar ne de aş. Çünkü

onlar, bu sürecin sonucu ve aynasıdır. Öfkeli ve kinlidirler. Ekmekle, dondurmayla durmaz kinleri. Ve daha açık ifade ile PKK kendisini dağıtmaya karar verse bir gün, en başta bu gençler karşı çıkacaktır. Çünkü ödediği bedelin karşılığını ister.

Arazi kime yarar?

Peki bu tablo kimin işine gelir? İşte bu noktada “açlıkla terbiye” giriyor devreye. Yani yıllarca ayrımcı politikalarla açlığa mahkûm edilen Kürtler bugün “dumanlı havayı kurt sevsin” hesabı, tarikatların, dinî hareketlerin ve AKP’nin hedefindedir. Çözümsüzlüğün, çaresizliğin olduğu yerde herkes Tanrı’ya sığınır. Tanrı’ya ulaşan yollar tarikatlardan geçiyorsa, bu tarikatlar aynı zamanda sana ekmek de veriyorsa, Tanrı çok yakınındadır.

AKP de benzer bir yol uygulamakta Kürt coğrafyasında. Yani önce aç bırakıp, ya da zaten aç bırakılmış olan topluma, bir inayet gibi, kendine ait olanı verir gibi, lutfeder gibi yardım yapmakta. Devlet bu mudur? Yani devletin görevi dayanışmak mıdır? Dayanışma dediğin komşuluk ilişkilerinde, sivil toplumda olur. Peki devlet nasıl halkıyla dayanışır? Zaten halka ait olanı nasıl dönüp de sadaka dağıtır gibi dağıtır? Bütün bunlar olur da kimse kurcalamaz mı “Hop agalar, dangalaklık etmeyin” diye? Devlet nasıl kapı kapı gezip de makarna kömür falan dağıtır? Ayrıca onları aldılar diye yoksul insanlar nasıl “utanmaz” ilan edilir?

Baş dönelim, utanmazlık sistemin kendisindedir ve bok kokmaktadır. O kokunun adresini ararken, kulübelere kapatılmış yarım yamalak çocuklara sataşmayalım; gençlere öfkelenmeyelim. Açlık insana umudunu yedirtir işte..

NOT: Bu yazıyı okuyup da “ne yapabilirim” diyen varsa, Sarmaşık Gıda Bankası’nı arasın: 0412 237 65 51

Diyarbakır'ın "Öbür Yüzü"nü Ararken

Arkadaşımla üç yaşındaki yeğeni, ayak parmaklarının üzerinde dönüp, ellerini narince açmaya ve de "Bakıın, ben bale yapıyorum" demeye başladı. Küçük kızın annesi, bu yeteneğinin değerlendirilmesinden yana. Ama arkadaşşıma başka bir dert peydahlanmış durumda. Çünkü o, Diyarbakır ne zaman karışsa, görüşlerine başvurulana "öteki yüzün" temsilcisi balerin çocukların arasına yeğenin de karışmasından fena halde korkuyor. Hele son günlerde gazetelerde Tan Sağtürk'e ait bale okulundaki çocukların demeçlerini görünce, hepten titremeye başladı.

İşin aslı, ortalık sakinleşip de balerin kızlar "savaş sonrası tanrıçaları" gibi gazetelerde görününce, ben de merak saldım bu Diyarbakır'ın öteki yüzüne... Zira gazete ve televizyonlarda görünen o "öteki" Diyarbakırlılarla bir türlü karşılaşmadım.

Gazetelerde "değişimin adresi" olarak görünen Galeria'dan başlayalım işe... Diyarbakırlıların değişime direnen lisanları önden buyursun. Kolay mı değişim? Değişimin adresinde, balkonda arkadaşşımla çay içiyorum, alt kattan bir küçük kız kafası uzanıyor, "Bağar mısınız, çeyirdek qabuğunuzu atmayın, balqona geliyor" diyor. Diyarbakır'ın değişen yüzünün adresine hiç yakışmayan bir konuşma. Kız sadece "bozuk" Türk-

çe konuşmuyor. Bir de yalan söylüyor. Tövbeler tövbesi, ne çekirdeği?

Galeria'nın altında bir spor kompleksi var. Yürüyüş bantlarına binen, spor yapan, cilt bakımı yaptıran kadınlar, Diyarbakır'ın değişen yüzünün mutlak temsilcileridir diyorum. Konuşmaya başladıklarında, q ve x harfleri dilleri ile bir savaşa duruyor ki, sormayın. Halt etmiş yaşanan olaylar. Q harfi havuzun sularıyla beraber etrafa sıçırıyor. Jakuzi'ye "binmekten" bahsediyor başka bir kadın... Faturanın arasına sıkıştırılmış bir reklam kartviziti giriyor kapının altından: Hewal Sir Ağda Merkezi...

Değişim denen şeyi bulacağım, kararlıyım, aramaya devam ediyorum. Nerede bu düzgün Türkçe konuşan, semizlemiş çocukları olan Diyarbakırlılar? Yok, bulamıyorum...

Arayış esnasında belime ağrı giriyor yorgunluktan. Yeni yapılmış büyük bir özel hastane... Saçları briyantınli, kara yağlız bir röntgen teknisyeni. "Hımmmm" diyorum, "bu olabilir"... Sedyeye uzandığımda duyduğum ses bütün büyüğü bozuyor: "Yenge üç saniye depreşme!"

Hayır! Hâlâ yok değişen Diyarbakırlılar. Neredeler?

Yanımdan belli ki eylemlere katılmış iki erkek çocuk geçiyor. Son zamanın yükselen trendleri onlar. Biri yüksek sesle diğerine diyor ki, "Bize diyorlar Kürt olmayacaksınız, qavıl etmiyem!" "Boşver ya" diyorum içimden, bunlar zaten Diyarbakır'ın bildiğimiz yüzü. Güneş gözlükleri ile parklarda oturup çekirdek çıtlatan, çıtlatırken de dudaklarındaki rujlara çekirdeği değıdirmemeye dikkat eden ve de yükselen Kürtçe türküllere eşlik eden kızlar da kesinlikle değıl değışimin adresi.

Xançepek'te "sesler ve renkler barışa" başlıklı bir etkinlikle Keldani Kilisesi'nde bir araya gelen Ermeni, Kürt, Türk sanatçıların buluşması geliyor aklıma. İçeri girmeye çalışan ancak salon dolduğu için görevlilerce içeri alınmaya bir mahalle sakini kırır... Etkinliği organize eden arkadaşlarımızdan birine şöyle demişti: "Ne bu renkler sesler bilmem ne... Bıraxın bu tırı vırı işleri. Bura benim mahallem... Adam gibi gelip de ki, mahallende böyle bir iş yapacağız. O zaman ben de sana yardım ederim. Ama benim mahalleme gelip beni qapıdan almaz-

san, bacadan girmesini bilirim...” Bu kırık mı değişen yüz? Kesinlikle hayır...

Ve karşımızda ihtişamı ile Mega Center... İçinde Migros’u, sinema salonları, markaların mağazaları ve irili ufaklı cümle dükkânı ile Diyarbakır’ın değişen yüzü. Yürüyen merdivenle çıkıyoruz yukarı. Üst katta Burger King! İşte hepsi buradalar... Aradığım herkes burada! Bir sevinç çığlığı atıyorum. Zira sarışın ve semizlemiş “Berk”, “Çağla” isimli çocuklar, markalı eşofmanlarla bir hafta sonu gezisine çıkmış anneler, yanlarında iri kıyım babalar. Sahi kim bunlar? Çünkü Berkler annelerine şöyle sesleniyor: “Anneciğiiiiim ben kids tenders istiyoruuumm!”

Kasaya doğru ilerleyen tüm babaların gömleklerinin ve tişörtlerinin altındaki tabancalarının kabzaları görünce durumu çakıyorum.

Omuzlarım çökmüş halde eve dönüyorum. Bir küçük kız beni kendime getiriyor: “Abla, xırnigin axmış, saan mendil verem?”

Kurmançlar Bu Tarafa, Zazalar Bu Tarafa

Dersimiz: Dil

Konu: Dil bükülürse ne olur?

Hani Diyarbakır Türkçesi diye bir şey vardır ya? Diyarbakır'ın “yerlileri” de derler “Biz köyden gelmemişiz, yerliyiz...” Bunu, bir beyazlık, bir üst sınıfın mensubu olma edasıyla söylerler. Ki dil orada kırılmıştır da, haberleri olmaz. Kocaman çatlağın üzerinde oturmaktadırlar onlar. İşte oradan başlayıp, berilere uzanan, Kürtçe'nin Türkçeleşme hali ve bir dilin eğilmesinden doğacak yanlış manalara ulaşacağız yazıda. İyi bir girizgâh oldu mu emin değilim. Belki ilerli kısımlarda manalı cümleler kurmuş olurum.

Evvela yazımıza başlık olan hadiseye girelim. Bunu yazacağım, yazarken doğru yapacak mıyım inanın bilmiyorum. Ama fazla kaygı, yazıyı öldürür. Ol sebepten girelim hadiseye...

Diyarbakır'da Devlet Hastanesi'nin kadın doğum bölümünde bekliyorum. Doğuracak olan ben değilim. Yakınım... Koridorun başındaki kapı kapalı ve güvenlikçiler kapıyı tutmuş, erkeklerin içeri girmesine engel oluyorlar. Kadınlarını kollarından tutup getiren ve şikâyetleri direkt kendileri anlatan adamlar, bu güvenlik çemberini aşamayınca sinirleniyorlar. Bugüne kadar görmemişler böyle errrkekklerin kapı dışa-

rı edildiğini. Kadın güvenlikçiye bir şey diyemiyorlar ama on dakikada bir, bir kişi çıkıp erkek güvenlikçiye dövmeye kalkışıyor. Güvenlikçi yigit! Taviz vermiyor. Sonra erkekler orada kapının ardında yığılırken, kadınlar içeri alınıyor. Ve fakat adamlar arkada bağırıyor, “Kardeşim Türkçe bilmiyor haaa! Al beni içeri!” Güvenlikçinin ona da vereceği yanıt var: “Doktorlar biliyor, korkma!”

Kadınlar içeri giriyor. İkinci aşama, kadınların Kumanci mi Zazaki mi konuştuklarını bilmek. Sonra Zazalar başka bir kapiya yönlendiriliyor. “Oradaki doktor Zazaca biliyor” diyorlar. İşte böyle hayatın ritmi bir yerde tutuluyor. Nereden baksan iyidir... Kadınların kendi başlarına muayene olmaları, dertlerini anlatabilmeleri, dil denen iktidarın, yasaların ve erkeklerin elinden alınıp, en mahrem yerde kadınlara sunulması, iyidir...

Devam edelim... Devamı, dilin büküldüğü, kırıldığı yerlerle devam edelim. Şu Diyarbakır Türkçesi denilen hadise ile... Mesela “yürüyerek gitmek” yerine “ayakla gitmek” diye bir ifade vardır. Sanki amuda kalkarak gitmek, yan yan gitmek, kafa üstünde gitmek gibi seçenekler varmış gibi... İlk duyana çok saçma görünecek bir söz! Ancak bunun Kürtçe’den Türkçeye çevrilmiş bir ifade olduğunu bilenler anlar, işin o kadar da saçma olmadığını. “Kendime geziyorum”, “kendime yemek yedim” gibi çevrili ifadeler de böyledir. Başkasına yemek yeme şansı varmış gibi? Çoktur böyle kelime. Bitişik yerine yapışık...

Bu çevrili sözlerden beni en çok güldüren, “koymak” kelimesidir. Bu kelime küfrü çağrıştırdığı için, koymak yerine “bırakma” kelimesi tercih ediliyor. Düşünün bakalım... Ne kadar kullanabilirsiniz ki bu bırakmayı? Çocuğunun adını ne bıraktın? Adını Baran bıraktım... Çayı masaya bırak... Daha da ötesi: “Osman Baydemir bu sene yine adaylığını bıraktı...”

Bir de siyasi literatüre de giren kelimeler vardır. Yine Kürtçe’den çevrilenlerden biridir bulunduğu yeri ve konumu tarif ederken “üstündeyim” demek. “Bilgisayarın üstündeyim”, “yemeğin üstündeyim”, “çayın üstündeyim” gibi... Peki şöyle bir soru ile karşılaşırsanız: “Siz şimdi nerenin üstündesiniz?” Ne cevap vereceksin? Direkt bastığın yere bakarsın, toprak deyip

geçeyim mi tanıyayım mı diye... Bu basit bir sorudur. “Nerede başkanlık ya da yöneticilik görevi yürütüyorsun?...”

İkinci soru: “Siz şimdi nerede kalıyorsunuz?...” Benim gibi bilmezseniz, dudağınızı büküp, “şimdiye kadar ortalıkta mı kalıyordum, adama bak ya” diye mırıldanıp, tam da “evde” diyecekken ikinci soruyla karşılaşsınız. Karşınızdaki, soruyu anlamadığınızı fark ederse tabii... “Hangi kurumda kalıyorsunuz?...” Haaaa, hay Allah iyiliğini versin!

Tabii girmişiz mevzuya, biraz daha açılalım. Dedim ya, bu koymak kelimesi gibi bir sürü sakıncalı kelime vardır. Söylemesi ayıp, “delik”... Sifonu tamir etmeye gelen adam, “Yenge, afedersin, bu deliğe yeni bir conta takmak gerekiyor” diyor. Durduk yere yüzüm kızarıyor. Be adam, niye afedersin diyorsun ki? Bu nasıl bir muhabbettir... Ya da kuyruğa giriyorsun, “Beyefendi önüme geçme” diyorsun, adam sinirle bakıyor, geveleniyor. Sen bunun klasik bir kuyruk gerginliği olduğunu sanıyorsun, adamın mırıldanmasından anlıyorsun ki bu “önüme geçme” sözü, çok ayıp bir söz!

Yani demem o ki, dil dönmeyince olmuyor. Sap gibi ortada kalıyorsun. Ne anlıyorsun, ne anlatabiliyorsun. Hayatı mütemadiyen çeviri yaparak yaşıyorsun. Çeviri hatası bol bir hayat bu. Sürekli dipnotlar gerekiyor. Satırlarımızın altı dipnotlarla dolu. Ne yapalım? “Zengin bir metindir bu” mu diyelim, yoksa “Nırç, çeviriden aynı tadı alamıyorum” mu? Bakalım işte... Bu da böyle bir yazı olsun. Kenarda dursun...

Sempati, Tolerans ve Suç: Qırıxlıx!

Yazının başlığında bu kelimeyi yani “qırıx”ı gördüğünüzde pek çoğunuzun aklında sempatik, harbi, enteresan birtakım “delikanlılar” canlanıyor değil mi? O sempatik şahsın sırtındaki satır nedense bir aksesuarı tamamlarmışçasına sevimli, bıçak ise ucuna yerleştirilen ve sırta batmasını engelleyen şarap tıpasıyla bütünlüklü... Bu bütünlük, “Kurtuluş Savaşı”ndaki efeleri çağrıştırır ve de bir yanıyla “milli”dir, öyle mi? Peşinen söyleyeyim dostlar, bu yazıya sebep, qırıx kültürünün milli duygularla ve siyasal argümanlarla donatılmış bir “şirin” şehir kültürü olmadığı, aksine, geri ve de suça meyil taşıyan, “meyil” ölçülerini de epeyce aşmış bir şehir örgütlenmesi olduğu kanaatidir!

Gidelim gerilere... Merkez üssü Diyarbakır olan “qırıx”lık kültürü, bir şehir kültürüydü hatırlanacağı üzere. Xançepek gibi mahallelerin delikanlılarının oluşturduğu bir kültür. Belde satır, alemde delikanlı, mahallede bekçi, öteki mahallelerde hırsız, alemde esrar, duyguda “ax ulan!”... Siyasallaşma süreci ile birlikte milliyette Kürt, “ideolojide” özgürlükçü! Pek çoğuna sormuşumdur bu işin raconunu: Kendi mahallesinde hiçbir kadına kıza laf atmaz, attırmaz, yan gözle bakmaz; hırsızlık yapacaksa kendi mahallesinde yapmaz; kavgada yiğittir arkadan vurmaz; sözü harbidir yalan konuşmaz; büyüğe saygı, küçüğe

sevgiyi bilir... Zaman oldu, siyasallaşma ile birlikte tabii ki qırıklar da ikiye ayrıldı: Yurtseverler, Hizbullahçılar... Yurtsever qırıkların aslında şehir efsanelerinin kahramanları olma süreci tam da burada başlıyor. Zira eylemlere katılan, dağa giden, kavgalarda ön saflarda olan ve de korumasını bilenlerdi qırıklar. “Gelinen aşamada” diye başlayan süreç tahlillerine girmeden evvel, qırıklığın aslında politize olmadan önce de nasıl bir kültür olduğunu yoklamakta fayda var. Zira eski günleri yadedenlerle konuştuğumda dahi, şöyle cümlelerle karşılaşınca, bu kültürün ne olduğunu tam manası ile çözemiyorum: “Eskiden böyle miydi? Hiçbir şeyin ayarı kalmamış, millet kendi mahallesinde eve giriyor; kendi mahallesinde kariya kıza laf atıyor, ahlâksızlık yapıyor...” Ortadaki somut durum şu: Qırıklıx, kendi mahallesi dışında zarar verebilme ihtimalidir! Bu zarar kelimesinin çitasını da hemen şimdi koyalım. Bir kadın olarak ben, kadınlık kimliğime saldırıyı, bir gün kaçırılıp bir ormanda göçertilmekten başlatmıyorum.

Siyasallaşma sürecinde qırıkların da politize olması, Diyarbakır için konuşacak olursak, “bizim çocuklar” düşüncesini beraberinde getirdi. Yani artık örgütlenmelerin yapıldığı mahallelerde bir de milisler vardı. Ve bu milislerin gözü karaydı. Lakin göçle beraber kent kültürünün başka bir biçime kayması, yoksulluğun, açlığın da gözle görülür hal alması, qırıkların seyrini ve sosyolojisini değiştirdi. Bu değişiklik, “kendi mahallesinin efendileri” olan topluluğu, varoluş özellikleri üzerinden düşündüğümüzde, “diğer mahallelerin de efendileri” haline getirmek yerine, her yerin “tehlikelisi” pozisyonuna ulaştırdı. Bir kentin göçle beraber yoksulluk ve sefalet içerisine girmesinin politik argümanları oluşturulup, politik analiz ve talepleri belirirken, bir şeyin göz ardı edildiği kanaatindeyim: Hırsızlık, bir ihtiyaç olmaktan çıkıp, bir kirlenme ve çürümenin hızla ilerleyen hastalığı haline gelmiştir! Hırsızlığın yaygınlaşması, göç ve yoksulluk ile açıklanmaya devam ettiği sürece, kirlenme de devam edecektir.

Peki, bu kirlenme, qırıklıx kültürü ve siyasal argümanların bağlantısı ne? 350 bin nüfustan, 1,5 milyonu aşmış bir nüfu-

sa ulaşan Diyarbakır için “yoksulluk” hazır şablonu ile açıklama yapmak, sadece bilimden sapma değil, büyük bir tehlikeyi farkında olmadan örtbas etmektir. Bu göç ve yoksullaşma sürecinin, geri bir kültürle bir araya gelmiş insanların, kendi kültüründen de sapıp, daha devşirme ve daha geri bir noktada bir araya gelmelerinde etkisi olabilir. Ve bu sürecin ardından, sanıyorum ki “qırıx” kelimesi yerine başka bir kelime bulmak gerekiyor. Zira bu sempati, suça doğru koşar adım ilerleyen “şehir efsaneleri”ne verilmiş en büyük hediye gibi görünüyor.

Ne peki bu sempati? Diyarbakır’da hırsızlıkla ilgili bir diyaloga denk geldiğinizde şu cümleleri sıkça duyarsınız: “Arkasından Kürtçe bağırdım, dedim law ben ... kurumu çalışanıyım, geri getirdi”, “Çantamda kurum kimliğini görünce iade ettiler”, “Onlara ulaştım, geri verdiler”, “Tanıdık çıktı”... Bütün mesele, bu saldırıdan “bela almadan” kurtulanların anlattığı hikâyenin, bir şehir efsanesini hızla büyütmesi ve sempatikleştirmesidir. Lakin “kim yurtsever değil?” sorusunu sorduğun bu şehirde, herkesin evine en az iki defa hırsız girmiş olması, bu sempatinin duvarlarını balyozlarla zorlayan bir gerçek! Ve Newroz alanında da herkesin soyulması, balyoz darbelerinin ses olmaktan çıkıp, duvarı epeyce deldiğini kanıtlayan daha “iyi” bir gerçek!

Siyahi mücadeleyi bilenler, bu mücadelenin zamanla nereye evrildiğinin takibini de muhakkak yapmıştır. Sistemlerin oynaması, yönlendirmesi gerçeğini biz yine de at nalı gibi alıp, duvarımıza asalım. Lakin toplumsal alt-üst oluşlar, yerini gündelik sakinliğe bırakmaya başladığında, herkes olmasa bile pek çok insan, bildiği ve tanıdığı kendi kimliğine döner. Bu kimlik, toplumsal travmalarla beslenmişse, daha da keskin olur. Siyahların bugün pek çok ülkede suç şebekeleri haline dönüşmesi ve ne yazık ki, Kara Panterlerin kimi kadrolarının da doğrudan bu suç şebekelerinin baş aktörleri haline gelmesi, bize “bu iş nereye varır” sorusunun cevabını sırtarak veriyor.

Qırıx kültürü ya da qırıx kültürü ile başlayıp, zamanla başka bir hal almış bu suça meyil örgütlenmesi hakkında bir yazıda derin çözümleme yapmak mümkün değil elbette. Lakin bu kültürün hızla genişlediğini ve sadece hayatı değil, düşünce-

yi, dünyayı riske attığını görmekte fayda var. Son söz, cüzdanını geri almayı becerenler, siz siz olun, karşılaştığınız delikanlıların aksanını kullanarak, kendi şehir hikâyenizi yazmayın. Bu sizin “kahramanlık” hikâyeniz değil, duyduğunuz ses, bir kahramanlık destanının üstüne kusulmadan evvel, derinden gelen öğürtüleridir!

Ve en son söz... Ne dışlamak ne de sempatikleştirmek... Gördüğümüzün “seyirlik bir oyun” olmadığı, bu perdenin kapanabilmesi için alabora olmuş bir gemiye sarılan tayfa gibi, kaptan gibi sarılmakta fayda var geminin her bir yanına. Cüzdanın değil, yaşamın elden gitmemesi için herkesin yapacağı bir şeyler var elbette. Önce benzeşmemek...

Diyarbakır'da Bir Gün

Sonbahar da gitti! Gökyüzü sağanak. Güne başlamak bu kentte, cepteki ekmek kırıntılarını bulup bulup yemeye benziyor. Sonra dökülen kırıntıların peşine düşüp, bir kentte, şu kışın başında, şu hayatın devr-i daiminde, sokaklar açıyorsun. İzi ni sürdüğün, geleceği üstüne kurduğun yaşam, ne zaman düşer yakadan? Ne zaman arşivler yanar da hayatın döşemelerini sil baştan kurgularsın? Diyarbakır'da bir sabah! Akşamdan kalma bir sabah!

Hayatın akışı bu kentte, ayağına atılmış kement gibi. Adımını attıkça tökezliyorsun. Bir kente acımak, bir kentin sokaklarında sarhoş bir şair gibi dolaşmak ve yarı ayık kafa ile burnuna çektiğin insan kokusunu, gün ısıdığında gayri resmî erlerin geçit töreni gibi, kırık kırık yazmak değil mesele. Mesele, insanın kimliğini kaldırıp da, bir kentin kimliğini taşıması ve o kentle anılması da değil. Ki değiştikçe kent, görmek istediğin gibi bakar, bulamayınca istediğinizi, kendi yokluğunuza akarsınız. Hiçliktir sonrası. Bu da değil!

Bir Pazar sabahı, bu kent ve siz, normale dönmek istedikçe, akan suların önündeki taşları temizleyip, tüm kanalları kendi hırçınlığına bırakmaya çalıştıkta, bir suret gelip oturur tüm mevsimlerin ve günlerin üstüne. İşte bugün, *Gündem* gazetesi-

nin kapağında, elinde kesik kafa ile objektife bakan askerin yanında akan sütunda, korucuların neler yaptığı yazıyordu. Haberde diyordu ki, Midyat'ta korucular, 1993 yılında 20 köylüyü taramış, sonra da kafalarını kesmişler.

Bir kent sabah kahvaltısını yapıyor. Fırınlarda ekmekler pişiyor. Okul çocukları Pazar uykusunda. Yağmur çöplere yapıyor, kömür kokusu genize! Bir kent güne başlamaya çalışıyor. Bir kent, gri binaların gizli arşivlerindeki daktilo nüshalarına takılmış; gayri resmî evraklar, alın yazısı gibi düştükçe raflardan, “yazgı” denilen mistik kavram, alabildiğine ürkütücü, alabildiğine hain kalalakalıyor. Evraklar düşüyor raflardan evet, “gizli” ibareli anlar çözülüyor; kavramlar ise is gibi yapıyor her şeyin üstüne. Genize ve ekmegin üstüne! Affetmek ve bağışlamak nedir? Yaşam nasıl örülür, nasıl kalkar is? Öfkenin ve kirin sökülebilmesi ve bağışlamanın yüce bir erdemden çıkıp, bir köyün ortasında yeşerebilmesi kolay mıdır?

Bir sabah, çocuklar uykudayken, bir kent uyanmaya kalkışırken, affetmenin, bağışlamanın ve unutmanın umudu, çözümünü en zor bulmaca gibi, kuşakların önünde duruyor ne acı ki. Malın, mülkün, canın ve haysiyetin alındığı bir berbat “yazgı”nın “gizlilik” belgesi nasıl silinir, hangi raftan düşer de sökülür evraklar? Yaşananlara baktıkça, soru cümleleri kurmak ve dünyanın zor problemini daha da çözümsüz hale getirmekten başka bir şey kalmıyor. Ya da demek lazım ki tek seçenek kalıyor: Kuşaklar değişmeli!

Orta halli bir anne babanın, elinde ne var ne yok bir kenara biriktirip, çocuğunun geleceğini kurgulaması gibidir aslında yaşadığımız her şey. Unutmak ve bağışlamak, kuşakların değişmesi ile olur biraz da. Evini yakmış birinin ellerini gördükçe bileyleyirsin; bilirsin, çocuğun görmemiştir, görmediğinden öfkesi azdır. İşte şimdi, daktilo nüshaları ile hayatları düzenlenmiş bir kuşağın insanları olarak bizler, yasaları değiştirebiliriz ama yazgı biraz daha hattatlık ister. Zaman geçer, kafaları ve gövdeleri ayrı yerlerde yatanlar; bir ülkenin coğrafya kıvrımları olarak kalır; zaman geçer, kentlerle birlikte uyanır çocuklar. İzsiz ve ıssız bir yoldan, yeni kanallar açar. Suyun yönü

değişir. Deşildikçe toprak, daktilo nüshaları ve kesik başlar bulunur, bir geçmiş zaman yazgisından kalma!

Biz Buraların Çiçeğiydik...

Diyarbakır'da Kültür Sanat Festivali'nin açılış yürüyüşü yapılyordu geçtiğimiz Mayıs ayında. Yer Dağkapı Meydanı'ydı. Üzerlerinde bilindik Diyarbakır şalvarı, yelekler, ellerinde davullar ve sivri burunlu ayakkabılarıyla ortada toplanmıştı bir grup erkek. O kadar düzenli vuruyorlardı ki davullara, halay çekenler, bu düzene ayak uydurmakta zorlanıyordu. Ve nihayetinde yürüyüş başladığında, işte o sıra hepimizin ilgisini çeken bir pankart taşıdı davulcular: Diyarbakır Romanlar ve Domlar Derneği...

Festivalin yürüyüşünü organize etme işi onlara verilmişti. Roman kelimesini bilirdik de bu Dom sözcüğü biraz enteresandı. Hani zomları falan da bilirdik... Dağ başlarında sürüleriyle beraber yaşayan o darmadağın saçlı sarı çocukları, yüzlerine konan sinekleri ve gözlerindeki dağ ötesi  rkekliğiyle... O günden sonra bir daha görmedik Domları. Gel zaman git zaman merak ettik, ne yaptılar diye. Tam da meraklandığımız günlerde, kış başlarıydı ki öğrendik, derneği resmen kurmuşlar.

Diyarbakır'ın surlarına bakan, eski bir binada, eşyasız bir dernek... Dernek olma gereği olarak bir Atatürk portresi, bir masa ve içinde parlak giysili, sürmeli, hızmalı Dom kadınları; elektronik müzik ortalığı  ıstak  ıstak inletmeye başlayınca, ellerindeki davul-zurnalarını duvara asmak zorunda kalıp,

kara kara düşünen Dom erkekleri... Göçebeliği mecburi bırakıp, yerleşik hayatın zorluklarıyla çırpınan bir naçar topluluk ve gençlerini “kötü alışkanlıklardan” korumaya çalışan, her ne kadar gezgin olsa da aşiret kültürünü bir yerden tatmış olan ve yine düşünme düşünme yol bulmaya çalışan Dom “büyükleri”...

Derneğe geçmeden evvel kısa bir tur atalım. Kimdir Domlar? Ya da daha geniş anlamıyla Mırtıplar, Qeraçiler, Eleğçiler ve türlü türlü adla, en nihayetinde, onları kızdıran ve ısınamadıkları isimle: Çingeneler... Domlar ya da Mırtıpları en çok sinirlendiren kelime bu. Katiyen kabul etmiyorlar bu ifadeyi. Dışarıdan, yakıştırmalık bir ifade gibi Çingene. İçinde pek çok sevimsiz alt kodu taşıyor.

Mırtıp ise daha ziyade Mardin-Midyat dolaylarındakilere deniliyor. Ellerindeki rıbapla öyle şarkılar söylüyorlar ki Kürtçe, neredeyse Kürtlerden daha fazla besliyorlar bu kültürü. Ki zaten Mirado, Ekremo gibi isimler, Kürtleri, Mırtıplara her daim borçlu kılıyor. Oldukça samimi ve sempatik çıkan sesler, rıbapla beslenip, bir dili ancak bu kadar özgürleştirebilir diyor insan. Evet, galiba Mırtıplar için bunu söylemek mümkün: Kürtçeyi özgürleştirenler. Yakasındaki düğmeleri açıp, tıpkı şarkılarındaki güzellmeler gibi, göğsüne, memelerine, dudaklarına göndermelerde bulunmanlar... “Sabîha min çîyayî ye aman yar yar / lêv sor ê, memîk spî ye, şîrin yar Sabo...”

Diyarbakır bölgesine gelince... Karacadağ galiba bu bölgedeki herkes gibi, Êzîdiler gibi ya da şêxlere gitmek isteyen gönül müritleri gibi, Domların da baktığı bir yer. Bahar geldi mi hâlâ duramazlar şehirlerde. Köyler boşalıp, yaylalar yasaklanana kadar Şubat ayı dediğinde yük tutmaya başlayan, eşeklerini, katırlarını, çadırlarını, tavuklarını ve çocuklarını toplayıp, yayların ve köylerin yolunu tutan Domlar, şimdilerde eskiyi yad edip, ancak Karacadağ’a kadar uzanabiliyorlar.

Çingene ha Çingene!

Dönelim tekrar derneğe ve dernek başkanı Mehmet Demir’den dinleyelim.

Mehmet Demir bugünden yana o kadar dertli ki, geçmişe gidebilmek çok zor onunla. “Derdimiz çok ama dil yetmiyor, her şeyi anlatamıyorsun ha!” diyor.

Bağlama çalan “Zülfikar” adlı bir dedenin torunu Mehmet Demir. Ve bağlamadan söz açılınca, “Aşığız biz aslında. Ama işte kime anlatasın, Çingene diyip kenara itiyorlar” diyor. Babasının ise sözü geçen bir adam olduğunu söylüyor. Domlar arasında yaşanan bir husumet nedeniyle çadırında uykuda öldürülmeseydi eğer, çok daha fazla gezeceklermiş yaylalarda, köylerde. Babası, hayvanlar alır, köylülerle ortaklaşa beslemiş. Hayvanı olmayana verip, yılın belirli aylarında gidip, payına düşen sütü, peyniri almış. Ve bunlar bir yana, asıl zanaatları olan müzisyenlik ise dededen başlayıp, Mehmet Demir’in kendi oğluna kadar geçmiş. Evlerine gidiyoruz. Yılmaz Güneyli odada, genç oğlanın iki küçük “veledi” var. Yerinde durmuyorlar. Görünen o ki, biraz daha boy atsalar, onlar da ellerine alacak davulu... Şimdilik dedeleri Mehmet’in deyiimiyle tam bir Dom çocuğu onlar. Odaya, kafalarına un dökmüş halde giriyorlar. Mehmet Dayı sinirlenip, kollarından tuttuğu gibi dışarı atıyor. Muhabbete devam ediyoruz...

Bahar geldiği vakit toplanıp dolaştıklarını yazıyor. Merkezeye yakın yerlere çadır kuruyorlarmış. En fazla yaptıkları, düğün kaldırmakmış. Nerede bir düğün olsa, gelip çağırırlarmış. Ermeni bir ustanın yaptığı zurnalar ile Malatya’dan alınan davullar çalmaya başlar, büyük köyler, büyük aşiretler, kapılarını açarmış Domlara... Ayrıca her kişi, kaldırdığı hasattan ya da yaptığı peynirden, çökelekten pay koyarmış kenara Domlar için. Bu böyle köylüler ile Domlar arasında oturmuş bir hukukmuş. “O zamanlar biz bu bölgenin çiçeğiydik” diyor Mehmet dayı. “Gittiğimiz düğünleri seyretmeye doymazdınız...” Devam ediyor: “Yeşil yaylalarda binbir çeşit ot toplar pişirirdik, et yanında halt etsin. Bahar dedi mi kaya başlarında oturur, keklikleri dinler, seslerini çıkarırdık kavalla... Kaval çalsak, derdin ki, keklik ötüyor. Altın diş yapardık. Elek yapardık. Divanlarda çalardık. Alevisinden Ezidisine, Ermenisinden Süryanisine, kim ki düğün yapsa, bizi çağırırdı. Şimdi mi? Allah şahit, Kur-

ban bayramında birisi demedi bu evde çocuk var, yaw bunlar da insandır, canı çeker, bir parça et verelim. Kalktım, yumurtlayan tavuğu kestim, çocukların gözü kalmasın diye. Düğünlerde şimdi elektronik sazlar çalıyorlar. Kimse bizi çağırılmaz oldu. Davulu omzumuzu alıp yürüyoruz, çocuklar arkada bağılıyor Çingene ha Çingene... Anlatmakla bitmez!”

Anlatmakla bitmiyor hakikaten. Bir toplum nasıl oluyor da sadece başka bir millettten olduğu için hem milletin hem devletin gözünde bu kadar incitiliyor? Ki bu kadar çok dolaştıklarında köy köy, bir aşiret havası var Domların üstünde. Yaşamları “henüz” suç üstüne kurulu değil. O denli marjinalleşmemişler hâlâ! O denli Kürtleşmişler ki, ayırdına varmak mümkün değil. Domcayı kendi aralarında konuşuyorlar. Yarısi Kürtçe yarısı Domca olsa da...

Mehmet Dayı her seferinde ellerini havaya kaldırıp, son çırpınıyla Allah’a sığınıyor. Gençleri korumak için çırpındıkları her hallerinden belli. Dernekte kurslar vermeye başlayacaklar ama dernek o kadar soğuk ki, orada durmak yerine, karşıda surların dibinde oturup, misafirlerini de orada ağırlamayı yeğliyorlar. Hal böyle olunca kurslara da başlayamıyorlar. Fakat enteresan tabii, bu zorluğun, bu açlığın ve yoksulluğun içinde, defalarca kez ödül almış olan Mehmet Dayı şimdi de Çin’e gitmeye hazırlanıyor. İstanbul’dan bir halk oyunları ekibine çalacak oğluyla beraber. Dayının bacanağı, “Ben Çin kızlarını çok severim” diyor. Hızmalı, sürmeli karısı öteliyor, “Allah aşkına, onlar benden daha mı güzel” diye. Devam ediyor kocası: “Yaw sen dünyanın en güzelisin. Ama ben onları beğeniyorum...”

Bakalım, Mehmet Dayı burada bulamadığı hürmeti Çin’de bulabilecek mi?

Diyarbakır'ın Festivali

Diyarbakır'da sıcaklar bastırdı. Ekinler kurudu, şimdi otlar sararıyor. Ceketlerini ters çevirip, şapkalarının arkasını önüne verip de tanrıya el açıp, yağmur dileyenlerin dilekleri kabul oldu mu, bilemiyorum. Yağmur yağdı yağmasına da, kurumuş ekinleri diriltemedi; üstüne bir de mercimekleri kırdı. Yani kimisi belki arabesk bulsa da, “Mezar kaza kaza kederli, kızgın tohum serpe serpe hünerli” sözleri ne çok uyar şu Karacadağ, Lice, Dicle köylülerine. Kızgın tohum serpemeseler de yakılmış köylerin kurumuş arazilerine, mezar kazmaktan kederli oldukları, her gün dolmuşta, yol kenarında, mahalle arası kahvelerde oturan yaşını almış erkeklerin yüzünde hissedilmekte hâlâ. Bu coğrafyaya yazılan her dörtlük, zamanın tozlu raflarına kalkamadan, yaşlanmadan, sürer gider bu nedenle. Varsın 1950'lerde yazılsın, varsın 1970'lerde...

İşte böyle ilkbahar dediğimize sararmış otlar, kurumuş ekinler, ölen çocuklarla girerken, yaşlı bir anneyi sakinleştirmek için etrafına toplanan kalabalık gibi geliyor bana Diyarbakır Festivali... “At karanı, kalk hele yerinden, bak debelenip dönüyor dünya!” Tam da böyle işte...

Geceleri gürül gürül kalkan bomba yüklü uçakların ardından perdesini aralayıp bakan bir dağ çocuğu annesinin kederi

bir kentin tüm gecelerine korku düşürürken, yine de, her şeye rağmen, Şêx Saîd'in idamını gören surların ortasında, Dağkapı Meydanı'nda tüm zamanların sürgünleri Çingeneleri, yani ki Domları, rıbapçıları, davulcuları buluşturup halaylar çekmek, herhalde bize mahsus. Yadırgadığımdan değil, handiyse diyeceğim, halay olmasaydı eğer, yani bablekan, çepik olmasaydı, ölürdü bu halk, ölürdük hep beraber. İyidir, iyidir bence. Oynamayı bilmeyen, ağlamayı da beceremez.

İşte şimdi şehirde festival zamanı. DEHAP, vaktiyle belediyeleri kazandığında başlamıştı festivaller. O zamanlar, Kürt siyaseti de "barış" argümanını oluşturmuş, festivaller de gelip bu argümanın üstüne kurulmuştu. Ve tam da o zamanlar, ateşkes ilan edilmiş de şehir uzun bir aradan sonra çöp tenekelerine kavuşmuştu. Bilir misiniz bilmem, uzun süre yasaklıydı çöp tenekeleri. Bomba konulur hesabına... İşte böyle hem çöp tenekelerine hem ateşkese hem de festivallere kavuşunca kent, İstanbul, Ankara, İzmir'den olmadık insan geldi şehre. Sanatçılar, şairler, siyasetçiler... Festivallerin ilk olmasından herhal, hele de beyaz tülbentli kadınlar, "barış anneleri", her gelenin boynuna sarılır, döndükleri zaman barışa hizmet edeceklerini ve barış denilen şeyin, yani dağdan çocuklarının inmesinin çok olabilir, kolay bir şey olduğunu sandılar. Asker ve polisten, memurdan ziyade "Türk"ün pek girmediği şehirlerde, yeni bir kapı açıldı da onlar sayesinde barış gelecek sandılar. Abartmıyorum, iyi biliyorum, pek çok kadının böyle boyunlara sarılıp "gidin barışı getirin" dediklerini. Ve tabii Diyarbakır'dayken şiirlerindeki Kaz dağlarını Cudi Dağı yapanlar, oryantalizmin huşusu ile sağa sola sarılanlar döndüler, hiçbir şey gelmedi. Getiremezlerdi de. Lakin nerede durabilirlerdi, o ayrı ve uzun bir tartışma mevzuu.

Ve böylece, yıllarca süren festivallerde artık gelmedik sanatçı kalmadı. Diyarbakırlılar da baktılar ki böyle getire götüre, taşmalı servislerle olmuyor bu iş. Sahneye çıkıp sempati içinde mesaj verenlerin, sahne arkasındaki "paramı verin, Kürtçe şarkı söyleyen çocuklarla sahne almam" lafları, işi başka yere evriltti. Şimdi bir yandan Kürdileşirken festivaller, bir yandan da

“kardeşlik” ayarını bulabildi. Çünkü popülizm hiç kimseyi bir yere götürmedi.

Bu sene, her türlü din, her türlü kültürü buluşturuyor festival. Ve Kürtlerin filozofu, dünyanın aşk destancısı, yani *Mem u Zin*’in yaratıcısı Ehmedê Xanî’ye adandı festival. Festivalin bir gününde ise sadece uluslararası Ehmedê Xanî sempozyumu var. Başlıklar heyecan verici. Bakalım...

İşte böyle, biz, savaş uçaklarının gürültüsü altında gündüzleri müzik dinleyecek, söyleşilere katılacak, geceleri yıldızları seyredeceğiz. Kaymamaları dileğiyle...

★

Düğün ve Cenaze

Farkındayım, memleketin gündemi pek ağır. Ergenekon iddianamesinden her gün yeni bilgiler dökülüyor ortaya. Bir yandan sendikalar ile hükümetin pazarlığı, restleşmeler... Ve farkındayım, sıkıldınız bizim bu bitmek bilmez “Kürtlük” sorunundan. Ne çok ağlarız biz! Dünya bizim etrafımızda dönermiş gibi, ne çok sızlanırsınız. En amatör, en yeni yetme sivil toplum kuruluşu bile dinler dinler de bakar ki “iş yok” bu Kürtlerin yakınmasından. Sıkılır, geri durur. Sıkıcıyızdır biz. Dönemselizdir bir o kadar da... Umutlanırsınız kimi zaman memleket dönemeçlerinden. Kimi zaman susmak gerektiğini hissederiz. İşte şimdi, şu anda, Diyarbakır’da bir gece vaktinde, Suriye’den gelmiş kum fırtınasının gökyüzünü kapladığı bir gece yarısında, sorgulamaktayım uyumuş kafamla, “Ortadoğuya’ya mı düşeriz usta, Avrupa’ya mı?” Susmamız gereken bir iklimde miyiz, bağırarak mı gerekir? İnilti gibi çıksa da sesimiz...

Bir şiirin sözleri der ya, “mezar kaza kaza kederli”... Kimi vakitler, hele de gece ise, sığınırım bu söze. Bir toplumu en iyi anlatır derim bu dizeler. Bugün yine bu mini minnacık cümlelerin gölgesindeyim. Varsın olsun gece... Ne hacet güneşsizliğe... Bir düğün salonu... Bir düğün salonu neyi çağırıştırır? Müzik eşliğinde salona giren gelin ile damat; sonra o kat kat pasta. Gelin-

le damat, alışık ama bir o kadar da sıkıcı biçimde keserler pastayı. Nereden icat olmuşsa, çaprazlama geçirip kollarını, birbirlerinin ağızlarına verirler bir dilim pastayı. Yüzlerce göz eşliğinde. Rujunu bozmamaya dikkat eder gelin. Damat ise sorgulamadadır. Sırayla kenarda izleyen “bekar erkek” arkadaşlarının “erkekliğe sığmayan” bu garip davranışını nasıl yorumlayacaklarının derdi tasası içinde... Yine de yenir pastalar. Sonra kolalar dağıtılır... Adam başı bir tane. Mümkünse çocukları saymadan. Ağlasa zırlasa da çocuklar. Hele Diyarbakır ise... Düğün salonunun arka kapısını keşfeder de çocuklar, arta kalmış artık kolaları 32 dişten tekml bir sırtmayla, kafaya dikerler. Garsonlardan kaçak.

Peki ya “evlenen çiftlere mutluluklar dileyen” bir düğün salonunda mevlüt okutmak nedir? Veya şöyle diyeyim, her ilçenin bir “taziye evi” kurduğu bir kentte, taziye evleri dolu olur da, bir düğün salonunda verilirse mevlüt? İşte bu “pazartesi sendromunda”, bir düğün salonu ki adı Barış... Bir garip kelime bu barış... Mevlüdü veren evin apartmanının girişinde “Diyarbakır’a barış geldi” başlıklı bir el ilanı yapıştırılmış. Duyan, gören der ki, Diyarbakır’a barış gelmiş. Okursun altını. Yazar ki, “Barış seyahat, huzurlu yolculuklar diler...” Bir seyahat firmasının yarım saatlik ihtiyaç molasına takılıp kalırsın. Elinde patentsiz, bozuk bir topkek ile...

Sonra yönünü çevirirsin Barış Düğün Salonu’na... Dedim ya, evlenen çiftlere mutluluklar diler salon sahipleri. Gelinli damatlı fotoğraflar vardır. Fakat, beyaz başörtülü kadınlar toplanmıştır salonun bir kenarına. Dualar okunur, eller yüzlere sürülür. Kaybedilmiş çocukların ardından, bir göç kavminde heybeden düşen sahipsiz çocuklar gibi kalmıştır analar. Ellerini yaşlı gözlerinin üstünde gezdirir, çocuksuz, “El Fatiha” niyetine dolandırırılar parmaklarını. Ki “el ele, el yüze”dir bu yokluğun tanımı. Çocuksuzluğun sonsuz boşluğu...

Sonra mesela bir slayt gösterisi yapılır. En az artık kola içmenin keyfini yaşayan kırık kafalı bir çocuk keyfindedir slaytta gösterilen Cumali adlı çocuğun 32 diş gülümsemesi. Her çocuk gibi. Anasını gördüğü anda gülen her çocuk gibi gülüm-

ser Tunceli'den Kayseri'ye sürgün bir Kürt çocuğu. Sen, mevlüt niyetine dağıtılan pirinç pilavı ile etli haşlamayı boğazından geçirmeye çalışırken, sorarsın, her çocuk gibi, bu çocuk da neye güler? Dağda ölen bu çocuğun, vaktiyle, yani meşhur Esat Oktay Yıldırım döneminde, Diyarbakır Cezaevi kapısında, anasıyla babasının görüşü için beklediğini öğrenirsin. O meşhur köpek Co'nun yattığı yeri temizleyip, insan dışkısı içinde yüzerken, "Türkçe konuş çok konuş" vecizesinin altında, dışkının havuzunda sınav çekerken ana babasının, o çocuğun bir ziyaret saatinde, cezaevi avlusunda gülümsediğini, o gülümsemenin bir fotoğraf karesine dönüştüğünü öğrenirsin. Sonra o karenin tüm mahkûmların koğuşuna yayılıp "yaşamın gülümsemesi" yazısı ile ranza başlarına asıldığını öğrenirsin. O çocuk büyür. Diyarbakır Cezaevi'nde yaşananların hikâyesi ile büyür. Cezaevi kapısında bekleyen bir çocuğun devletle tanışma hikâyesidir bu. Sonra o stratejik araştırma merkezlerinin raporları, terör uzmanlarının beyanatlarında olduğu üzere, "PKK Diyarbakır Cezaevi'nden çıkmıştır" demecine paralel, çıkar dağa. Ve sen o 32 dış gülen, iki buçuk yaşındaki bir çocuğun yüzünü, bir düğün salonunda, bir mevlüt vaktinde, bir "el Fatiha" sesinde görürsün. Dersin ki, "Tanrım, aşağı in, korkma!"

"Tanrım korkma" dersin. Cenaze kaldırmaktan yorulmuş bedeninin, empati denilen o sihirli sözün, hangi coğrafyada, ne işe yaradığını peşine düşmüş olduğunu görürsün. Bitap düşmüş ruhun, hangi ölünün "daha çok ölü" sayıldığı bir şaşbeş vakitte toprak serper kalbinin tüm bölgelerine... Doğusu, batısı, kuzeyi, güneyi ile. "Tanrım" dersin, "toprak doldu yüreğim, in aşağı..."

Sonra etrafına bakarsın. Ölüler, "memleket gündeminin" ne tarafına düşer, gündemde midir ölüleri yazmak, ölüleri anlatmak diye düşünürsün. Mevlüt yemeği yemez oysa ölülerin anaları. Sessiz ağlar, aç dönerler evlerine... Diyarbakır sıcağında, bir ayran çorbası çeker bazen yürekleri. Boğazlarına düğüm lenir ekmek. Anlarsın. Bir gencecik ölünün ardından, etli güveç, pirinç pilavı yemek sevapmış. Canına değsin genç ölüle-

rin. Ruhlarını şad etsin niyetine, boğazına dizilse de lokmalar, geçirmeye çalışırsın.

Kimin ne şekilde öldüğü, hangi üniformayı taşıyıp, yer kürenin hangi kutbunda “eyvallah” dediği değil mesele... Genç ölülerin yemeğini yemek hangi aç karnı doyurur dostlar? Hangi dua kabul olur, hangi ruh şad olur? Açalım elimizi hep beraber: El Fatiha... Tanrı katında şahadetse mesele: Fatiha... Arınacaksak eğer çok duayla: El Fatiha...

Ka Bêje!...

İnşaatlarda çalışırken, yoldan yöreden geçen birtakım elbise-
li beyin kartvizit uzatması ile bir başka dilde şöhretin kırmı-
zı yapraklarını başlarından aşağı döktürmedikleri için onlar
hâlâ dengbêjdirler. Sesleri, sallana sallana giden dolmuşların
ana yollardan topraklı köylerin, ilçelerin yollarına saptığı an-
da yükselir. Yolların tozu, dağların rengi, arazilerin düzlüğü
ve arabanın arkasında Kürtçe koşturan çocukların varlığı, an-
cak onların sesi teypten yükseliyorsa görülür. İşte bu sebepten,
dengbêjler ile kartvizitleri geri çevirmeyen torunları arasında-
ki fark yollarda en iyi kendisini sobeler. Şehirlerarası otobüs-
lerlerde Malatya sınırına varana kadar Özcan Deniz'in sesi yük-
seliyorsa misal, Doğubeyazıt'a uzandığında Şakiro'nun sesi, bir
dedenin dönüp de torununu tokatlaması kıvamında utangaçça
yerini alır. Beylerin divanlarından çıkıp, yine beylere uzanan
bir serüvendir ki bu reddedene sefillik düşer. İstedığımız kadar
övgüler dizelim dengbêjlere. Tozlu yollarda hâlâ yalnız sestir
onlar. Yoksul ve yalnız!

Diyarbakır'da bazen elinde teyple dolaşan yaşlılar görürüz.
Sesini teybe kaydedip, kaseti çoğaltıp, eline de teybi alıp, geze-
rek satarlar. Mesela Sanat Sokağı'nda oturup çay içen gençlerin
başında durur, seslerini dinletirler. Ondan önce bir sakızcı ve-

ya boyacı, simitçi yormuşsa eğer çay içen gençleri, elinde teybi ile dolaşan bu yaşlı adam, sıradaki satıcılar arasında yerini alıp, sessizce ayrılır. Bazen Dicle Fırat Kültür Merkezi'nin avlusundan içeri girdiğinizde, kümelenip de sırayla söyleyen dengbêj grubunu görürsünüz. Çaylarını yudumlar, birbirini dinlerler. Bunlar şanslılarıdır...

Erivan radyosundan beslenenler, Ermenistan'daki dengbêjleri çocukluklarının bir kenarına koyar. Sestir duyduğumuz. Oysa ses her zaman yanıltır. Sesin sahibini tanımazsın. Yalnız ölür çoğunlukla sesin sahipleri. Ölümünden çok sonra haberini alırsın. Ayşe Şan, Karapetê Xaço gibi. Kalacak yerleri, bir bakanları olmadığı için derneklerde yatıp kalkan, oranın temizliğine bakanları duyduunuz mu hiç? Ya da Ermenistan'daki dengbêjlerin çoğunlukla yaz geldi miydi hamallık yaptığını...

Diyarbakır'daki festivallerden birinin organizasyonu sırasında öğrenmiştik bunu. Hangi dengbêji aradıysak ulaşamadık. En sonunda radyo görevlisi Kürtçe söyledi: Bu mevsimde kimse buralarda olmaz. Hepsi çalışmaya gitti!

Egîdê Cimo ile Feyzoyê Rizoyî ilk geldiklerinde Diyarbakır'a, birinin kemeri yoktu belinde, öbürünün ağzında dişi... Gasparyan ile sahneye çıkan, kavalını konuşturan bir yaşlı adam ki Egîdê Cimo, pantolonunun belini iple tutturmuş! Feyzoyê Rizoyî gözünü kapatıp "Ewdalım" diye bağıyor düşünün, gözünüzü kapatıyorsunuz siz de... Ağzında diş yok!

Başka biriydi Fadilê Kufragî... Siyah gözlükleri, elinde bastonu, koluna kimi almışsa onun yordamıyla yürüyen... Mar-din'den gelmişti. Bebekken gözleri ağrıyınca, tereyağı ile unu kavurup gözüne sürmüşler iyileşsin diye. Gözleri yanmış! Fadilê Kufragî, saatlerce susmadan söyleyecek bir adam. Kolunda birisi varsa eğer...

Sözü uzatmaya gerek yok. Dengbêjler diyince, söz dolanıp dolanıp, tozlu yollarda bir naçar arabaya, arabada bir naçar teybe, oradan bir yalnız sese uzanır çünkü. Bir coğrafyanın tozlu yollarında dolanır durur. Bir gün gelir takatten düşer. Yapayalnız gözlerini yumar. Toprağa giden bir ufak bedenle, onlarca hikâye, destan da yok olur! Zira bizim yanıp döndüğümüz, öv-

gülerle donattığımız bu kültür, Mem û Zîn'in türbesi gibidir. O türbe bir aynadır. Yolu düşen bir uğrasın. Çöpün, tozun toprağın içinde yatıyor Mem ile Zin!

Diyarbakır'ın öğlen sıcağında, küçük tozlu bakkalın içi... Avuncunun ortasında sıkı sıkı tutmuş bir erkek çocuğu yüz bin lirayı, Kürtçe soruyor, "Buna ne gelir?" diye. Tozlu şekerlemelerin arasına boz elini uzatıp, bir şeyler alıp çıkıyor yine tozun içine. Elimi *Gündem* gazetesine uzatıyorum. Siyah manşetten, vahşeti duyuruyor. Tozlu dükkânın içinde fazla tuzlu bir haber. İstedik kadar su iç, ne arındırır, ne susuzluğunu giderir. Haber devam ediyor: Batman Beşiri'de, toplam altı gerilla... Halk yürümüş dağa, ulaşamamışlar; birinin kafasına sıkılmış, biri çalılıklarda yakılmış, öbürü başka türlü... Velhasıl, herhangi bir eylemde bulunmayacağını söyleyen gerillalardan altısı yarım yarım hastane morguna kaldırılmış. Kollar yok, bacaklar yok...

Şimdi bu yazıyı yazdıktan sonra, şu öğlen sıcağında, edebiyatın hayatı değiştirebilirliğini konuşacağız. Bu yıl edebiyat günlerinde ne yapmamız gerektiğini... Aydınları, yazarları...

O tozlu şekerlemeyi yiyen çocuk, çocukluğunun neresine kaydedecek o bakkalı, bilmiyorum. Benim dişlerim sızlamaya başladı. Dişimi sıktıkça çürüme durur mu, bilmiyorum. Hayatın bütün sırları o çocuğun boz kafasının içinde sanki. Nerede başlar hayat, nerede biter? Ha sakın ola, siz siz olarsınız, oturup da şu mekanik aletin başına, duygu ile dolup da, buraların boz

çocuklarına ağladığımı, şeker “bile” yiyemediklerine dağlandığımı düşünmeyesiniz. Hesabım şu: Kimya ve fizik, orada başlar, bir dağ oyuğunda biter. Biter de ne olur; “şarkın” detone hümanizm şarkıları ve de şiirleri mi kalır? Sonra koltuğunun altında kalın kalın kitapları ile bil cümle şair ve de yazar, “Ah o çocuklar doğru dürüst şeker yiyemedi” diye dolanır da, mesele burada mı kalır. Yooook, benim bu noktada sadece midem bulanır. Kan öğürtülü ve de basit tabletlerin kesemeyeceği bir bulantı bu. O kitaplar kadar kalın kalın, koca koca tıplar alıp, yuvarlak gözlüklü ve fularlıların o hümanist ağızlarına bastırmak istiyorum müsaadenizle.

Böyle kan krampı, böyle sinir dalgası ile iyiliğe ve güzelliğe dair, barışın o hafif ve de tüyümsü kıvamına dair yumuşak kelimeler bulup yerleştiremiyorum aralara, bağışlayın... Morglardan alınıp da yıkanacak parçası bulunamadığı için öylece gömülenlerin ruhundaki kin, çoktan gelip oturmuş parmaklarıma. Bu parmağı artık ısırıp ayağımın altına alamam bu dakikadan sonra; “söz istiyorum” diye havaya kaldıramam ki ıslak çubukla bekliyor muallim başımda... Bu sebepten, işaret parmağımı önce fularlı ve yuvarlak gözlüklülere uzatıyorum, “Sizin kitaplarınızı kafamın üzerine koyup, düzgün yürümeye çalışacağım sadece...”

Bu Kase Nasıl Dolacak?

Bir söz var, “Kul darda kalmayınca Xızır yetişmezmiş” diye. İşte ben de “Yahu ne yazayım?” diye evin içerisinde ebleh ebleh dolaşırken zil çaldı. Allah razı olsun, bazen kapı önünde karşılaştığımız komşumuz bir kase içerisinde konuyu getirdi. İnanın, yazacak konu yoktu; dedim şu Sevgililer Günü meselesine gireyim ama Diyarbakır’da öyle kalplerle ve kırmızı güllerle donatılmış bir hava yok. Bilakis, 14 Şubat’tan ziyade 15 Şubat havası var. Tepede vızır vızır dönen helikopterler, dükkânların tümünün açık olduğunu ve Diyarbakırlıların sokaklarda rahat rahat dolaştıklarını görünce harcadıkları yakıta yanacak ya, hadi neyse... Bu bizi aşıyor.

Biz gelelim kaseye... Birkaç defa böyle boş bulunup zil çaldıktan sonra kapıyı açtım ve karşımda değerli komşularımızın getirdiği dolma, sarma, içli köfte veya tatlı ile karşılaştım. Bilmiyorum, bu belki kimilerini sevindiren bir jesttir ama benim için kabus. Çünkü o yemeği yemekten çok, bu kabı iade ederken içine ne koyacağımı kara kara düşünüyorum. Malumunuz, kabı boş vermek çok ayıp! Güzel güzel evin içinde miskinlik yapıyorum, televizyon izliyorum, kendimce bir şeyler okuyorum, bir ehlikeyiflik içindeyim ki sormayın derken, hayatıma küt diye bir kase giriveriyor. Bu tür durumlarla ilk karşılaş-

tığım yıllarda kendimce uyanıklık edip, gidip hazır sarma alıp kaba koymuştum. Fakat sonradan jetonum düştü, ben ve benim gibi pek az insan dışında herkes ayırt etmesini biliyor hazır yemek ile ev yemeğini. Peki ben şimdi ne yapacağım? Aman Tanrım, nasıl oturup sarma sarayım? Zaten bilmiyorum ki sarmayı... Yaptığım yemeklerin hiçbirinin adı yok, kafama göre birtakım şeyleri tencereye koyup karıştırıyorum, oluyor yemek. Gerçekten şu an o kasedeki tatlı bana bir jestten çok, bir saldırı gibi duruyor. Günlük planlamama, rahatlığıma, becerime, özgüvenime, her şeyime saldırı... Bu saldırıyı bertaraf etmek için iki adımda Migros'a gidip hazır yemek reyonuna atlamak var ama kesinlikle bu seferki komşu çok tecrübeli, asla yemez bu numarayı...

Bu durumdan ders çıkarmak kalıyor arkadaşlar. Birincisi ve en önemlisi, yaptığınızı yiyin, illa ki başkalarının da yemesini istiyorsanız onları da evinize çağırın. Fena mı olurdu, yan komşuda bir çay molası verip, tatlımı yerken, çevre hakkında da birtakım enformasyonlar alsaydım. Gerçi bunun da geri dönüşü var; yani onları davet etmem lazım... Peki, bu seçeneği geçelim. Sadece yaptığınızı kendiniz yiyin, kimseye vermeyin. Verecekseniz de muhtaç durumda olanlara verin, sevap kazanırsınız. Benim pozisyonumda olanlar, sizler de her kapı çaldığınızda açmayın. Varsa bir mercek, mercekten bakın, elinde kase ile bekleyen bir komşu söz konusu ise, kapıyı açmadığınız gibi, o gün evin içinde yokmuşsunuz gibi, parmak uçlarınızda yürüyerek dolaşın. Ha bir de yemek vermek lazımsa, onu şu hazır karton tabaklar var ya, atılan türden, ondan verin. En azından komşunun tercih hakkı kalır, benim gibi meczubun biriye yemeği yiyip, tabağı atar, işine bakar... Değilse, kendisi bilir, isterse o da bir hazır tabak alıp, bir şeyler verir. Üfff neyse, amma zor işmiş!

Tabii bu komşuluk hallerinin bir de çocuklu bölümleri var ki, Allah muhafaza. Çocukla beraber gelmiş bacımızla biz içerde konu seçip diyalog kurmaya çalışırken, bir velet ki ortada dolanır. Gözlerin şaşı olur bir gözünle kadına bakıp diğer gözünle çocuğu kontrol etmekten. Çocuk bakmamış birisi için

hele de komşunun eli ayağı durmayan çocuğu çekilmez. Evde kendine göre bir nizam kurmuşsun. Ne diye bu piyangodan çıkmış çocuk, bula bula vitrindeki süsleri buldu oynayacak. Tek tek sorar bir de “Bu neeee?” “O mumluk, o da mumluk, onun yanındaki de süs...” “Süs ne demek?” Handiyse Tayyip ile çiftçinin muhabbetine gireceğim, “Ananı da al git!”

Daha da kabus olanı, çok bilmiş bir kız çocuğunun annesi ile misafirliğe gelmesi. Beş-altı yaşlarındaki kız çocukları, hele de anneleri ile fazla zaman geçiriyorlarsa korku filmlerindeki kızlara dönüyorlar. Bakarsın yanına oturmuş, gözlerinin içine bakıyor, seni inceliyor. “Saçlarınız çok güzeeel”, “Öyle mi, seninki de çok güzel”, “Teşekkür ederim. Ben Dalin’in şampuanını kullanıyorum sadece. Saçlarıma çok iyi geliyor...” Aman Tanrım! Bu ne! Bu yaştaki bir kız için bundan öte bir sevimlilik olur mu? Bir de sana “siz” diye hitap ediyor. O tür durumlarda yüzümde beliren mecburi tebessüme her zaman acırım. “Zavallı yüz hatlarım, ne kadar zorladım sizi” diye kendi kendime mırıldanırım. Kız sorar, “Efendim, duyamadım, ne dediniz...” “Cehennemin dibini dedim evladım!” Bu cümle tabii tamamen içlerde, bir yanardağ homurtusu gibi çıkar. Kız durmaz ama. “Makyaj takımınız var mı? Bence size kırmızı ruj çok yakışır. Sahi neden hiç makyaj yapmıyorsunuz?” Hey Allahım, hey Erenler, ya Xızır! Bu nasıl bir ceza? “Annem çok güzel yapıyor makyaj. Ben ona yapıyorum, di mi Anneee! İsterseniz size de yapabilirim!”, “Teşekkür ederim canım, ben makyaj yapmıyorum, çünkü bende alerji yapıyor... O nedenle makyaj malzemelerim de yok”, “Öyle miii, ay çok üzüldüm, bi doktora görünseniz...”

Siz bu saldırıyı bertaraf ettiğinizi düşünüp, komşu kadınla yine havadan sudan konu bulmaya çalışırken, kapıdan size doğru yönelmiş, bu pembe tokalı, pembe çoraplı kızın elinde kremlerinizin, tokalarınızın, takılarınızın ve hatta maalesef makyaj malzemelerinizin bulunduğu çantayı görürsünüz. Kızın annesinin “Aaa kızım çok ayıp” demesinin ardından volümünü daha da yükseltmesi ve şu pembe panteri balkondan atması için duaya durduğunuzu fark edersiniz. Anne de kız da

size dönüp, dua okur halde havada duran ellerinize sorgulayan gözle bakar. “Çok zeki bir kızmış, Allah bağışlasın” lafı ile, neden dua ettiğinizi kamufle edersiniz. Bu “zeki” kelimesi ile hepten maymuna dönen pembeli kızı bu sefer içeriden bir kitapla gelirken görürsünüz. Zeki ya, kanıtlayacak. “Bak teyzeciğim, ben bunu okuyabiliyorum” dediği gibi elindeki o Rus klasiklerinden bir seçmeyi önüne çatık çatık açıp, “İvan Madlenoviç, Plansönua bölgesinde bekleyip, ordunun kaçışını uzaktan izlerken, bu unutulmaz zaferde, yeraltında kurdukları o eşsiz karargâhın, rotatif gibi işleyen payını düşündü...” Pesssss!!!! Artık yapacak bir şey yok. Ya kendi evinden o ordular gibi kaçacaksın ya da bir yer altı karargâhı kuracaksın. Ev sizin olduğuna göre kaçmak olmaz, yer altı karargâhı şart! İlk hamle: Kızı kendi silahı ile vurmak şart... Şöyle girin cümleye: “Benim de bir yeğenim var. O da beş yaşında bir kız. -Bu arada Anneye dönerek konuşun ki kız ciddiye alsın- Evde kablolu TV var. Sürekli yabancı kanallar da açık. Ya bu çocuk da bir zeki göreceksiniz. Sen tut, CNN’i falan izleye izleye İngilizceyi sök. Korkutlar tabii, pedagoga falan götürdüler de doktor demiş bunun zekası çok yüksek. Çok dikkat edin.”

Bu sahneyi ustalıkla sergilediyseniz, kızın bozuk radyo gibi cızırdamaya başladığını ve annesinin eteğinden tutup, korku filmlerindeki saldırgan çocuklar gibi “Anne bizim neden kablolu televizyonumuz yok. Hadi kalk, biz de alalım, bana neeee, babama telefon aç, ben de istiyorum” dediğini görürsünüz. Gariban kadın çayını yarım bırakıp, ağlayan kızın elinden tuttuğu gibi kapıya yönelir.

Yaşasın özgürlük ve tabii kötülük!

Diyarbakır'ı Sevmek

Galiba tüm kentler uzaklaştıkça daha fazla sevilir. Hele de o kent Diyarbakır olunca, kısa süreliğine girmiş olsanız da içine, eksildiğinizi, bir yanınızın orada kaldığını hissedersiniz. Çünkü Diyarbakır, Hicri İzgören'in söylediği gibi “dişil şehirlerden biridir” ve bağlayıcı etkisi vardır.

Evet, bu yazıyı Diyarbakır'ı geride bırakarak yazıyorum. Diyarbakır'a ihanet etmiş gibi hissediyorum kendimi biraz da. Aslında, size değil, Diyarbakır'a yazıyorum bu yazıyı. Beni anlamasını ümit ederek...

Diyarbakır'ı seviyorum. Çünkü Diyarbakır'da, yüklediğimiz siyasal anlamlardan başka bir şeyler daha var. Diyarbakır, yetmiş yedi milletten insanın bir arada yaşayıp, birbirinin gözünü oyduğu şehirler gibi değil. Diyarbakır size insan olduğunuzu hatırlatıyor ve insanlığınızdan utandırıyor.

Tüm Diyarbakırlıların gözünde aynı ifade vardır. Mahzunluk, acı ve öfke... Bir çocuğun ya da bir yaşlının gözüne bakınca, Diyarbakır'ın gözlerine bakmış gibi olursunuz. Ve bu mistik kentte, her kimin gözüne baksanız, acı yaşanmışlıkları iliklerinizde hissedersiniz. İşte bu nedenle utandıran bir şehirdir Diyarbakır...

Diyarbakır'ı seviyorum...

Çünkü bazı kavramlar, durumlar, anılar, biçimler ancak Diyarbakır ile kafanıza kodlanabilir. Orada ekmegin, çekirdeğin, ciğerin, kitabın, havanın tadı başka. Orada insanın tadı başka. Orada mülteci psikolojisini ancak üniformalılar yaşatabilirler. Bundandır hoyratlıkları belki de.

Fişlenmiş bir şehirdir Diyarbakır. Bu nedenledir ki, vücutlarında söndürülen elektriğin hesabını kaçak elektrikte sorarlar ve bu nedenledir ki, bütün Diyarbakırlıların evlerinin kapısı demirdir; randevu harici çalan kapılar açılmaz.

Diyarbakır'da satıcı çocuklar, karşılıksız parayı kabul etmezler. Yoksulluğun, acının, vahşetin ve her türlü trajedinin karanlık perdesi örtse de kentin dört bir yanını, gurur vardır çocuklarda. Para kabul etmezler.

Diyarbakır'ın yaşlıları, sabah erkenden sur diplerindeki kürsülü kahvehanelerde oturan işsizler ordusunun arasına karışırlar. Ve oradan geçen siz, kaçak tütün tabakasını önüne bırakıp, dizlerini kırarak oturan, şalvarlı adamlara bakar, insanların yapılarla nasıl bu denli bütün olacağını düşünürsünüz. Surlar kadar eski, surlar kadar tanık, acılı durur yaşlılar.

Diyarbakır'ı seviyorum...

Çünkü Kürtlerin onca trajediyi boşuna yaşadıklarını düşünenlerin yüzüne bir tokat gibi çarpar bu şehrin havası. Diyarbakır'da, ayakkabı boyayan sakallı yaşlılar dengbejleri, Ofis'te tur atan gençler Koma Azat'ı, Rotinda'yı dinlerler. Diyarbakırlılar tehlikeli üç rengi, kazaklarında, dükkânlarının camlarında, evlerinin duvarlarında bir araya getirirler. Ve açık gördüğünüz her camdan içeri baktığınızda, etrafı tehlikeli renklerle süslenmiş fotoğraflarla karşılaşsınız. Gidenlerin, gidip de dönemeyecek olanların fotoğraflarıdır bunlar.

İlkokul çağındaki Kürt çocukların tümü faili meçhul cinayetlerle kodlanmış sokaklardan geçerler. Birazdan "Ne mutlu Türküm diyene" sözü bağırırtılacak olan Zozan, Zilan, Beritan, Agit adlı çocukların isimlerini duyduğunuz an çekilen tüm acıların hediyesinin yeni doğan çocuklara miraslandığını görürsünüz.

Her bayramın bir düğün, her düğünün bir isyan sayıldığı Diyarbakır'da her gün yaşanır isyanlar. Sarı-yeşil-kırmızıya tut-

kun gençler, gerilla oyunu oynarlar. Sabah saat 08.30'da, "Şê-rizdin şêrizdine" ezgisi ile uyanır, bilirsiniz bir düğün, bir is-yan vardır.

Diyarbakırlıların tümünün telefonları, yüklenmiş marşlarla çalar. Ve mültecileştiğiniz şehirden Diyarbakır'a geldiğiniz zaman, ilkin hayrete düştüğünüz kent, siz olursunuz.

Siz Diyarbakırsınızdır artık.

Yazının da başında söyledim ya, bu yazı aslında size değil, Diyarbakır'a yazılmıştı.

Tekrar buluşmak üzere Diyarbakır...

Moral Neyi Yener Kêke*?

Kemoterapinin beş günlük yan etkisinden kurtulmuşum; saçlarım dökülmeden evvel Diyarbakır'ın sonbaharının tadını çıkarayım diyorum. Hava nihayet biraz serinlemiş. Kim kanseri duysa, “bu işin ilacı moral” diyor. Meditasyonlar, reikiler, şifalı otlarla dolu telefonlardan kurtulup, Diyarbakır'ın sokaklarına atıyorum kendimi. Adına şimdilik “moral” dediğim sihri arıyorum. Her yer çocuk! Dünyanın bütün sihirlerini bozacak kadar gerçek, yoksul, uyanık ve çoklar. Selpak satan veya araba camı silen, her ne ile meşgulse, Diyarbakır'daki çocukları reddedersen, “Canın sağolsun” diyip gidiyorlar. Can sağlığı topluyorum ben de. Çok ve bedava!

Diyarbakır en çok Diyarbakırlıları şaşırtan bir kent. Kim ki, bir gününü boşaltıp sokakları dolaşsa, kente “yabancı” bulduğu anekdotlarla dönüyor evine. Çünkü Diyarbakır ezber bozuyor. Hiç kimse, bu kenti ezberlediğini sanmasın. Nereden bakıyorsa baksın! Diyarbakır her gün ustaca değiştiriliyor.

Ofis, Diyarbakır'ın merkezi. Karşıdan üç kişi geliyor. Caddeyi sallayarak ilerliyorlar. İki kız bir erkek. Kızlar, Diyarbakır'ın ezberini altüst edecek oranda transparan giyinmişler. Yanlarındaki erkek ise kadın giysili. Kim dönüp baksa, bir hışımla sal-

(*) Kardeş.

dırıp, küfür ediyor, ardından kahkahar atıp, her yere sataşp, her yere dokunarak yollarına devam ediyorlar. Eski Türk filmlerindeki amatör çekimler gibi sahneler oluşuyor caddede. Herkes durup, gidenlere bakıyor. Ve herkes yoruma duruyor. Yorumlar ne çok birbirine benziyor: “Bunları sokağa salıp, milleti alıştırmaya, yozlaştırmaya çalışıyorlar. Bunlar buralı değil!” Hemen ileride enteresan bir Kürtçe ile “Gerilla roj baş!” (günaydın gerilla) şarkısını söyleyen bir kadının sesi ilişiyor müzik marketten kulağıma. Çok belli etmişim şaşkınlığımı ki, içeriye girer girmez dükkân sahibi sanatçının ismini söylüyor. Daha doğrusu söyleyemiyor. Çünkü bu bir İsveçli. Ofis’in ortasında, İsveç asıllı bir müzisyenin garip Kürtçe ile sesi yankılanıyor. Hiç kimse şaşırmıyor. Diyarbakır’da şaşılacak şeylerle normal hayat birbirine karışmış halde. 30 Ağustos kutlamalarından iki gün önce kente indiğimde, savaş çıktığını sanmıştım. Provalar yapılırken bile kentin her yanı zırlı araçlar, özel timlerle dolmuş, yollar kesilmiş, trafik altüst olmuştu. Provardı bu! Kendisini göremedim.

Geleneksel Arap giysileri taşıyan, yani bileğine kadar uzanan entarisi ile, göğsünde Nasrallah’ın fotoğrafı bulunan kadın, elini açıp Kürtçe dileniyor. Musul’dan geldiğini, Kürt olduğunu söylüyor. Biri dayanamayp, “Git o yakanda taşıdığın yarıdım etsin. Nasıl Kürtsen?” diyor. Yakın zamanda Dağkapı meydanında İslâmî motifli bir grup tarafından açılan ve Lübnan’da yaşananları anlatan sergiden esinlenmiş pekâlâ kadın. Zaman doğru, mekânda hata var!

Ve o gün, yani bütün bunların olduğu günün akşamı... Koşuyolu Parkı’nda patlayan bomba! Koşuyolu Parkı, çimenlerin üstüne oturup, etraflarına çocuklarını toplayıp, çekirdek yiyen kadınların; akşam serinliğinde arkadaşlarıyla buluşup ucuz çay içen gençlerin; boyacıların, simitçilerin parkı. O akşam orada patlayan bombanın peşine düşmüş değilim. O bombayı ısrarla Emniyet Müdürlüğü’ne taşıtmak için neredeyse kentin haritasıyla oynamaya çalışan, zaman ve mekân kavramını yitirenlerin ya da varsa bir ihtimal, o bombayı taşıırken orada yanlışlıkla patlatanların peşinde değilim! Hepimiz aynı şeyi konuşsak bi-

le: “Neden tam da ateşkes olacağı dönem patladı? Neden en işlek yerde patladı? Bunu derin güçler yaptı! TİT üstlenmiş zaten. TİT kim? Bir çeşit JİTEM!”

Diyarbakır’da çocuklar şu veya bu biçimde ölüyor. Savaş ortamında doğup, savaş ortamında ölüyorlar. Kürtçe isimleri, savaşın dışında bir yaşama taşıyamayacak kadar kısa sürüyor hayatları. Diyarbakır’da bir teker patlasa, sokakta üç tane sakız satan çocuk ölüyor. Ve Diyarbakır’da teker falan değil, aralıklarla silahlar, bombalar patlıyor. Ve hiçbir çocuk, Lübnan’da yıkıntılar arasında havaya kaldırılan o topraklanmış, kanlanmış bebek kadar zihinlerde bir yere oturmuyor.

İşçi çocuk ölümlerine ne zaman getirsem, kendimi artık sıkıntı yaratan sevimsiz bir arabesk şarkının nakaratını mırıldanır gibi hissediyorum. Savaşın ortasında çiçek dikmek kadar garip! Kürdün bir son hali vardır. “Hawar” hali. İsyan ve imdat, ikisinin karışımıdır bu aslında. Elinde hiçbir şeyi kalmadığı zaman, sakallarını yolmaya başlayan bir yaşlı adam ya da yüzünü tırnaklayan bir yaşlı kadın hali... Bu noktaya gelince ne Tanrı’dan umudu kalır ne kuldan. Şimdi elimi saçıma atsam tutam tutam gelecek biliyorum, zaten dipleri kurudu. Sanatçılar arasında bir “trend” haline neredeyse dönüşecek olan bu “yalvarıyorum” cümlesini kurma takatinde değilim. Ölenlerin arasında bir genç vardı, neredeyse savaşla akran. Adı Rojhilat. Yani doğu. Güneşin doğduğu taraf. Işık sönüyor, ölüm doğudan yükseliyor. Soruyorum: Moral neyi yener kekê?

Her Türlü Organizasyon İtinayla Yapılır

Aranızda kaç kişi festival çalışmalarının yapıldığı büroyu gördü? “Ben şu sanatçıyı istiyorum, onu getirin” ya da “bana broşür verin, bana çay ısmarlayın ve beni sevin” gibi taleplerin dışında, oturup da büroda, bir çift kelam ettiniz mi? Veyahut söyle söyleyeyim, koltuğunuzun altına bir kutu kesme şeker, bir kilo çay alarak, arkadaşları ziyaret edip, “Bir derdiniz var mı, kalacak yeriniz var mı, aç mısınız, bir ayranımızı için” diyeniniz... Yok, biliyorum... Sabahın köründe burçlara gidip sakşafon dinliyorsunuz, üç saat kesintisiz bablekan oynuyorsunuz ama bir kutu kesme şekerle ziyarette bulunmak zor geliyor... Bu yaklaşımı doğru bulmuyor ve sorgulanması gerektiğini düşünüyorum.

Madem siz gidemiyorsunuz büroya, biz onları getirelim... Kim mi bu büro çalışanları? Bunlar neye benziyorlar, bu işleri nasıl yapıyorlar, konuştuk, kaynaştık... Şöyle söyleyelim, belediye binasını gördüğünüzde, üzerinde misal “Batman Tur”, “Çemişgezek Tur” gibi birtakım minibüsler gördüğünüzde ve o minibüslerin etrafında sürekli koltuğunun altında torbalarla koşturan birileri dikkatinizi çektiğinde hemen üzerine gidin. Afişleri, flamaları takip ederek sola dönün, etraftaki cümle pankart ve flama, sizi büronun içine kadar götürecektir.

Panik yapıp da kimseye sormayın büro nerede diye. İçeri girdiğinizde, camdan içeri girmeye çalışan bıyıklı biri ile karşılaşsınız ki, kendisi Hızlı Gonzales Miro'dur. Arkadaşımızın çevikliği, tavşanseverlerde bilhassa, "Şunu kesip yiyeyim" duygusu uyandırabilir. Yapmamanızı öneririm çünkü bu arkadaş yerseniz, konserlerdeki kolonlar mesela yanlış yerlere kurur, müzik dinleyemezsiniz; oturmuş bir panel izliyorsunuz misal, elektrikler kesildi, ortada kalakalırsınız. Yani teknikle ilgili her şey "hata" diye tanımlanır ki, siz bu "teknik hata"nın ne manaya geldiğini bir türlü anlayamazsınız. Oysa ki, teknik hata denilen şey, Gonzales Miro'nun birileri tarafından yenilmiş olmasıdır.

Hemen sağına bakın, "uzun ince bir yol" biçiminde göreceğiniz bir diğer arkadaşımız Siyamend'dir. Siyamend ilk bakışta, kırlarda ve Dicle'nin kenarında rahat rahat dolaşıp, balık avlayacağınız ve top oynayacağınız bir oyun arkadaşı izlenimi verir ki, tavsiye etmem, alıkoymayın işinden. Siyamend olmazsa, Erivan'dan tutun, Süleymaniye'ye kadar hiçbir yerde hiçbir "zımandaş" Diyarbakır'a gelemmez. Çünkü o elinde telefonla mütemadiyen "Kak Mıho", "Kak Hesen" diye "iş bağlamaya" çalışmaktadır. Söylemesi ayıp, bürodaki arkadaşlar ona artık kısaca "Kek Siyamend" demeye başlamışlar. Yüzündeki tebessüme aldanıp, arkasındaki "iş bitiriciliği" sakın görmemezlik etmeyin.

Ve şirinler arasında bir Şirine... Bebek elbiseleri satan dükkanlarda daha ziyade karşılaşacağınız elbise modelleri ile ortalıkta dolaşan, kurmalı bir oyuncak gibidir kendisi, adı Bircan... Sesi, büroda bulunan her şeyin sesinden daha az çıkar. O nedenle sessizliğinden istifade edip de "Aman, bu sessizlikten ne çıkar" demeyin. Zira, "ben o sanatçıyı isdiyem" dediğinizde, o sanatçıyı getiren zattır kendisi. Balkanlardan Kafkaslara, her türlü sanatçı ondan sorulur. Sanatçılara ulaşmak istiyorsanız, jelibondan müzik CD'lerine kadar her şeyin bulunduğu bir sepet ile yanına gidin, belki işinizi görür.

"Uzun ince bir yol"un biraz daha kavisli sayılabilecek ya da genişlemiş halidir ki, başka bir şahsiyet, adı Cemal... Yolda yürüyüşü ve sessizliği, ilk bakışta bilmeyenler için dış doktoru

hissi uyandırabilir. Yaklaşıp da dişinizi göstererek, meşgul etmemenizi öneririm. Çünkü festivallerin kıdemlilerindendir ve elinizdeki festival broşüründen tutalım, akşam ekranlarınızda izleyeceğiniz festival haberlerine kadar pek çok şey, bu arkadaşımızın elinden geçmektedir. Ortalama özelliği, yorgunluğu belli etmemesidir. O nedenle yorgunluğun bir gün habis halini alıp, onu ele geçireceğinden korkmaktayım.

Ve hemen çantası ile içeri giren başka bir doktor görünümlü arkadaşımıza bakınız ki, adı Faruk'tur. Kendileri, Diyarbakır'da hangi otelin odasının kaç metrekafe olduğundan tutun, hangi lokantanın yemeğinin daha iyi olduğuna kadar pek çok bilgiye sahiptir ki, kısaca ona Adisyon Faruk diyebiliriz. Yalnız, yanlış anlaşılmasın, arkadaşımız çok gezdiği için değil, çok misafir ağırladığı için bu bilgiye sahiptir. O olmazsa, gelen konukların yedikleri yemeklerden hangi hastanelere kaldırılabilceğini tahmin edemiyorum. Tahmin edebildiğim tek şey var ki, arkadaşımızın engin deneyimi, her türlü nikah ve düğün işini de yapabilecek oranda kıvamına gelmiştir.

Devam ediyoruz... Elinde telefonla mütemadiyen konuşan bu arkadaşımızı, konuşmalarının arasında benzinden tutalım da patlıcanlı kebaba ne kadar kuyruk yağı konulması gerektiğine kadar, her bir şeye titizlenirken görürsünüz. Gayet ciddi görünen fakat konuştuğu mevzular arasında ciddi bağ eksikliği hissettiğiniz bu arkadaşımızın adı Mehmet'tir ama büroda ona Ankesör Mehmet diyorlar. Arkadaşımızın konuşmaları arasındaki tek bağ, festivale katılan konuklardır. Konukların huzuru ve iyiliği için, o telefon senin bu telefon benim, kendini derbeder eden, emektar bir arkadaşımızdır.

Ve sakallardan ibaret zannedebileceğiniz başka bir arkadaşımız ki adı, Tuncay'dır. Kendisini gördüğünüz anda, sakinliği ve dinginliği karşısında "Ne iş yapar bu acep?" diye inceleme yapabilirsiniz ki, peşinen söyleyeyim, çok iş yapar. Sakallardan geriye bakmaya çalışın, karmaşık devreler arasında işleyen chipler görürsünüz. Bu arkadaşımız, kablolardan tutun, megafonlara kadar her bir şeyle doğrudan ilgilidir. Kablo Tuncay diyelim var ama Kurtlar Vadisi'ndeki Testere'yi çağrıştırdığı için,

sempatik durmayacağı kanaatindeyim. O nedenle bozmayalım güzel arkadaşımızın huzurunu, dağınık kalsın.

Velhasıl, ben gördüklerimi yazdım. Görmediğim onlarca arkadaşımız da var. Misal, Kültür M d resi Cevahir hanım ve de Ulu Koordinatör Metin Kılavuz Bey. Kendileri beni a ar. Fakat yine de dilim durmasın, Metin Bey, bir tu  ile bütün  ehri formatlamaya çalışır; Cevahir Hanımı ise panik halde ko tururken görüp de Keçi Burcu'nun yıkıldı ını zannedebilirsiniz fakat mesele, flamalardan birisindeki renklerin kırmızı yerine mavi basılması olabilir.

Ve tabii hikâyeleri de çok. Belki başka bir zaman da hikâyelerini anlatırım. Gerçi Gonzales Miro camdan girip, "Makine ikmale gidiyorum, gel, yolda sana komik meseleler anlatırım" dedi ama bu teklif bana pek sempatik gelmedi. O nedenle şimdilik bu kadar. Herkese bol bol bablekanlar...

Bir Kent de Korkar

Kentleri, o kentlerde yaşayanları insan anlatmaya kalkışınca, kenti mi yoksa insanları mı anlattığını karıştırıyor. Hele de Diyarbakır ise anlatılan, kavramlar ve tanımlamalar sizi geçip, kendi başına önde yürüyor. Her ne kadar yazdıklarınızı kontrol altında tutmaya kalksanız da, Diyarbakırlıların o deli halayları gibi, yazı da deliriyor. Kelimeler zıplıyor, çepik oyunundaki gibi, topuklarını yazıya basıp duruyorlar. Yazınızla paralel ezildiğinizi sanıyorsunuz o ayak tepmeleri, sekmeleriyle birlikte. Çocuk olduğunuzu, masumlaştığınızı hissediyorsunuz. Kırılğanlığınızın bir çocuk kırılğanlığı olduğunu... Yazıya başlar-ken Diyarbakır bir çocuk gibi görünüyor gözünüze, yazıyı tamamladığınızda bir bakıyorsunuz siz çocuksunuz. Bu kent büyük bir ev, bu kentin içinde yaşayanlarla birlikte siz de oyuna dalıyorsunuz.

Diyarbakır, yerlisine, yabancısına, misafirine, yani kim olursa olsun, içine aldığı herkese büyülü bir dünya sunuyor. İşte bu nedenle, her kim ki Diyarbakır ile ilgili bir yazı yazsın, önce kendi duygularını tanımlamaya kalkışıyor. O nedenle bu kent için yazılan her yazıda, Diyarbakır bir kişiymiş gibi anlatılır. Ya da anlatıldığı sanılır. Bir anne mi, baba mı, sevgili mi, dost mu, arkadaş mı meçhuldür. Diyarbakır orada öylece yazıyı okur,

dinler, tebessüm eder. Oysa bütün duygu ve mimikler sizindir. İşte bu, sizin artık Diyarbakır olduğunuzdur.

İşte böyle, bir şeyi anlatmaya çalışırken, Diyarbakır'ın kalemi eline alıp, sizi bir nesneye, o an o yazıyı yazmakta kullanacağı bir nesneye çevirdiğini hissedersiniz. Şu an benim hissettiğim de bu sanırım. O nedenle, Diyarbakır'dan müsaade isteyip, kendi kendisini değil, benim onu yazmamı sağlamaya çalışıyorum. Matematik gibi değil bu işte, bütün sağlamalarını doğru çıkmayabiliyor. Bu kentin gözlerine bakıyorum. Karşındaki düşmanın, dostun ya da bir deli de olsa, gözlerine baktığınızda konumlanışınızı fark eder, duyguya dokunabilirsiniz. Diyarbakır'ın gözlerine bakıyorum. Gözlerinde mağrurluk, cesurluk, yüreklilik, korkaklık, güçsüzlük, her şey var. Bu kenttir, kentler böyledir. Fakat her kentin bakışı aynı değildir. Kırıl-ganlık noktaları farklıdır. Her kent farklı ağlar, farklı güler. Diyarbakır, yaşananlar ve yaşanılmasından korkulanların kenti, bakışlarındaki erdem mi bilmiyorum. Diyarbakır'ın gözlerinde, evlatlarını yitirmiş bir annenin derin bakışı var. Diyarbakır'ın gözlerinde ilk çocuğunu doğuracak bir gelinin utangaçlığı ve keyfi var. Sokakta kalmış bir çocuğun o yalnız cesareti, evin nazlı kızının pembeliği, yani her şey var. Ama en çok, yaşananlara acı, yaşanılacaklara korku var. İşte Diyarbakır'ın gözlerine böyle dik dik baktığınız zaman bu kentin duygusunu hissedebiliyorsunuz. Bu korkmuş çocuğa su içirmek, bu yaşlı kadının elini sıkmak istiyorsunuz. Bu kentin tüm yaralarına dokunmak istiyorsunuz. İşte o his, sağlamalarınızın her zaman doğru sonuç vermeyeceğini kendisiyle beraber hatırlatıyor size. Çünkü konuştuğumuz, anlattığımız bir insan değil bir kent. Kentler kendi yaralarını sararlar. Acılarını kendileri durultur, korkularının üzerine kendileri giderler. Şimdi bu kentte gece gezen devriyeler, rüyaya dalmış çocukları uykularından sıçratıyorsa ve annelerin masallarındaki temalar hâlâ ürkütücü ise Diyarbakır her gece uykusundan sıçrar. Bu kentin önce ürkütücü masallarını değiştirmesi lazım. Yaşamın kendisi masal olmuşsa ve ürkütücü ise yaşamın değişmesi lazım. Diyarbakır, rüyasından sıçrayarak uyanan, terini silip, su içen, rüyasının üstüne giden

bir şehir elbette. Fakat yaşam masal, kahramanların, figüranların, perilerin, canavarların, tümünün değişmesi gerekiyor. Eski günlere duyulan korku, gelecek günlerin gri ya da haki değil, daha renkli döşenmesinde ufuk olabilir. Bu nedenle, Diyarbakır uykusuna yattığında, apoletliler ve devriyelerin karanlıkta siren çalan sülietleri değil, Karacadağ'dan gelen yelin sesi masalsı olur. Masal budur zaten. Bazen masalınız gerçek, gerçeğiniz masal olur. Bu ise kentin yazgısıdır. Fakat kim Diyarbakır'a yazgının değişmeyeceğini söyleyebilir ki? Bu kent bir çocuk, çok soru sorar, ta ki gerçeğe ulaşana kadar...

Basına ve Kamuoyuna!

2004 yılı Newrozu’nu geride bırakmış bulunuyoruz. Coşkusu ve heyecanını üzerimizden atamadığımız bu büyük günün ardından, coşku dolu sözler söylemek elbette ki, benim de yüreğimde yatandı. Fakat biz aydınlar, her zaman değinilmemiş değinmek ve toplumu ileri götürmek, çağdaş ve uygar medeniyetler seviyesine eriştirebilmek için, kendimizi feda eder, eğlenilmesi gereken yerde, “Ahhh, daha nasıl ileri gidebiliriz nass-sılllllll” diye arayışlara gireriz. Biliyorsunuz ki, aydın olmanın misyonu ve gereği de budur.

Değerli basın mensupları, kıymetli konuklar, sevimli dostlarım ve halkım! Newroz günü yerimde duramazdım, bu eşyanın tabiatına ne kadar aykırıysa, benim aydın kimliğime de o kadar aykırıdır. Bu nedenle Diyarbakır’a gittim. Gitmemin en önemli nedeni, aydın kimliğim ile halkımın yanında bulunup onlara güven vermek ve yine bu kimliğimin bir gereği olarak, “Paranoyak olmam, takip edilmediğim anlamına gelmez” şiarından hareketle, olguyu yerinde inceleyip, daha iyiyi yakalayabilmek için hatalarımızı görmektir. İşte şimdi, halkımızın büyük katılımının ve duyarlılığının önünde saygı ile eğilerek, aydınlatılması gereken soru işaretlerini, yine halkımın desteğini yanıma alarak bir bir sıralamak istiyorum:

1- Diyarbakır Newroz'unu organize eden tertip komitesinin, Derby jilet firması ile anlaştığı, bu nedenle acılı arabeskten bir program oluşturulduğu yönünde duyumlar almaktayız. Amaçlananın, halkımızın kendisini jiletlemesi ve tüketilecek jiletlerle paralel elde edilecek rantın, şahısların cebine girmesi... Nedir bu!

2- Bilindiği üzere, Fuar Alanı etrafında yapılmış ahşap ve plastik kaplamalı gölgelikler, havuz ve çeşitli çevre düzenlemeleri, bir grup genç tarafından kullanılmaz hale getirilmiş, çatılar çökmüştür. Bu düzenlemeyi yapan YAPBOZ Şirketi'nin, Belediye ihalesine girerek sözkonusu yapıları inşa ettiği, ancak yine kendi adamlarını Fuar Alanı'na göndererek, halkımızın coşkusundan istifade edip, bu yapıları yıktığı, tekrar ihaleye girerek aynı yapıları yeniden yapmak koşulu ile rant sağlamayı amaçladığını bilmekteyiz. İlgili firmanın yöneticileri mertçe ortaya çıkıp, gerekli açıklamayı yapmak zorundadır. Yoksa masum gençlerimiz töhmet altında kalacaktır! Aynı şekilde, alandaki çöplerin de bir milyon kişiye ait değil, beş milyon kişiye ait olduğu saptanmıştır, bu konuyla ilgili de çöp ihalesine giren firmayla ilgili derhal soruşturma başlatılmalıdır!

3- Özcan Deniz'in, Valilik tarafından organize edilen Nevruz kutlamalarına katılmak üzere Diyarbakır'a geldiği, ancak karşılama heyetinde bulunan görevlilerin yanlışlıkla apar topar Fuar Alanı'na kendisini götürdükleri bilinmektedir. Bir süredir Mahsun Kırmızıgül ile de kūs olan Deniz'in, alana gelip karşısında Kırmızıgül'ü görmesiyle ağır şok yaşadığı, yerel kaynaklar tarafından bize aktarılmıştır. Deniz'in ne amaçla Diyarbakır'a geldiği, onu hangi görevlinin "kasıtlı ve organize" bir şekilde Fuar Alanı'na götürdüğü açıklanmalıdır!

4- Ha keza, Kırmızıgül'ün de Özcan Deniz'i görerek yaşadığı ağır şok karşılığında ne diyeceğini şaşırıp, politize olmuş halkımızın huzurunda, "Alem buysa kral sensin" refleksif ve isterik repertuarlar seçip, Diyarbakırspor ile ilgili devrik cümleler kurması da aldığımız duyumlar arasındadır. Kırmızıgül, sağlık durumu ile ilgili bilgiyi kamuoyuna açıklamalıdır.

5- Yakın zamanda hepimizin hatırladığı gibi Emrah'ın "Em-

ral” isminde bir benzeri çıkmıştı. Saddam’ın dublörleri de bu noktada hatırlanılabilir... İşte en önemli nokta da buradadır ki, Diyarbakır’a gelen kişinin Diyar olmadığı, Diyar’ın yıllar sonra Türkiye’ye gelmiş olmanın keyfini çıkarma maksadı ile Dersim’deki köyüne gittiği, söz konusu kişinin ise playback yaptığı bilinmektedir. Diyar Dersim’de görüldü ise, sahneye çıkan kişi kimdir! Açıklansın!

6- AKP Diyarbakır Belediye Başkanı Adayı Mücahit Can, kent merkezine “Nevroz’unuzu kutlarım” yazılı büyük bir balon astırmıştır. W harfinin yer almadığı bu balonun, Kürt Enstitüsü’nün, Kürtçe eğitimler için yetiştirdiği öğretmenlerden biri tarafından yazıldığı yine alınan bilgiler arasındadır. Soruyoruz, Kürt Enstitüsü’ndeki eğitimlerde nasıl bir müfredat uygulanıyor ki yıllardır uğruna mücadele edilen w harfi bu balonda yer almıyor? Enstitü yetkilileri bunu açıklasınlar, aksi takdirde istifalarını vermek durumunda kalacaklardır!

7- Resmî Nevruz kutlamalarına her yıl Türki Cumhuriyetlerden Tatar, Azeri vatandaşların getirildiği bilinmektedir. Bu yıl, kutlama biçimini öğrenen Tatar vatandaşların, “Bize ne, biz kendi ülkemizde kutlayacağız” diyerek Türkiye’ye gelmeyi reddettiği biliniyor. Dışişleri Bakanlığı’nın, Çin ile ilişkileri iyi olduğu için Perinçek’i araya koyarak, Türkiye’deki bütün Çin lokantalarında çalışan arkadaşlarımızı toplayıp, çekik gözlerinden dolayı Tatar diye kutlamalara kattığı, bu kişilerin ücretlerinin ise örtülü ödenekten Perinçek’e verildiğini biliyoruz. Elektronik postalar okunmuş ve yazışmalar ortaya çıkmıştır. Örtülü ödenekten Çinlilere kaç para verildi açıklansın!

8- Deniz Baykal’ın da bu krizi duyarak, “Benim gözlerim çekik, ben de Tatarım” diyip, 21 Mart akşamı Türki Cumhuriyetlere gidip, buradaki Nevruz kutlamalarına katıldığı ve oy istediği, resmî kayıtlara bakılarak tespit edilmiştir. Açıklansın!

9- Newroz kutlamalarına katılan Fransız Köylü Lideri’nin, destek amacı ile değil, Türkiye’deki Maocu örgütler tarafından “taban yoklaması” yapması için tutulduğu, kentleşme ile birlikte köylü devriminin riske girdiği gerçekliğinden hareketle, zemin araştırması yapıldığı bilinmektedir. Söz konusu kişi-

nin köylü de olmadığı yönünde duyumlarımız var, açıklansın!

10- Adana'da halay çeken çevik kuvvet polisleri ve komiserin, polis olmadığı, Uyum Yasaları kapsamında, Avrupa Birliği tarafından "kaynaşmayı sağlamak" amacı ile görevlendirildikleri yönünde güvenilirlik kaynaklarımızdan bilgiler aldık. Bu kişiler hakkında soruşturma da başlatılmadığına göre, kim bunlar! Biz kaynaşamıyor muyuz yani, her şeyi Avrupa Birliği mi yapacak? Bu halkların iradesine ve ruh dünyasına müdahale değil de nedir, soruyorum sizlere?

İşte değerli okurlar, değerli halkımız, bütün bu soru işaretleri yanıtlanmadığı sürece, Newroz şaibe altında kalacak ve içimiz buruk halde, şaibesiz Newrozlar dileyeceğiz. Bütün bunların yaşanmaması için "Şaibeli Newrozları İzleme ve Denetleme Komitesi" kurulmalıdır.

“Taşımalı Kültür Sistemi”, Festivaller ve Yabancılaşma

Feqîye Teyra, Cegerxwîn, Ehmedê Xanî'nin eserleri, biyografileri ve eserlere konu anlatılarının, bir şölende kurulan “den-gbêjler divanı” gibi mistisizm-nostalji karışımı durması, 23 Nisanlarda, kaşık çalarak “yeşil ördek” oyununu oynayan “kolejli ilkokul çocuklarını” yansıtıyor ister istemez. Bu mesafeden durup, bölgede yapılan festivalleri, sanatsal aktiviteleri değerlendirmeye kalktığımızda (siyasal sonuçlarını ayrıca ele almak koşulu ile), “taşımali eğitim sistemi” gibi “taşımali kültür sistemi” tanımlamasını yapmak durumunda kalıyoruz. Çünkü sanatın ve edebiyatın alabildiğine elitleştiği, büyük medya sektörlerinin, sanatı da bir “küçük işletme” gibi ticaretin bir yanına iliş-tirdiği günümüzde, rüş-tünü kanıtlamaya çalışan herkes, kendisine gösterilen basamakları seçiyor; tersinden de, büyük kentlerde tüketilmiş ve marjinal kalmış tüm çalışmalar, kendisine daha “bakir” alanlar arıyor. Bakir kentler ise Kürt illeri olduğunda, kendi yağı ile kavrulma durumundaki sanatın tüm dalları, kendi topraklarında, “siyahi” kalıyor.

Festivalleri, edebiyat etkinliklerini, bölgede, özellikle Diyarbakır'da hayata geçen kültür merkezlerini anlatmaya, değerlendirmeye kalktığımızda, siyasal sonuçları ve nedenlerini bir kenara bırakmamız mümkün olmaz. O nedenle, öncelikle “siyasal nedenler” üzerinde kısaca durmakta fayda var:

1999 yılına kadar, etrafı tel örgülerle çekilmiş, mayınlanmış bir arazinin içerisinde olup bitenlerin, edebiyat ve sanat dünyasına yansımaları, “tüten dumanı izlemek ve merak etmekle sınırlıydı” demek, abartılı olmaz. Yaşananlar, sınırların dışındaki tüm kesimlere, bir “insan hakları ihlali” olarak yansdı. Ve bütün olup bitenler, benzerleri dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanmış olmasına rağmen, “sır vermeden, dışarıya sızmadan” örtüldü. Yaşananlar, tanıkların anlatımları ile sınırlı kaldı. Bunlar ise toplumun iki kesimini ilgilendiren siyasi bir sorun olması nedeniyle, “delil yetersizliği” anlamını taşıyordu.

1999 yılında, kapıların açılması ile birlikte, yaşamlar yüzleşmeye başladı. Ya da yüzleşmeliydi... Kültür-sanat çalışmaları hem beklenen ortamın oluşması, hem de empatinin yakalanması amacıyla hızlandı. 2000 yılında gerçekleşen tüm etkinliklerin yansıma ve algı biçimi “nihayet...” ile özetlenebilir. Ancak yılın belirli günlerinde belediyelerle birlikte bu kentleri sanaanata “boğmak”, empatiden çıkıp, telafisi sonradan güçleşecek bir gelenğin başlangıcı oldu. Çünkü bu etkinliklerle birlikte binlerce sanatçıyı, yazarı, düşünürü bölgeye götürmek, henüz kendi sanatını ayakları üstüne oturtamamış olan bölge sanatçılarını ve halkını, “beyazlar” karşısında doğrudan “siyah” konumuna düşürdü. Özetle Surlar, “ağlama duvarı” oldu, bölge ise “elinden tutulması gereken, acıya batmış” insanların mekânı. Tel örgülerin dışındakiler için halihazırda bir “oryantalizm” zeminini varken ve tel örgülerin içindekiler için “*Gihayê hewşê tahlê*” (Kapının önündeki ot acıdır) gerçeği sabitken, beklenen kucaklaşma, lokal, sezonluk ve siyasal sorgulamaların uzağında, arabesk, oryantalist turlara dönüştü kimi açıları ile. “Kimi açıları ile” diyoruz çünkü edebiyatın ve sanatın magazinelle ölçülerinden arınmış ya da bulaşmamış birçok kişinin, atölye çalışmaları gibi çeşitli alanlarda gösterdiği emek asla yadsınamaz.

En ağır noktastan tutarak benzettiğimiz “oryantalizm” kavramını açmakta fayda var. Bunu yaparken, çok somut, belki de bu yazının içerisinde yer almaması gereken ifadeleri kullanmak durumunda kalacağız. Çünkü yaşananların anlaşılması ve doğru sorgulanması için bunlara ihtiyaç var.

Merkeze Diyarbakır'ı alacağız. Büyükşehir olması, Kürtler için maneviyatının olması ve en önemlisi de edebiyat ve sanat çalışmaları da değil, tüm çalışmaların merkezi olması nedeniyle Diyarbakır... Politize olmuş, yaşanan çatışmalı ortamda fazlasıyla tahribat görmüş, çatışmalı ortamdan önce de ayaklanmalardan tüm açısı ile tesirlenmiş bir kenttir Diyarbakır. Ve kültürel tarihine baktığımızda, çatışmalı ortamdan önce de birçok halkın bir arada yaşamasının verdiği çokkültürlülükten etkilenmiş, kendi dilini oturtmuş ve Cumhuriyet ile birlikte, İstanbul'un eski "beyleri, bayanları" gibi, Diyarbakır'ın da "aydın Kemalistleri" oluşmuş, bunlar, Köy Enstitüleri'nin yetiştirdiği "eğitmenler" gibi, kentin dokusuna başka bir kimlik eklemiştir. Halihazırdaki kültürel dokusu, kentin her dönem sıkı yönetim ile yönetilmesi ve üstüne gelen yakın dönemin çatışmalı ortamı ile birlikte oluşan dil ve kültür, bu noktadan sonra sorgulanabilir. Yani bölge illerinin çoğu gibi, Kürtçe'nin yasak olması nedeniyle kendi dilinde gelişme gösterememiş, bu noktada duraklamış olmasına rağmen, hızla değişen sistem karşısında, bir "ara-dil" yakalamıştır. Bu ara-dil, "Diyarbakırlı olmanın verdiği gurur, direnç ve bu kimliğin kontrol noktalarında takılması"dır. Çatışmalı ortamın yarattığı tahribat, ne yazık ki, bir "acıma, acınma" hissi ile yoğrulmuş, kendi gerçekliğine başka bir noktadan bakan, baktığı noktadan kendisini karenin içerisine koyanların dili ile gelenekselleşmiştir. Bu gerçek, edebiyatın ve sanatın besleneceği gerçektir evet. Fakat bu gerçek, dostuna yarasını gösterenlerin yüzündeki mağrurlukla değil, kenti kimlik edinenlerin ruh halindeki yabancılaşmayla pekişmiştir. Bu, Diyarbakır'da kuşakları etkileyen bir gelenektir.

Diyarbakır'ı, yaralı bir kent olarak alıp, tüm yaşananları, kentin "qırıx" kültürü ile pekiştirip, mertlik ve acı dolu şiirlere aktarılması, edebiyatın, özellikle de modern edebiyatın seyri olarak asla sorgulanamaz. Bu, "delikanlılık" kültürünün, estetize edilerek dizelere dökülmüş halidir. Bunun için, Yılmaz Oda-başı şiirleri en isabetli örnek sayılabilir. Şiirlerinde, Diyarbakır ile sevgili yer yer özdeşleşir ve karşısında, konfeksiyon işçilerinin yaralı ruh hali gibi, hiç kimse tarafından anlaşılmayan de-

likanlının rolü biçilir yazan kişiye. Bu, Diyarbakır'da bana göre, ayrı ayrı sorgulanabilecek iki gruptan bir kesimin ruh halidir. Bu kesim, kent ile özdeşleştirilen sevgiliye karşı döşenmiş mektupları şiir veya öykü biçiminde sunan, yaşadığı acının labirentinde huzuru ararken bohemleşen, bohemleştikçe yabancılaşan ve acılarına gömülen asosyal “yazmaya çalışanlar” kesimidir. İç dünyanın monolog biçiminde dışa yansımasıdır. Acı, surların ağlayışı, Dicle'nin üzüntüsü, Dicle'nin bir sevgili olması şeklinde çıkar karşımıza. Kırklar Dağı'nın erdemi ve yalnızlığı, Karacadağ'ın müjdeliliği, neredeyse tüm şiirlerde karşımıza çıkar. Belki en somut örneği, 2003 yılı festivalinde yapılan şiir atölyelerinden birinde, atölyeyi düzenleyen şairin, sıkı sıkıya öğrencilerine şunu tembih etmesidir: “Bana bir şiir yazın ki, içinde Dicle geçmesin...”

“Rakı masası adamları”nın, hafif çakırkeyif olduktan sonra, içindeki arabeskliliği kusması gibidir en acımasız haliyle tanımamak gerekirse...

Diğer kesim ise, kentin “taşralığından” beslenen ve modern edebiyatın yollarını, medya sektörlerinin “küçük işletmeleri” olan gazete eklerinde, bağımsız dergilerde arayanlardır. Bu “yoksunluk” kentinde, hele de çatışmalı ortamlarla birlikte hep-ten “kalitesi düşen” kentte, ancak oryantalist bakış açısı ile tepelerden, İstanbul, Ankaralardan göz gezdirebilen yazar çevrelerine, aynı bakış açısı ile kenti anlatmaktır özetle. Diyarbakır'ın şivesindeki orijinalliğin, yaşamındaki mertliğinin, racununun ve acısının, bunlara asla bulaşmayan ama içinde olan ikinci bir gözden aktarılmasıdır. Bu açı, bir zamanlar Yunanistan'dan Türkiye'ye, ne olup bitiyorsa, Yunanistan'ın aleyhine bir dil kullanarak aktaran gazeteci Yorgo Kırbaki'yi hatırlatıyor. İçinde, ancak alabildiğine dışında. Bu dil tabii ki, aleyhte bir dil değil fakat dışında ve tepede duran bir dildir, aidiyeti uzaktan...

Bu iki kesim, gelenekselleşmiş iki kültür arasında “yeni” nasıl yaratılabilir peki?

Çatışmalı ortam ile birlikte keskin bir biçimde hatları çizilen iki toplumun, edebiyat ve sanatın “destek ünitesi” sayıla-

rak yüzleşmesi, elbette ki yapılması gerekendir. Bunu Kürtlerin yapmış olması ayrıca anlamlıdır. 2000’nde yapılmaya başlanan festivaller, yangın yerinin, bir tapınağın, bir kapalı müzenin kapılarının açılması ile neredeyse aynı anlamı taşıyor. Bir yüzleşme, bir merakın giderilmesi, acının paylaşılması, dinleme, anlama ve anlatma ile pekiştirilen bir süreçtir bu. Fakat yukarıda da sözünü ettiğimiz “bakir kentler”, “bakir kültürler” noktasında dikkatle üzerinde durulması gereken şey, bir bahar yağmuru, bir harman yeri rüzgârı gibi bir anda her şeyi etkileyen, temizlendiği veya durduğu, dindiği anda, ardından hiçbir şey bırakmayan tablo... Yani yapılan tüm etkinliklerin, tekrardan belirtmek gerekir ki, siyasal boyutlarını bir yana bırakacak olursak, kültür ve sanat açısından, kalıcı izler bırakmamış olması, her şeyi yeniden sorgulamayı beraberinde getiriyor. Yakın dönem festivaller harici etkinliklerde arabesk rüzgârlarının esmesini de göz önünde bulundurduğumuzda, kimileri için bir “ağlama duvarı” özelliğini gören kent, başka bir açıdan da “vaftiz merkezi” şeklini alıyor. Çünkü sanatçı ve aydın, cesur olmak, tavır koymak, dürüst olmak ve siyasi bakış açısını, kaygılarını, sanatının önüne geçirmeyen kişidir. Ancak yaşanan felaketin hiçbir sanat yapıtında yansımaları bulmamış olması, yazdığı şiirde Kaz Dağı’ndan bahseden bir şairin, Diyarbakır’a gittiğinde o dağ “Cudi” yapması, her şeyin, “paranoyak olmam, takip edilmediğim anlamına gelmez” biçimi ile sorgulanmasını, düşünülmesini zorunlu kılıyor. Bu, hem büyük kentlerde hedef kitleyi yitirmiş ve arayışa girmiş hem de yaşanan acıyı hiçbir şekilde görmemiş aydının, bu kentlerde “vaftiz edilmesi” gibidir. Ya da alkolik olmuş bir kişinin, alkolü kullanıp doğrudan camiye gitmesi gibidir, en uç noktasından tutarsak.

Kürt sanatı ve edebiyatı, kendi iç döngüsünü, “tüketim” alanını ya da hedef kitleyi bulmak zorundadır. 2003 yılında Diyarbakır’da yapılan “Ortadoğu Edebiyatı ve Çokkültürlülük Konferansı”, fiili adı ile “Kürt Edebiyatı Konferansı” bu noktada anlamlı bir örnek olabilir. Çünkü birbirinden haberdar dahi olmayan İran, Irak, Suriye ve Türkiye Kürtleri’nin edebiyatçıları, bir araya gelip Kürt edebiyatının yönünü tartışmaya baş-

ladıklarında, ay adlarından tutalım da kitapların dört parçadan birden nasıl okutulacağı, hangi yayınevlerinin bu noktada işlev göreceğine kadar bir çok “en geri” noktayı tartışmak zorunda kaldı. Şiir, İran’da çok daha anlamlı bir noktada dururken, dil konusundaki çalışmalar Güney Kürdistan’da akademik doygunluğa erişmişken, Suriye’de yapılan tüm çalışmalar en alt kimlikle kıvranırken, Kürtlerin kendi edebiyatlarını ve sanatlarını ortak temada birleştirmeleri, öncelikle Kürtler arasındaki empatiyi gerekli kılıyor. Bu elbette ki, bir yanıdır ve önemli yanıdır. Bundan, bu tür etkinliklerin Kürtlerle sınırlı kalması gerektiğinin sonucu elbette ki çıkarılmamalıdır. Fakat öncelikli hedef bu olmalıdır. Çünkü teknik hiçbir koşulu olmadığı halde Kürtçe’de ısrar eden, yayınlanma alanı bulmakta zorlandığı halde bu dil ile denemeler, romanlar, şiirler yazanların ayağına, “Türkçe öykü atölyeleri” götürmek, bir zamanların Köy Enstitüleri’ni nasıl ki “geriden takip ediyorsak”, bu konuyu da yıllar sonra belki de “geriden takip etmek” durumunda kalacağız. Diyarbakır’da elbette ki, birçok kişi Türkçe yazıyor, gençler arasında Türkçe yazma konusunda eğilim var, bu, sadece festivallerin konusu olan ve orada çözümlenmesi gereken bir sorun değil, bu, Kürdi tüm kurumların önüne koyup tartışması gereken bir sorundur. Türkçe yazan gençlere kendilerini ifade ortamı yaratma ve yol göstermek elbette ki, bu çalışmalar içerisinde karşılığını bulmalıdır. Fakat Kürtçeye “objektif ayrımcılık” henüz yapılmadı ve bu konuda çaba harcayan gençler, kimi zaman “ne için yapıldığı” bile doğru düzgün tartışılmayan çalışmalar çarptı.

Sadece Kürtlerin değil, Türkiye hatta tüm Ortadoğu toplumunun “yazılı” değil, “işitsel” ve “görsel” açıdan seçici olduğu gerçeğini de göz önüne aldığımızda, popüler bir ses sanatçısının bıraktığı izin, edebiyata yıllarını vermiş bir yazarın bıraktığı izle kıyaslanamayacak ölçüde güçlü olduğunu biliyoruz. Bu, yapılan tüm çalışmaları hatta gençlerin kanalize alanlarını dahi ciddi oranda belirliyor. Mezopotamya Kültür Merkezi’ne ses sanatçısı olmak için, korolarda veya gruplarda yer almak için başvuranların ve çalışanların sayısına bakıp, ardın-

dan Kürt Enstitüsü'ndeki faaliyetleri kıyasladığımızda, ortaya hiç de şaşırmayacağımız bir tablo çıkıyor. Bu, edebiyatın ve sanatın diğer dallarının çok daha fazla “çekici” kılınması noktasında ciddi düşünmeye zorluyor.

Yukarıda da değindiğimiz gibi belki bir sanat dergisinde tartışılmaması gereken yanları da işlemek zorunda kaldık. Fakat festivaller bir gelenek yarattığı için bütün açıları ile birlikte ele alınmak zorundadır. Bu geleneğin içerisinde “beyazlık”, “vaf-tiz”, “yol arama”, “tatmin olma”, “oryantalizm” başlıkları var. Bu başlıkların bir teki dahi ele alındığında, birçok şeyi sorgu-lama zorunluluğu doğuyor. Bütün bunlar birbirini destekleyen ve gelenekselleşen bir duruma dönüştüğü için, daha da dikkat-li tartışmaya ihtiyaç var.

Özetle, Türkçe ve Kürtçe'de, sanata ve edebiyata emek ver-miş, popüler kültürün saman alevli ışıltısı içerisinde parlayıp bitmemiş, kalıcı çalışmalar yaratma konusunda anlamlı ve ger-çek kimliği ile duran aydınların mutlak adresidir bölge. Fakat bir Kürt kenti olan, savaş sürecinde tahribatın en ağırını yaşı-yan, yoksulluk çeken, kendi kültürünü ve kimliğini muhafaza etmeye, ilerletmeye çalışan bir kentte yapılan etkinlik, bir kar-naval gibi algılanıyorsa, her mevsim herkes yaz tatili planı ya-par gibi Diyarbakır, Batman planı yapıyorsa, orada bir dinleti sunmak, dinleti esnasında “rakı olsa daha iyi olurdu” demek, ardından gidip heybe, puşu alarak, kenti terk etmek, amaçla-nan şey ve harcanan emek karşısında tahammül edilmez bi-çimiyle duruyor. Milliyetçilik değil elbette, Kürtler, öncelikle kendi kimliği ile sadece sanatı değil, yaşamı kurgulamalı ve er-demi ile yeniyi yaratmalıdır.

Diyarbakırlı Nasıl Laf Atar?

Şimdi diyeceksiniz, bu kadar meselenin içinde, bu kadar ciddi durumun ortasında bula bula Diyarbakırlı'nın laf atmasını mı buldun? Ve hatta Diyarbakırlılar da diyecek ki "Ma ne oli, bizi ettiniz xırxız, ettiniz esrarcı, bi de üstüne laf atma çıxdı?" Peşinen söyleyeyim, o diğer nanelerle hiç işim olmaz. Ben naçizane kadınlık hallerine bir-iki değineceğim. Diyarbakır'a temel atmış olmamın "sıftahı" niyetine bu yazı... İtirazı olanla birebir görüşürüz.

Gelelim meseleye... Kadınlara laf atma meselesi öyle İstanbul İzmir gibi buralarda küfür mahiyetinde değil. Şehrimizde daha çok ortaya atılır laf. Üstüne alan alır, almayan almaz. Ha, diyelim ki üstünüze aldınız, ne yapabilirsiniz? Hiçbir şey... Çünkü atılan lafın içeriği, dönüp de karşıdakine "Gerizekalıııı, manyaaaaak! Ne diyosun sen yaaaa!" kıvamında ciyaklattırarak türden değildir. Beğeni, saygı ve de övgü içeren dolaylı mesajlar biçiminde intikal eder laf. Komşunun küçük oğluna verilip de gizlice kapının altına atılan isimsiz ve mahcup mektup gibidir. Bu "mahcup" kelimesi abartı olabilir sevgili okur!

Örneklendirelim:

Bir yere yetişmek üzere hızla yürüyorsun. Önünde ilerleyen iki delikanlıyı geçtin. Arkandan bir ses: "Bazileri wardir güzel-

dir hema serttir! Bazileri wardir, çirkindir, gülezdır, hoşdır! Bu serttir Allahıma...” İrdeleyelim: Burada mesajı veren delikanlı arkadaşımız, “güzel” olduğunu vurguluyor bir defa. Fakat, güzelliğinin bir manası olmayacağını, zira soğuk olduğunu da söylüyor. Peki ne yaparsın? Dönüp de “Salaaaak! Bi defa ben sert değilim” mi diyeceksin. “Hayır çirkinim ben manyak! Hem sen kendine baksana” desen ne olacak? “Kim saa bi şe diyi, sen kendine herslenisen” dese, ne yapacaksın?

Yine arkanızdaki başka bir ses, yanındaki arkadaşına yüksek sesle şöyle dese: “Bana aşşşşqıııı anlatır mısınnnn! Aşqın nasıl güzel bir şey olduğunu...” Peki ya bu durumda? “Git bi defa aşkı sana babam annatsın taam mı” mı diyeceksin? Ya da dönüp aşkı mı anlatacaksın. Yapacak hiiiçbir şey yok! Yola devam...

Pekiiii, karşıdan gelen biri “Size saygı duyiyem” dese ne diyeceksin? “Neyin saygısı, neye icaben, beni tanıyor musun, bu nasıl bir laf” gibi bir cümle soruyu diz bakalım peş peşe, nereye gidecek ucu. Yok, hele bu gencimize hiçbir şey diyemezsin!

Devam edelim... Hava kararmış, hızlı adımlarla eve gidiyorsunuz. Evin sokağına girdin. Yol kenarında toplanmış yedi-sekiz kişilik bir delikanlı topluluğu... Yaşları var 16-17... Seni görüp kendi aralarında konuşup bakıyorlar ve içlerinden biri bağırarak diyor ki, “Oğlim baan jigololux teklif etmişler ben qavıl etmemişem...” Hadi buyur! Buyur ki, nasıl buyur... Desen “Ula oğlim, saan kim teklif etmiş, hele beni bi tanıştır...” Tuhaf bir cümle oldu, haklısınız. Neyse işte, diyecek bir şey yok.

Tabii daha cesur olanlar var. Bu kadar da aklayıp paklamayalım. “Arqadaş olalım mı?” diye yanına yaklaşıp, sonra da “Wiii abla arqadan çox genç görünüyün” diyen bir 15 yaşındaki çocuğa da diyecek bir şey yok. Yanından bisikletiyle geçen bir yeni yetme, “Görünce aşık oldum egledi beniiiiii” diyebilir, başka biri “Ağir ketiye dile min”ı içli içli bağırabilir...

Ha, bir nostalji bölümü ekleyelim buna. 1994’te bu kente ilk geldiğimde, sokakta yürürken, bir grup delikanlıdan birinin “Hareketlerine diqqat et” demesi ile kendimi bir an İstanbul’da zannedip, “Konuşma be salak! Bacak kadar boyunla bana mı karışacaksın?” diye bir Jale triplerine girmiştik ki, sor-

mayın. Karşıdaki de afallayıp, “Benim çocığım var” diye yanıt vermiş, büyük olduğunun izahına girmişti. Derken, yanındaki arkadaşları uyardı mı ne olduysa, gömleklerin içine saklanmış bıçaklar ortaya çıkınca anlaşıldı ki, bu yeni yetmeler Hizbullah militanları. Mesele uzun tabii. Bıçaklar çekilince, olay mahalini terk etmiştim ve bu delikanlıların, polisin gönderdiği muhteremler olduğunu aynı gece ev baskınında öğrenmiştim. Tabii bunu siz siz olun “Ne kuşatmalar yardım ben” diye okumayın. Bunu, “her zaman diklenmek iyi değildir” biçiminde bir mesaj alarak geçin...

Velhasıl bu memlekette kimseye diyecek bir şey yok. Terbiye dozajını henüz aşmamış bir “kitle” var burada bacılar!

Bir Diyarbakır Yazısı

Bir kenti anlatmak kuşkusuz zordur. Fakat çok değil, on yıl içerisinde hayatın tüm alanlarının hızla değiştiği bir kenti anlatmak daha da zordur. Diyarbakır'ı anlatmak... Ama önce küçük bir gezinti... Küçelerin arasında, tarihin tüneline küçük bir gezinti.

Dicle'ye kaval çalan bir çobandı Diyarbakır... Kavalından dökülen ezginin notalarının adı Mıgırdiç, Aram, İsa ve Helin'di. Birbirine bitişik o dar sokakların her biri, Dicle'ye en hüzünlü sesleri düşürüyordu. Her bir sokağın melodisi ayrı notası ayırıyordu. Ve bütün sokakların çıkardığı notalar birleştiğinde, Diyarbakır'ın ezgisi belirliyordu. Alabildiğine hüzünlü, alabildiğine renkli... Yani Dicle'ye bir türkü yakılmıyor da sanki, Diyarbakır almış eline gökkuşağını, nehrin öbür yanına fırlatıyordu. Nehre düşen tüm renkler, ülkeleri dolaşüyor, sonra kendi mavisıyla buluşuyordu. Diyarbakır, kavalında hüzün dökülen bir çobandı.

İşte bütün bunlar anıydı. Önce gökkuşağının parlaklığı gitti, ardından kavalın sesi cılızlaştı, melodi sustu, Dicle duruldu. Bir nehrin coşkusu hırçınlığıydı oysa. Sonra ağlayan çocuklar, yorgan yüklü arabalar, anılarla tıka basa doldurulmuş sokakların, evleri geride bırakıp, tıpkı cılız akan Dicle gibi, cılızca dökü-

lüp yollara, uzaklara aktı. Ve Diyarbakır'ın yıllarca değişmeyecek fotoğrafı çekildi. Bu fotoğraf, yıllarca, 2000'li yıllara kadar böylece asılı kaldı kentin duvarında. Ağlayan çocuklar, yorgan yüklü arabalar gelip gitti kente. Diyarbakır bir yolcu hanı gibi, yaralarını sarmak isteyenlerin durakladığı kimsesiz bir han gibi kalakaldı. Yaraları ağır olanları bırakmadı kent. Bir zaman sonra, bir han değil de bir sığınak gibi surlarının arasına aldı gelenleri. Sonrası, kapıları açık bir Diyarbakır... Dicle'ye türkü söyleyemeyen, kaval çalamayan, lâl bir Diyarbakır...

Evet, Diyarbakır'ı anlatmak, insanın, çocukluğunun geçtiği ve sonradan yanan bir evin harabesinde dolaşmaya benziyor. Neden mi? İşte Diyarbakır:

Kentin dokusunun ve renginin çok farklı olduğu yıllarda, yani milliyetlerin, dinlerin ve dillerin bir arada yaşadığı yıllarda, usta bir müzisyenin enstrümanından dökülen sesler gibi, saydığımız tüm renkler arasında bir uyum vardı. Kiliselerin çanları, ezan sesini selamlıyor, dar sokaklarda kara kafalı çocuklar, dünyanın dilini konuşuyordu. İşte bu dönemin belki de en çarpıcı verisi, kentte bulunan iki ayrı belediye'deki iş bölümüydü. Bir yakadaki belediyenin başkanı Müslüman, meclis üyeleri ise Hristiyan'dı. Diğer tarafta ise belediye başkanı Hristiyan, meclis üyeleri Müslüman'dı.

Kent kültürü kuşkusuz, dönemin şartlarına göre daha da oturmuştu. Zamanla sanayileşme başladı, yoksulluk ise Türkiye'de herkesin payına düştüğü kadar Diyarbakırlılara da düştü. Bir diğer çarpıcı örnek, Diyarbakır'da 1927 yılında 772 tane dokuma tesisi bulunmasıydı. Bu rakamla Diyarbakır, İstanbul'dan sonra Bursa'dan önce ikinci sırada yer alıyordu. Fakat birçok alanda olduğu gibi, bu alanda da hüsrana uğradı. Yanlış yaklaşımlar, yanlış politikalar sonucu Diyarbakır 27. sıranın altına düştü. Bu düşüş dönemi, 1990'larda hareketlendi.

Diyarbakır kapılarını açıyor

1990'dan sonra yaşananlar, Diyarbakır'ın bir bütün olarak, yani köyleriyle ve ilçeleriyle birlikte karşılaştığı en büyük fela-

ketti. Bu dönemde yaşananlardan nasibini alan kuşkusuz sadece Diyarbakır değildi. Türkiye'nin gündemine oturan bir sorun, Diyarbakır'ın sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal hayatını tepetaklak edecek çaptaydı. Yaşananlar, hangi açıdan bakarsak bakalım, dünya genelindeki tüm istatistikleri, tüm verileri zorlayacak, yaşamın tüm alanlarına birer koca düğüm atacaktı. Bu böyle de oldu. Kitabi bilgiler, yasalar, öngörülenler ve programlar, yani "olması gereken" her şey, hayatın gerçekliği karşısında, uygulaması güç, sanal veriler, bilgiler halini aldı.

Sadece Diyarbakır'da değil, tüm bölgede yaşanan ve tüm Türkiye'yi etkisi altına alan çatışmalı ortam, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal açıdan büyük yaralar açan göçü doğurdu. Hele de yapılan askerî harcamalar nedeniyle ülke ekonomisi altüst olup, hızla yoksullaşma başlamışken, Diyarbakır bu durumun birkaç katı yüküyle karşılaştı. Boşalan binlerce köyün sakinlerinin büyük bölümü, Diyarbakır'ın yolunu tuttu. Büyükşehir olmasından dolayı iş bulma ve barınma imkânı daha fazlaydı. Ve hızla, birkaç yıl içerisinde Diyarbakır'ın nüfusu, 380 binden 1,5 milyona çıktı. Yani önceki yıllarda yıllık göç oranı % 4 veya 5 olan kentte, astronomik bir göç yaşandı ve kentin nüfusu, yedi yılda dört katına çıktı.

Diyarbakır bir köy-kent

Evet, nüfusu birkaç katına çıkan Diyarbakır artık bir kent değil, bir köy-kentti. Büyük kentlerin tümü göç alır elbette. Kırılsaldan kente bir göç her zaman vardır. Kentler, göç edeni sindirir, ona düşe kalka kentli olmayı öğretir. Her göç eden, bir ekmeğin kenarından koparabilmek için emek sarf eder ve bir zaman sonra kentin hengesine karışıp, hayatını inşa eder. Fakat göç oranı kentin nüfusunun birkaç misliyse, tıpkı Diyarbakır'da olduğu gibi kent, nüfusu sindiremez. Ve ortaya köy-kent karışımı, bir ara tablo çıkar. Ancak Diyarbakır bir bütün olarak, yani ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal yapısıyla, kitabi tanımlamaların çerçevesine tam olarak oturamadı. Çünkü orta yere aç olan ama öncelikle siyasal taleplerde bulunan bir kent çıktı.

Fakat biz öncelikle hizmetten ve haktan yoksun kalmış kent, göçle birlikte karşılaştığı felaketi çeşitli ayaklarıyla birlikte sorgulayacağız.

Sağlık: Göçle birlikte kentin altyapısı nüfusu karşılayamayınca ve bu konuda ciddi adımlar da atılmayınca, dünyada neredeyse artık görülmeyen hastalıklar baş gösterdi. Altyapı sorunu olan mahallelerde, nüfusları yer yer yirmiye varan aileler yaşamaya başladı. Toplu yaşamının yarattığı sağlıklı ortam, ekonomik yetersizlikler ve kent yapısındaki boşluklar birleşince, ortaya kolera, tifo, zehirli ishal gibi hastalıklar çıktı. Sonradan belirecek olan travmaya bağlı depresyon ve intiharlar ise birebir karşılaşılan hastalıkların yanında devede kulak sayılır.

Yaşanan sağlık sorunlarının detayına geçmeden önce bazı veriler sunalım: Çatışmalı ortam sadece göçü doğurmadı. İş alanlarını tüketip, binlerce insanı var olan hizmetten mahrum bıraktı. Okullar ve hastaneler kapandı.

2002 yılında yapılan bir araştırmaya göre Diyarbakır'da mevcut 110 sağlık ocağından sadece 16'sı faal halde. Bir sağlık ocağına düşen nüfus sayısı Türkiye ortalamasının beş katı oranında. 93 sağlık evinin 46'sı güvenlik, 2'si köy boşaltılması, 45'i de onarım ve personel eksikliği nedeniyle kapatıldı. İlginç bir örnek, nüfusun % 47.8'inin sağlıklı tuvaleti yok.

Türkiye genelinde nüfusun yüzde 30'unun sağlık güvencesi yokken, Diyarbakır'da bu oran % 64.3.

Ve yeşil kart... Kentin neredeyse % 80'i yoksulluk sınırının altında yaşadığı için temel sağlık hizmetleri ilk sırada yer almıyor. Ve yeşil kartın en fazla kullanıldığı kentlerden biri Diyarbakır. Türkiye'de 1992'den 2001'e kadar 11.044.233 kişi yeşil kart aldı. Diyarbakır'da ise 365.833 kişi yeşil kartlı. Yani nüfusun yaklaşık beşte biri yeşil kart sahibi. Doktorun yazdığı ilacı alamayanların sayısı ise % 34.6.

Verilere göre doğumların % 54'ü evde yapılıyor ve çocuk ölüm hızı binde 76. 12-13 aylık çocukların sadece % 23'ü aşılanabiliyor. Çocukların % 17'sinde kilo bakımından beslenme bozukluğu mevcut.

Yoksulluk: Kent, göçle birlikte hiçbir ihtiyaca yanıt olama-

dı. Zaten Türkiye genelinde olan işsizlik sorunu, bölgede ve Diyarbakır'da en can alıcı sorun halini aldı. Bazı verilere göre nüfusun % 85'inin yoksulluk sınırının altında yaşadığı Diyarbakır'da, köyden gelmiş insanların kent yaşantısını bilmemesi, o güne kadar tarım ve hayvancılıkla uğraşanların birden açıkta kalması ve istihdam sıkıntısı yaşaması, yoksulluk kavramını dayanılmaz bir noktaya getirdi. Verilere göre çalışması gereken nüfusun yaklaşık % 65'i işsiz.

Birleşmiş Milletler verilerine göre, bir kişinin ölmeden yaşamını idame ettirebilmesi için bir günde alması gereken 254 kalorinin yıllık bedeli 385 dolar. Bu rakam aynı zamanda yoksulluk sınırı. Yapılan araştırmalara göre Diyarbakır'ın nüfusunun % 85'i bu rakamın altında bir gelire sahip ve bu oran göç etmiş olan gruplar arasında daha da yüksek. (TMMOB Raporu, 1997) Diyarbakır'da kişi başına düşen GSMH, Türkiye genelinde kişi başına düşen GSMH'nin yaklaşık 1/8'i oranında.

Diyarbakır Ticaret Odası verilerine göre, gıda sanayii alanında kayıtlı 37 firma, kimya plastik sanayi alanında 28, tekstilde 60, ağaç ve orman ürünleri alanında 12, metal eşya ve makine alanında 18, taş ve toprağa dayalı sanayide 27, maden ve mermer sanayiinde 31 ve diğer alanlarda toplam 11 firma faaliyet yürütüyor. Bu firmaların büyük işletmeler olmadıkları göz önüne alınınca, Diyarbakır'da sanayiinin ve bu alanda çalışanların sayısının ne denli az olduğu anlaşıyor.

Sosyal hayat geriliyor

Göç olsa da olmasa da Diyarbakır'ın halihazırda sorunları vardı. Bunların başında, belki de tüm bölgenin kaderi olan "eğitim" sorunu geliyordu. Öncelikle yeterli ilginin gösterilmemesi, ardından da sosyal dokunun müsaitliği bir araya gelince, okuma-yazma oranı oldukça düşük olan bir kent çıktı ortaya. Verilere göre 15-50 yaş arası eğitimsiz kadınların bulunduğu iller arasında Diyarbakır % 42 ile ilk sırayı alıyor. 1990'ların başında 6 yaş ve üzeri nüfusun % 43.7'sinin okuma yazma bilmediği saptandı. Bu, köylerden kentlere yaşanan göçle bir-

likte içinden çıkılmaz sosyal sorunları beraberinde getirdi. Ve komplike bir sorun olarak oturdu hayatın ortasına. Hastane ya da herhangi bir devlet dairesine yolu düşenler, iletişim sorunu yaşadı; özellikle genç kuşakta ise travmatik sonuçlar belirdi. Görünen dünya ile yaşanan dünya arasındaki fark, tüm bölge ile Diyarbakır'da, sorgulanması ve adım atılması gereken psikiyatrik bir vaka olarak kendisini gösterdi.

Yaşanan nüfus patlamasına zaten yetersiz olan hiçbir hizmet yanıt olamadı. Altyapı sorunu yaşayan mahalleler binlerce evle dolup taşıtı, açlık yaşayan yüzbinlerce kişi, daha çok siyasal taleplerini dillendirerek, analizini yapmanın, çözümünü yönünde adım atmanın oldukça karmaşık görüldüğü ancak hatlarının bir o kadar da basit olduğu bir tabloyu çizdi.

Seçme ve irade sorunu

Bölgenin gerek belediye tecrübesi açısından gerek siyasal hayatta aktif katılımı açısından irdelenmesi gereken birçok noktası var. Yıllarca hizmet alamayan ve hayatın her alanında toplumsal adaletsizliklerle karşılaşan bölge ve Diyarbakır'da son on yılın siyasi tablosunu çıkarınca, yaşanan toplumsal mutabakat-sızlıklar da net bir şekilde beliriyor. "Devlet" kavramına karşı güvensizlik tespiti bir kenarda durmakla birlikte, seçim sisteminin değiştirilmesiyle, kentin siyasal tercihinin Meclis'e yansımaması, sorgulanması gereken başka beklentileri doğurdu. Beklentilere gelmeden önce son yılların seçimleri ve Diyarbakır seçim sonuçlarına kısaca göz atalım.

1995 seçimlerinde % 46.31 ile ilk sırayı HADEP, % 18.80 ile Refah Partisi, % 14.82 ile ANAP, % 10.83 ile DYP ve % 2.62 ile DSP aldı.

Bir sonraki seçimler olan 1999 seçimlerinde, HADEP yine ilk sırayla % 45.57 ile ilk sırayı alırken, devamında % 14.57 ile Fazilet Partisi, % 11.13 ile DYP, % 11.13 ile ANAP ve % 4.98 ile DSP oy aldı. Yani Diyarbakır'da en az oy alan partilerden oluşan bir koalisyon hükümeti kuruldu. Ancak bu seçimlere, genel seçim olması itibari ile belediyeler de dahil oldu ve Diyar-

bakır Büyükşehir Belediyesi ile çok sayıda alt belediye de dahil olmak üzere bölge illerinde 38 HADEP’li aday seçimi büyük farkla kazandı.

İşte bu dönem ve sonrasında yaşananlar gerek toplumun siyasal ve sosyal yönleri gerek belediyecilik deneyimi açısından irdelenmesi gereken yıllardır. Ancak bu bölümde başka bir konunun üzerinde daha çok duracağız: Halk ve belediyeler...

Fakat ondan önce kısaca 2002 milletvekili seçimleri tablosunu hatırlayalım. DEHAP % 56 oyla birinci, AKP % 16 oyla ikinci, DYP % 7 ile üçüncü, CHP % 6 ile dördüncü ve ANAP % 4 ile beşinci parti oldu. Yani Diyarbakırlıların büyük çoğunluğunun iradesi bir kez daha meclise yansıyamadı.

Halk ve Belediyeler

Belediyelerin hizmet alanlarına ve misyonlarına göz atacağız. Fakat Diyarbakır’da ve tüm bölgede yaşanan sorun, belediyelerin misyonlarını ya da belediyeden beklentileri farklı bir noktaya koyuyor.

Bölge illerinin çoğunluğunun, belirli bir siyasi partinin tabanını oluşturduğu, bu siyasi partinin kirni yerlerde aday göstermediği halde ezici çoğunlukla birinci olduğu bilinen bir gerçek. Yani parti ile bölge insanı arasında oluşan ve “siyasal taleplerle” pekişen bir bağ var. Ve seçim kanunundan dolayı bölgenin iradesi meclise yansıyamıyor. Meclise girip, siyasal ve toplumsal mutabakatları sağlayamayan bir parti halihazırdayken, aynı partinin adayları belediye seçimlerini ezici çoğunlukla kazandı. Yani bölge insanı, siyasal tercihi doğrultusunda uzun aralardan sonra temsiliyet sahibi olabildi. Bu durum tüm bölgede olduğu gibi Diyarbakır’da da coşkuyla karşılandı. Yani insanların ellerine süpürge alarak sokakları süpürmesi, kenti koruması ve her yanıyla kendine ait hissetmesi, “halk belediyeciliği” kavramını hayata soktu. Tabii bu kavramın karşılığı birebir bu değildi. Nihayetinde başka bir noktaya da oturtulacaktı bu kavram.

Sahiplenişler, zamanla yerini beklentilere bıraktı. Beklentinin olmaması kaçınılmazdır. Belediyenin hizmet vermesi, hal-

kın da hizmet beklemesi, tüm kentlerin içerisinde girdiği bir çarktır. Ancak yukarıda özetle anlatmaya çalıştığımız, yani yaşamın tüm alanında yaraları olan bir kent; kentin büyük çoğunluğunun oyunu alan bir parti ve beklentiler bir araya gelince sorunlar beliriverdi.

Kent nüfusunun yarısından fazlasının mağduriyeti bilinen bir gerçek. Ancak söz konusu mağduriyete belediyenin yanıt olmayacağı da en az onun kadar bilinen bir gerçek. Yani mağdur, yoksulluk sınırının altında yaşayan, işe, ekmeğe ihtiyacı olan bir nüfusa yanıt olmak, belediyenin “hizmet” alanını kuşkusuz aşar. Hele de kendi öz kaynaklarıyla ayakta durmaya çalışan bir belediye varsa orta yerde, açlığa ve işsizliğe yanıt olamaz.

Karnı aç olan bir insanın, çöplerin hangi saatte toplandığı ya da kaldırımların düzenli olup olmadığı ile ilgilenmesi beklenebilir elbette. İşte bu, “halk belediyeciliği” kavramını, kitabı anlamından çıkarıp, başka bir noktaya koydu.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından yer yer yapılan yoklamalar enteresan sonuçlar veriyor. Denekler, hem siyasal çözümler istiyor hem iyi bir kent yaşamı hem de ekonomik refah.

Çarpıcı anketlerden biri şu: Ankete katılanların % 90'ı aylık gelirin neredeyse % 90'ını sadece beslenmeye ayırdığını söylüyor. Ve denekler, çeşitli sosyal ve kültürel faaliyet alanlarının kentte bulunmamasından şikâyetçi. Aynı deneklerin “ülkenin savunmasının kuvvetli olması” seçeneğine verdiği oy 0, vatandaşın yönetime daha fazla katılması ve şehir ve kırsal alanların doğal dengesinin bozulması seçenekleri ise neredeyse eşit.

Ancak başka bir soruda, denekler, ülke yönetimine vatandaşın katılması tercihini en geri plana alıp, önceliği düşünce ve ifade özgürlüğüne veriyor. Hem de ezici bir çoğunlukla.

Başka bir ankette, suç ve kanunsuzlukla mücadele, insanların ihtiyaç duyduğu en geri seçenek olarak duruyor ve denekler % 47'lik bir tercihle istikrarlı bir ekonomi istiyor.

Denekler, muhtarlar, üniversiteler, ordu, belediyeler, merkezi hükümet, emniyet müdürlüğü, TBMM ve hiçbirini yazan seçenekler arasında, “en güvenilir” olanın “hiçbiri” olduğunu savu-

nuyor. Deneklerin yarısı “hiçbiri”ni seçerken, diğer yarısı ise eşit bir şekilde bölüşüyor kurumlar arasında. Denekler, sayılan kurumların hiçbirisinin kendi çıkarlarını temsil etmediği kanaatinde. Memnuniyet konusunda ise yine “hiçbiri” tercihinden sonra belediyeler alıyor sırayı.

Yaşamı kurgulayabilmek

Bir kenti, hele de yukarıda anlatmaya çalıştığımız sorunlarla boğuşan bir kenti bütün ayrıntıları ile ortaya koyabilmek zordur. Yakın zamanda felaketler yaşamış, yaralarını saramamış, köy ve kent kültürünü harmanlayıp, yoksulluğun altına itilmiş, yatırım görmemiş, sesi duyulmamış bir kente Belediye olarak yanıt olabilmek, yaralarını sarabilmek güçtür. Kanayan bir hastanın kanı durdurulabilir, ancak tedavi, kanı durdurmayla elbette ki sınırlandırılmaz.

İşte Diyarbakır, her yanından kanayan, bir yanından kanını durdurmaya çalıştığımız kent. Kültürel, siyasal, kentsel, ekonomik ve sosyal sorunlar ile kısıpaca alınmış bir kentin, bir belediye sınırları ile derdine derman olmak güçtür. Biz, bu güçlüğü ve zorluğu bilerek, en azından kanamayı durdurabiliysek, durdurabiliyorsak ne mutlu.

Belediyenin yaptığı çalışmalar bir metin üzerinden anlatılamaz elbette. Ancak taşra kasabası olarak görülen, rant alanı olarak algılanan, dışlanmış bir kentin kendi gücüyle kendi özgüvenini kazanması ilk ve en önemli müdahaleydi. Devamıyla, bu kentin en acil sorunu olan sağlık, su, altyapı, kent düzeni ve neredeyse tüm alanlara gücümüz ölçüsünde müdahale etmeye çalıştık. Tarihi mirasın yok edilip, ranta açılması ve surların kendi kaderine bırakılması vicdan sahibi hiç kimsenin sessiz kalamayacağı bir manzaraydı. Yüzlerce dükkân sahibinin, ellerine kazmaları alıp kendi dükkânlarını yıkması ve surların görkeminin açığa çıkarılması, Diyarbakır'ın kendine güvenerek kendini sahiplenmesinin en anlamlı tablosuydu. Sağlık Merkezi ile ücretsiz sağlık hizmeti sunulması, yoksullara gıda ve nakti yardım, binlerce insanın kolera ve tifoya yakalanmasına ne-

den olan suların ıslahı ve hastalık oranlarının ciddi miktarda aşağı çekilmesi, kenar mahallelerde suları olmadan, sokakları olmadan yaşayan insanların yaşam alanlarının tümünden düzenlenmesi, yollar, yeşil alanlar, kadınlara ücretsiz kurslar, tandır evleri, çamaşır yıkama yerleri, gençlere kültürel eğitim, kültür festivalleri... Bütün bunlar, yoksulluğun ve çaresizliğin kuşattığı bir kente özgüven ve soluk veren çalışmalardı.

Çalışmaları ve kentin sıkıntılarını bütün ayrıntıları ile anlatmak kuşkusuz mümkün değil. Ancak Diyarbakır'ı anlamak, Diyarbakır için ne ağlamayı ne de ön yargılarla bakmayı kaldırır. Kendi kaderine bırakılmış bir kent ancak bütün otoritelerin ve sivil bakışın el ele vermesi ile yaşama döndürülebilir.

“Min Dît” ve Sahipsizlik

Balyozlar, darbe planları, muvazzaf subaylar, yeni anayasa... Beynim elli altı. Bu meselelere girmek en azından şimdilik zor geliyor bana. Daha sade, daha sakın konulara ihtiyacım var. Bu sebepten, yakın zamanda vizyona giren ve Türkiye Kürtlerinin “ilk Kürtçe politik filmi” olan “Min Dît”ten bahsedeceğim.

Hikâyesini Miraz Bezar’la beraber yazmıştık. Miraz, Almanya’da büyümüş bir yönetmen ve derdi telaşı çatışmalı döneme ilişkin bir film yapmaktı. Yaptı da... Yerel oyuncular, kıt kanaat koşullar, savaş mağduru çocuklarla. Bir JITEM hikâyesi... Böyle darbelerin, balyozların gündemde olmadığı, JITEM’i ancak yaşayanın bildiği bir Diyarbakır hikâyesiydi. Enteresan bir süreçti. Olmadık yerlerden olmadık tepkiler alan, şaşırtan bir dönem. Ve tabii Kürt sinemasını da sorgulatacak bir dönem. Her şey yekpare görünse de kendi içine döndüğünde, klasik Kürt atasözü “kapının önündeki ot acıdır”ın mütemadiyen sağlamsının yapıldığı bir dönem.

Tabii yer Diyarbakır olunca ve kentin tümü bir biçimde politik, tercihlili olunca, ilginç sahneler de yaşandı. Kimi göç mahallelerinde yapılan çekimlerde çekim ekibi taşlandı, araçlar yakılmaya çalışıldı falan. Çünkü fısıltı gazetesi yanlış enformasyon vermişti. Mahalleli, ekibin “dışarıdan” olduğunu sanıyor-

du. Sonra bir gün Miraz’la özel arabaya binmiş sete gidiyoruz, arkadan bir araba küüt! Ramazan ayı, dolmuşçular sağa çekip “Abi mübarek aydır, boşverin polisi, aranızda halledin” diyorlar. Arabadan çelimsiz, genç, kısa boylu bir adam ile kucağında bebeği bulunan genç ve başörtülü bir kadın iniyor. Adam, “Beni takip edin, sanayide ustalarım var, ne zararı varsa tamir etsinler” diyor. Peş peşe sanayiye gidiyoruz. Arabayı tamir olmuş halde ertesi gün almak üzere anlaşıyoruz.

Ertesi gün sanayideyiz. Her şey tamam ama arabanın bir yeri tamir edilmemiş. Ustalara “Ama böyle konuşmamıştık” diyoruz. Adamlar da “Biz, bize söyleneni yaptık” diyorlar. “Peki, çarpan adamı nasıl bulacağız, böyle olmaz” diyoruz. Usta, hemen yakındaki askeriyeyi işaret ederek “Şurada, JITEM’de çalışıyor” diyor. “Hey ahali, JITEM denen bir şey var, onun cina yetlerini filme çekiyoruz” diye debelenirken, hoop JITEM karşımızda.

Film bu arada festivallere katılıyor, yarışıyor ve her festivalde bir ödül alıyor. San Sebastian, Gent, Hamburg, Nürnberg ve Prag’dan ödüllerle dönüyor. Toplam beş ülkede de vizyona girmeye hazırlanıyor. Derken sıra geliyor Türkiye’deki festivallere. Antalya Film Festivali’ne kabul edilmesini hem biz hem de medya hayretler içinde karşılıyor. Çünkü ilk defa Kürtçe ve politik bir film Antalya’da kabul görüyor. Fazla umutlanıyoruz. Antalya’dayız ve ortalık ziyadesiyle gergin. Kimileri bizi görünce “Sevr’i hortlatıyorsunuz” diyor. Berideki kadın “Türk askerine düşman bunlar, bunların hepsi yalan, PKK’dan para almışsınız” diye feryat ediyor. Anam bacım PKK nere, para nere? Keşke verselerdi. Ortalığa düşüp para aramazdık. Bu arada Antalya’da kimileri de gelip “Bu filmi çekmek g...t ister” diyor kulağımıza. Neyse, bakalım bu da böyle olsun.

Şimdi gelelim “öz topraklara” ve Diyarbakır’a... Kimseye yaranamamak diye bir şey hakikaten varmış. Hiç de güzel bir şey değilmiş. Sınırlı ve kıt imkânlarla sayılı kopyalanabiliyor film. Öyle “Heyyy vizyondayız, bizi izleyin anacığım, gişe rekorları kıracağız” nereeee, biz nere! Filmde anne babası JITEM tarafından öldürülen ve yalnız kalan, sokaklara düşüp kendi intikamı-

nı alan, şiddet ortamında şekillenip, en nihayetinde yolu İstanbul'daki hırsızlık çeteleriyle buluşan iki çocuk... Demem o ki, çözülmüş bir "mutlu son" yok. Kimseler gelip o çocukları "Gel yavrum, senin annenle baban birer militandı, artık benim şefkatli kollarıma emanetsin" demiyor. Ama biz ne yapalım, gerçek bir hayat hikâyesinden esinlendiğimizi kimseye anlatamıyoruz. "Böyle politik bir şehirde nasıl olur da iki çocuk sahipsiz kalır, bu film bizi yansıtmıyor" eleştirileri.

Bir yerde başka tepkiler, öbür yerde başka. Ne İsa ne Musa dedikleri bu olsa gerek. İki halk ve tamamen kopmuş iki dil. Gir bakalım araya, nereye buyur edileceksin. İyi bir şey mi yaptın, kötü bir şey mi? Sahi sen bunu niye yaptın? Kürt sineması nereye düşer abilerim ablalarım, emek nereye...

Beyaz Türkler

Kız Allah Canını Almasın!

İtirafla başlayayım yazıya. En rahatı, eline kumandayı alıp, televizyonun karşısında portakal soymak ve çekirdek çıtlatmak sureti ile yazı konusu bulmak. Lakin bu yöntem her zaman istediğin sonucu vermiyor. Bir süre sonra bu programların bir parçası haline geliyorsun ve en iyi de rüyalar ele veriyor karmaşayı. Geçenlerde Tutsilerle Hutiler'in savaş dönemini anlatan "Kara Salı" diye bir film izledim. Tutsilere yönelik katliamı konu eden filmde o kadar etkilenmişim ki, rüyalar aleminde mükemmel bir kurgu yaptım. Bakınız: Diyarbakır'da savaş çıkıyor. ABD işgal ediyor memleketi. Derken Hizbullahçılar da meydandaki yerini alıyor ve beni kaçırıyorlar. Kaçıran kim dersiniz, "Sağır Oda" filminde derin devlet tarafından kullanılan Hizbullahçı! Vücuduma şişler batırıyorlar. Sonra şartlı salıveriyorlar. Peki salıverildikten sonra ne yapıyorum? Boran Ağa'yı arıyorum! Lakin öyle de bir aidiyet içindeyim ki, "Boran'ı arayayım" diyorum. İsmiyle hitap edecek kadar yakın!!! Efendim, Boran Ağa da aşiretinin adamlarını dört yana salmış, beni arıyormuş meğerse. Böyle şıkır şıkır yazdığımı bakmayın, utanç içindeyim. Ve bunu içimde taşımaktansa, yazayım, cümle âleme rezil olayım da, bir daha böyle rüyalar görmeyeyim derdindeyim. Bilinçaltı denilen unsurun bu denli rezilce işlediğini de

rüyam ile iyice anlamış bulunuyorum. Neyse, lafı dağıtmadan, zaping yapmak sureti ile kurgu ve sevgi çemberimize takılanlara dönelim. İlk elden takılan Seda Abla! Seda Sayan... Epeyce merak ettim, nedir bu kadının kerameti. Sonuç: Ablalık!

Abla kime denir? Çoğunlukla büyük olan kız kardeşe... Ayrıca yine yaşça büyük tüm kadınlara bir hörmet belirtisi olarak “abla” dersin. Bunlar ortalama sözlük bilgileri. Biz bu kısmı zıplayalım. Bir de “sosyal ablalar” vardır. Yürekten gelir, kitabı değildir ve içinde sadakat, şefkat, büyüklük, namusluluk, sığınılabilirlik, can dost gibi pek çok terimi barındırır bu kavram. Bu şekil abla tanımlamalarının sirayet ettiği alanlar da geniştir. Farz-ı misal:

Konfeksiyondaki abla: Ya evlenmemiştir ya da kocası olacak adamın hiçbir numarası yoktur. Kadın, cinselliğini rafa kaldırmış, ulu bir çınar gibidir. Kendisi cinselliğini ya da kadınlığını rafa kaldırmış olsa da, konfeksiyondaki diğer “kızların” tümü, bütün hayat derslerini bu abladan alır. Bu abla, ağda yapmaktan tut, cüzi taksitlerle ev alabilmeye kadar pek çok konuda yetki ve yetenek sahibidir. Akıl danışılabilir kadındır.

Mahalle ablası: Bu ablanın da enteresan bir büyüğü vardır. Erkekler de kadınlar da onu sever. Çünkü dobradır! Muhabbet kadınıdır. Her şeyi konuşabilirsin. “Edepsizliği” bile bütün mahalle halkının namusuna söz getirtmeyeceği bir ayardadır. “Ne varsa dilinde” denilen ablalardan... Mesela mahallenin tüm kadınları toplanıp onun halılarını yıkar, camlarını silerler. O ise karşılığında kahve yapıp, hepsinin falına bakarak ödeşir. Kadınların kocaları ile yatak sorunlarına el atar mesela. Erkeğin yüzüne karşı “Sünepe, senin gibi erkek olacağına, bir salatalık olsa daha iyi olur. Hiç değilse işin bitince doğrar yersin” diyebilir, söylemesi ayıp! Lakin erkekler bozulmaz bu kadınlara. Güler geçerler. Bu kadınların biraz daha “marjinal” olanları ise doğrudan erkeklerle abla-kardeş ilişkisi içindedir. Elinde bir file mandalina ile ziyaretine gelen doğramacı Hakkı’ya hayat dersleri vererek, evinin yoluna uğurlar.

Tövbe etmiş ablalar: Bunlar apayrı bir kategoridir. Tövbe ettikleri unsurların yelpazesi de geniştir. Kimisi gazinoda şar-

kı söylediği vakitlerde karşılaştığı “pezevenklerle” bir daha ke-
şişmemek üzere tövbe etmiş, inzivaya çekilmiştir. Kimisi ev-
lenmemeye tövbe etmiştir. Kimisi artık evlere temizliğe gitme-
meye... Yani geçmişlerinde muhakkak bir “kahpe kader” kesiti
vardır. Bir dönüm noktası! Bu tür ablalar da çevrenin koruma-
sı altında, bilhassa genç kızlara “iyi” ve “kötü” yanları ile örnek
gösterilen, namusu beklenen kadınlardır.

Seda Abla hangisi?

Seda Sayan’ın bu kategorilerden hangisine girdiğine gelmeden
önce, insanların hangi tip ablaları en çok sevdiğine değinelim.

Kanaatim, bütün bunların harmanlaması olan ama en önem-
lisi de “hayasız dobra” olanların daha fazla sevildiğidir. Bilhas-
sa kadınlar tarafından. “Ev kadını” denilen kadınların çoğun-
da, asla onun gibi olamayacakları kadınlara dönük konsan-
tre bir sempati vardır. Fakat bu sempatideki temel belirleyici
unsur, hayran olunan kişinin yine kendisine yakın olmasıdır.
Uzak ama yakın! Ulaşılamaz çünkü o bir stardır. Yakındır çün-
kü onun gibi konuşup, onun istediği gibi davranmaktadır. İşte
Seda Sayan! Kadırgalı olma münasebetiyle iki elini beline ko-
yup, gerektiği vakit “Lan getirtme beni orayaaa” diyecek kadar
cesur, programına katılan kadınlara da “anam”, “bacım”, “kız
gel bakiiim sen buraya” diyecek kadar sıcak! Lafını esirgeme-
yen, yardıma muhtaçların yanında, kadınların aleni koruyucu-
su, erkekleri elinin tersi ile beş paralık eden bir panter! Altın
gününde buluşmuş kadınlar birbirine ne yakınlık hissediyor-
larsa, Seda Abla ve izleyici kitlesinin yakınlığı da aynıdır. Ve
hatta bu aynılık o kadar yayvandır ki, handiyse izleyici kadın-
lar, Seda Sayan’ın programı bitirir bitirmez eve koşup sarma sa-
racağını, ütü yapacağını düşünürler.

Bu ilişkide sınır yoktur. Kadınlar, mikrofonu eline aldıkları
gibi en değme sırlarını ekranda paylaşır, dertlerine derman
isterler. Beş saniyeliğine de olsa ünlü olmak isteyen “ortalama
kadın” kitlesi ile bu kitleyi doyuma ulaştıran Seda Abla’nın ya-
kınlığı, bir stüdyo kurgusunu aşıp, bir ev sıcaklığına dönüştü-

rür ortamı. Burada temel belirleyen, Seda Sayan'ın yapısıdır. Çünkü o, yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi açık sözlü, sivilce sorunundan down sendromuna kadar pek çok derdi olan kadına yardım edip, derhal hastanelere yönlendiren bir iyilik meleği, yarışmaya katılanların daha fazla kazanması için elinden gelen gayreti gösteren bir samimiyet tanrıçası, kimseye sataşmadan starlığını sürdüren ve Allah'ın gücünü kudretini her daim yüreğinde taşıyan bir fazilet sahibi ve kadın denilen cinsin güzelleşmekten sakınmamasını her koşulda vurgulayan ve yollarını gösteren bir süper "hemcins"tir.

Bütün bunların dışında, en çok ilgimi çeken kısım, Seda Sayan ile kadınlar arasındaki "namus" bağıdır. Kategorize yaptığım vakit, "namusuna kelle konulan" kadınlardan bahsetmiştim. İşte Seda Sayan'ın bu dengeyi tutturabilmesine "başarı" gözüyle bakıyorum, ne yalan söyleyeyim. Bu başarıyı tutturmada iki yöntem kullanıyor kendisi. Birincisi, bütün o izleyici kitleyi de yanına alarak, kendisine layık olan adamı, "adam gibi adam" kıvamına sokana kadar "sağlam" durup, topluluktan destek alması; ikincisi ise evlenip, "evinin hanımı" olma hususunda heves sahibi bir profil çizmesi. Bu ilişkilerini o denli herkese mal ediyor ki, pek çok "meslektaşının" düştüğü şu hataya düşmüyor: Artık sanatımızla konuşulmak istiyoruz!

Diğerleri gibi ayrılacağı vakit önce paparazzi programcılarını çağırıp, partnerinden önce onlara açılma hatasına da düşmüyor Sayan. Bunu yapsa bile, bir hata görüntüsünden çok, partnerini "adam etmeye" çalışan kadın profili ile kurtarıyor. Söylemesi ayıp, geçenlerde izledim, bir tatilden dönüyorlardı Nihat Doğan ile. Önce Nihat Doğan'ı karşıladı muhabir. "Evlilik 2007'de görünüyor mu?" diye sordu. Nihat Doğan, "Allah izin verirse, inşallah" gibi cümleler kurdu. Arkasından Seda Abla'ya sordular. O ise "Daha çok bekler" dedi. Buradaki kopukluk, Seda Abla'nın 1-0 önde gitmesi biçiminde sirayet etti bizlere.

Nihat Doğan'dan devam edelim... Seda Sayan'ın seçtiği karakterler, çizdiği profil içerisine cuk diye oturuyor. Kadırgalı, dobra, hayırsever, namuslu, kimseye sataşmayan, Allah'tan korkup, kuldan utanmasını bilen bir kadın ancak gözü yeni

açılan aşiret çocuklarının iplerini sıkı tutabilir. Mahsun Kırmızıgül dönemini hatırlarsınız. Henüz ünlenmemiş, karizma yapmamış, türkücülük ile arabesk arasında gidip gelen, şöhretin basamaklarını görüp, hangi adımı nasıl atması gerektiği konusunda kafa karışıklığı yaşayan bir delikanlıydı Mahsun. “Kadınım” dediği vakit, kısrak sürüsüyle beraber “Bizim mezhebimiz bellidir! Sevdik mi Allahına kadar severiz. Ama bir ters yanını gördük mü gözümüz kararır. Bizim için her şeyin başında namus gelir” cümleleri, resmî geçit töreni kıvamında sağımızdan solumuzdan uçuşurdu. Sevmeyi, korumayı, kollamayı bilen, kadınına ite köpeğe meze yapmayacak kadar aşiret kültürü almış bir delikanlıydı Mahsun! Seda Abla’nın buradaki rolü ve özelliği, bu delikanlıyı da hizaya getirmesini bilen “görmüş geçirmiş, itle köpekle işi olmayan, dobra kadın”dı. Ve ancak bu iki karakter birbirini idare edebilirdi.

Şimdi ise Nihat Doğan... Yüzü yeni yeni medyada görülme-ye başladığı vakit “Bakire olmayanla işim olmaz” diyen bu delikanlının Seda Sayan ile beraber “metroseksüelleşme” sürecine girdiği aşikâr. Geçmişte düğünlerde söylerken çekilen görüntülerinde önce Kürtçe uzun hava çekip, ardından break dansı yapmaya çalışan Nihat Doğan’ın o dönemki “karmaşık” ruh hali, “Benim olmazsan taciz ederim” şarkısından, Seda Sayan ile evlenmek için (kurgu ya da gerçek) takla atmasına uzanmakta. Ve o da tıpkı Mahsun Kırmızıgül gibi “Allahıma kitabıma” diye başlayıp, “erkeklğine halel getirecek” tekliflerle karşılaştığında “erkek adama uymaz” demekte. Lakin Nihat Doğan’ın Mahsun kadar rolüne hâkim olamamasındaki eksiklik, yüz hatlarındaki “bebeksi” ifadeden kaynaklanıyor. Her ne kadar kendisini Banderas’a benzetse de, biz onu “Muşlu delikanlının şıralaşma süreci” olarak görüyoruz. Demek ki, Seda Ablamızın çizdiği profili kotaracak delikanlılar da “sapına kadar erkek”likle başlayıp, ustaca eğitimden geçtikten sonra metroseksüelleşerek hayatlarına devam ediyor. Lakin Seda Sayan, bir “akademi” kıvamında yerinde duruyor. Eğitiyor, “adam ediyor” ve piyasaya salıyor. Ne diyelim, saygımız sonsuz. O da bir kutlu eğitmen!

Bu yazının sonunda mesaj vermem gerekiyor mu, bilmiyo-

rum. Vereceksem, ne mesajı olacak bu? Zor! Bu çarktan herkes memnun. Sabahları stüdyolara koşup pullu mendil sallayan kadınlar, telefon başındakiler, paparazziler, Seda Abla, Nihat kardeş, herkes memnun. Bir biz memnun değiliz. E canım 70 milyonun tümü birden nasıl memnun olsun?

Yine de biz dişe dokunur bir mesaj verelim. Sevgili kadın hareketi aktivistleri, değerli feminist hemşerilerim (hemşire mi olmalıydı acaba), demek ki hemcinslerimizle ortaklaşabilmek için toplumsal dokuya iyi bakıp, hangi alanlarda abla boşlukları var, onları bulmamız gerekiyor. Veya konfeksiyonda örgütleneceksek sendika temsilcileri yerine konfeksiyon ablalığı, mahalle komisyonları yerine mahalle ablalıkları seçmemiz lazım. Bunun için proje hazırlayıp AB'ye sunmak mümkün mü, bilmiyorum. Herkes kendisine bir abla motifi çizsin derim. Bende bir numara yok. Kızkardeşime bile ablalık yapamıyorum zira!

Suyun Kaldırma Kuvveti

Bir yazıya “mesaj vererek gireyim” halini yaşadığımda, kendimi Demirel gibi elimde şapkamla, demiryolu açılışındaymışım gibi hissediyorum. Fakat durumları abartma halimizi daha ilk cümlede mesaj vermeden nasıl izah edeceğim, onu da bilmiyorum. Nedir meselemiz bu yazıda? Efendim meselemiz tatil halleri ve deniz... Bir “ön not” ile girelim konuya. Gönülünden geçen semizlemekten boynu bıçağa gelmiş Başbuğ’un Kürtlere ilişkin şirin vecizeleri ve mahallelerde tüp dolum tesisleri kadar tehlikeli olan “Ülkü Ocakları” üyesi delikanlıların faaliyetlerini yazmaktı. Zira bir elleri bacak aralarında, diğer elleriyle kurt figürü çıkarmaya çalışan, ayaklarıyla insan ezen bu zat-ı muhteremleri ayrıntılı ele almak gerektiği hissiyatındayım. Ama size söz, der-sime çalışıp, bir dahaki sefere itina ile üzerlerinde duracağım.

Televolelere frikik yapan sanatçıların tatil halleri değil, doğrudan orta sınıf olsun gündemimiz. Peki nedir bizi bu meseleyi ele almaya teşvik eden? Yukarıda da dediğimiz gibi abartma halimiz. Yani on bir buçuk ay boyunca çalışıp veyahut da yiyip içip yatıp, on beş gün, bilemedin bir haftalık tatilde suyun kaldırma kuvvetini ziyadesiyle irdelememiz... Yüzme öğreten babalar, güneşlenen anneler, genç kızlar, suda top oynamalar ve öğütler... Bir abartı, bir abartı ki sormayın. Zaten bayram-

lar, düğünler ve tatiller, inanılmaz bir abartı içinde geçer. Düğünlerde saçlara boca edilen simler ile fiyonklu topuklu ayakkabılar ile mayolar ve aksesuarlar arasında bir fark göremiyorum şahsen. Adı üstünde, tatil... Peki ne hacet var tatilde bu kadar kasmaya?

Biz yine tatil tiplerini irdeleyerek davranışları sorgulayalım en iyisi?

Denizin anaları!

Bunlar daha çok site sakini “abla”lardır. Tüm yazlıkçılar buluşur ve “ev hanımları”, artık yüzmeyi öğrenmiş çocuklarını kıyıda bırakarak, denizin kıyıya yakın bir bölümünde –boyu geçmeli, racon odur- halka oluştururlar. Muhabbet daha ziyade karın yağlarının nasıl eritildiğine yöneliktir. Ortada duran “deniz anası”, diğer kadınlara dersler verir. Bu esna, herkesin bol keseden atacağı esnadır. Çünkü görünen kısım sadece kafadır. Gövde görünmediğinden, herkes bol keseden atabilir. “Valla bir hafta suya girdim, resmen topladı karnımı, gelmeden önce tartıldım yetmiş beştim, şimdi yetmiş olmuşum...” Böyle somut örnekler verilmesi, herkesin ilgisini çeker ama yazık ki, kimse bunu tespit edemez, inanmak istediğine inanır. Deniz anası, muhabbeti genişletir. “Aaaaa, ama kızlar bakın, zeytinyağından başka yemem ben! Patlıcan mı yiycen misal, ne diye kızartıyorsunuz ki, közleynin hemencecik! Bakın, bizim ülkemizdeki her ürün aslında çok sağlıklı. Bizim ekmeğimiz kilo aldırılmaz! Biz bilmiyoruz yemesini, pişirmesini. Kilo dediğin basittir kızlar!..” Fasil biter, “Hadi biraz güneşlenelim” evresi başlar ki, bu evre herkesin bir diğerini fena halde incelediği, vücudunuzun kaçacak delik bulamadığı evredir. Herkes en arkada kalmak, bakışlardan kurtulmak ister ama deniz anası bir yolunu bulup en sona kalmayı başarır.

Dolmacılar...

Dolmacı kesim için denizin manası biraz daha farklıdır. Onlar, yazlıklarında hısımlarına akraba ağırlayıp da yaz yemekleri yapma

derdinde olanlardır. Zeytinyağlılar burada da acayip bir hünerle sergilenir. Yenilir de yenilir. Bu yeme faslını izah eden cümleler vardır ki, benim bittiğim cümlelerdir: “Yiyin, açık havadır nolcak be! Ay zaten denize giriyoruz, yoruluyoruz...” Denize yüklenen mana en fazla da burada geçerlidir. Alınan her türlü kaloringin deniz tarafından geri alındığını zanneden bir kesimdir bunlar. Yanlış bilgiler, bir diyetisyen ustalığı ile elden ele dolaşır ki bu yıl tatil yapma fırsatı bulursanız, sahillerde kocaman göbekli kız ve erkek çocuklarına dikkat etmenizi öneririm şimdiden.

Bu kesimin bir diğer versiyonu, orta yaşlı kadın ve erkekler topluluğudur. Kıyıda kurulan masada, 40 derece sıcakta, “nasıl olsa denize gireceğiz” diyerekten üzerlerinde mayo olmak suretiyle içli köfte ve lahmacunlar yiyenlere de bizatihi tanıklık etmiş bulunmaktayım.

Efendim bunlar yemekle ilgili kısımlardı. Bir de bahsettiğimiz üzere biriktirdikleri yağları bir saat suya girmek sureti ile eriteceklerini zannedenler vardır. Bunlar denizden çıktıktan sonra kendilerini en az hacca gitmiş gibi veyahut da günah çıkarmış gibi “hafiflemiş” hissederler. Çok mesut dolaşırlar ortada. Tabii yazlık giysilerin geniş olması, fena bir sürpriz yapacaktır bu arkadaşlarımıza. Zira tatil bitip, normal giysilerine döndüklerinde, yedikleri tüm dolma ve sarmaların hemen orada, birer yağ yumrusu olarak durduğunu göreceklere ki, bu bir uyarı da olsun.

Ve bronzlaşayım derdine düşenler... Bronzlaşma nedense güneşin faydasından yararlanma eşiğini çoktan aşmış, inanılmaz bir hırsa dönmüştür. Suyun içinde iki defa kol kanat çırttıktan sonra, güneş tepedeyken yere uzanıp, saatlerce orada kalan, akşam da yoğurt kaymağından tutun, her türlü güneş yağına kadar, türlü deneyi, vücudunda oluşan balonları söndürmek için kullananlardır bu kesim. “Beyaz tenliyim ya, çarptı galiba” ge-yiği, kurtarıcı cümledir.

Efendim, çocuğuna yüzme öğretmeye çalışan babaların “Korkmayacan, yeter ki su yutma” diye öğütlemeleri, çocukların ise “Ya ama baba yaaaaa, kendimi suyun üstüne kaldıramı-

yooomm” diyalogları zaten fondaki diyaloglardır. Ha keza, kadınlar güneşlenirken, kenarda bir araya gelip de “Üstat” diye cümleye başlayan ve okey oynayan orta yaştaki erkekler topluluğu, şeker pembesi bikiniler ile salınan deniz kızları ve de “boğulan bir kız olsa da kurtarsam” diye pusuya yatan delikanlılar da tatilin gözardı edilmez tipleridir.

Evet, diyecek bir şey kalmadı sanırım. Sabah yedide denize giren bey amcaların, denizden konsantre gençlik aşısı kapacaklarına olan inançlarını da saygıyla karşıladığımızı ekleyelim ve meseleyi kapatalım.

Herkese iyi tatiller!!!

Gerizekalı Bana Güzelsin Dedi!

Vakti gelmiştir flörtler meselesine girmenin... Kuşla böcekle, dolmuşcuyla, köyün muhtarıyla ne zamana kadar yazı üretmeye devam edeceğiz. Biraz da ince işlere dalalım derim. Hem de kafadan...

Grubumuzu ikiye ayırıyoruz: Politik olanlar ve olmayanlar. Daha ziyade gençleri kurcalama derdindeyim. Politik olmayanlardan başlayalım. Dikkatimi çekmiştir, kızlar nedense öncelikle “gerizekalı” diye bir girişte bulunurlar konunun en başında. Misal, “Bizim komşunun oğlu var, gerizekalı bana diyor ki sen ne kaar güzelsin!” Yalnız, bu “gerizekalı” kelimesindeki “k” harfi, kalın k’dır. Devamla, çocuk yanaştıkça bu düşük yoğunluklu hakaret literatürü biraz daha genişler: “Salaq! Bi daha da benim peşime verme...” Lakin bu cümlenin hemen ardındaki kikirdeme kısmı, çoğunlukla mühürlü bir davetiye özelliği taşıdığından delikanlının kafası netleşir ve küçük esnaf kıvamındaki girişimlerine çevreden aldığı mikro kredilerle devam eder. Ve bizim o ağzını burnunu eğerek konuşan kızı, bir çay bahçesinin “aile” bölümünde, cemaate sırtını dönmüş halde, rujunu bozmamak için dudaklarını açıp, çekirdeği dudaklarına değdirmeden çıtlatırken görürüz. Çok değil, ikinci randevuda kızımız süslü lakin moralsiz gelir buluşma yerine. Duda-

ğı düşmüştür. “Ne içersin?” kısmına, “Ne bilem yaaa, üfff” yanıtını verdikten sonra, kola içmekte karar kılar. Bu tür buluşmaların temel menüsüdür sarı gazoz veya kara gazoz ile çekirdek! Çocuk tabii bu kaprislere anlam veremez. Ha bire, “Ne oldu, niye moralin bozuk?” der ama kız bir süre devam eder, “Ya işte canım çok sıkılıyor” diye. Ve en nihayetinde bombayı patlatır: “İşte beni de istemeye gelecekler, üfff!” Bütün hikâye buradadır. İnanılmaz bir kurgudur bu. Altında şu yatar: “Bak oğlum, eğer adam gibi adamsan, gelirsın önce sen istersin, bu işi izdivaçla kapatırız. Ha yok, isteyen istesin, bana ne diyorsan, senden bi bok çıkmaz.” Tabii pek çok delikanlı bu çerezi hemen yer ve birden celallenip, “Öldürürüm Allahımaaa, kimdir oooo?” der. Hatta yerinden fırlayıp, arkadaşlarını saldırıya geçmek üzere örgütler. Lakin gördüğüm kadarıyla delikanlılarda bir uyanma hali var. Artık yemiyorlar. Bunun yerine muhtemelen bu kızkardeşlerimiz yeni taktikler deneyecektir. Bakarsın şunu der: “Abemler görmüşler oturduğumuzu, akşam dediler, ‘O her kimse ya gelir adam gibi ister ya da ikinizi öldürürüz...’” Buraya konu olan gariban abiler ise kim bilir hangi çay bahçesinde hangi kızdı aynı zarfları yemekle meşguldür!

Çözümlemeden çözülmeye

Ve politik gençler... Ne yalan söyleyeyim, onların argümanlarına balıklama dalmaya tırsırmaktayım.

Mesela aktif dinamik ve de heyecanlı bir kıza gönlünü kaptıran delikanlı öncelikle muhabbete siyasal çözümlemelerle girer. Süreç, görevler, okunması gereken kitaplar ve onun okuduğu kitaplar... Kıza kompliman yapma kısmı, daha çok kızın kendini ne denli “yetiştirdiği-geliştirdiği” iltifatları ile başlar. Bu muhabbet bakarsın ustaca aşka evrilir! Şöyle ki: “Mesela bizim arkadaşlar da topluma bu konuda hiç örnek olamıyor. Aşk, sevgi, bunlar bizim karşı olduğumuz şeyler değil, aksine bizim hareketimiz bir sevgi hareketidir. Zaten denilmiyor mu, çiçeği seveceksın, doğayı seveceksın, ağacı seveceksın! Ama insanı sevmeden doğa sevilmez ki!”

Bu muhabbet ilk turda daha çok doğa ve toplum ilişkisinin bireye indirgenmesi ile devam eder. İkinci raunt, aşk ve sistem sorgulaması biçiminde cereyan eder. Ve de ilişkilerin, aşkın, sistemden kurtarılıp, özgür yaşanmasına ulaşır ki muhabbet, akşam ortak kitap okuma randevusu çoktan koparılmıştır kızdan. Gerisi Allah kerim... Bakarsın celallenmiş “Sen niye Serhat arkadaşla bu kadar çok görüşüyorsun? Bu kadar paylaşım da biraz fazla...”

Burada da kızkardeşlerimi uyarmak durumundayım. O ekolojik toplum çözümlemeleri ile başlayan süreç eğer ki Hayyam’a dönüp, oradan da Murathan Mungan şiirlerine uzanmışsa, kendinizi koruyun derim. Ciddi bir kuşatma altındasınızdır. Hele de Mungan şiirlerine geldiğinizde mümkünse kaçın. Çünkü kanaatimce sadece o şiirler yeter kilidi çözmeye.

Ortalama iltifatlar

Gelelim “gençlik heyecanını” atlatmış olanlara... Ve tabii ki, oradaki arayış, buluş süreçlerine... Evvela söyleyeyim. 30 üstü erkeklerde bir iltifat sorunu mevcut hâlâ... Mesela “bugün ne güzel olmuşsun” yerine “yakışıklı olmuşsun” diyerek duruma bir “cinsiyetsizlik” vurgusu yaparlar. İltifat o güne özgü değil, genele dairse yani “güzelleşmişsin” diyecekse, onun yerine “gençleşmişsin”i seçer. Bilmez ki, kaş yapayım derken göz çıkardığını. Bu vurgunun düz okumasının “eskiden yaşlıydın” olduğunu...

Her ne ise... Bu yaş grubunda bir “açılma” problemi vardır. Genellikle doğrudan randevu istenemediği için, etraftakilere de çaktırmama gayretiyle mağdur-mağdureden randevu alınır. Mümkünse yüze bir ifadesizlik verilip, “Yarın bir görüşme alabilir miyiz?” denir. Tek başına “Görüşebilir miyiz?” demek bile kılıandırma gücündedir zira...

Bu gruptakiler de genellikle ilan-ı aşkta bulunurken bunu bir “zaaf” olarak açıp, alttan alta “gel bu zaaftan beraber kurtulalım” teklifi yaparlar. Aslında “zaaf” kelimesi, kırmızı kart yeme ihtimaline karşı alınmış bir önlemdir. Kırmızı kartın ucunu

gördüğünde zaten “Allah benim belamı versin, ben böyle zaaf-
lara kapıldım işte” diyip sıyrılabilir işin içinde. Yeşil ışıık hali
varsa, bize bir laf demek düşmez.

Aşiretin Kafasını Karıştıralım!

Yazının başlığı, “Kadınlar, hadi gelin bir olup, aşiret sisteminin ezberini bozalım”ı çağrıştırıyor değil mi? Yok, benim bahsettiğim, şu televizyon dizilerinde vücuda gelen, manken kahramanların arkasındaki topluluk. Milli Eğitim Bakanlığı’nın unuttuğu ilköğretim okullarında 23 Nisan veya 19 Mayıs geldiği vakit, depodan ne bulursa üstüne geçirip de “skeç” çeviren çocuklar gibi kreasyonlarıyla yer yer Çukurova’daki tarım işçilerini, bazen Suriye’nin sınır köylerini veya Hollywood sineması aktörlerinin (misal Bred Pit) Tunus’ta falan çektiği görüntüleri hatırlatan insanlar topluluğu... Hazır kreasyona dalmışken, Kenan Evren döneminde Hakkari’nin kurtuluş yıldönümünü canlandırırken köylülere “düşman güçlerinin” elbiselelerinin giydirilmesini anayım bari...

Neyse lafı dolandırmayalım, Boranlar, Sıllalar, Diclelerden bahsedelim. Bu öyle bir görsel şölen ki, ben daha ziyade şekle takılıyorum. Hakikaten o kreasyonları bir geçebilsem, işin “özüne” inebileceğim. Lakin yok, yapamıyorum. Sırf yazı kuvvetlensin diye birkaç gündür daha bir dizi izler oldum. Misal dün akşam ilk defa Yaralı Yürek’i izledim. Hani şu Urfa’dan dövmek sureti ile kovulan ekip var ya!.. Nasıl bir şeydir ya Rab! Bir erkekler topluluğu var ki mübarekler “Kimyasal Ali” kıva-

mındalar. Her birinin boynunda puşu... O puşular olmasa anlaşılmayacak filmin mekânı ve milliyeti. Ve de o puşulu şalvarlı hali tamamlayan bir sarkık bıyık vardı ki oyuncunun tekinde, bayıldım. Öte yandan birtakım kadınlar... Alınlarına, çenelerine kalemle çeşitli dövmele nakşedilmiş... Geçtim töreyi, yöre desen meçhul! Buralarda en azından Mardinli, Urfalı kadınların ayrı ayrı giysileri vardır. Bu hatunların giysilerini kim hazırlıyorsa, hilkat garibelerine çevirmiş garibanları. Hepsisi, amatör bir ressamın bir gün “sosyal mesaj” verme adına alelacele “Doğulu kadınlar” diye bir sergi açmasını anımsatıyor. Yamuk yumuk, hüzünlü bakmaya çalışan, ağlarken iki ellerini yumruk yapıp kafalarının yanlarını döverek “oyyy” diyen kadınlar... Zaten filmlerin tümünde bu “oyyy” ünlemi hâkim. Türk filmlerinde “Üsküdar’dan bu yana” olan kadınlar hep “oyyy” diye iççerlemiştir dikkat ederseniz. Öyle kafadan “oyyy” demekle de bitmiyor, en azından üç ayrı çatal ses çıkmalı boğazdan. Bir deneyin bakalım, ben bekliyorum, acele etmeyin...

“Olmuştur”, “gelmiştir” gibi konuşmalardan da geçtim, garip garip kelimeler türeyivermiş. Dün izlediğim bölümde, “Yaralı Yürek”in yaralı kadını Beyaz’ın hamile olduğu duyuluyordu aşirette. Evin uşaklarından birisi nefes nefese ağaya haber vermeye gitti ve şöyle dedi: “Beyaz bebelenmiştir ağam!” Debeledenmiş der gibi... Veya aşirette sözü geçen kadınlar, çoğunlukla oğullarıyla konuşurken enteresan bir dil kullanırlar: “Dölün tutmamıştır oğul!” Vardır ya ak sütünün peşine düşen Aliye Rona canlandırması karakterler. Oğulları ile olan ilişkilerini helal ile haram arasında tutarlar ya, işte o kıvamda...

Şimdi böyle yazdıkça diyalogları, hakikaten “mesaj vermek” hiç içimden gelmiyor. Müsaade edin bir süre eğlenelim. Bağlar-ken mesajı veririz.

Sıla ile Boran’ı sona saklıyorum ki, bol bol “öpebileyim”. Diğer ara sıcaklardan devam edelim biz. Farzı misal “Dicle”... Bir bölümünü izleme şerefine eriştim, ardından internet sitelerine girip, anlayamadığım şeyleri belki orada anlarım dedim ama yok! Bakınız isimlere: Dicle, Ferhat, Zal, Hekimhan, Halilzat... Yahu bu ne? Kürtçe, Türkçe, Arapça, Farsça hepsi birbirine gir-

miş. Filmin kendisi de öyle. Konağa bakıyorum, ne Kürt ne de Arap işi... Giysiler bir garip. Kadınlar alta dar kotlar giyiniyorlar lakin kafalarında garip bir bağ, Kızılderili gibi... Bu nasıl bir fantezidir? Filmin internet sitesinde bu ailenin bir dağ evinde yaşadığı yazmakta. Bu nerenin dağıdır, Kaz Dağı mı, Cudi mi, yoksa Afganistan mı belli değil. Ağalar, atlar, kadınlar, “oyyy oyyy” lar, döllerı tutmayan erkekler, ağanın en çok sevdiği karısı, gelinağalar, ak sütünün peşine düşen asık suratlı hanımağalar, Tanrının çıldırtıcı?

Gelinağalar, damatağalar

Dedim ya, Boran ile Sıla'yı biraz daha geniş tutma derdindeyim. Geçenlerde filmin yönetmeni Gül Oğuz ile yapılan bir röportajı okudum. Diyor ki “Töre dizisi tutmaz dediler, ama ben direttim, şimdi herkes töre dizisi yapıyor.” Röportajın ilerleyen kısımlarında ise bazı sahneleri çektirirken kendisinin bile çok duygulanıp ağladığını, o nedenle filmin oyunculuğunun da bu kadar başarılı olduğunu söylüyor; peşi sıra Sıla ile Boran'ın oyunculuklarının hakkını veriyor. Öncelikle Gül Oğuz'un bu yazıyı okumasını umarak, ona seslenmek istiyorum: Gül abla Güllü abla, iyi güzel hoş da seni duygulandırıp ağlatan şey bana kahkaha attırıyor. Bu diziyi yazmadan, çekmeden evvel azıcık gelip buralarda dolansaydın, biz seni alıp kebab yemeye götürseydik, şöyle bir eyvan gecesinden geçseydik, bir-iki sıra gecesı, iki mırra, üç kaçak çay... Bir iki de töre mağduru kadın bulsaydık ve de sen o kadınların Sıla kızımız gibi şirketleri olan ve de saçına taktığı o enteresan şey ile dükkânlarda “Sıla tokası” diye yeni bir sektör yaratan kızımız gibi olmayıp, burnu kesilmiş, sokağa atılmış kadınlar olduklarını görseydin hoş olmaz mıydı?

Şimdi, bu film neyi anlatıyor, neyi anlatamıyor, ona bakalım...

Birincisi ve en önemlisi, buralarda öyle üniversite okuyup aşiretinin başına geçen, laptopla dolaşan, saray gibi evlerde yaşayan ve kapılarında takım elbiseli, telsizli korumaları olan aşiret ağaları yok. Zaten Mardin'de “Aşka Sürgün” ile “Sıla”nın çekildiği o büyük ev de ev değil. Belediye Konukevi... Öyle ev bile yok!

İkincisi “aşiret” diye tanımlanan topluluklar da öyle enteresan değil. Aşiretler var, eyvallah ama mesela kötü niyetli olup da aşiretin başına geçmek için savaş veren birtakım adamlar şöyle cümleler kullanamazlar: “Aşiretin kafasını karıştıralım”... Aşiret denilen şey öyle koca koca bir sürü adamın işini gücünü bırakıp da hile hurdayla kafa karışıklığı yaratabileceği bir topluluk değil. Hele böyle şirketleri, arazileri falan olan birtakım adamlar hiç yok! Varsa bile onların bir ayağı İstanbul’daki şirketlerde değil. Yani bu aşiretlerin çeşitli yerlerde şubeleri yok.

Bitmişimdir ben Boran ile Sıla’nın düğünlerinin olduğu vakit oynadıkları oyuna. Bu ne oryantalizm! Öyle gelinle damat karşılıklı kolları açıp, efe oyunu gibi oynayacaklar ha! Allah Allah! Bu nerenin oyunu ki? Birbirlerinin gözlerine baka baka... İleriki bölümlerde Boran Ağa kıza tecavüz edecek. Kız da bakire olacak tabii, öyle yok “kurcalanmış” gelinağa... Ardından ona Murathan Mungan şiirleri okuyacak, sonra Sıla “bebelenince” aşiretin kafası allak bullak olacak!

Öte yandan bütün bu aşiret filmlerinde mutfaklardaki hizmetçiler topluluğu vardır ki, onlarda da mübarek hak hukuku Allah getire... Hayatlarını ağalarına ve gelinağalarına adanmış insanlardır. Gelinağa mutluyorsa, mutfaktaki kadın da mutludur. Tütsüler yaparlar, dualar okuturlar, Seymen Ağa’nın Dicle karakterinden kalma bir “evcimenlikleri” vardır. Velhasıl karakterleri ve kişilikleri ellerinden alınmış, iyi börek pişiren, adam ortadan kaldıran, iyi sır tutan ve lakin o konağın dışında salınışlarını asla göremediğiniz karakterlerdir. Mesela hiç film esnasında evlenen bir “mutfak karakteri” ile karşılaşmamışım. Onca olay silsilesi arasında tarihî bir kuyu gibi sabit dururlar onlar. Suları ne coşar ne azalır. Hayatlarında hiç değişiklik olmaz. “Sıla”daki Ayşe nispeten hareketlenmiştir de yediği dayaklarla yüzü gözü morarmış halde İstanbul’a gelinağasının yanına gelmiştir. Bu da kanaatimce filmi İstanbul’a taşıdıktan sonra Ayşe’yi de hoppada taşımak olmaz denilerekten başvurulmuş bir yöntemdir. (Ki bu “gelinağa” da pek yaratıcı bir tanımdır ki onu da söyleyeyim, dizilerin dışında ilk kez duymuşumdur kendisini. Gelinin beline bağlanan kırmızı kurdele kadar sırtıktandır.)

Laboratuvar ortamında kurgu

Bu film, namusu, töreyi, Midyatlıları, Kürtleri, İstanbul'u anlatmıyor bu kesin... Laboratuvar ortamında yaratılmış birtakım aşiretler, genetiği değiştirilmiş aşiret reisleri, ihraç edilmiş gelinağaları anlatılıyor. Ve tabii biz burada çıldırıyoruz; kardeşim, feodaliteye son vermek için canını dişine takan insanlar, kayıp bir kuşak olarak adli tıbbın tutanakları arasında "on ölü rapor"larıyla sınırlı kalmışken, kalkıp şimdi aşiret kültürünü allaya pullaya soframıza sunmanız neyin nesidir? Bu zenginliğin, bu bereketin ve bu verimli toprakların arasında aşiretçilik oynayan ağalar, neden sadece başları sıkışıp da aşkları tavan yaptığında ve de bol alkol aldıklarında mayınlı arazilere sürerler ciplerini? Bu mayınlar bir tek romantik ağaların intihar etmek için tercih ettikleri bir çeşit siyanür müdür? Bu aşiretçilik oyunu içerisinde o kadınlar hiç mi iki elini yumruk yapmak surreti ile kafalarını döverken "oyyy" demek yerine, önlerine "alın leşinizi" diye atılan kızlarına oğullarına ağlamazlar? O marabaların yanık sesli çocukları ağalara Kürtçe türkü söyleyip de aşklarını ölümsüzleştirirken, okullarda kulaklarının dibine yedikleri "dil tokadının" acısını ağaları ve gelinağaları ile paylaşmazlar? Ve ayrıca bu aşiretçilik oyunu esnasında kutlu devlet nerededir? Ah pardon, kutlu devletin zebellah gibi timleri o esnada Midyat kırsalında operasyondadır değil mi, özür dilerim... Dikkatsizlik!

Bu hilkat garibeleri sadece aşk acısı çektiklerinde mi "loo-oo lolo loyyy" diye başlayan Kürtçe müzikler dinlerler? Kadınlar nasıl olur da tecavüz eden ve lakin piyano çalıp, "Yalnız Opera" şiirini ezberden okuyan ağalara derinden aşık olabilirler? Kimdir bu ağalar? Murathan Mungan şiirlerini okuyacak kadar romantikleşen delikanlılar ağalık sistemi ile baş etmenin yolunu daha bir engebeli ve de kayalıklı mekânlarda aradılar oysa. Kimse kalmadı şimdi ne bize ne de size şiirler okuyacak Gül abla!..

Bu dizilerden "ortalama" insanların çıkaracağı sonuç, "in" kadının uzaktan gelen, okumuş etmiş, yeri geldiğinde askılı

giyinmesini de bilen ve hatta aşirete kafa tutacak kadar cesur olan, yani kafa tutmayı da döl tutmayı da bilen kadın olmasıdır! Pek çok “genç kızımız” eminim hevesleniyor böyle karizmatik aşiret ağaları ile fantastik aşklar yaşamaya... Hizmetçilerine “iyi abla” olup, at binip, romantik bir Midyat akşamında, yıldızların altında Süryani şarap içmeye...

Sıkı durun, mesaj veriliyor: Aman haaa! Siz siz olun (buradaki “siz”, potansiyel genç kızlar grubudur) öyle bir fanteziye kapılmayın bacılar. Hâlâ ağa olmayı başarabilmiş birileri varsa, hakikaten tehlikelidirler! Zira bu kadar altüst oluşun arasında ağa olmayı başaranlar, Sedat Bucak gibi TBMM raporlarında fa-lan adı geçenlerdir. Hâlâ romantizm mi diyorsunuz, buyurun Siverek’e... Sevimli ve de şirin korucular eminim bu romantizmin son sürdürücüleri olarak havaya keleşlerle sıkılmak sureti ile bir karşılama töreni düzenleyeceklerdir. Tey tey tey!...

Sizin Oralar, Bizim Buralar

Geçtiğimiz Pazar günü Gemlik'te buluşmak üzere yola çıkanları hep beraber izledik. Ve ertesi gün, kırılmış camlarıyla iki otobüs geldi Diyarbakır'a. İçinde, yüzleri gözleri sargılı yaşlılar vardı. O akşam Diyarbakır'da yaşananlar, pek çok kentte yaşanmıştı. Yaralılar, gözaltına alınanlar... Bir şey daha vardı: Boz-yük'de otobüsü yakmaya çalışan topluluk, sokaklara girip kimlik kontrolü yapmış ve Kürt aramıştı. Ertesi gün Diyarbakırlı gençler de kavşaklarda durup, kimlik kontrolü yaparak İnegöllü aradı... O akşam çok şey oldu. Mesela, öfkeli kalabalığın arasında kalınca zafer işareti yapıp, "Biz de Kürdüz" diye canını kurtarmaya çalıştı sivil polisler.

Peki, dönelim aklıselim herkesi kaygılandıran "linç"lere veya "iç savaş" korkusuna... Geçtiğimiz Pazar günü *Radikal* 2'de Ahmet İnsel'in yazısını okuduğumda, bu iki toplumda, yani "sizin o taraf" ile "bizim bu taraf" arasında şekillenen dil ve duygu kırılması en önce dikkatimi çekti. İnsel, bolca soru soruyordu. Elde silahla dağda dolaşmanın hangi meşruluğu içinde barındırdığını, Demokratik Toplum Hareketi'nin devleti "cesarete" çağırırken nasıl olup da dağdakiler için aynı cümleleri kullanmadığını; Maçka'da eli silahlı kişilerin ne aradığını ve üzerindeki bombanın patlaması sonucu yaşamını yitiren bir kişinin

PKK tarafından nasıl olup da “yurtsever” diye tanımlandığını... İstanbul’da yazılmış bir yazıyı, burada, Diyarbakır’da okuduğumda, bütün tespitlerin ve düşüncelerin, bütün soru işaretlerinin karşısına, bir dizi soru işareti koyup, bir dizi analiz yapabilirim. Nasıl mı? “Her evden bir çocuk dağa gitmişse; binlerce kişinin dağdan nasıl ineceği konusunda bir çözüm getirilmeyip de her gün operasyonlar yapılıyorsa meşruiyet nerede aranır?” “Binlerce kişi Gemlik’te miting yapmak isterken, ‘Teröre hiçbir biçimde müsamaha yok’ denilerek, o topluluğun terörize edilmesi hangi hukuk devletine sığar?” “İki otobüs dolusu yaşlıyı yakmaya çalışanları ‘vatandaşın öfkesi’ diye tanımlamak ve bunu körükleyici açıklamalar ve yayınlar yapmak, iki halkı birbirine düşürmez mi?” Bu soruları ziyadesi ile çoğaltabiliriz... Yani demem o ki, oradan söylenen her şey, burada başka bir biçimde ifade edilebilir.

İki toplumun öfkesinin mukayesesini yapalım... Buralarda yaşamını yitiren askerler kentlere gittikçe oluşan öfke, dağlarda yaşamını yitirmiş her gencin cenazesinde oluşan öfke ile aynıdır. Bursa’ya giden asker cenazesi nasıl ki acılı ailesi ve halk tarafından kaldırılıyor ve “şehit” diye tanımlanıyorsa, burada da her gencin cenazesi aynı biçimde kaldırılıyor ve “şehit” diye tanımlanıyor. Orada anneler acı içinde nasıl kıvranıyorsa, burada aynı görüntüler oluşuyor. Yani bu gençlerin bir kısmı “zehirli martar”, diğer kısmı “kültür mantarı” değil.

Askerî kurmaylar “terörle kanımızın son damlasına kadar savaşacağız” dedikçe, burada gençler dağa gidiyor. Türk bayrağı hakarete uğradığında nasıl ki İstanbul, Bursa, Ordu’da tüm evlere bayrak asılıyorsa, burada da Öcalan’ın sağlık durumuna ilişkin bir bilgi geldiğinde, insanlar sokağa dökülüyor.

Bu yazı okunduğunda, pek çok kişi “Ne yani, terör örgütü ve yandaşları ile onurlu Türk halkını aynı kefeye mi koyuyorsun?” diye öfkelenebilir; tersine “Nasıl yani, sivil faşistler ile onuruna sahip çıkan Kürt gençlerini aynı kefeye mi koyuyorsun?” diye öfkelenenler olabilir. İşte tablo tam manası ile bu. Peki bu durumda ne yapmak lazım?

Bu durumda yapılacak öncelikli şey, önce aklıselim olan her-

kesin, “kültür mantarı” ve “zehirli mantar” ayrımı yapmadan, gittikçe bir düşmanlığa dönüşmeye başlayan bu isteriyi görme-si ve empati kurması lazım. Galiba empati kurmaya en “elveriş-li” dönem, bu dönem. Düşündüğünüz her şeyin, telaffuz ettiği-niz her cümlenin tam zıddı noktaya kendinizi koyun ve oradan cümle kurun. Göreceksiniz ki, acı ve öfkenin oluşturduğu tüm kanallar, aynı havuza çıkıyor.

Sorunun çözülmesi kuşkusuz atılacak adımlar, yasal düzen-lemelerle olacak. Dağdakilere “bilgisayara girmiş virüs” gözü ile bakıp, bir “antivirüs” programı aldığınızda meselenin çö-züleceğini düşünmek, sorunu sanal hale getiriyor. Dağdakilere “ferman” değil, “çözüm” bulunmadan da bu isteriden kurtul-mak mümkün değil.

Ve son söz: Büyükanıt, “Türkiye Filistinleştirilmeye çalışılı-yor” demişti. Sayın İnsel, neden bu cümlenin dikkate alınma-dığını sormuştu yazısında. Ben de sorayım: Öcalan, defalarca kez bu sorunun iç savaşa sürükleneceğini söyledi ve “Dikkat, Türkiye Filistinleştiriliyor” dedi. Neden dikkate alınmadı? İş-te tüm mesele bu...

Tüm bu nedenlerden dolayı “empati” kelimesini siyasal tanım-lamalardan arındırarak ortaya koymalıyız. Çünkü, yazının başın-da da söylediğim gibi, kimlik kontrolleri artık vadilerde ve askeri arama noktalarında yapılmıyor. Diyarbakır’da ve Bozüyük’de ya-pılıyor. Yani demem o ki, dikkat etmezsek eğer ne ben Kürt oldu-ğum halde sarışın kafamla dolaşabilirim Diyarbakır Batman’da; ne de siz esmer Türkler, rahatça dolaşabilirsiniz Bursa’da Seferi-hisar’da...

Ben Bu Sırرا Eremedim!

Öncelikle söyleyeyim, bu yazı Çağlayan mitinginin olduğu günün akşamında yazıldı. Bir muhtıranın ardından yaşananlara ve de bayraklarla donanmış yüz binlerce insana Diyarbakır'dan bakmak mesele... Anlamamakla anlayamamak arasında zikzak çizmekteyim. Soruyor tabii insan kendi kendine, "Bu kadar insan deli de bir sen mi akıllısın ki tuhafına gidiyor?" diye. Akıllılık delilik meselesi değil. Bu sebepten, dudağımı kemirmekten fırsat bulup da bir raya giremiyorum.

Bazen insanın kendi seyri, kendi belleği can simidi olur. Şimdi izninizle can simidime sarılıp, anlayamadıklarımı sıralayayım.

Kürtlüğünü sonradan keşfeden biri olarak Çağlayan'da "şeriat" fobisi ile yürüyenleri pek iyi anlıyorum. Keşif de demeyeyim buna, dert eden biri olarak... Anlıyorum, çünkü çocukluğumda dinlediğim Sadık Gürbüz "Ağustosta göle girsem balta kesmez buz olur" diye inim inim inlerken, biz köyde çoğunlukla sonbaharın altında tütün toplar, kendimizce bir yakınlık hissederdik Gürbüz'e. Edip Akbayram "Eşkıya dünyaya hükümdar olmaz" diye gürlediğinde biz yine o Kürt köyde "şeriat"tan sakınan" Aleviler olarak asker baskınlarından geriye kalan zamanlarda memleketin düze çıkması için elimizi havaya açıyorduk. Dahası çok uzun... İlkokulun hemen yanındaki ev-

de çocuklar sabahları “Türküm, doğruyum” diye bağırıp, İstiklal Marşı’na durdukça dedem de dimdik saygı duruşuna geçer, selam verirdi Cumhuriyet’e. Sonra mesela Nâzım Hikmet kitapları okuyorduk. Rutkay Aziz de okumuş ya “Memleketim” şiirini. Bir yerlerde bir bağ olduğunu düşünüyorduk. Sormuyorduk, “Kürdüm ama ben, yine de doğruyum, olmaz mı örtmenim?” diye. Kürtlüğün bir “eğrilik” taşıdığını fark ettiğimizde işler değişti işte. Düğünlerde damlara Türk bayrağı dikip, tepesine de bir büyük elma geçirmeyi öğretmişti devletimiz. “Kızıl Elma” teorisi ile bir bağlantısı var mıdır bilmem, elmanın rengine dikkat etmezdik. Yani demem o ki, on yaşlarında bir kız çocuğu olsaydım eğer, belki elmayı çıkarıp tepeden, bayrağı elime alıp, giderdim o meydana. Kırık Türkçemle bağırırdım ben de “şeriata geçit yok” diye.

E tabii çocuk değiliz. Cepheye mermi taşımaktan sırtları iki kat olmuş nenelerimiz dedelerimiz bellerini doğrultup da bize anlatamadılar “Taşydık da, kısımda bu varmı” diye. Kendi halimizce kavradık ki, Cumhuriyet’in kitabından bize bir naçar elma düşmüş. Elmayı yedik, üstüne bir güzel de sopa yedik. Hal böyle olunca, bağışlasın dedem, Çağlayan Meydanı’ndaki “duygu dolu” sahneleri izleyip, öte yandan da saygı duruşunda bulunamıyorum. İkınarak çıkarılan “ne darbe ne şeriat” sloganına az biraz kendimi yakın hissetmeye çalışıyorum ama “Kürt-İslâm faşizmine hayır” dövizini gördüğüm anda hopluyorum yerimden. Biz daha “Türk-İslâm” sentezinin işlediği cenazelerin yasını tutmaktayken nerden çıktı Kürt-İslâm faşizmi? Yani kardeşlerim, Kürdün adı hiç mi düzgün bir yerde geçmeyecek. Ha keza “Alt-üst kimlik yok, ne mutlu Türküm diyene” sloganı... Hadi dedim, “Ne mutlu Türküm diyene...” Ne oldu? Siz mutlu musunuz ki, ben mutlu olayım? Türkler mutlu mu hakikaten? Ki zaten Kürtler ortalama 70 yıl Türk olmaya çalıştı da mutluluğu yakalayamadılar.

* * *

Buradan bakınca darbe, bir gece askeriyenin sokağa çıkma yasağı koyup da evleri tek tek basıp herkesi toplaması olarak

algılanmıyor. Muhtıranın değeriendirildiğı tüm sohbetlerde “Olan yine Kürt’e olacak” deniliyor. Ne olacak? Türkiye toplumunun yeni yeni sinemayla, edebiyatla anlatmaya çalıştığı 12 Eylül’ün işkencehaneleri değil dert. O burada durmadı ki... Daha da beteri yaşandı, yaşanmakta. Kürtleri ilgilendiren artık varlık ile yokluk arasındaki haki çizgi. Elektriğın voltu, suyun tazyik oranı, vücuda saplanan kurşun sayısı değil mesele. Ki zaten “iyi çocuklar” dolaşmıyor muydu buralarda. Ve de arabalarında taşıdıkları bizim o bayrakların üstüne taktığımız elma değildi ki...

Demem o ki dostlar, “size pişen, bize soğumuş...”

Onur Öymen'e Teşekkür, Alevilere Yakarımdır!

Dersim katliamı tartışması devam edeceğe benziyor. Etsin de... Allah razı olsun Onur Öymen'den, bir sürü şeyin önünü açtı. En önemlisi, Tunceli denilen yörenin adının "Dersim" olduğu ve orada '38'de yaşananın da bir katliam olduğu, sayesinde sıkça telaffuz ediliyor. Başbakan bile "Dersim katliamı" ifadesini kullandı. İkincisi ise, CHP ve Mustafa Kemal bu sayede tartışılır oldu. Katledilmek üzere bir dağın yamacına toplananların tepede gördüğü o beyaz atlı "evliyanın" Mustafa Kemal olmadığı, son Dersimlilerin de bu sayede kurtulmadığı da anlaşılmış oldu. Zira Mustafa Kemal, Dersim isyanının bastırılmasında fikir babasıydı. Babalı-kızlı (Sabiha Gökçen ile) hallediverdiler meseleyi. Demek ki, şu Stockholm Sendromu'ndan kurtulmanın vakti gelmiştir.

Tüm bu sebeplerden ötürü Onur Öymen'e teşekkür etmek lazım. Kenan Evren gibi o da yaptığı şeyin farkında değil ama çok iyi iş becerdi. "Atatürk'ün yaptığı bir şeydir, ne yani Atatürk faşist mi?" derken bile şuurunu kaybetmiş SS subaylarının yıllarca yaşlı bakım evlerinde dünyayı kavramaya çalışmalarına benziyor hali, ahvali. Bu denli aşırı dozda Kemalizm bağımlısı bir adama ne diye yüklenesin? Ne diye istifa etmesini bekleyesin ki? Gitmesi gereken kişi Onur Öymen değildir. Yazımız burada başlar. Ve Alevilere çağrıdır.

Bir Alevi-Kürt olarak bu memlekette yaşamının nasıl bir zorluk olduğunu, nelerle karşılaşılacağını, sistemin sürekli hakeret ve baskısının insanın sırtında nasıl bir yük yarattığını iyi biliyorum. Yakın zamanda yayımlanan *Her dağın gölgesi Deniz'e düşer* adlı kitabımda Alevi-Kürtlerin nasıl bir cendereden geçtiklerini, kendi köyüm üzerinden anlatmaya çalıştım. Özetleyeyim... Kimsenin Türkçe bilmediği, cemlerin gizli yapıldığı bir köydü benimki. İsmet İnönü gelip Eğitim Enstitüsü açınca herkes dedi ki, "Aha, devlet kapımıza geldi, modernleşeceğiz." Köyün bir başka mahallesine de Sünniler yerleştirilmişti. Herkes hızla Türkleşti. Cumhuriyete sahip çıktılar ama cemlerini niye gizli yapmak zorunda kaldıklarını sorgulamadılar. Ayrıca neden Türkçe konuşmak zorunda olduklarını da... Sonra Deniz Gezmişler geldi köye. Oradan yüzlerini Nurhaklara döndüklerinde bizim köyün Alevi iki mahallesi onlara destek verdi, kucaklarını açtı. Derken sürekli askerler basmaya başladı köyü. Denizler idam edildi, 12 Eylül geldi ve köyün bütün erkekleri işkenceden geçti. Askerler köyden çıkmaz oldu. Devrim düşü yerle bir oldu. Oysa millet tarlalarını satıp örgütlere bağışlamıştı. Nurhaklar'da gezen gençlere süt, peynir taşıymıştı. Ama olmadı. Daha elektrik gelmemişti bizim köye ama jandarma karakollarında bütün erkekler çuklerinden elektrik yedi. Benim çocukluğuma kadar devam etti bu. Neden? Çünkü biz Alevi-Kürttük ve tehlikeliydik. Bize güven olmazdı. Geceleri kalkıp evin etrafında askerlerle karşılaştığımız için altımıza işemeye başlamıştık. Nenem bir leğen koydu salonun ortasına, kalkıp buraya işeyin dedi geceleri.

Çocukluğumda herkes *Cumhuriyet* gazetesi okurdu. O zamanlar SHP otobüsleri köye sol marşları çalarak gelir, annelerimiz ekmek arası kavurmayla yollarını keserdi. Hâlâ ümitliydik. Zaman geçti ve bize devletin karakollarındaki işkenceden başka bir şey düşmedi. CHP de iktidar oldu SHP de ama cezaevi kapılarından kurtulamadık. Çocukluğum, cezaevlerini ziyaretlerle geçti. Hep birilerinin ayaklarının altı patlaktı, hep birilerinin gözü mor. Annem hep cezaevindeki oğullarını bekledi. Köydeki başka kadınlar da... Niye? Çünkü rejimler değişse de bizim kimliğimiz değişmiyordu. Biz Alevi-Kürttük!

Duvarlara kimi zaman Hz. Ali'nin resmi asıldı, kimi zaman Atatürk'ün, kimi zaman Deniz Gezmiş'in. Ama o resimlerin yanında, cezaevinde bulunan ağabeylerimizin fotoğrafları eksik olmadı. Kimileri hiç dönmedi. Neden? Çünkü rejimler değişse de bu ülkeyi her zaman ordu yönetti. Ve ordunun o yumuşak sopası başımızdan eksik olmadı. Ha, yanı başımızdaki Sünnileri mi soruyorsunuz. Onlar kimi zaman Ülkü Ocakları'nda örgütlendiler. Bazı geceler köye laflar geldi "bu gece köyü basacaklar, tıpkı Maraş'taki gibi bizi kesecekler" diye. Hepimiz nöbet tuttuk. Uyuyamadık. Ama geceleri onlar değil, askerler geldi hep. Hep devlet girdi köyümüze. Son olarak 1990'larda girdiklerinde yanlarında genç ölülerimizi de getirmişlerdi. Niye? Çünkü o gençler "Biz Kürdüz" demişlerdi. Kulakları, burunları kesildi.

Demem o ki, Alevi-Türk ve Kürt-Alevi kardeşlerim; korkmamız ve çekinmemiz gereken "Sünniler" değil, bu sistemin ta kendisidir. Ordusuyla, derin devletiyle, cinayet şebekeleriyle bu sistem ve bu sistemi savunanlardır. CHP gibi... Vazgeçin CHP'den. Onur Öymen'in gitmesini beklemeyin, siz terk edin orayı. Bundan daha açık faşizm var mı? Ki siz benden iyi bilirsiniz faşizmin ne olduğunu...

Adalet'in Terazisi, Kulin'in Zanası

Günlük gazetelere bakıyorum; katilleri ile yeniden yüzleşmiş gibi, gazete manşetlerinden daha içerlere, sütun aralarına kaçıyor ölümler... Ölümünden daha “şok” beyanatlar, birinci sayfalarındaki ölümlerden boşalan yerlere oturuyor: “İHD'den PKK'ya yakın olduğu için istifa ettim!” Gazete okuma faslının ardından elime bir roman alıyorum. Kitabın kapağında yan yana oturmuş “Benetton” giyimli iki kadın fotosu var. Yazarın, “Leyla Zana'dan esinlenerek yazdım” dediği, esinlense de Zana'dan, Genelkurmay arşivlerini daha bir sahici bulduğunu ifade ettiği kitap: *Bir Gün...* İHD'den ayrıldığını “basına ve kamuoyuna” duyuran yazar ile, kitabı yazan yazarı zihnimde yan yana getirip, bir güzel “haki” giydirip, tepeden tırnağa süzdüm. Bu süzüş esnasında, beş taş oyunu ile başlayıp, Rus ruleti ile devam eden sahnelerde buldum kendimi. Niyetim adrenalin yükseltmek değil ama, bu oyunun ortasında adrenalin ne yapsın?

Evet, ilk yazarımız İHD'den istifa ettiğini handiyse Kıbrıs- la ilgili Ek Protokol kadar “tesirli” duyuran Adalet Ağaoğlu... Ağaoğlu'nun bu beyanatlarını ilk okuduğumda, İHD'nin nasıl bir yanıt vereceğini bekledim. Zira “büyüğe saygı” genellikle tümsek veya çukur gibidir. Dikkatli bir eşiktir ki, titizlenmezsen düşersin... En nihayetinde İHD, “saygımız sonsuz” ön iba-

resi ile yanıtını verdi. Eren Keskin'in "düğmeye basılma" ifadesi ise Ağaoğlu'nu ziyadesi ile kızdırmıştı ki, "düğmem yok" diyordu. Ruhumun bir yanı, "Umarım İHD, Ağaoğlu'nun üyelik vasıflarını yerine getirip getirmediği hususunda da bir açıklama yapar" diyordu ama biliyordum ki, "büyüğe saygı" buna müsaade etmiyordu. İş bu hususa varsa, "Terbiyesizlik etmeyin" de-yiverirdi belki de Ağaoğlu. Büyüktü... Evet evet, takıldığım tek husus var: Büyüğe saygı! O büyük yazarın, toplumun tetiklendiği, basın mensuplarına açıkça nasıl davranmaları gerektiğinin öğütlendiği bir dönemde, mankenlerin sevgililerini basına tanıtarak "biz artık beraberiz, bundan sonra sanatımızla konuşulmak istiyoruz" demesi kıvamında basına beyanatta bulunması, düğmeden öte hissiyatlara sevketti beni. Ama olmaz, memleketin en ciddi sorununa, en ciddi yazarlardan birinin "açık tavrını", mankenlerin basın toplantılarına benzetmek de "saygı" ölçüsünü aşar. Ağaoğlu'na sorulacak çok soru var kuşkusuz. Fakat en azından ben, ilkokul sıralarında, arkasından yürümemi-zi ıslak çubuk eşliğinde öğreten ve de elini öpmemizi mütemadiyen hatırlatan öğretmenlerimizin, sadece "öğretmen" olduğu için ellerinin öpülmesi gerektiği düşüncesini, çoktan bir kenara bırakmış durumdayım. Ha keza, bayramlarda mahalleyi gezip, sadece yaşlı oldukları için bütün yaşlıların elini öpmem gerektiğini de bırakmış durumdayım. Belki bu sebepten, Eren Keskin'in "düğme" tanımlaması, bayramda eli öpülmemiş yaşlı huysuzluğu yarattı Ağaoğlu'nda. Ve belirtmek lazım ki, İHD, ölüleri birinci sayfadan çekilip, arka sütunlara saklanmamış bir mecmuadır. Ölülerin yüzlerinin "tazelendiği" ve sağlara salımlara birinci sayfasından yer vermeyen bir kurumdur İHD...

Bu mu bütün mesele... Hayır! Ayşe Kulin'i Ağaoğlu ile aynı fotoğrafta yan yana getirmeme sevkeden neydi peki? Yazarın bilgisizliği... Evet evet, üzgünüm, emekli öğretmenlerin çay partilerinde veya otobüs seyahatlerinde yanlarına oturanlara Anadolu insanı, Anadolu kadını ile ilgili verdiği yanlış ve zeminiz bilgileri dinlemek istemem. Dinlemek zorunda kalsam dahi, hemen işaret parmağımı havaya kaldırıp, "Hayır, hayır örtmenim, yanlışssss!" demem gerekir. Ayşe Kulin'in Leyla Za-

na'dan esinlenerek yazdığı kitap için işaret parmağımı havaya kaldırmış durumdayım. Orada bir Kürt kadını değil, başörtülü bir kadının hayatı “anlatılsaydı” ve bunu bir inancı kuvvetli mümin okusaydı, eminim o da işaret parmağını kaldırır da “şeriat isterim” diye dikelenirdi.

Kitaba kahraman, cezaevindeki Kürt kadın milletvekilinin konuşmaları şöyle bir şeylere benziyordu: Beriye gelmiş bir Kürt gelininin, o on koyun sağımlik süre içerisinde memleket meselelerine ilişkin yorumda bulunması; ameliyat olmuş kaynanasına refakat ederken, başka bir hasta yakını ile sohbeta girişen İç Anadolu’lu bir ev kadını; yakalanıp da yakayı sıyırmak için bol keseden atan ve de “Anadolu’dan Görünüm” programına çıkarılmış yeni yetme bir itirafçı; evcilik oynarken şuursuzca taklit cümleler kuran kız çocuğu... Dahası var mı? Var, çok var ama uzatmamak lazım. Açık söylemeliyim ki şu ana kadar hiçbir roman kahramanını bu kadar “saçma” bulmadım. Küstahlık etmiş olmazsam eğer, balık avlamaya giderken, yolda karşılaştığı Japon kadın ile sohbet etmeye başlayan bir Aborjin’i yazsaydım, sanıyorum ortaya böyle bir şey çıkardı...

Ortada Kürt kadını adına yaratılmış böyle bir hilkat garibesi varken, söylenecek çok şey var da bizim derdimiz romanın kahramanı değil, Ayşe Kulin’in kendisi... Bu kitabı yazarken Genelkurmay arşivlerinden yararlandığını söyleyen Ayşe Kulin’in kendisi... Mesele, bir edebiyatçının kaleminin gücü değil; Kürt kadını yazmaya kalkıştığında, nasıl olup da bu kadar tepeden ve uzaktan baktığı... Aşiret dili ve kültürünü kullanayım derken, nasıl olup da İç Anadolu diksiyonlarına girip, oradan da Kürt kadınının politik halinden bu denli uzak, ağzında sakızla çeşme başı muhabbeti eden iki yeni yetme biçimine çevirdiği...

Evet evet, yine “Anadolu’yu karış karış gezmiş” ama gezerken heybelerle kaçak çay ve şallardan öteye bakamamış öğretmen ablalar geçiyor gözümün önünden. Yine kendimi otobüs yolculuğunda hissediyorum ve işaret parmağımı ısırp, ayağımın altına koymak istiyorum. Zira bütün bu meseleleri okurken ve dinlerken, ölümler geçiyor gözümün önünden. Mezarsız

ölüler. Hangi yöne parmağını uzatırsan uzat, mutlak ayağının altına al, o işaret parmağını, ez!

Değil midir muhabbet?: Büyük dedelerimizin Kurtuluş Savaşı'nda "gavur"u nasıl da öldürdükleri, nenelerimizin cepheye mermi taşıdığı ve de kaymağımızın güzel olduğu, yaylada ayran içmenin tadının başka olduğu, ah o Anadolu kadınının yüz davarı birden bir saatte nasıl sağdığı... Hainler ve alçaklar türeyene kadar, bizlerin birbirimizi nasıl da sevdiğimiz...

Aşiret düğünlerinde kurulmuş kazanların başına kamerasını ve mikrofonunu çekerek, "Ooooh, ne güzel yeriz şimdi bunları" diyen TRT'deki "Gezelim Görelim" programını sunan ablamıza karşı nasıl bir hissiyat ile baktıysam, Kulin'in kitabı, Ağa-oğlu'nun beyanatları, aynı hissi uyandırdı şahsımada. Az sonra damada ve geline takılacak paraların çokluğunu izleyelim. Aaaa, ama ve de fakat, bu düğünde hiç genç yok, nereye gitmişler acep?

Taşlar ve Kuşlar

Bir Cumartesi günü... Diyarbakır'ın sokaklarında “çarşı izni” almış erler görünmüyor. Onları üniformalarını çıkardıkları vakit izlemek biraz daha serinleticidir. O nedenle dikkatimi çekerler hafta sonları. O ağır postalları, kalın çadırları üstlerinden attıklarında gencecik bedenler çıkar ortaya. Toplu halde gezerler genellikle. Diyarbakır'ın “şartlarına” göre bazen de keyifli görünürler. O Cumartesi günü yoklardı. Ve fark ettim ki, yokluklarını tek hisseden ben olmamışım. “Yoklar” dediler. Niye-tim o gün İşçi Partisi'nin mitingine “uzaktan” bakmaktı. Aca-ba müsamere çocukları gibi topluca oraya mı götürülmüşlerdi?

Miting alanına girmek için güvenlik kontrolünden geçiyorum. Kadın polis gülümseyerek “Siz nerden geldiniz?” diyor. Anlaşılan herkes bir yerlerden gelmiş. “Diyarbakır'dan” diyorum. Gülümsemesi devam ediyor. “Mitinge mi?”, içgüdüsel bir yalanla “Hayır” diyorum “Gima'ya.”

Miting alanında bayraklar ve bayraklardan daha az insanlar var. Dikkatle izliyorum, var mı hiç Diyarbakırlı... Yok tabii ki. Bir simitçi, bir sucu... Diyarbakırlılar bu mitingin İşçi Partisi mitingi olmasından da öte bir “bayrak mitingi” olacağını konuşuyordu önceki günlerde. Ve hatta askerler destekliyordu. O sebepten çarşı iznine çıkması gereken erlerin yokluğu evve-

la fark edilmişti. Lakin erler de yoktu. Tatil beldelerinde solun hangi şeritte geçtiğine karar veremeyen emekli memurlar, birkaç genç, bayrak sallayıp marşlar söyleyen kimi şortlu-sakallı adamlar... Taş çatlasa bin kişi!

Aynı günün akşamı Şırnak'ta yapılan telin mitinginin görüntülerini izliyorum televizyondan. Daha bir kalabalıklar. Sarışın, güneş gözlüklü kadınlar bayrak sallıyor. Benim bildiğim Şırnak'ta bir miting olsa, beyaz tülbentli kadınlar doluşur meydanın önüne. İçimden diyorum, belki de erler oraya gitti. Bilemiyorum...

Mesele bu mu peki? Kimin hangi meydanda ne kadar toplandığı... Şırnak'ta "terörün" Kürtçe-Türkçe sloganlarla protesto edildiği, Diyarbakır'dan ABD'ye bayrak sallandığı falan... Değil!.. İşin bu noktaya nasıl geldiği... Her gün asker cenazelerinin kaldırılıp, cenazelerde yuhalanması ve alkışlanması gereken yetkililerin kurgulanmış bir atmosfer içerisinde ayıklanması, tankların Irak'ın kuzey tarafındaki köyleri bombalaması, Ahmet Kaya tişörtü giyindiği için Kürtlerin linç edilmeye çalışıldığı bir yerde "sessiz ve demokratik havada" teröre karşı mitinglerin yapılması çağrısı...

Bu taşlar nereden atılıyor ve bu taşlarla hangi kuşlar vurulup yere düşüyor?

PKK'nin neden birden böyle saldırılarını yoğunlaştırdığını ben de bilmiyorum. Bildiğim şu ki, vaktiyle hükümete ve orduya bir süre tanındığı, bu sorunun "masada" çözülmemesi halinde savaşın yeniden başlayacağını bangır bangır bağırdığıydı. Ve AKP hükümetine açık çağrılar yaptığı. Bu sorunu çözmediği takdirde AKP'nin de diğer pek çok hükümet gibi biteceği... Ne oluyor peki? Ordu tam da bu tezin sağlamasını yapıyor: "AKP, sınır ötesi harekât iznini meclisten çıkarmayarak teröre destek vermiş oluyor!" Silahlı Kuvvetler'in PKK kamplarına operasyon yaptıktan sonra ağaçlara kazılı "Rewhat"ların yanına "Memetçik" yazmaktan ve de bir zamanlar karargâh olan noktaların tepesine bayrak dikip fotoğraf çekitmekten başka bir işe yaramadığı bilinen gerçek. Ha peki ne gibi bir "yarar" beklen-tim var? Haşa! Kürt meselesinin sınır ötesi harekâtle çözülece-

ğini söylersem Allah çarpar! Bu meseleyi tartışmak manasızdır. Hele bir Kürt olarak benim söylemem ultra manasız olur.

Ne olur ve de ne olmalı peki? Ne olmamalılardan başlayabiliriz. Birincisi, Genelkurmay bu memleketin “sahibi” olmamalı. Farzı misal, Habur Sınır Kapısı’nın kapatılması konuşuluyor ya, Büyükanıt mesela, bizlere Kuzey Irak’ta inşaat işleri yapan OYAK’ın ne ayak olduğunun açıklamasını da yapabilmeli. Kapı kapanınca onlar orada mı kalacak, yoksa “Kardeşim bizim için önemli olan memleketin namusu, alın dolarlarınızı başınıza çalın” mı diyecek.

Peki ya sivil eylemler ne zamandan beri ordu tarafından yönetilmeye başlandı? Bu nasıl sivillik? Sivil savunma bile bu kadar asker değildir. Atatürkçü Düşünce Derneği, Genelkurmay’ın çağrısına istinaden derhal açıklama yapmış, “Hemen mitingleri düzenleyeceğiz” diye. Tam oymakbaşılığı... Ki hâlâ kafası karışıktır köşe yazarlarının vs. Bu meydanlarda toplanan insanlar ne için toplanmıştır diye. Birileri açmış pankartı “Ne postal ne muhtıra” diye, en değme sol demokratlar bile buna sarılmışlar, postala sarıldıklarının farkına bile varmadan.

Velhasıl-ı kelam dostlar bu memlekette hâlâ herkes tanklı toplu darbe olacağını zannederken, hepimizin günceline güzelce sızma yapmakta asker. Asker bu memleketi etiyile kemiğiyle istiyor. Bir Kürde ne söylemek düşer bu evrede? Mesele ölmek ve öldürmek ise iki tarafta da bolca genç var. Bugün sınır ötesi hareket yaparsın eyvallah da yarın ne yapacaksın? İçinde hâlâ hümanizm barındıran ve birlikte yaşama inanlar varsa oymakbaşı-izci ilişkisini bırakıp sokağa dökülmeli ve bağırmalıdır, “Biz gerçek sivilleriz ve silahlar susacaksa iki taraflı susar” diye.

Mülakatlar

Gölpınarlı Fidel

Söyleşi: İrfan Aktan

• Her dağın gölgesi Deniz'e düşer, Alevi bir Kürt köyünün cumhuriyetle tanışmasından başlıyor ve PKK'yle karşılaşmalarıyla son buluyor. Anlatının en çarpıcı kısmı, köylülerin, mevcut düzenin değiştirilmesi için ortaya çıkan hareketlerle karşılaşmaları. Ancak İsmet İnönü'yle başlayıp anlatıcı Fidel'in vurulmasıyla son bulan hikâye boyunca köylüler hep yeniliyor. Ağır bedellerle atlatmalarına rağmen Gölpınarlılar neden her seferinde devrimci örgütlerle ilişki kurmakta direniyor?

– Bunun bence en geçerli yanıtı şu: Başka seçenekleri yoktur da ondan!

Bunu birazcık açayım. Alevilerin sağda yer almaları pek mümkün değil. Yani o zamanlar için... Şimdi sağ ve sol kavramları birbirine çok karıştığı için bu kadar net ifadeler kullanmam doğru olmaz. Ancak Alevilik kültürel yapısı gereği Sünni resmî sisteme muhaliftir. E bir de bizimkiler hem Alevi hem de Kürt. Haliyle muhalefete düşüyorlar. Ayrıca Aleviliğin devrimci kültürle örtüşen çok yanı var. Özeleştir, tecrit, komün gibi devrim kültürü gibi görünen şeyler zaten Aleviliğin güncelinde var.

• Alevi köyü Gölpınar ile Sünni köyü Kürne arasındaki gerilim, kitapta çok sık ifade ediliyor. Sünni köylülerin muhafazakâr-

lığı, devrimci örgütlerle ilişki kurmak yerine onlara karşı devletin yanında durmaları; ilkökul çağındaki çocukların bile bu ayrımın farkında olmaları dikkat çekiyor. Cumhuriyet ideolojisiyle Alevilerin daha az sorunu olduğu düşünülür. Sonuçta laiklik dolayısıyla daha seküler bir ideoloji olduğu için Alevilerin yakınlık duyabileceği bir ideoloji değil mi Cumhuriyet? Kitapta aktarılan Sünni-Alevi mezheplerinin Cumhuriyet ideolojisi karşısındaki pozisyonu, Türkiye'ye genelleştirildiğinde Gölpınar ve Kürne'deki yansımalarıyla ne kadar örtüşüyor?

– Bu mesele, bir türlü sağlıklı cevabı verilmemiş bir meseledir. Enteresan bir şeydir aslında, bir yandan Dersim'de '38 gibi bir katliam yaşanmıştır ama Dersimliler bakarsınız Mustafa Kemal ile bir garip bağ içindedir. Bu komik, Stockholm Sendromu gibi bir şey. Şöyle düşünüyorum. Kuvvetli alternatifler doğmadığı müddetçe, “modernite”, “şeriat karşıtlığı” gibi kavramlar ekseninde Aleviler Kemalizme kayıyor. Onu bir biçimde daha koruyucu hissediyor. Bizim köy üzerinden konuşacak olursak, bakıyorum, dinî ve etnik asimilasyon sürecinde ve öncesinde Mustafa Kemal'in veya yeni rejimin bir baskınlığı yok. '60 ve '70'lerde de yok. Nasıl ki, köylüler devrim düşü başladığında güncellerini bir kenara bırakıp bu hayale kapılıyor da yenildikleri zaman o eski güncellerine geri dönmek durumunda kalıyorlarsa, Kemalizm ve Cumhuriyet rejimi ile kurdukları bağlantı da öyle. Yenildikleri zaman tekrar altına sığındıkları bir baraka gibi Cumhuriyet.

• *Kitap aslında Kürtlerin cumhuriyet tarihi boyunca yaşadıkları serüvenin adeta gayri resmî özetini sunuyor. Bu özeti neden kendi köyüne yansımaları üzerinden aktarmayı tercih ettin?*

– Hedefim Cumhuriyet serüvenini yazmak değildi. Cumhuriyet de dahil olmak üzere pek çok dönemeçten geçen Gölpınar'ı yazmaktı. Orada büyümüştüm, oranın bütün süreçlerini iyi biliyordum ve yazılası geliyordu. Yazdım.

• *Neden anlatıcı olarak çocukluk arkadaşın ve kuzenin Fidel'i seçtin? Anlatıcı neden bir erkek?*

– Bu şahsi bir mesele. Fidel’i yazmak istiyordum. Çünkü bu devletin askerleri, benim beraber büyüdüğüm, beraber okula gittiğim, beraber oynadığım çocukluk arkadaşımı öldürdü. Hiç kimse için anlamı olmayan ama benim için büyük bir kayıp olan 17 yaşında bir çocuk-gençti Fidel. Bakın, böyle biri vardı ve üzerine kurşun boşaltıldı. Bu acıyı sadece ben ve biz yaşamayalım, alın bir parça da size veriyorum. İşte bu yüzden anlaticım Fidel. O bir erkekti, kız olsa daha rahat yazacaktım ama erkekti.

• *Pek çok okur, anlatıcının Fidel adında bir kız çocuğu olduğunu düşünüyor. Oysa Fidel’in bir erkek olduğunu dikkatsiz bir okur, ancak kitabın sonunda anlayabiliyor. Bunun da muhtemelen en büyük nedeni, anlatıcının bir kadın “gibi” olayları gözlemlemiş olması. Sence sizin köyünüzden herhangi bir erkek, sürekli çeyizlik oylar ören genç kızları, birbiriyle didişen gelin-kaynanayı, “bokunu yiyen çocukları” bu kadar mizahî ve sarîh üslupla anlatabilir miydi?*

– Yazarken zorlandığım bir noktaydı bir erkeğin ağzından yazmak. Genelde yazarlar kahramanlarını kendi cinslerinden seçer. Bir erkek bence de kadınların dünyasını bu kadar ayrıntılı yazmakta zorlanırdı. Bizim köyden bir erkek pek düşünmedim, çünkü yazan erkek yok. Olsaydı da farklı bir şey yazardı sanırım. Bu kadınlık ve erkeklikle ilgili bir şey sanırım.

• *Neredeyse yüz yıllık bir tarihi, köydeki yansımalarıyla gözlemleyerek, şehirlere hemen hiç gidemeyen, 1980’lere kadar devrimci hareketlere sadece sempaticanlık yapan ve devrimci gençlere yün çorap örüp, mühimmatlarını gizlemekle “yetinen” kadınların gözünden anlatmış olmak temel tercihin miydi?*

– Aslında bu sorunun cevabı biraz karışık. Dediğim gibi, kadın olduğum için haliyle kadınların dünyasından baktım. Ama bakmamalıydım. Çünkü bir erkeğin gözünden anlatıyordum. Fakat kadınlar o kadar belirgin hatlarla yaşıyorlar ki, bu dönemeçleri, seni çekiyor. Onlar bu meselelerin mizahını yapmayı daha iyi biliyorlar. Erkekler o kadar dışa dönük değil. Fakat bizim kadınlara sadece çorap örüp mühimmat gizleyen kadınlar diyerek haksızlık etmeyelim. Çok daha ilerisini yaşadılar.

• Kitabın 1960'lara kadarki kısmı, biraz da hızlıca ve zaman zaman mistik bir hikâye şeklinde akıyor. "Hayatın gerçek yüzü" ise bu tarihten itibaren başlıyor. Pek çok anlatıda Cumhuriyetin ilk yılları, köylüler açısından bile, sanki öylesine gelip geçmiş bir dönem olarak aktarılıyor. Gölpinarlılar için de 1960'lara kadarki dönemi böyle izah etmek ne kadar doğru?

– Bunun iki cevabı var. Birisi çok basit, 1960'lara kadarki kısmı teknik olarak detaylandıramazdım çünkü kişisel hafızam açısından eski bir dönem. Diğer cevap ise o tarihten sonra köyün hareketlenmesi. Devrim düşünün başlaması. Herkesin güncelinin değişmesi ve devletin artık silahlı kûlahlı güçleriyle o köyü merceğine alması... O hareketliliği yazmak istedim.

• Son birkaç aydır Türkiye'de Kürt sorununun kalıcı çözümü tartışmaları yapılırken, senin kitabın aslında bu sorunun "kalıcı" çözümünün ne kadar da zor ve belki de imkânsız olduğunu düşündürüyor. Geçenlerde Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, "Artık hepimiz yorulduk, sıkıldık" diyordu. Sence ne oldu da devlet yorulup sıkılmaya başladı? Neden Kürt meselesinin çözümü şu sıralar gündeme geldi?

– Her iktidar, bitmemiş bir meseleyi devraldı. Kimileri dönem dönem bu meseleyi çözmeye niyetlendi ama çeşitli nedenlerle geri adım attılar. Orada dönen fırladıkları hepimiz aşağı yukarı biliyoruz. Kimi şeyler yeni yeni açığa çıkıyor. Bu iktidar da bitmemiş bir meseleyi devralmıştı. Sıkılma kısmı doğru. Sürekli aynı şey yaşanıyor. Bir adım ileri gidemiyorsun. Ekonomik, kültürel, sosyal pek çok açıdan seni sürekli gerileyen bir dert var. Ama bu meselenin çözülmek istenmesinin temel nedeninin bu kadar basit bir ifadeyle izah edilebileceğini sanmıyorum. Birkaç sebebi var. Birincisi, macunun artık tüpten çıkmış olması ve Kürtlerin dehşet biçimde örgütlü, mobilize olmaları. İkincisi bu iktidarın şu veya bu nedenle asker ile karşı karşıya durması. Herkesin, her iki taraf için de silahla bir yere varılamayacağı konusunda birleşmesi. Tek bir cevabı yok bence. Tek bir sonucu olsun ve düzgün olsun, yeter.

• Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ, “şehit” ailelerine verdiği iftar yeteğinde, “Şehitlerle teröristler asla kıyaslanmamalı” dedi. Gölpınarlı pek çok genç, başta da çocukluk arkadaşın Fidel, “terörist” olarak hayatını kaybetti. Devletin bu anlayışı, çocuğunu kaybeden gerilla ailelerinde nasıl bir his yaratıyor? Sence devletin bu tavrı bile, kalıcı bir çözümün imkânsızlığına işaret olarak yorumlanamaz mı?

– Önce şunu düzelteyim. Gölpınar’da pek çok genç hayatını kaybetmedi. Bu sınırlıdır. Ama hayatını kaybedenler için konuşacak olursak, ben bir gerilla annesi değilim ve onların hislerine asla tercüman olamam. Sadece onların değil, hiçbir annenin hissine tercüman olamam. Ancak anlamaya çalışabilirim. Bu dil öfke yaratmak ve bölmekten başka bir işe yaramaz. Sen “şehit” diyorsun ama o da “şehit” diyor. O ana da çocuğunu “şehit namirin” sloganıyla kaldırıyor. O da yüreğini rahatlatmak için çocuğunun şehitler kervanına katıldığını söylüyor ve “ülke sağ olsun” diyor. Acıları ayırtırdığın yerde hiçbir şeyi çözemezsin.

• Fidel’in, hikâyenin sonlarına doğru girdiği arayış, yani 1990’lar, PKK’nin de çok güç kazandığı döneme denk geliyor. Ancak o tarih, aynı zamanda Gölpınar’ın baraj yapımından dolayı yavaş yavaş dağılmaya başladığı zamanlar. Senin ailen İstanbul’a taşınırken, Fidel ve annesi köyde kalıyor. Onun İstanbul’a gelebilmesi için üniversite sınavını kazanması gerekiyor. Onun tabiriyle, “İstanbul’a gidişin bir bedeli olmalı.” Ancak Fidel, o bedeli vermek yerine PKK’ye katılmayı tercih ediyor; hem de aşık olduğu kızla birlikte. Sonra da daha eline silahı almadan öldürülüyor. Fidel’in sevgilisiyle birlikte dağa çıkışı, “ateş ettikten sonra sevgilisiyle sarılıp öpüşmeyi” hayal edişi, öldürülmesi, köyle bağınızın kopması, İstanbul yılları; tüm bunlar sonraki yaşamını nasıl etkiledi? Sende ne tür izler bıraktı?

– Fidel öldürüldüğünde İstanbul’daydım. Sadece Fidel de değil. İrfan, Yusuf, Ergün, bunlar da bir biçimde çocukluğumda izleri olan gençlerdi. Ama tabii Fidel daha ayrıydı. O öldürülünce bir süre köye gitmedim. Onu, ceviz ağaçlarının altında öyle dolaşırken düşündüm. Ben büyüyordum ama niyeysel o hep öyle küçüktü ve o köydeydi. Epeyce sonra mezarına git-

tim. Ondan sonra da sürekli rüyamda görmeye başladım. Farklı farklıydı. Kiminde büyümüştü. Kiminde çok daha küçüktü. Kiminde mezarından çıkmıştı. Tuhaf tuhaf rüyalar gördüm. Hâlâ da kabullenebildiğim bir şey değildir.

Köye gelince... Belki de zamana karşı direnç gösteriyoruz. Köyün bugünkü halini de tıpkı Fidel'in ölümü gibi kabullene-medim. Sanki benim küçüklüğüm, kaybettiklerimiz, neşemiz, kalabalıklığımız her şey orada akıyor da ben arada bir ekranda izliyorum. Karmaşık duygular velhasıl...

• *Kitabın baş karakterlerinden biri Teslim Töre. 1960'larda, köylü bir delikanlıyken nasıl oldu da Deniz Gezmişlerle irtibata geçti; onu bu sürece götüren neydi?*

– Gözlemim yok, dinlediklerimden hareketle cevap verebilirim. Daha önce de söylediğim gibi, Aleviliğin zaten bir muhalifliği var. Bunun üstüne yeni dalgalar eklenince, çok da güç olmuyor o dalgalara kapılmak. Zaten kitapta da kısmen anlatıyorum. Çok gezen, dolaşan biri. Yeni insanlarla tanışıyor ve başka bir kapı görüyor, etkileniyor.

• *Teslim Töre'yi en son, anlatıcının aktardığına göre ailenin başka fertleriyle birlikte tutuklanırken görüyoruz. Sonrasında ne oldu Teslim Töre'ye? Neler yaptı? Şu an nerede?*

– Cezaevinde yattı. Bu arada ÖDP'de yer aldı. Çıktıktan sonra bir süre Türkiye'de yine siyasi çalışmalarını sürdürdü ama eskisi gibi illegal değildi artık. Sonra da yargılandığı davadan ceza alacağı için yurtdışına gitti. Zaten sıkı da bir ceza aldı. Şu anda İsviçre'de. Orada da yine siyasi faaliyetlerini sürdürüyor.

• *Demin, niye anlatıcı Fidel, diye sormuştum. Aynı soru şu şekilde de sorulabilir; neden köyün 1960'lardan itibaren siyasî duruşunu belirleyen kişi olarak Teslim Töre'yi anlatıcı olarak seç-medin?*

– O sorunun cevabını verdim aslında. Fidel benim için başka bir yaraydı. Teslim dayım '70 başlarında gidiyor zaten. Ondan sonra yok. Öyle olsa anlatamazdım ki '80ve '90'ları.

• Abdullah Öcalan, bazı açıklamalarında Denizleri, Mahirleri öncü kabul ettiklerini, onların miraslarını devraldıklarını söylüyor. O mirasın kurucularından biri olarak Teslim Töre, PKK'yi nasıl bir hareket olarak değerlendiriyor?

– Onun adına konuşmam ne derece doğru bilmiyorum ama PKK'yi bir ulusal kurtuluş hareketi olarak değerlendiriyor, Kürtlerin mücadelesini destekliyor. Eleştirilecek noktalarda da eleştiriyor.

• 1970'lerin Gorki'yi, Dostoyevski'yi okuyup tartışan Gölpınarlı gençler, 12 Eylül darbesinden sonra kendilerini köy işlerine verirken, yeni kuşak da televizyon başına kurulu, kızlar da 1950-60'lardaki hallere dönüp çeyizlik oylar hazırlamaya koyuluyor. Fakat nedense gençler PKK'yle birlikte tekrar politikaya sarılıyor. Gölpınarlıları her seferinde siyasete iten şey Alevilik mi, Kürtlük mü, yoksulluk mu, köylülük mü? Yoksa hepsi mi?

– Burada önce bir yanlış anlamayı düzeltelim. 12 Eylül'den sonra bizim köylüler ciddi biçimde sindi. Bazı aileler devam etti. Geneli için konuşmak doğru olmaz. Cevaba gelince. Evet, hepsi diyebiliriz. Çünkü tüm bunlar, bu sistemle kavga etmek için geçerli nedenler. Hepsi bir araya geldiğinde de rahat durman pek mümkün değil.

• Mizah olmasa, yazdığın hikâye hakikaten çekilemeyecek kadar ağır. Erkeklerin ölümü, Alevilerin karşılaştıkları katliamlar, yoksulluk, çaresizlik ve devrim hayaliyle ilişkileri çok ağır bir hüznün hikâyesi. Hikâyedeki mizahî karakterler, örneğin gelinine kan kusturan Xacê nene, bir yandan hayatı katlanılmaz kılarken, bir yandan da hafifletircesine gerçeküstü bir iyimserlik yaratıyor. Mizah, çoğunlukla kadınların dilinde ifadesini buluyor. Kürt yazarlar içinde mizahı ustalıkla kullanan tek kişi de bir kadın olarak sensin. Bunu neye yoruyorsun?

• Sanırım yetişme koşulları ile kişisel eğilimin birleşmesinden böyle bir şey çıkmış. Çünkü bizim köylüler hep böyle gülerler. Bir araya geldiğimizde anlatır güleriz. Oradan başlamış, öyle de devam etmiş. Düşünerek yaptığım bir şey değil bu. Ha-

yat o kadar da asık suratlı değil. Bu hayat yeterince komik. Acı-sak bile gülüyoruz. Acımızdan çıldırıp gülüyoruz bu sefer. Yi-ne de gülüyoruz işte.

• Kitabın bazı yerlerinde “devrim ciddi bir iştir” diyorsun. An-cak köylüler için devrimin şekli, şemalı pek de belli değil. 1970’le-rin sonlarında bazı köylüler artık topraklarını ekmeyi bile bırak-mış ve devrimin getireceği saadeti bekler olmuştı. Gölpinarlılar için devrim neydi? Devrimden beklentileri neydi? Şu anda köyde devrim hayali kuranlar var mı?

– Elbette bu hayali kuranlar var hâlâ. Ama tabii eski devrim düşünce benzemiyor bu. Eskiden çok daha somut, ertesi gün uyandığında gelecek bir şey gibi beklemişler. Hanım mesela İs-tanbul’a 1 Mayıs’a gittiklerinde balkonlardan bakan kadınlara diyor ya, “Yarın öbür gün buraların hepsi bizim olacak”, bu denli canlı yaşamışlar. Çok inanmışlar. Şeye benzetiyorum. Ak-lımın yettiği ilk bayramda, kurban bayramı ama biz şeker bay-ramı diyorduk; habire konuşuluyor bayram gelecek bayram ge-lecek diye. Ben de bayram denilen şeyi kapı kapı gezip şeker sa-vuran bir alet gibi kafamda kurmuştum. Sabah oldu ben bay-ramın gelmesini bekliyorum. Komşumun kızı var benle aynı yaşta. Ona diyorum ki, “Önce bizim kapıya gelecek”, o da di-yor ki, “Yok bizim kapıya”. Sonra kavga etmeye başladık. An-nem duydu kavgamızı. Bayramın öyle bir şey olmadığını söyle-di. Ama ben çok sinirlenmişim. Gelecek bir şeyden bahsedili-yordu ama gelen bir şey yoktu. Acaba diyorum, devrim denilen şey de böyle kafalarda tasarlandı mı? Bu denli inanç, bu denli beklenti bir köylünün düşlerini nasıl süsler? Çok sordum bu-nu. Ama o coşkunun bir ortak gelecek haline evrilmesi yönün-de beklenti gibi bir cevaba ulaştım. Yani herkes birbirine ya-kınlaşmış, bu yakınlık taçlanacak, daha da güzel bir dünya ola-cak... Yoksa insan niye tarlasını sürmez ki? Bilmiyorum, biz ga-liba başka bir nesiliz ve tam anlayamıyoruz.

• 1960’lardan 1980’lere kadar çeşitli örgütlerin destekleyici-si olan Gölpinarlılar için devrim hayali giderek imkânsız hale ge-

liyor. Sonra PKK ortaya çıkıyor ve köylüler yılğınlığa rağmen bu örgüte meylediyor. Eğer PKK de yenilseydi veya yenilecek olursa, köylülerin destekleyecek bir örgüt arayışı sürer mi? Yoksa yenilgi kabullenilir mi?

– Burada da düzeltme yapayım. Bizim köylüler PKK'yi bütününen destekliyor falan değiller. Dediğim gibi, bazı ailelerin dışında 12 Eylül bir silindir gibi geçti. Ama genelleme yapacak olursak, Kürt isyanları açısından baktığımızda bir yenilgi kabulü yok, Alevilerin muhalefeti açısından baktığımızda da doğrudan bir yenilgi kabulü yok. O nedenle bir yolunu bulur devam eder gibi geliyor bana.

• Fidel'in Apocularla karşılaşması çok dikkat çekici. “Kara kurucuklar” desteklerken Apocuları, Fidel'in daha şehirli, daha entelektüel, daha “enternasyonal” bir geleneğe yaslandığı hissediliyor. Oysa PKK aslında bir yoksul/köylü hareketi, Fidel de bir köylü olmasına rağmen, neden böyle bir sınıfsal fark hissediliyor? Alevi olmanın bunda yarattığı bir tesir var mıdır?

– Elbette Alevi olmakla ilgili. Aleviler, Sünni Kürtleri kendilerine yakın hissetmezler. Yani hâlâ bu yaygın. Şafi derler. Sünni Kürtlerdense Alevi Türkleri daha yakın hissederler. Sebebi bence Aleviliğin üst kimlik olması ve evvela Alevi oldukları için sopa yemiş olmaları. Bir de tabii sosyalist kültür içinde büyümüş. O çocuklar ona en başta yabancı geliyor. Oruç da tutuyorlar, dağa da gidiyorlar. Bu, Fidel'in alışkın olduğu bir şey değil.

• Alevi Kürtler içinde, özellikle Dersim'de Türk solundan örgütlere sempati var. Alevi Kürtler, Sünni Kürtlere nazaran PKK'ye daha mı mesafeli yaklaşıyor?

– Evet biraz daha. Kimi yerlerde PKK'yi bir Şafi tabanlı örgüt gibi görüyorlar. Şafilere duyulan korku, PKK'ye yakınlaşmalarını engelliyor.

• PKK'yle birlikte ilk defa köylü kızlar da savaşın öznelere haline gelebildi. Oysa 1960'ların, '70'lerin sol hareketleri da-

ha “çağdaş” olmalarına rağmen, Kürt kadınları dağa çıkmıyordu. PKK’nin Kürt kadınları üzerinde yarattığı değişimi nasıl tarif ediyorsun?

– Bu sorunun cevabı gerçekten bir çırpıda verilecek gibi değil. Fakat şunu söyleyebilirim. Birincisi, bir güç olarak PKK, öncelikle güven verdi. Hem kadına hem de erkeğe. Geleneksel yapıyı çok kıran, parçalayan bir şeydir bu. Ulusal mücadele- nin cins, inanç, kitap ve ahlâktan çok daha değerli olduğu hissi yaratıldığı, öğütüldü. Böyle olunca kadınlar, dağ başlarında erkeklerle baş başa kalmış gibi değil, erkeklerle omuz omuza savaşıyor birer özneye dönüştüler. Hiç kimsenin kafasında “yahu kız başına dağa” gibi bir soru işareti oluşmadı. Çünkü PKK, zaten bu korkuların önünü kapatacak yasakları kendi içinde koymuştu. Ayrıca güç, güvene dönüştü. Kadınlarda da özgüven oluştu. Köyde kalsa, sıradan bir evlilik yapıp sıradan hayat süreceksen dağa çıkıp savaştı, savaşıyor. Bunların tümünün üstünde kutsal bir görev olarak tanımlandı gerilla. Hiç kimse o nedenle bu yola dair tereddütler beslemedi.

• 68’li gençlerin Hakkâri’deki Zap Suyu üzerinde yaptıkları Gençlik Köprüsü yörede yıllarca Deniz Gezmiş Köprüsü olarak anıldı. Oysa Deniz Gezmiş o köprünün yapımında hiç yer almamıştı. Köprünün hikâyesi üzerine yapılan bir belgeselde köylüler, Deniz Gezmiş’i gördüklerini, sarışın, uzun boylu, iri yapılı bir delikanlı olduğunu anlatıyorlar... Deniz Gezmiş, arkadaşlarıyla birlikte sizin köye gizlice gelip gitmişti. İdamından sonra köyde onun hakkında anlatılan efsaneler olmuş muydu?

– Evet, o köprü meselesini biliyorum, hâlâ da “Denizlerin yaptığı köprü” deriz. Öyle demek daha da hoşumuza gider. Denizler başlarda gizli gelmiyorlar. Açık geliyorlar. Açık açık dolaşıyorlar köyleri. Bir gizem olmayınca efsane de zayıflıyor. Onlarla daha sahici bağ kurmuş köylüler. O kadar gerçek ki, efsane üretmeye ne imkân olmuş ne de gerek kalmış. Belki Deniz gelmemiş olsaydı, Hakkârililer gibi bizimkiler de hikâye anlatacaklardı. Olmayan şeye hikâye yaratmak daha coşkuludur. Vardır ya, denizci her gün gelip deniz kızı gördüğünü anlatmış sa-

atlerce. Bir gün gerçekten bir deniz kızı görmüş, hiçbir şey anlatmamış. Bu da böyle bir şey...

- Köylülerin çocuklarına verdikleri isimler, politik atmosfere göre değişiyor. 1950'lerin Hasan, Hüseyin ve Ali'leri, 1970'lerde Stalin, Lenin, Evrim, Devrim, Fidel'le değişiyor, 1990'larda ise Welat, Jiyan, Bahoz oluyor. Çocuklara verilen isimlerin, köylülerin umutlarının her dönem değiştiğine mi işaret ediyor?

– Evet kesinlikle. Muhalefette, arayışta ve kendisine en yakın duranı çekip alıyor, ya da hoplayıp içine giriyor. Bu biraz “popüler kültür” gibi. Popüler kültür her zaman iktidarların elinde tuttuğu bir şey değildir. '60-'70'lerde sol tutuyordu şimdi ise Kürt hareketi...

- 12 Eylül darbesinden sonra aileler, çocuklarını politikadan, “tehlikeli işlerden” uzak tutmaya çalıştı. Ancak bu, Kürt bölgesinde böyle olmadı. Kürt çocukları ister istemez politikanın, çatışmaların, siyasetin, silahların içinde büyüdü. Belki de bu yüzden 1980'den itibaren Türk solu giderek zayıflarken, Kürt hareketi güçlendi ve yayıldı. Ancak bu hareket hep silahlı bir hareketin havuzunda toplandı. Şimdi o silahlı hareketin mücadelesini sona erdirmesi gündemde. Bu kadar politik bir kuşak varken, Kürt çocukları polise taş attıkları için on yılları bulan hapis cezalarına çarptırılırken, PKK'nin bitmesi, nasıl bir travma yaratır?

– Ben biteceğine inanmıyorum. Çünkü önüne koyduğu hedefler itibariyle pek de bitebilecekmiş gibi görünmüyor. Türkiye'de bitse bile Suriye ve İran var. PKK, Türkiye'de savaşırken nasıl ki İranlı ve Suriyeliler bu savaşa katıldılarsa, Türkiye'li Kürtler de öbür taraflara katılacaklardır. Bir tek silahtan da bahsetmiyorum. Türkiye'de de silahlar sussa bile demokratik zeminde mücadele devam edecektir. Çünkü Türkiye'de tek sorun Kürtler'in anadili sorunu değil. Kadın hareketi var. Onların tanımı, idealleri, hedefleri... Bir şey sonlanmadan biterse elbette travma yaratır. Ama ben sonlanmadan biteceğini sanmıyorum.

• *Kitap boyunca Alevi-Sünni ayrışması değişmez bir hikâye olarak sürüyor. Şu sıralar PKK'nin silahları bırakması, barışın sağlanması gündemde. Diyelim ki, PKK silahları bıraktı, Kürt sorunu çözüldü. Kürt sorununun çözümü Alevi Kürtlerle, Sünni Kürtler arasındaki sorunu da çözer mi?*

– Bu sorunun sebebi PKK değil. Aksine PKK nispeten yakınlaştırdı. Ama bu sorunun dediğim gibi sonlanması çok önemli. Bir dönüşüm yaşanmazsa, küt diye kesilirse elbette ki Alevi Kürtlerle Sünni Kürtler istenen yakınlığa ulaşmış olmaz. Bunların tümü zamanla ve sağlıklı dönüşümler yaşamakla ilgili.

• *Şu anda Gölpınar'da kimler yaşıyor? Neler yapıyorlar? En son ne zaman gittin oraya?*

– Her yıl köye giderim. Bu sene sağlık sorunlarımdan dolayı gidemedim ama sonbaharda gitmeyi düşünüyorum. Köyde sürekli yaşayan ailelerin sayısı azaldı. Bir kısmı kışın şehirde yazın köyde oluyor. Hepsi kayısı işiyle uğraşıyor. Yazın daha hareketli daha keyifli oluyor. Kışın ölü gibi. Dedim ya, ben yine de her zaman eskiyi özlüyorum.

Express, sayı 98, 2009

“Güneydoğu’da Halk OHAL Dönemini Gülerek Anlatıyor”

Söyleşi: Ahmet Tulgar

Onun çocukluğu ve ilkençlik yılları Güneydoğu’da şiddetin en yoğun olduğı dönemde geçmiş. “Köyümüz her hafta basılırdı” diyor. Ve ekliyor: “Ama biz artık bu durumu hayatımızın bir parçası kabul ediyorduk, hatta hayat buydu.” Çocukken tahta tabancasını, daha sonra sürekli yasaklanan gazetesini, yaptığı haberleri otoritenin elinde kurtarma çabalarıyla yetişmiş bir OHAL çocuğı, OHAL gazetecisi Evrim Alataş. Sol geneleğı olan bir ailenin çocuğı olmak Evrim Alataş’ın hayatını zorlaştırdığı kadar –“Hem Alevi, hem komünist, hem de Kürt bir aileydi” diyor– kolaylaştırmış da. Hayatına toplumsal anlamlar kattıkça bireysel sorunlarını daha kolay çözerek büyümüş. Kemoterapiden saçları döküldüğünde başına taktığı peruğıyla yine sokaklarda, gösterilerdeymiş. Polisler peruğından yakalamaya çalışırlarmış onu. “Kanseri de siyasi baskılar gibi aşılabılır, yenilebilir bir şey olarak değerlendirdim” diyor. Böyle böyle yenmiş de zaten kanseri. Hem de bu süreçte Olağanüstü Hal uygulamalarını küçük mizah öykülerine dönüştürdüğü bir kitap yazarak: *Mayoz Bölünme Hikâyeleri*.

Artık gelenekselleşen ve Teoman’dan Sertab Erener’e birçok ünlü ismi Diyarbakır’a getiren Kültür ve Sanat Festivali’nin basın ve halkla ilişkiler sorumlusu Alataş’ın kitabındaki mizah ve

gülebilme yeteneği Güneydoğu'da yayıldıkça hayat bu ülkedeki herkes için daha kolay olacak. Yakın tarihin üzerimizdeki acıtcı ve küstürücü yükü ancak ona gülebildikçe hafifler.

Ve kıssadan bir hisse daha: Sol, hastalıklara da iyi gelir.

- *Gazeteciliğe nasıl başladınız?*

– 18 yaşında, amatörce başladım. İlğimi çekiyordu. Önce Diyarbakır'da haftalık bir yayında çalıştım. Sonra da böyle biraz “kürdili hicazkar” devam etti gazetecilik hayatım. Sekiz yıl *Gündem* gazetesinin muhabirliğini yaptım.

- *18 yaşında, köylü bir kızın Güneydoğu'da bu işlere başlaması bu kadar kolay mıdır? Ailenin engellemesiyle karşılaşması gerekmez mi normal olarak?*

– Evet, Malatya'da bir köyde, Akçadağ'ın Gölpınar köyünde büyüdüm. Ama ailem sol geleneği olan bir ailedir. O yüzden hep önümü açan birileri oldu. Yani her şey hazırды benim için, basamaklar hazırды.

- *Gündem gazetesinde çalışıyordunuz. Ve gazeteniz sık sık kapatılıyor, yasaklanıyordu. Bu mesleğe daha mı sıkı bağlanmanıza yol açıyordu, yoksa sizi örseliyor muydu?*

– Ama biz zaten köy baskınlarında oyuncaklarımızı saklayarak büyüdük. Ben böyle bir dönemden geçtiğim için bana acayip gelmiyordu bu durum. Bizim köy her cuma basılırdı. Dayım Teslim Töre'yi ararlardı sürekli. Biz “Hayatın bu yönleri de varmış” diye şaşırılmazdık bir baskıyla, şiddetle karşılaşınca; hayat buydu zaten. Bizim için başka bir hayat yoktu. Bunu biliyorduk.

- *Solcu bir ailenin içinde büyümek bütün karşılaştığınız zorluklara rağmen sizi hayatla daha barışık kılmış sanki. Öyle mi sizce de?*

– Hayatla barışıklık; evet. Mesela kanser tedavisi gördüğüm sırada, saçlarım dökülmüş, perukla polisın peruğu çekip alma ihtimalinin olduğu gösterilere gidiyordum.

• *Şimdi kendi saçlarınız mı bunlar?*

– Evet.

• *Ne kanseriydiniz?*

– Meme.

• *Nasıl yendiniz kanseri?*

– Ben hiç üstüme alınmadım ki bu hastalığı. Benim için hayat hep ağır ve zor olmuştu. Ama tam da bu ağırlık ve zorluk beni hayata bağlıyordu. Kanser de gördüğüm siyasi, toplumsal baskılar gibi değerlendirdim. Karamsarlık, “Ben de bu hayatta tutunamadım” gibi şeyler olmuyordu. Hiç hissetmiyordum böyle şeyler. Hayat böyle bir şeydi ve ben yaşamalıydım. Hastalandım diye kendime dönüp, sadece bireysel olarak kendimle ilgilenerek toplumsal sorumluluklarımı ihmal etmedim. Mesele sekiz aylık kemoterapi süresince evde hapistim çünkü vücudumun direnci düşmüştü. Kitap okudum, yazdım. Çalışan arkadaşlarıma jestler yapıyordum. Gidip onların yerine çalışıyordum, onlar izin yapıyordu.

• *Solculuk hastalığınıza iyi geldi yani?*

– Evet, iyi geldi. (Gülüyor)

• *Ve bu zorluklara, acılara rağmen, hatta tam da bu süreçte mizah yapıyordunuz yazdığınız kitapta.*

– Bize öğretilmedi, biz öğrenmedik çünkü aile içinde “ah, vah” etmeyi. Kötü şeyler karşısında “Neden ben?” demeyi. Yaşama anlam yükleyen, idealist olan, hayattan bir şey bekleyen, sosyal bakan bir insan kim olursa olsun bu tür sıkıntılar karşısında aynı tepkiyi verecektir. Sadece şimdi artık her şeyi hızlı yapmak istiyorum, bir yerde uzun süre kalmaktan nefret ediyorum. Çünkü ayağım biraz öbür tarafa da kaydı.

• *Mordillo “Mizah umutsuzluğun zarafetle dışavurumudur” der. Sizin kitabınızda mizaha yönelmeniz de umutsuzluktan kaynaklanmış olabilir mi?*

– Ben bu mizahı kendim üretmedim ki. Dönemin polisiye olaylarının kendileri mizahtı. Hepsi çok komik olaylardı. Kendi gözaltına alınışlarımı da o kadar komikti ki.

• *Peki, Güneydoğu halkı artık kendi sohbetlerinde de bu olayları gülererek mi anlatıyor? Bu çok önemli bir gelişme olurdu çünkü barış yolunda.*

– Evet, gülüyorlar. Zaten bunları topladığım insanların hepsi bu olayları gülererek anlattılar.

• *Sizce OHAL'in ardından bölge normalize oluyor mu, halk devletle, otorite ile barışıyor mu?*

– Bazı şeyler yasalarla değişmez. Bazı şeylerin aşılması için kuşakların değişmesi lazım. Yasa çıktı diye polis dayaktan vazgeçmez, halk da polisten korkmaktan, polise direnmekten. Bir kadının çocuğu vurulmuşsa, yasa çıktı diye o kadın “Neyse, ben bunu unutayım” demez. Ama yine de elbette öncelikle yasaların çıkması lazım. Yalnız şu açık ki, Türkiye toplumu affedebilir bir toplum. Zaten Türkler ve Kürtler bu yüzden bu süreçte birbirlerinden kopmadılar.

• *Ve bu süreçte bu iki toplumun birbirinden kopmaması bir çeşit güven tazeleme de oldu, değil mi?*

– Mesela bizim bu Diyarbakır'daki, Hakkari'deki festival organizasyonlarında olan da bu. Türkçe bilmeyen Kürt kadını gelip Batı'dan gelen aydınların konuştuğu Türkçe bir paneli en ön sıradan dinliyor. İhtiyar bir Kürt erkeği Sertab Erener'in şarkılarıyla dans ediyor.

• *Sizin bu festival çerçevesinde Teoman'ın, Sertab Erener'in filan, yani Batı'daki popçuların Diyarbakır'da konser vermesi halk üzerinde olumlu etki yapıyor mu? Ne hissediyorlar; önemsenmiş mi ya da ülkenin geri kalanıyla bütünleşmiş mi?*

– 1,5 milyonluk tüm bir şehri ilgilendiriyor bu etkinlikler. Herkes programını buna, bu konserin tarihine, saatine göre yapıyor. Sonra bütün halk sanki bu şarkıcılar Diyarbakır'a ilişkin

bir şey bilmiyormuş gibi ya da onların taleplerini karşılayabilmiş gibi bu şarkıcılara bir şeyler anlatmaya çalışıyor. Mesele Sertab Erener konserinde bütün halk kimliğini çıkarıp kaldırdı konser sırasında. Yani “Kimliğimizi istiyoruz” demek istiyorlardı. Şimdi Sertab Erener’in şarkılarıyla bu siyasi talebin ilişkisi yok ki. İstanbul’dakinden çok farklı konserler oluyor bunlar yani. Teoman, İstanbul ya da Ankara’daki konserlerinde coşkulu, onun şarkılarıyla dans eden ihtiyarlar göremez ki. Gelen şarkıcılar da çok etkileniyorlar bölge halkından. Güneydoğu’da yapılan her tür kültür, sanat faaliyetinin tepkisi hemen alınıyor.

• *Neden bu organizasyonlara popçuların yanında Mahsun Kırmızıgül, Özcan Deniz filan gibi Kürt şarkıcıları da çağırılmıyordunuz?*

– Bir Mahsun Kırmızıgül gelse Diyarbakır’a, Teoman’dan daha fazla ilgi görmez. Çünkü halk, Mahsun Kırmızıgül’e, Özcan Deniz’e “Onlar Kürt, neden Kürtçe söylemiyorlar?” diye kızıyor. “Sezen Aksu, Kürt olmadığı halde Kürtçe söyledi” diyorlar.

• *Siz böyle sarışına yakın, kumralsınız filan ya, eh, Kürtlerin de hep kara kaş, kara göz oldukları kabul edilir. Polisler sizi gözaltına aldıklarında tepkileri ne oluyordu? Yani bu saç, ten renginiz, bu açık renklilik işinize yarar mıydı?*

– “Güzel kıyafetler, güzel çanta, sen niye geldin ki buraya?” filan gibi şeyler söylerlerdi. “Sana otobüs bileti verelim, git buradan” diyorlardı. Evet, sarışınlığımı avantaj oluyordu. Ama Diyarbakır’daki kendi siyasi arkadaşlarımız da beni gördüklerinde “Arkadaş İstanbul’dan gelmiştir, değil?” derlerdi. Kürtler “mi” eki kullanmaz ya, kolsuz tişörtlerime bakıp böyle derlerdi. Sokakta dondurma yesem ayıplarlardı, “Gündem muhabiri sokakta dondurma yer mi?” diye. Çünkü o gazeteyle öyle bir ilişki kurmuşlardı ki, “Bu Evrim, o da bir gazete” diye değerlendirmezlerdi. Biraz özgürlükleri kısıtlayıcı bir durum yani.

Albüm

*Abisi Hasan Alataş
ile Malatya Cezaevi,
1985.*

*Gölpınar köyü, ilkokul 4. sınıfta. Yanındaki çocuk,
Her dağın gölgesi Deniz'e düşer'den tanıdığımız Fıdal.*

Necip Fazıl Kısakürek Lisesi, İstanbul, 1992.

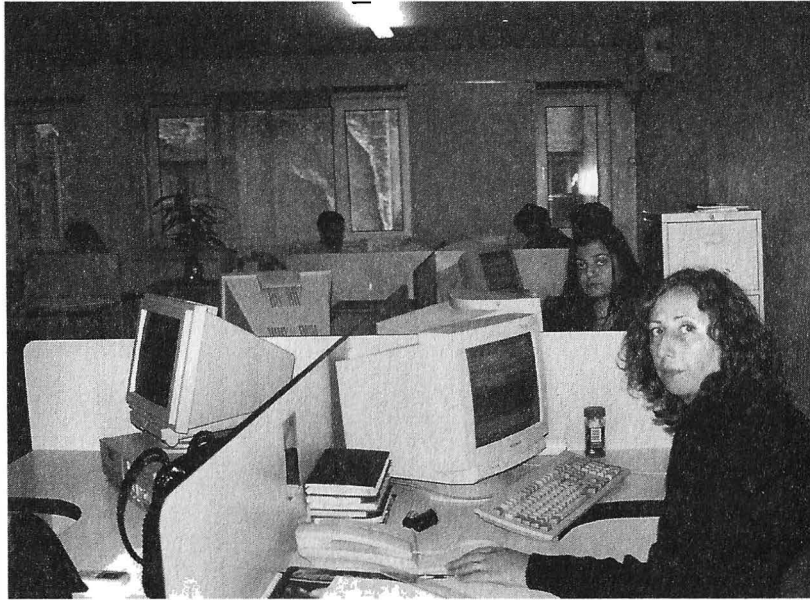
Newroz gazetesinde,
1994.

Newroz
gazetesinde,
1994.

Gazeteci Evrim, "halktan" biriyle mülakat yaparken.

Gündem gazetesinde, 2003.

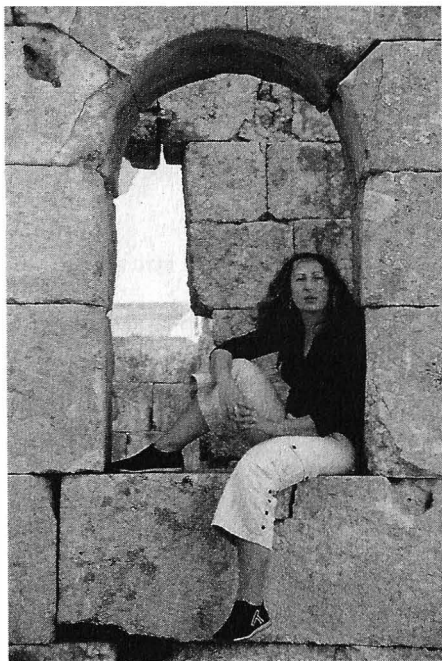
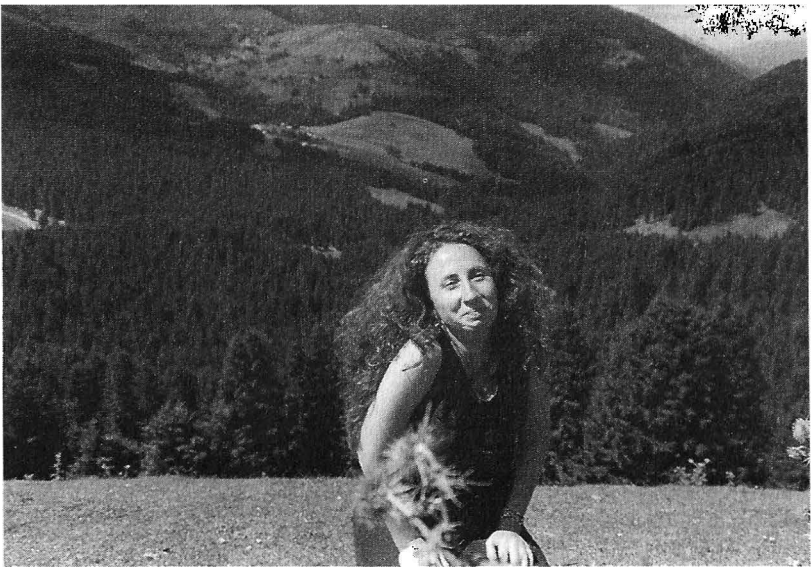
Evrin, Fikri Kutlay, Mehmet Aktaş (sinemacı), Süleyman Çarnewa, Burhan Karadeniz (gazeteci), Med TV'de, 2001.

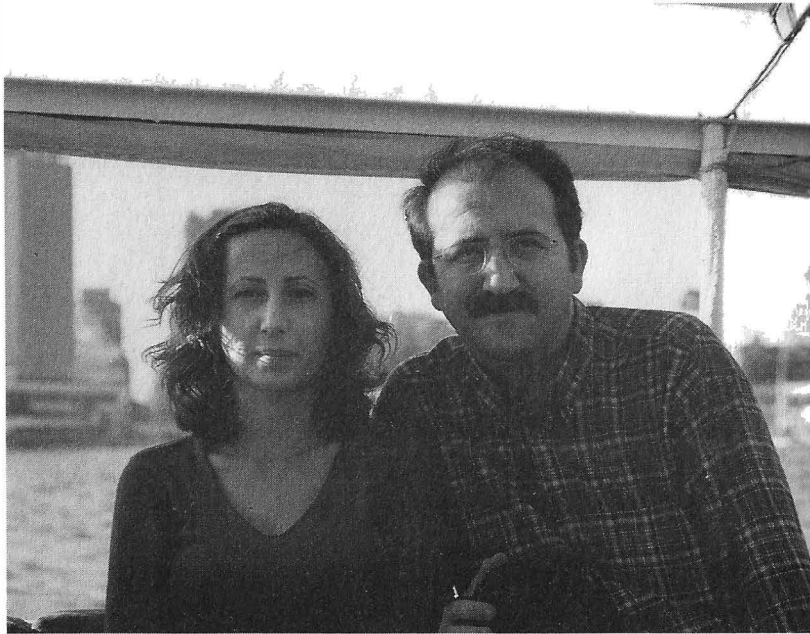
Ablası Mukaddes ve kardeşi Eren'le.

Dr. Fikri Kutlay'la nikâh masasında.

Eşi Dr. Fikri Kutlay'la.

*Dayısı Teslim Töre'yle,
İsviçre, Nisan 2009.*

Her dağın gölgesi Deniz'e düşer'in ilk baskısıyla.

*Hikâyesine katkı
verdiği Min Dît filminin
Antalya Altın Portakal
Film Festivali'nde
kazandığı ödülle, 2009.*

EVİRİM ALATAŞ

Her dağın gölgesi Deniz'e düşer

261 sayfa

Bir Alevi Kürt köyünün ve insanların hikâyesi...

"Vecizeleri, mesajları ve yasalarıyla bedene oturmaya çalışan, yer yer beline vurulan penslerle daralan, yer yer dikişleri patlayan Cumhuriyet"in uzak hatırası...

1960'lar ve 70'ler... Nurhak'ın yası... "Rüyalardan keramet, ocaklardan derman, dedelerden ikrar almaya alışmış köylü"nün devrim düşüne dalışı...

Ve "tüm zamanların, her şeyin intikamını alma" öfkesini biriktiren 12 Eylül kâbusu...

Evrım Alataş'ın, neşesini öfke kıyamet içinde de yitirmeyen kaleminden.

"Kimseye yaranamamak diye bir şey hakikaten varmış. (...) Bir yerde başka tepkiler, öbür yerde başka. Ne İsa ne Musa dedikleri bu olsa gerek. İki halk ve tamamen kopmuş iki dil. Gir bakalım araya, nereye buyur edileceksin? İyi bir şey mi yaptın, kötü bir şey mi? Sahi sen bunu niye yaptın? Kürt sineması nereye düşer abilerim ablalarım, emek nereye..."

Evrım Alataş, son yazısında, hikâyesini yazanlardan olduğu *Min Dît* filmi üzerine yürütülen tartışmalar hakkında söylüyordu bunları. Onun şikâyet ettiği şey, yazarlığının en güçlü yanı, aslında. Hem içeriden hem öteki taraftan hem tersinden bakması... Yanan bağı, coşan yüreği bilerek, içeriden konuşması. Yukarılardan bir yerden hüküm vermek yerine, ötekiyle özdeşleşerek, anlayarak, anlamaya çalışarak konuşması. Kolaya kaçmadan, genelgeçer kabulleri sorgulayarak, tersten, "başka türlü" bakarak konuşması.

Bu kitapta Alataş'ın çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanmış denemeleri bir araya getirildi. "Kürtler, solcular, feministler" üzerine (öz)eleştiriler... "Günlerin getirdiği", gündel politikayla ilgili ama uzun erimli tartışmalar... "Bizim köyün halleri": Bir Alevi Kürt köyünün devranından kareler... Diyarbakır'a dair methiye ve dertlenmeler... "Beyaz Türkler" üzerine zehir yazılar... Ve yazarlığı üzerine yapılmış iki söyleşi...

Evrım Alataş'ın yazılarındaki öfkeli neşesinde, onu erken kaybetmenin acısı daha da fazla hissediliyor...

İLETİŞİM 1533
ÇAĞDAŞ TÜRKÇE
EDEBİYAT 215

ISBN-13: 978-975-05-0823-3

